

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

STRATEGII DE APĂRARE ȘI SECURITATE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO ȘI UE

*Lucrări prezentate în cadrul Sesiunii internaționale
de comunicări științifice organizate
de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
23-24 noiembrie 2006*

VOLUMUL 1

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2006

Coordonator
Dr. Constantin MOȘTOFLEI

Referenți științifici:

Dr. Gheorghe VĂDUVA
Dr. Nicolae DOLGHIN
Dr. Grigore ALEXANDRESCU

- © *Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor
afereente, cu condiția precizării sursei*
- *Responsabilitatea privind conținutul comunicărilor revine în
totalitate autorilor, respectând prevederile Legii nr. 206 din
27.05.2004, referitoare la buna conduită în cercetarea științifică*

ISBN (10) 973-663-447-7; ISBN (13) 978-973-663-447-5 (general)
ISBN (10) 973-663-459-0; ISBN (13) 978-973-663-459-8

CUPRINS

MESAJUL MINISTRULUI APĂRĂRII	6
CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA CONSOLIDAREA SECURITĂȚII ȘI STABILITĂȚII ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NEGRE	
<i>Amiral prof. univ. dr. Gheorghe MARIN.....</i>	<i>11</i>
STATUTUL ȘI ROLUL ROMÂNIEI CA STAT LA FRONTIERA DE EST A ORGANIZAȚIEI TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD ȘI A UNIUNII EUROPENE	
<i>Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN.....</i>	<i>27</i>
CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA PROIECTAREA STABILITĂȚII REGIONALE ÎN CONTEXTUL EXTINDERII ESTICE A UNIUNII EUROPENE	
<i>General-locotenent dr. Sorin IOAN.....</i>	<i>41</i>
ROMANIA IS KNOCKING ON EU'S DOOR. OPPORTUNITIES – CHALLENGES – RESERVATION	
<i>Lieutenant General (ret.) D. MANIKA.....</i>	<i>51</i>
DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU ÎNTĂRIREA COMPONENTEI MILITARE A APĂRĂRII NAȚIONALE PÂNĂ LA INTEGRAREA DEPLINĂ ÎN NATO ȘI UE	
<i>Gl. mr. prof. univ. dr. Mihail ORZEATĂ.....</i>	<i>58</i>
CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRA CONCEPTULUI HOMELAND SECURITY	
<i>General de brigadă dr. Visarion NEAGOE.....</i>	<i>79</i>
PROMOVAREA ȘI DEZVOLTAREA CULTURII DE SECURITATE – COMPONENTĂ A STRATEGIILOR DE SECURITATE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO ȘI A UNIUNII EUROPENE	
<i>Colonel dr. Mihai MACUC.....</i>	<i>91</i>
UNELE ABORDĂRI PRIVIND ROLUL PREZENT ȘI VIITOR AL NATO	
<i>Lt. col. conf. univ. dr. Gheorghe MINCULETE, Col. Romică CERNAT.....</i>	<i>112</i>
FACTORI DE INSTABILITATE ÎN DOMENIUL ORDINII PUBLICE	

<i>Comisar șef Liviu CROITORESCU, Comisar șef Vasile GUȘATU</i>	<i>127</i>
ABORDAREA OPERAȚIILOR PRIN PRISMA EFECTELOR- MULTIPLICATOR DE PUTERE ÎN PLANIFICAREA ȘI DESFĂȘURAREA ACȚIUNILOR DE COMBATERE A TERORISMULUI	
<i>General-maior Mircea SAVU.....</i>	<i>134</i>
OPERAȚII SPECIALE CONTRATERORISTE ÎN MAREA NEAGRĂ – POSIBILE OBIECTIVE, PROCEDURI ȘI PACHETE DE FORȚE NECESARE	
<i>Colonel Marius Dumitru CRĂCIUN.....</i>	<i>159</i>
GRUPUL DE SCAFANDRI DE INCURSIUNE - STRUCTURĂ DESTINATĂ INTERVENȚIEI ANTITERORISTE /CONTRATERORISTE ÎN ZONA MĂRII NEGRE	
<i>Colonel Vasile BOGDAN.....</i>	<i>179</i>
MANAGEMENTUL CRIZELOR CARE POT AFECTA ORDINEA PUBLICĂ	
<i>Comisar șef Liviu CROITORESCU, Comisar șef Vasile GUȘATU</i>	<i>192</i>
DEZVOLTAREA ȘI ORDINEA INTERNĂ ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE	
<i>Cms. șef prof. univ. dr. Țuțu PIȘLEAG.....</i>	<i>204</i>
STRATEGIA MODERNĂ - O NOUĂ VIZIUNE POLITICO- MILITARĂ	
<i>Gl.bg. (r) prof. univ. dr. Constantin ONIȘOR, Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU.....</i>	<i>208</i>
AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII UNIUNII EUROPENE ȘI MODALITĂȚI DE INTERVENȚIE	
<i>Mihăiță NICULESCU-CIOCAN.....</i>	<i>215</i>
NOI RISCURI DE SECURITATE – CRIZELE IDENTITARE	
<i>Lector univ. Margareta BOACĂ.....</i>	<i>231</i>
EFECTELE CRIZELOR CONSUMATE ÎN AFARA LIMITELOR ESTICE ALE UNIUNII EUROPENE ASUPRA IMPORTANȚEI POZIȚIEI GEOSTRATEGICE A SPAȚIULUI BALCANIC	
<i>Dr. Gheorghe TĂTARU.....</i>	<i>241</i>
MODELE EXPLICATIVE ALE DINAMICII DE SECURITATE REGIONALĂ ÎN ERA POST-RĂZBOI RECE	
<i>Dragoș-Alexandru BĂNESCU.....</i>	<i>250</i>

SPRE O NOUĂ DIMENSIUNE STRATEGICĂ A MĂRII NEGRE <i>Colonel dr. Vasile SOARE</i>	262
STRATEGII DE PREVENIRE A CRIZELOR ÎN SPAȚIUL MĂRII NEGRE <i>Col. prof.univ. dr. Vasile MARIN, Cpt. Adrian LESENCIUC</i>	271
GLOBALIZAREA SECURITĂȚII <i>General-maior prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI</i>	301
EUROPENIZAREA DE DUPĂ EUROPENIZARE. DE LA PACIFICAREA IMPERIALĂ LA MANAGEMENTUL POSTMODERN AL CRIZELOR DE LA FRONTIERE <i>Sebastian HULUBAN</i>	331
ROMÂNIA ÎNTRE INTEGRARE ȘI COMPLEMENTARITATE <i>Dr. Nicolae DOLGHIN</i>	350
CONSIDERAȚII PRIVIND AMENINȚĂRILE TRANSFRONTALIERE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO ȘI UE <i>Lt.col. lector univ.dr. Ștefan TEODORU, Col. lector univ.dr. Constantin STOICA</i>	364
IMPORTANȚA NEGOCIERILOR ÎN SOLUȚIONAREA CONFRUNTĂRILOR SOCIALE <i>Prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN</i>	370
CRIZA SISTEMULUI POLITIC UE ÎN ETAPA POST-NISA A PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ <i>Mădălina-Virginia ANTONESCU</i>	383

MESAJUL MINISTRULUI APĂRĂRII

Doamnelor și domnilor,

Sunt onorat pentru că am prilejul să adresez salutul meu lucrărilor acestei importante activități științifice, devenită tradițională în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate și, evident, în Universitatea Națională de Apărare. Consider că dialogul științific pe orice temă de interes pentru securitatea țării, a aliaților noștri și a Uniunii Europene, într-un concept modern, bine elaborat și structurat pe măsură, este nu numai benefic, ci și necesar. Iar locul lui este, în primul rând aici, în această instituție care și-a extins prodigios activitatea nu numai în domeniul pregătirii tactice și strategice a ofițerilor, subofițerilor, jurnaliștilor și politicienilor, ci și în cel al cercetării științifice fundamentale și aplicative.

În felul acesta, instituția noastră de învățământ militar universitar și academiile categoriilor de forțe beneficiază de rezultatele la zi ale cercetării științifice, de o paletă foarte largă de informații din toate domeniile ce privesc securitatea și apărarea Alianței Nord-Atlantice, Uniunii Europene, structurilor care acționează în teatrele de operații în cadrul unui proces foarte larg și foarte responsabil de gestionare a crizelor și conflictelor armate, de lichidare a urmărilor războaielor și dezastrelor, de combatere a terorismului și de răspuns adecvat la amenințările asimetrice.

Tema pe care dumneavoastră ați ales-o pentru această sesiune de comunicări științifice – „Strategii de securitate și apărare la frontiera răsăriteană a UE și NATO” – se înscrie într-o arie foarte concretă și, în același timp, foarte dificilă de protecție și securitate a teritoriului, instituțiilor, cetățeanului, statului și legii, în contextul integrării europene și realizării

unei bune vecinătăți. Ne aflăm într-o etapă în care securitatea se construiește efectiv pe o arhitectură a interdependenței, a colaborării, a bunei vecinătăți, a participării efective și parteneriatelor extinse. Nimeni nu mai este și nu mai poate fi singur și izolat pe această planetă. De aceea, din ce în ce mai mult, granițele nu separă și opun, ci identifică și unesc, ceea ce reprezintă un nou concept al relațiilor internaționale și, legat de el, al securității și apărării naționale și colective.

Securitatea este, prin excelență, colectivă, așa cum și apărarea structurilor interoperabile și sistemelor unitare create prin alianțe și coaliții este, în toate componentele ei, colectivă. Mă refer îndeosebi la NATO, cea mai puternică și mai stabilă alianță care a existat vreodată pe planetă, la Uniunea Europeană, entitate complexă, cu o foarte consistentă dimensiune de securitate și apărare, la coaliția împotriva terorismului, condusă de Statele Unite, din care face parte și România, dar și la alte organizații regionale care joacă un rol foarte important în gestionarea conflictualității frontaliere și, în acest mod cooperant și chiar interoperabil, la pacificarea planetei. Oricât de greu și de dificil ar fi, drumul consonanței colective în materie de securitate devine singurul viabil, într-o lume definită și modelată din ce în ce mai mult pe o filozofie și o fizionomie de rețea.

În antichitate, unul dintre marii înțelepți de atunci, Seneca, spunea că *trebuie să trăim în așa fel ca și cum am fi mereu în văzul lumii*. Rețeaua, îndeosebi rețeaua Internet și numeroasele rețele locale, ca și rețelele de comunicații, de transport, de relații economice transnaționale, rețelele comerciale și cele infrastructurale, în special cele ale infrastructurilor critice, care se creează în absolut toată lumea, de la marile metropole până în cele mai îndepărtate cătune, de la stațiile cosmice la sistemele care explorează profunzimea spațiului oceanic și a celui geofizic, ne învață și ne obligă să trăim în văzul lumii, însă nu doar ca beneficiari ai civilizației pe care o găsim, așa

cum este când ne naștem, ci și în calitate de constructori ai acestei civilizații, de responsabili pentru securitatea, siguranța, liniștea și pacea fiecărui spațiu locuit și înnobilit de oameni.

Așa cum bine se știe, extinderea NATO și a Uniunii Europene reprezintă, pentru continentul european și pentru spațiul euro-atlantic, pentru spațiul eurasiatic și pentru vecinătățile acestora, un factor de securitate. Acești piloni de putere și stabilitate – pilonul european, pilonul euro-atlantic și pilonul eurasiatic - au o importanță specială în arhitectura mediului de securitate și apărare de azi și de mâine.

România se află, în prezent, la „frontiera” estică a spațiului euro-atlantic, a arealului NATO, chiar dacă responsabilitățile Alianței trec și dincolo de „frontierele” sale, devin adică responsabilități fără frontiere, și, începând cu ianuarie 2007, la frontiera estică a Uniunii Europene. Această nouă realitate crește semnificativ importanța țării noastre în conceptul de securitate european și euro-atlantic.

Această importanță are cel puțin două coordonate esențiale:

- România beneficiază de statutul de țară ce participă în mod direct la construcția vecinătății europene estice;
- responsabilitățile țării noastre privind securitatea și securizarea frontierelor estice europene, pe o porțiune de peste 1400 km, spoesc semnificativ.

Acest lucru presupune, pe de o parte, punerea în aplicare, în modul cel mai direct posibil, a strategiei europene de securitate și, bineînțeles, a politicii europene de bună vecinătate și, pe de altă parte, actualizarea strategiilor proprii de securizare a frontierelor, de protecție a spațiului european, de combatere a traficului de droguri, de arme și de carne vie, de participare activă la consolidarea securității în spațiul Mării Negre și în vecinătatea imediată.

Fără îndoială, simpla înnoire a unor strategii mai vechi sau mai recente, care pun în operă politici mai vechi sau mai recente, nu este suficientă. Este nevoie de o amplă abordare a

problemei strategiilor de securitate și securizare a frontierelor estice ale Uniunii Europene și ale spațiului euro-atlantic, în consonanță cu noile politici elaborate de Uniunea Europeană și de NATO.

Intrarea țării noastre în Uniunea Europeană, la 1 ianuarie 2007, aduce înnoiri în politica europeană de securitate și apărare. România și Bulgaria înseamnă peste 32 de milioane de noi cetățeni ai Uniunii Europene, iar economiile celor două țări, chiar dacă sunt lipsite de performanțele Uniunii, aduc și trebuie să aducă o nouă dialectică și o nouă dinamică a potențialurilor și resurselor.

Deși, în ultimii ani, rolul organizațiilor regionale din zona noastră de interes a crescut semnificativ, există încă unele conflicte în derulare sau „înghețate”, în proximitatea țării noastre și a continentului european, în zona transnistreană, în Caucaz, în Orientul Apropiat, dar și în interiorul continentului, îndeosebi în Balcanii de Vest.

Uniunea Europeană și NATO, iar în cadrul acestora și România, vor acționa pentru dezamorsarea acestor conflicte – care sunt, în esența lor, conflicte frontaliere, conflicte identitare –, iar rolul țării noastre în acest nou concept trebuie să fie important și benefic.

O dezbateră științifică pe teme strategiilor de securitate și de apărare la frontierele estice ale NATO și Uniunii Europene este, deci, necesară. Cercetarea științifică trebuie să aprofundeze problematica extrem de complexă a identificării și analizării provocărilor, pericolelor și amenințărilor care se conturează în această nouă configurație a spațiului european și euro-atlantic, să asigure o expertiză științifică decidentului politic și strategic și să participe efectiv la fundamentarea științifică permanentă a noilor strategii. Noul proiect al Tratatului Constituției Europene, colocalizat de la Bologna pe tema învățământului superior în spațiul european, reuniunile la vârf pe teme ale securității spațiului european și ale vecinătății

europene, procesul amplu de transformare a Alianței sunt deschideri noi pentru cercetarea științifică fundamentală și aplicată, pentru noua gândire europeană, pentru reflecție și, evident, pentru acțiune.

Inclusiv conceptul de „securitate internă”, mai exact, cel de „securitate a arealului”, trece dincolo de frontiere, depășind pur și simplu atributul statului suveran și devenind atribut al statelor suverane. „Spațiul de interes”, inclusiv „spațiul de interes vital”, cu care au operat geopoliticienii de odinioară, de la Kilen la Mackinder, de la Haushofer la Spykman, nu mai opune statele, tăind falii și crevase geopolitice și strategice de genul celor care sfârtecau și ciopârteau lumea odinioară, ci le unește în același mare interes vital transfrontalier, internațional, global: *prevenirea războiului, gestionarea crizelor și conflictelor, combaterea terorismului, acțiunea solidară și eficientă în cazul catastrofelor, dezastrelor și amenințărilor asimetrice.*

Deci, problematica cercetării științifice în spațiul fundamentării strategiilor de securitate și apărare în zona frontalieră estică a Uniunii Europene și a NATO este amplă, complexă și de foarte mare actualitate.

Felicitându-vă pentru teme aleasă, urez succes deplin acestei sesiuni de comunicări științifice, cu convingerea că, la finalul ei, vom avea deja conturat un areal științific benefic pentru cei care trebuie să elaboreze și să pună în operă aceste strategii.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA CONSOLIDAREA SECURITĂȚII ȘI STABILITĂȚII ÎN ZONA EXTINSĂ A MĂRII NÈGRE

Amiral prof. univ. dr. Gheorghe MARIN

Ensuring Romania's security is an ongoing and complex process, expanded over a wider spectrum of fields, relations and interdependencies, meant to promote the state's, society's and citizen's security interests and objectives. Romania's security is defined and promoted within NATO and EU, in concordance with their specific policies, and with some arrangements and policies established by partnership with other states.

Dinamica mediului internațional actual

Extinderea spre centrul și sud-estul Europei a NATO și Uniunii Europene, favorizată de dezvoltarea dialogului politic și conlucrării economice, având drept consecință mărirea încrederii între statele devenite tot mai interdependente în demersul către democrație, economia de piață performantă și respectarea drepturilor omului, a marcat, practic, sfârșitul Războiului Rece și a deschis, totodată, noi perspective în construcția viitoarei arhitecturi de securitate.

Constituirea Consiliului NATO - Rusia, reconfirmarea opțiunilor Ucrainei de aderare la Alianța Nord-Atlantică și la Uniunea Europeană, noua formulă a dialogului mediteranean, amplificarea programelor de cooperare aliate, îndeosebi Parteneriatul pentru Pace (PfP) și Inițiativa de Cooperare de la Istanbul (ICI), menținerea ritmurilor înalte de dezvoltare de către China și India, reluarea discretă a cursei înarmărilor nucleare, continuarea războiului împotriva terorismului, înmulțirea dezastrelor naturale, precum și efectele tot mai

evidente ale crizei energetice demonstrează dinamismul fără precedent al mediului internațional actual.

Prin urmare, suntem martorii și autorii unei evoluții fără precedent a societății, în general, și a ierarhiei mondiale, în special, în care centre de putere recunoscute sau aflate în devenire dezvoltă o competiție acerbă pentru un loc cât mai vizibil pe scara puterii.

Deși este posibil ca SUA să dețină și în viitor poziția prioritară în ierarhia mondială, structura puterii se va descentraliza și partaja. Cu toate că este de așteptat ca SUA să își aroge, în continuare, dreptul de a decide în problemele majore ale lumii, apreciem că acestea vor fi mai puțin dispuse să întreprindă acțiuni unilaterale. Desfășurarea evenimentelor recente a evidențiat faptul că nici chiar SUA nu pot contracara singure amenințările actuale, caracterizate prin asimetrie și impredictibilitate.

În aceste condiții, sistemul multipolar tot mai vizibil este posibil să includă, pe lângă SUA, state și uniuni de state mari și puternice, precum Japonia și Europa, ca și ceea ce este cunoscut în prezent sub denumirea de „BRIC” (Brazilia, Rusia, India și China).

În acest mediu deosebit de dinamic și imprevizibil, Europa se unifică, își afirmă noua fizionomie și identitate, devine mai puternică, mai stabilă și mai prosperă. Este de așteptat ca, în următorii ani, UE să se consacre ca centru de putere credibil, capabil să participe, alături de SUA și ceilalți actori globali, la gestionarea marilor probleme ale omenirii și să constituie un pilon al stabilității și securității europene și euro-atlantice. Drept urmare, în funcție de evoluția mediului de securitate regional, este de așteptat ca regiunea Extinsă a Mării Negre să devină o prioritate a politicii europene.¹

¹ Corneliu BALTĂ, Gheorghe MARIN, **Marea Neagră, între necesitate și realitate**, Ed. Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2005, p.132.

Provocările la adresa securității, generate de suprapunerea unor procese contradictorii, precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă formelor clasice de riscuri și amenințări, evidențiind noi vulnerabilități și disfuncționalități în gestionarea și managementul acestora.

Riscurile de natură asimetrică se diversifică și se amplifică în intensitate și ca arie de manifestare, iar prevenirea și contracararea lor se dovedesc a fi deosebit de complexe și costisitoare, ceea ce implică contribuția și responsabilitatea comună a tuturor statelor. Menținerea conflictelor, alimentarea focarelor de tensiune tradiționale, a fenomenelor de instabilitate și criză, încurajarea tendințelor de reproiectare geopolitică a zonelor sensibile (Asia Centrală, Zona Caucaziano-Caspică, Orientul Mijlociu Extins, Africa etc.), precum și marginalizarea sau izolarea unor entități statale favorizează activarea și amplificarea unor riscuri și amenințări care au impact major asupra securității și stabilității regionale și globale.

Federația Rusă, cel mai important actor din regiune, s-a văzut decăzută din drepturile cu care era obișnuită, devenind, în loc de soluție a problemei, parte a acesteia. Uitând că URSS a murit, neluând în considerare că Ucraina încearcă să intre în rândul democrațiilor europene și euro-atlantice și neținând cont de ieșirea limitată la Marea Neagră, practic, de la Marea Azov la Soci, Rusia încearcă din răspuțeri să-și mențină poziția de lider în Euro-Asia, inclusiv prin alimentarea unor conflicte înghețate și influențarea politică a dizidenților locali.²

Multiplicarea și diversificarea eforturilor organismelor internaționale pentru edificarea stabilității regionale, ca o etapă intermediară a procesului de stabilitate la nivel global, reprezintă priorități imediate și obligatorii. Eforturile depuse pentru instaurarea păcii în Balcani, în zona Caucaziană, Orientul Mijlociu și Africa sunt edificatoare, dar nu suficiente. Evoluția evenimentelor a demonstrat că, pentru realizarea

² Ibidem, p.17.

acestei cerințe, pe lângă noi forme de abordare și manifestare, trebuie elaborate strategii și politici adecvate, care să asigure condițiile necesare implementării programelor de securitate, precum și îndeplinirea standardelor economice care să ducă la bunăstarea populației.

Instrumentele politice, diplomatice, economice și militare utilizate pentru realizarea obiectivelor de securitate trebuie să vizeze atât dezvoltarea unor relații de conlucrare și cooperare internațională multidisciplinară, cât și adoptarea și asumarea unor decizii și hotărâri comune. Din perspectiva evolutivă a fenomenelor și evenimentelor din mediul internațional, aranjamentele politice, economice sau militare, fie că sunt alianțe, coaliții sau parteneriate, trebuie să se adapteze noilor circumstanțe și cerințe. Dezvoltarea și perfecționarea formelor de cooperare, contribuția efectivă la implementarea unor proiecte și programe viabile și eficiente asigură condiții favorabile realizării stabilității și securității, în condițiile gestionării situațiilor de criză tot mai impredictibile și diversificate.

În aceste condiții, pe lângă organismele instituționale – NATO sau UE-, coalițiile sau aranjamentele zonale și regionale vor reprezenta în continuare soluții posibile și de actualitate. Creșterea și diversificarea rolului structurilor internaționale de securitate (ONU și OSCE) în prevenirea și gestionarea situațiilor de instabilitate și criză, concomitent cu asumarea rolului de conducere de către NATO și UE a operațiilor militare, implică noi orientări privind realizarea capacităților și noi concepte pentru viitoarele operații întrunite ale Alianței.

Zona Extinsă a Mării Negre – o regiune plină de pericole, dar și de oportunități

Multitudinea atacurilor teroriste din ultimii ani și urmările lor catastrofale, generalizarea crimei organizate, creșterea traficului ilegal de persoane, narcotice și materiale radioactive,

precum și multiplicarea numărului de sponsori ai acestui gen de activități au evidențiat faptul că natura pericolelor actualului secol se află în zona neconvenționalului și că sursa de propagare a acestora, pentru America, dar și pentru Europa, poate fi oriunde.

Crizele recente, inclusiv cele energetice, au reliefat faptul că acestea au fost generate, cu predilecție, din zone încă instabile politic și economic, cu situații interne explozive, alimentate de numeroase conflicte nesoluționate și de urmările sărăciei generalizate. Întâmplător sau nu, aceste zone fac parte din spațiul european și euro-atlantic neintegrat, fiind situate îndeosebi în Balcani, Asia Centrală și Orientul Mijlociu și legate indestructibil de zona lărgită a Mării Negre.

De-a lungul istoriei, Marea Neagră a reprezentat, atât pentru statele riverane, cât și pentru marile puteri, „un spațiu al confruntărilor de interese”.³ Descoperirile marilor zăcămintă de hidrocarburi din Marea Caspică și zona caucaziană au determinat mutații majore în situația geopolitică și geostrategică a Mării Negre, rezultând o dependență crescândă a statelor europene față de aceste resurse și o revenire a zonei în atenția marilor actori regionali.

Amplificarea fără seamăn a competiției pentru resurse energetice, pentru căile de transport ale acestora și piețe de desfacere și, în acest context, interesul crescând al principalilor actori mondiali față de această regiune se constituie în argumente favorabile captării, în sfârșit, a atenției Occidentului față de problematica atât de specifică acestei zone.

Dar nu numai competiția pentru resurse caracterizează zona lărgită a Mării Negre drept o zonă fierbinte. Alte pericole și amenințări se regăsesc în acest spațiu, influențând negativ politicile locale și regionale. Astfel, pentru România, spre exemplu, „cu cât va fi recunoscută, în mediul internațional,

³ G.I. Mircea MUREȘAN, Prefață la cartea **Marea Neagră, între necesitate și realitate**, Ed. ETEA, 2005, p.9.

drept ancoră de stabilitate în regiune, cu atât cresc riscurile declanșării unor crize în care să fie implicată, cu bună știință, fără a exclude scopuri ascunse de generare a unor acte compromițătoare”.⁴ Crizele, la rândul lor, pot degenera în adevărate „dispute internaționale”, legate de: Insula Șerpilor și frontiera maritimă a Mării Negre; frontiera dunăreană cu Bulgaria; traficul ilegal cu droguri, ființe umane și arme; canalul ucrainean Dunăre-Marea Neagră; realizarea unor posibile baze militare rusești în Transnistria, ca răspuns la bazele americane din România și Bulgaria etc.⁵

Integrarea cu succes în comunitatea europeană și euro-atlantică a țărilor din Europa Centrală și de Sud-Est, de la Marea Baltică la Marea Neagră, a marcat încheierea unui grandios proiect istoric al anilor '90, inițiat la sfârșitul Războiului Rece⁶. Aceasta a dus la extinderea zonei de stabilitate și securitate continentală și a oferit noilor săi membri condiții favorabile dezvoltării democrației, aplicării principiilor economiei de piață performante și respectării drepturilor omului.

Pornind de la aceste considerente, nu putem să nu facem o analogie între realitățile specifice anilor '90 din centrul și sud-estul continentului cu cele din întreaga zonă a Mării Negre, zonă care poate beneficia acum de experiența europeană și euro-atlantică acumulată pe parcursul ultimilor ani și care, pe fondul demersurilor concertate ale principalilor actori din zonă, ar putea face posibilă nu numai elaborarea unei strategii coerente, durabile și eficiente, dar și continuarea procesului integraționist. Condițiile favorabile pentru materializarea acestor demersuri, generate îndeosebi de glisarea interesului

⁴ Corneliu BALTĂ, Gheorghe MARIN, **op. cit.**, p.15.

⁵ Revista Realitatea Românească din 03.02.2004.

⁶ Ronald D. ASMUS, Bruce P. JACKSON, „Marea Neagră și frontierele libertății”, în **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre**, București, Ed. IRSI „Nicolae Titulescu”, 2004, p.16.

occidental către estul continentului, însă și de aplicarea noului concept strategic al Alianței Nord-Atlantice trebuie exploatate cu inteligență și pragmatism, pentru ca, în final, întregul bazin al Mării Negre să fie racordat la schimbările majore ale acestui început de mileniu.

Existența în acest areal, pe de o parte, a unor entități statale cu niveluri de dezvoltare extrem de diferențiate, cu percepții și statute deosebite față de marile instituții europene și euro-atlantice integratoare, iar pe de altă parte, a unor spații și regiuni încă instabile și nesigure, supuse unor crize și conflicte aflate în derulare sau în stare latentă, gata oricând să fie reactivate, determină reconsiderarea Mării Negre și a zonei adiacente acesteia în ecuația de securitate europeană și euro-atlantică.

Disponând de un însemnat potențial politic, economic, militar, cultural, demografic etc., Marea Neagră și zona ei adiacentă ar putea reprezenta nu numai un „rezervor al intereselor euro-atlantice”, dar și prelungirea bazinului Mediteranean către Marea Baltică și, mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu. În aceste condiții, zona Extinsă a Mării Negre devine „turnul de control” al spațiului euro-asiatic și „arbitrul” Orientului Mijlociu, iar în contextul implicării tot mai mari a NATO în gestionarea situațiilor de criză dincolo de aria sa de responsabilitate, zona poate constitui avanpostul necesar Alianței în proiectarea stabilității și securității în întreaga regiune.⁷

În acest context, trebuie analizat și rolul jucat de resursele de energie din Asia Centrală și Orientul Mijlociu în ecuația de securitate europeană și euro-atlantică. În prezent, Europa importă aproximativ 50% din resursele sale energetice pe căi complicate și periculoase, prin Bosfor și Canalul Mânecii.

⁷ Colonel dr. Ion COȘCODARU, *Determinări geopolitice și geostrategice în bazinul Mării Negre și în zona adiacentă acestuia*, Gândirea Militară Românească, nr.2/2004, p.54.

Potrivit analiștilor economici, până în 2020, Europa va importa peste 70% din sursele energetice din afara arealului său. Regiunea Mării Negre și zona adiacentă domină tot Coridorul Energetic euro-asiatic, de la conductele de petrol și gaz transucrainene, care alimentează piețele din nordul Europei, până la conductele de la Baku – Tbilisi – Ceyhan, care se îndreaptă spre zona mediteraneană.

O nouă strategie europeană/euro-atlantică, orientată spre ancorarea și stabilizarea regiunii, poate să aducă vastele rezerve energetice din Bazinul Caspic și din Asia Centrală către piețele Europei, pe căi multiple și mai sigure. Nu numai că aceste resurse vor asigura prosperitatea unei Europe independente economic pentru deceniile care vor urma, dar, mai mult, construirea și menținerea acestor drumuri vor oferi un important stimul economic pentru economiile statelor care au rămas în urmă după revoluțiile din 1989.

Propulsarea zonei Extinse a Mării Negre în planul preocupărilor strategice europene și euro-atlantice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar și o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității și securității regionale și mondiale⁸.

Se poate aprecia că, după ce o lungă perioadă de timp au ignorat zona Mării Negre, instituțiile euro-atlantice încep să vizualizeze sub un alt unghi importanța strategică a regiunii. În consecință, se conturează proiectarea unei noi abordări, care, probabil, va fi concretizată, de această dată, în strategii care să vizeze elaborarea unor proiecte și programe cu impact major asupra întregului spațiu cuprins între Balcani, Marea Neagră, Caucaz și, mai departe, către Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Este de așteptat ca, exploatând experiența acumulată pe parcursul ultimilor ani în gestionarea problemelor deosebit de complexe din Balcani, Afganistan și Irak, Alianța Nord-

⁸ Ronald D. ASMUS, Bruce P. JACKSON, *op. cit.*, p.23.

Atlantică și Uniunea Europeană, la care trebuie să se adauge și ceilalți actori importanți, și în mod deosebit SUA și Federația Rusă, să proiecteze forme și modalități de acțiune specifice zonei Mării Negre, care să răspundă atât cerințelor de securitate pe care le reclamă Occidentul, cât și intereselor tot mai diversificate ale populațiilor din regiune.

Reconfigurarea dispozitivului NATO spre estul continentului, prin includerea României și Bulgariei, plasează, pentru prima dată, cele șase țări riverane Mării Negre (Georgia, Rusia, Ucraina, Turcia, România și Bulgaria) într-o poziție de paritate numerică 3/3. În aceste condiții, Marea Neagră încetează să mai fie o mare aflată exclusiv sub influența țărilor ex-sovietice, devenind o mare în care prezența Alianței Nord-Atlantice, prin cele trei state membre, nu mai este simbolică, ci substanțială⁹.

Astfel că, la Summit-ul NATO de la Istanbul, din iunie 2004, importanța crescândă a Mării Negre, ca parte esențială a securității euro-atlantice, a fost recunoscută de șefii de state și guverne. Totodată, aceștia au reiterat faptul că Alianța nu dorește să se implice în această zonă ca o forță militară de menținere a păcii, lăsând statelor riverane posibilitatea realizării unor inițiative regionale care să răspundă mai eficient unor acțiuni civile de tip polițienesc, paza frontierelor, activități vamale și observatori civili.

Prin noua configurare geopolitică a Mării Negre, cu România, Bulgaria și Turcia ca țări membre NATO și, în perspectivă, și ale Uniunii Europene, care domină partea de vest și sud, și cu noile state independente Moldova, Ucraina și Georgia pe coasta de nord și est, zona a căpătat o nouă identitate, care determină o altă abordare a problematicii specifice întregii regiuni, inclusiv în elaborarea strategiilor și programelor aflate în fază de proiecte. Din această ecuație nu pot fi excluse cele trei țări din Caucazul de Sud (Georgia,

⁹ Colonel dr. Ion COȘCODARU, *op. cit.*, p.56.

Armenia și Azerbaidjan) care reprezintă reperle Coridorului energetic euro-asiatic și care leagă sistemul euro-atlantic cu resursele de energie din zona caspică și cu statele din Asia Centrală. De asemenea, trebuie inclus și spațiul situat la nord de Transnistria, Odessa și Suhumi, pentru că un sistem stabil al Mării Negre impune rezolvarea „conflictelor înghețate” de-a lungul arcului de nord-est și accesul la căile fluviale de transport comercial, care duc spre Marea Neagră: Dunărea și Nistru¹⁰.

Cu toate că la nivelul NATO și UE implicarea în zona Extinsă a Mării Negre s-a rezumat numai la refocalizarea instrumentelor Parteneriatului pentru Pace spre Caucazul de Sud (PARP, IPAP, PAP-T, PAP-DIB) și lansarea unor politici specifice axate pe programe de asistență dezvoltate în planul relațiilor bilaterale cu statele din regiune (Politica Europeană de Vecinătate), dar care nu răspund în întregime cerințelor speciale (economice și de securitate) ale regiunii, perspectivele privind amplificarea interesului celor două organisme integratoare față de viitorul acestui areal sunt realiste. În acest sens, problematica securității energetice, subiect de actualitate în cadrul NATO și UE, poate determina sporirea profilului zonei Extinse a Mării Negre în cadrul dialogului politic desfășurat la nivelul Alianței. Totodată, zona, în ansamblul său, ar putea beneficia, în viitorul apropiat, de o fereastră de oportunitate în ceea ce privește implicarea occidentală mai mare, în special ca urmare a aderării României și Bulgariei la UE, în contextul președinției germane a UE, care și-a propus ca prioritate implementarea conceptului ENP+ ce prevede o substanțiere a prezenței UE în spațiul Mării Negre.

Pe trendul favorabil al creșterii interesului actorilor principali față de zona Mării Negre, se înscrie demersul Statelor Unite ale Americii, care sunt interesate să pătrundă în regiune în contextul unei strategii mai largi de sporire a influenței sale

¹⁰ Ibidem.

în Caucaz, Asia Centrală și Orientul Mijlociu Extins. În acest context, au încurajat deschis participarea României, Bulgariei și Georgiei în formule de cooperare regională, în care SUA și alți aliați europeni pot avea acces. Ca element concret al acestei implicări, se remarcă prezența militară a SUA în România și Bulgaria, în baza Acordurilor de acces la bazele și facilitățile militare ale statelor respective. Ca parte a abordării americane cu privire la problematica regiunii se are în vedere, pe de o parte, revitalizarea inițiativelor regionale prin care se poate dezvolta angajarea Turciei, iar pe de altă parte, evitarea izolării și radicalizării poziției acesteia, în condițiile continuării reticenței Federației Ruse față de cooperarea în domeniul securității Mării Negre cu partenerii din afara regiunii.

Contribuția României la consolidarea securității și stabilității în zona Extinsă a Mării Negre

Securitatea zonei Mării Negre este direct influențată de securitatea și stabilitatea țărilor riverane, ca și a unor zone adiacente, precum Moldova și Caucazul de Sud, transformându-se, astfel, într-o zonă extinsă, a cărei securitate devine parte componentă a celei euro-atlantice. Totodată, proiectele europene de stabilizare a întregii Europe, prin inițiative democratice, cooperare și integrare, includ și zona Extinsă a Mării Negre, amplificându-i astfel apartenența la valorile democratice, la economia de piață și la securitatea europeană.¹¹

Pentru întărirea acestei stabilități și securități în regiune, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele PfP din regiune. Documentul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz și Asia Centrală, adoptat la Istanbul, prevede posibilitatea ca, în cadrul PfP, să fie dezvoltate acțiuni în

¹¹ Daniel ENE, *Întărind securitatea maritimă a Mării Negre*, Sofia, 1-3 noiembrie 2005, p.181.

domeniul securității maritime și portuare, complementare inițiativelor regionale. În acest context, România a lansat, în mai 2004, "Border Defense Initiative", demersul având ca scop întărirea securității frontierelor și combaterea proliferării armelor de distrugere în masă.

Este evident faptul că, în aceste circumstanțe, valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească, pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici majori cu interese în zonă, iar acest lucru va conduce, cât de curând, la definirea și aplicarea unor politici specifice acestui areal.

Internaționalizarea procesului de securizare a regiunii este un mecanism care poate avea un efect deosebit de eficace și benefic pentru garantarea păcii în zonă. Aceasta presupune prezența politică, economică și militară a NATO și UE pentru asigurarea unui management eficient de contracarare a amenințărilor asimetrice și asigurarea condițiilor unei dezvoltări durabile.

Marea Neagră, „cel mai bun vecin al României”¹², devine cel mai eficient aliat strategic, confirmând astfel previziunile importanței geostrategice a țării noastre. Actori majori, precum SUA, NATO și UE, sunt deciși să folosească avantajele oferite de poziționarea noastră în raport cu interesele de securitate ale Europei și expansiunea operațională americană spre Caucaz, spre Eurasia. Rezultă că o extensie spre Est și o cooperare cu țările limitrofe Mării Negre sunt „nu numai o oportunitate, dar și o necesitate”¹³.

Procesul de cooperare și stabilitate regională are în România și în armata sa un partener angajat, prin dezvoltarea formelor de cooperare pentru prevenirea riscurilor convenționale și neconvenționale, promovarea valorilor transatlantice și a standardelor de securitate, asigurarea interoperabilității în

¹² Corneliu BALȚĂ, Gheorghe MARIN, *op. cit.*, p.16.

¹³ *Ibidem*, p.17.

managementul crizelor, cooperarea în securizarea granițelor, precum și gestionarea urgențelor civile. La acestea se adaugă asistența acordată țărilor vecine în reformarea sectorului de securitate și dezvoltarea programelor de reformă a organismului militar.

De asemenea, nu pot fi ignorate activitățile desfășurate de Armata României și armatele celorlalte state din zonă pentru creșterea încrederii reciproce. În acest sens, se poate menționa aportul la implementarea prevederilor tratatului CFE privind controlul armamentelor, contactele la toate nivelurile, aplicarea acordurilor „Cer deschis”, cu survolarea, pe baze reciproce, a teritoriilor naționale, pentru creșterea confidenței și transparenței referitoare la operațiunile militare.

În efortul de a proiecta în zonă un model de cooperare trainic, țara noastră ia parte activă la Procesul Reuniunii Miniștrilor Apărării din Sud-Estul Europei și structura lui militară, SEEBRIG, ceea ce reprezintă un instrument important de luptă împotriva riscurilor asimetrice, de creștere a încrederii politice și militare, de sporire a dialogului și rezolvare a crizelor, de ducere a unor operații de menținere a păcii și sprijin umanitar sub egida NATO, ONU, UE și OSCE. Este demn de menționat că SEEBRIG a participat în cadrul misiunii ISAF din Afganistan, începând cu luna februarie a.c., iar România este contributor major la această forță.

Alături de armatele statelor vecine și riverane Mării Negre, participăm la reuniunile și exercițiile desfășurate în cadrul Grupului de forțe navale de la Marea Neagră (BLACKSEAFOR), element regional de dezvoltare a cooperării și interoperabilității între forțele militare ale statelor spațiului pontic.

Problemele specifice zonei impun și o sporire a rolului organismelor de cooperare și securitate regionale (BSEC, BLACKSEAFOR, SEEBRIG, GUAM), care, în colaborare cu cele internaționale (UE, OSCE, NATO), trebuie să asigure

realizarea unei arhitecturi regionale de securitate reale și eficiente, cu participarea activă a tuturor factorilor politici implicați, ca parte a arhitecturii de securitate europene și globale. Se realizează, astfel, cerința ca zona să devină platforma de supraveghere și avertizare timpurie pentru protejarea intereselor strategice de securitate atât ale Federației Ruse, cât și ale Occidentului.

În perspectiva dobândirii calității de membru al Uniunii Europene, frontiera de est a României va deveni granița de est a Uniunii, și acest lucru va însemna obligații sporite în ceea ce ne privește securizarea zonei.

În acest context, România a demarat și se află în stadiul de implementare a Sistemului de Observare, Supraveghere și Control la Marea Neagră (SCOMAR), un sistem național integrat de supraveghere electronică și vizuală a spațiului maritim și aerian la joasă înălțime, în scopul cunoașterii în permanență a situației navale, electronice și aeriene în zona de litoral a României. Acest sistem urmează să răspundă nevoilor Ministerului Apărării, Ministerului Administrației și Internelor și Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, de supraveghere a spațiului maritim de interes atât pentru România, cât și pentru NATO și UE, fiind, în același timp, o componentă de bază a sistemului național de luptă împotriva terorismului.

Implementarea sistemului răspunde cerinței privind implementarea Strategiei Naționale de Management Integrat al Frontierei de Stat. Partenerii din Alianță au manifestat interes pentru realizarea acestui sistem, care răspunde cerințelor de interconectare cu sistemele similare ale statelor vecine, procesul respectiv urmând să fie următorul pas în cooperarea interstatală în regiune.

Rolul României ca stat de frontieră al NATO și în curând al UE ne obligă ca, inclusiv prin intermediul instrumentelor de cooperare militară, să promovăm și să susținem procesul amplu

de democratizare și ancorare a statelor din zona extinsă a Mării Negre la arhitectura de securitate euro-atlantică.

Apreciem că îmbunătățirea cooperării regionale reprezintă elementul esențial al dezvoltării viitoare a regiunii. Ca atare, acest proces ar trebui să fie axat, în principal, pe domenii legate de securitatea și controlul frontierelor, soft security (protecția mediului, migrația ilegală, traficul de droguri, arme mici și ușoare și materiale sensibile), precum și pe aspecte economice. În opinia noastră, cooperarea între țările din regiune trebuie concentrată în direcția materializării unor obiective comune precum: dezvoltarea instituțiilor democratice și implementarea mecanismelor statului de drept, consolidarea stabilității și securității regionale, prin combaterea criminalității organizate cu caracter transfrontalier, securizarea frontierei estice (atât la nivel terestru, cât și maritim), soluționarea pașnică și durabilă a conflictelor înghețate și dezvoltarea economică reală, pe baza oportunităților de afaceri existente în această zonă.

În condițiile în care securitatea este un concept inclusiv și indivizibil, mecanismele de cooperare regională trebuie să se constituie ca parte a unui întreg. Eficiența cadrului de cooperare regională ar putea fi îmbunătățită prin deschiderea inițiativelor de cooperare regională din Marea Neagră către spațiul de cooperare euro-atlantic.

Înglobarea politicilor NATO și UE în cadrul de cooperare regională ar putea contribui în mod decisiv la atingerea obiectivelor strategice comune în această regiune. În acest context, proiectul românesc, sprijinit de SUA, al Forumului pentru Dialog și Parteneriat la Marea Neagră, lansat oficial la București, la 5 iunie 2006, poate constitui cadrul necesar afirmării acestor proiecte. Susținem principiul responsabilității primare a statelor riverane în ceea ce privește asigurarea securității regionale, dar, în același timp, considerăm că trebuie evitată evoluția unui proces care conduce inevitabil la izolarea regiunii.

Persistența conflictelor din regiune și fragilitatea instituțiilor naționale sugerează că un sistem geopolitic funcțional în zona Mării Negre nu se va realiza prea repede. În acest sens, se poate aprecia că, cel puțin pe termen scurt și mediu, Marea Neagră va fi încă o regiune europeană și euro-atlantică insuficient dezvoltată și, în consecință, va avea nevoie de un tratament special, inclusiv de o strategie de securitate și apărare, dublată de una de dezvoltare economico-socială reală.

STATUTUL ȘI ROLUL ROMÂNIEI CA STAT LA FRONTIERA DE EST A ORGANIZAȚIEI TRATATULUI ATLANTICULUI DE NORD ȘI A UNIUNII EUROPENE

Gl. prof. univ. dr. Mircea MUREȘAN

At present, Romania has an important international status. It is a member of the Organization North Atlantic Treaty Organization and soon will become a member of the European Union. That is why Romania fulfils multiple roles as a country located at the Eastern border of these two international organizations.

1. Elemente definitorii ale statutului României în Sud -Estul Europei

Statutul internațional al unei țări, ca ansamblu al așteptărilor acesteia față de comunitatea mondială, poate fi descris printr-un sistem coerent de trăsături definitorii. În cazul României, statutul său actual prezintă următoarele caracteristici:

▪ *Apartenența la Alianța Nord-Atlantică.* Din 2004, România a devenit stat membru cu drepturi și obligații depline. Calitatea de membru al NATO aduce cu sine atât drepturi (de exemplu, apărarea colectivă, garanția de securitate), cât și obligații și responsabilități pentru fiecare stat, potrivit prevederilor Tratatului de la Washington (1949)¹⁴. Prin definiție, Alianța Nord-Atlantică este o organizație politico-militară, menită să asigure apărarea statelor membre în cazul unei agresiuni militare externe din partea altui stat sau grup de state. Prin urmare, vecinătatea sa semnifică stabilitate și garanția unei protecții credibile împotriva unor pericole și

¹⁴ Vezi *Strategia de securitate națională a României*, <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>, p.16.

amenințări la adresa statelor membre. Apartenența la NATO oferă garanții pentru stabilitatea societății românești, ceea ce constituie una dintre principalele circumstanțe favorabile derulării programelor profunde de modernizare a țării noastre și a reprezentat, în opinia noastră, un argument serios în acceptarea candidaturii României pentru Uniunea Europeană. În același timp, în cadrul Alianței Nord-Atlantice, se poate vorbi de un transfer de „putere” și „autoritate” de la organizație către statele ce o compun, în sensul că apartenența unei țări la NATO descurajează alt stat sau grup de state să o atace cu mijloace militare;

▪ *Aderarea României la Uniunea Europeană* (ianuarie 2007). Acest proces dă țării noastre *calitatea de membru* al unei organizații internaționale, interguvernamentale și supra-naționale, ce va reuni, începând cu ianuarie 2007, 27 de state. De fapt, Uniunea Europeană reprezintă o asociere de state ce este susținută de trei piloni: **cel comunitar** (corespunzând celor trei comunități: Comunitatea Europeană, Comunitatea Europeană pentru Energie Atomică – Euratom și Comunitatea Europeană pentru Cărbune și Oțel), **Politica Externă și de Securitate Comună** (adică, cooperarea interguvernamentală în materie de afaceri externe și de securitate) și **cel dedicat cooperării în domeniul Justiției și al Afacerilor Interne** (adică, cooperarea polițienească și judiciară în materie penală)¹⁵. Competențele largite, aspectul supranațional al UE și soliditatea legăturilor pe care au creat-o între ele statele membre o distinge net de alte organizații internaționale. Ea este, prin unele aspecte, o confederație și, din alte puncte de vedere, are caracteristici de stat federal. De aceea, adesea, UE este percepută ca o entitate sui generis, ce formează o categorie unică, complet diferită de alte organizații internaționale. În realitate, Uniunea Europeană este o mare comunitate umană prosperă economic, un spațiu în care drepturile generale ale

¹⁵ Website-ul Uniunii Europene, <http://europa.eu/>.

omului și libertățile democratice sunt respectate, ceea ce face din ea un loc râvnit atât de alte state, cât mai ales de indivizi umani care vor să trăiască într-un mediu mai sigur și benefic pentru ei, sub toate aspectele. De aceea, frecvent sunt încercări ale unor persoane ce nu aparțin statelor membre ale UE de a pătrunde în acest teritoriu, atât pe căi legale, cât și ilegale. În plus, datorită posibilităților economice oferite, puterii mari de cumpărare a cetățenilor europeni, inclusiv organizații ce țin de crima organizată caută să-și extindă rețelele în spațiul administrat de UE.

Pe de altă parte, frontierele statelor membre ale UE cu alte țări ce nu aparțin acestui areal se confundă cu cele ale organizației însăși. Prin urmare, țările membre au o serie de obligații în ceea ce privește protecția frontierelor lor și ale Uniunii Europene împotriva riscurilor venite din exterior.

Aderarea României la Uniunea Europeană presupune atât o serie de avantaje potențiale, ce vor răspunde, în bună măsură, așteptărilor populației, cât și obligații multiple - de la cele de natură normativă la cele de acceptare, interiorizare și implementare a valorilor democratice, de securizare a frontierelor sale. Practic, din ianuarie 2007, frontiera estică a României se confundă cu granița răsăriteană a Uniunii Europene.

▪ *România este un contributor de securitate*, în regiune și în lume. Derularea procesului de integrare în NATO și, în viitor, în UE este o dovadă că România a aderat ferm la valorile europene și euro-atlantice, că și-a asumat, conștient și responsabil, un nou profil strategic, afirmându-se ca important furnizor de stabilitate regional și participant activ la dezvoltarea unor inițiative zonale. Profilul european și euro-atlantic al țării noastre inspiră încredere aliaților și partenerilor în privința contribuției sale la întărirea păcii și stabilității în zonă și în lume. Pe de altă parte, acest profil dobândit de România este rezultatul conduitei, coerenței și prestaței demersurilor sale, atât pe plan intern, cât și extern, ca partener responsabil,

eficient și demn de încredere, capabil să genereze securitate în regiune.

Această dimensiune a statutului său a dobândit legitimitate internațională și datorită succesului reformei interne. Astăzi, România este o democrație stabilă, bazată pe statul de drept, pe supremația legii, pe respectarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, în care cetățenii, indiferent de apartenența etnică, religioasă, de sex sau rasă au drepturi egale și nu sunt supuși discriminărilor. Alternanța democratică de putere (1996, 2000, 2004) evidențiază stabilitatea și buna funcționare a sistemului politic pluralist din România.

▪ *Înfăptuirea unei reforme reale și profunde a sistemului securității naționale, la nivelul impus de standardele europene și euro-atlantice. În esență, această reformă se referă la:* dezvoltarea unei capacități de apărare moderne, eficiente și credibile, consolidarea controlului civil asupra structurilor militare, activizarea participării la menținerea stabilității în zonele de conflict. Evoluțiile din Afganistan și Irak au oferit României prilejul de a-și dovedi potențialul și capacitatea de a contribui activ și eficient la promovarea valorilor și obiectivelor comunității occidentale în cadrul NATO. Adoptarea unei conduite proactive în politica externă și de securitate, materializată prin participarea la operațiuni și misiuni în diferite zone ale lumii, dar și în sfera inițiativelor și evoluțiilor conceptuale, a consacrat România ca un stat stabil social, politic și economic, guvernabil, în măsură să genereze securitate, și nu probleme pentru aliați.

▪ *România se manifestă ca pilon de stabilitate în Europa de Sud-Est.* Calitatea țării noastre de membru al NATO și al Uniunii Europene (de la 1 ianuarie 2007), precum și inițiativele regionale ale României contribuie la consolidarea încrederii statelor din zonă în potențialul său de a acționa ca factor de stabilitate în Europa de Sud-Est. Disponibilitatea la dialog cu toate părțile interesate, transparența și cointeresarea statelor din zonă în

extinderea colaborării regionale și abordarea problematicilor de interes în formate multilaterale sunt principalele atuuri ale României în promovarea încrederii, ca premisă pentru asigurarea în regiune a unui climat de securitate stabil.

România își demonstrează valențele de factor de stabilitate în Europa de Sud-Est prin participarea activă la toate proiectele și organismele regionale și de securitate, cu accent pe implicarea semnificativă în inițiativele NATO, UE, ONU și OSCE care vizează acest areal. În ultima vreme, o atenție deosebită este acordată spațiului Mării Negre, unde se manifestă o gamă largă de amenințări la adresa securității, pentru că această regiune devine un culoar al terorismului, al drogurilor și traficului de ființe umane spre Uniunea Europeană. Practic, aceste amenințări privesc nu doar România, ci și NATO, statele membre ale UE și țările din regiune. În acest sens, inițiativele românești privind Marea Neagră sunt privite cu interes de statele regiunii, dar și de alți actori de importanță strategică ai lumii.

De asemenea, România se implică constant și sistematic în acțiunile inițiate de statele din regiune în lupta împotriva terorismului și a criminalității. Astfel, ea a fost de acord cu instituționalizarea cooperării în lupta împotriva criminalității și terorismului, în Sud-Estul Europei¹⁶.

2. Expresii ale rolului României ca stat a cărei frontieră estică se confundă cu cea a NATO și Uniunii Europene

Statutul României, definit anterior, se materializează prin rolurile (aliat, partener, participant activ etc.) pe care aceasta și le asumă, în mod responsabil, activ și voluntar, atât în activitățile gestionate de Alianța Nord-Atlantică și de structuri

¹⁶ Vezi *Țările din Europa de Sud -Est își unesc forțele împotriva criminalității și terorismului*, <http://www.balkantimes.com/cocoon/setimes/print/ro/features/setimes/features/2006/10/17/feature-02/>.

ale Uniunii Europene, cât și în acțiuni ale altor organizații regionale și internaționale în care statul român este parte.

În esență, rolurile asumate de țara noastră sunt caracterizate prin *realism, responsabilitate și multidimensionalitate*. *Realismul* este dat de implicarea țării noastre în acele programe, acțiuni și activități ale NATO, UE, ONU etc. ce vizează stabilitatea, pacea și securitatea în regiune și în lume, numai atunci când dispune de resursele umane, materiale și financiare ce-i permit atingerea obiectivelor stabilite. *Responsabilitatea* rezidă în atitudinea de asumare conștientă și voluntară a unor obligații menite să contribuie la menținerea păcii și stabilității în regiune și în lume. *Multidimensionalitatea* este dată de ansamblul dimensiunilor specifice rolurilor pe care România și le asumă în domeniul responsabilităților sale de membru al Alianței Nord-Atlantice, al Uniunii Europene și al altor organizații regionale și internaționale în ceea ce privește securitatea și stabilitatea din zonă și din lume.

Principalele expresii ale rolului îndeplinit de România, în deplin consens cu statutul său actual, sunt:

- *Umană*: definește ansamblul resurselor umane pe care România este în măsură să le folosească pentru a-și îndeplini integral, calitativ și eficace obligațiile asumate ca membru al NATO, UE și al altor organizații regionale și internaționale în materie de securitate, stabilitate și pace. Aici este vorba atât de existența forțelor umane necesare și suficiente țării noastre, în vederea achitării de responsabilitățile ce-i revin în NATO, UE etc, cât și de formarea, pregătirea, dezvoltarea acestora, în conformitate cu standardele europene și euro-atlantic. În acest sens, au fost adoptate măsuri adecvate, atât pentru formarea, pregătirea și dezvoltarea personalului militar și civil din armată, posibil participant la misiuni în afara frontierelor naționale sub egida NATO, UE sau ONU, cât și a altor categorii de personal ce pot fi implicate activ în activități și acțiuni duse de organizațiile menționate, destinate asigurării stabilității, păcii și

securității în regiune și lume. Succesul a fost asigurat prin conceperea, organizarea și derularea unei reforme reale, potrivit normelor europene și euro-atlantice, atât în învățământul militar, cât și civil din țara noastră. În plus, o parte dintre cei care sunt incluși în structuri militare participante sub egida NATO la misiuni în afara frontierelor naționale au urmat cursuri și stagii în străinătate, în instituții de învățământ, și nu numai din statele membre NATO și ale UE. Așa se face că, în prezent, România dispune de persoane calificate capabile să îndeplinească sarcinile încredințate pe timpul misiunilor în cadrul unor structuri militare și civile aparținând Alianței Nord - Atlantice și Uniunii Europene.

- *Organizatorică:* include totalitatea schimbărilor structurale pe care România le-a întreprins și le va întreprinde în privința adoptării acelor forme de organizare a instituțiilor și grupurilor umane ce vor avea de îndeplinit sarcini specifice NATO și UE. Astfel, s-au întreprins măsuri adecvate de realizare a unei noi structuri organizatorice a Armatei României, dar și ale celorlalte instituții ale statului de drept cu competențe în domeniul securității și apărării. În prezent, Armata României, de exemplu, dispune de o structură organizatorică compatibilă cu cele existente în armatele statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice și, bineînțeles, cu misiunile ce i se pot încredința în structuri militare ale NATO și ale UE. Această nouă organizare a instituțiilor cu atribuții în materie de securitate și apărare le-a făcut să dispună de flexibilitate, modularitate, suplețe și dinamism.

- *Materială:* evidențiază capabilitatea României de a dispune de resursele materiale suficiente și necesare îndeplinirii cu succes și eficacitate a misiunilor asumate în calitate de membru al NATO și al UE. Anterior integrării în Alianța Nord-Atlantică, România a adoptat măsuri adecvate de modernizare și înnoire a resurselor materiale din armată, mai ales, dar și din celelalte instituții cu competențe în materie de securitate și

apărare. După dobândirea calității de membru al NATO, țara noastră a continuat eforturile în direcția consolidării bazei materiale a armatei și nu numai, astfel ca structurile militare românești să fie interoperabile și compatibile cu cele ale celorlalte state din Alianță și sub aspectul resurselor materiale. Desigur, această dimensiune nu se referă doar la înzestrarea armatei cu tehnică de luptă, aparatură și armament moderne, ci privește și condițiile de viață și de muncă ale persoanelor ce activează în instituții cu atribuții în domeniul apărării și securității. Asigurarea unor condiții mai bune de viață și muncă se înscrie în direcția motivării superioare a personalului militar și civil ce acționează în structuri militare sau de altă natură, cu competențe privind securitatea și apărarea.

- *Militară:* înfățișează aportul României, în plan militar, la activitățile specifice Alianței Nord-Atlantice și ale unor structuri ale UE, prin care, împreună cu aceste organizații, participă la soluționarea unor crize, conflicte sau acțiuni de luptă împotriva terorismului. Practic, această dimensiune scoate în relief contribuția umană, materială și financiară pe care țara noastră o are potrivit statutului său de stat membru NATO și al Uniunii Europene.

- *Normativă:* pune în evidență starea actuală a reglementărilor prin acte normative (legi, hotărâri de guvern, regulamente, ordine, instrucțiuni, dispozițiuni) a vieții și activității din armată și celelalte instituții cu competențe în materie de securitate și apărare. În plus, după integrarea țării în NATO și în perioada de preaderare la UE, cei abilitați prin lege au adoptat măsuri de *armonizare a legislației românești* cu cea similară din statele din Alianța Nord-Atlantică (desigur, în domeniile ce țin de resortul organizației) și cu cea proprie Uniunii Europene. Un alt aspect ce ține de această dimensiune se referă la *educarea cetățenilor români* în cultul respectării ad litteram a prevederilor actelor normative ce reglementează viața și activitatea societății românești. În acest context, un accent deosebit se pune pe

formarea cultului față de lege a persoanelor (militari și civili), care vor lucra în structuri NATO și ale UE, pe timpul îndeplinirii mandatului încredințat, în afara țării, dar și în țară. Cunoașterea și respectarea prevederilor actelor normative se cer transformate, prin metode educative și nu numai, în obișnuințe ale tuturor cetățenilor țării, având în vedere statutul României de stat membru NATO și al Uniunii Europene, medii în care există un respect semnificativ al normelor din societate.

- *Politică:* oglindește interdependența politicilor naționale de securitate și apărare cu politicile similare promovate de NATO, pe de o parte, și de Uniunea Europeană, pe de altă parte. Aceasta, prin indicatorii săi specifici, evidențiază legăturile strânse între demersurile politice ale țării noastre în direcția prezervării intereselor naționale și apartenența la cele două organizații – NATO și UE.

- *Psihosocială:* pune în evidență interacțiunea dintre tradițiile, mentalitățile, obiceiurile, opinia publică, consensul, climatul și coeziunea socială din România și fenomenele similare din NATO și mai ales UE. Din contactul acestor fenomene și procese psihosociale rezultă o armonizare a lor, o acceptare reciprocă și o interinfluențare benefică intrării optime a României în rolurile asumate în calitate de membru al celor două organizații Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană.

- *Culturală:* reflectă rezultatul procesului de integrare a culturii românești în dialogul multiethnic al culturilor europene cu vechi tradiții și cu influențe profunde în cultura lumii. Evident că se va produce un schimb de produse culturale între societatea românească și celelalte țări membre ale Uniunii Europene, toate din perspectiva dezvoltării valorilor democratice unanim recunoscute de comunitatea mondială.

- *Științifică:* înfățișează procesul de integrare a activității științifice românești, din toate domeniile, inclusiv din cel al învățământului superior, atât cu activitatea științifică existentă în statele membre ale Uniunii Europene, cât și cu cea dezvoltată

de organismele abilitate ale Uniunii, ca entitate. Aceste expresii ale rolurilor asumate de România, în conformitate cu statutul său de stat membru al Alianței Nord-Atlantice și al Uniunii Europene, se cer văzute ca fiind interdependente, iar rezultanta lor o constituie conduita instituțiilor statului de drept și comportamentul cetățenilor români, în spiritul valorilor democratice promovate și susținute de cele două organizații internaționale.

3. Posibile riscuri și amenințări specifice frontierei de est a României

România, ca stat a cărui frontieră de est se confundă cu cea a NATO și a UE, se confruntă cu o serie de riscuri și amenințări. Astfel, analiza mediului regional de securitate relevă care sunt aceste riscuri și amenințări de securitate, la frontiera de est a României. Printre acestea cele mai semnificative sunt:

- *Conflictele nesoluționate*, instabilitatea sau eșecul noilor formule statale. Tergiversarea identificării unor soluții viabile pe termen lung pentru conflictele din spațiul ex-iugoslav și ex-sovietic, reminiscențe ale istoriei conflictuale recente (de exemplu, Kosovo și Macedonia, conflictul transnistrean) favorizează instabilitatea, incidentele sociale putând degenera cu ușurință în conflicte deschise. Zonele în care instabilitatea politico-militară s-a cronicizat au devenit, deja, refugii ideale pentru grupări ale crimei organizate, mercenari, radicali islamiști. Având ca bază aceste areale, grupările sau persoanele respective pot lansa operațiuni criminale și teroriste, cu potențial de risc regional, inclusiv pe frontiera răsăriteană a României.

- *Terorismul.* Pe fondul intensificării eforturilor SUA și ale UE, precum și ale altor state occidentale de a limita și chiar interzice activitatea grupărilor teroriste pe teritoriile lor, organizațiile islamice „de caritate”, unele suspectate de colectarea de fonduri pentru finanțarea organizațiilor teroriste, migrează spre sud-estul Europei. O eventuală instalare a unor

baze operaționale ale extremismului islamic în regiune ar constitui o amenințare directă la adresa democrațiilor europene și un factor major de instabilitate în plan regional.

▪ *Recrudescența criminalității organizate.* Fenomenul se manifestă, cu precădere, pe fondul scăderii autorității statului, deteriorării accentuate a climatului economico-social, lipsei de perspectivă a tinerilor, conflictelor civile, accesului facil la arme de foc și, nu în ultimul rând, datorită conexiunilor rețelelor criminale în sferile puterii. Regiunea din Sud-Estul Europei este traversată de numeroase rute ale crimei organizate - droguri, arme și imigranți, trafic de ființe umane, automobile etc. - care au drept țintă statele comunitare.

Frontiera de est a țării noastre vine în contact direct cu spațiul ex-sovietic, unde există o multitudine de organizații criminale, care vor, și chiar reușesc, să-și extindă activitatea și în spațiul ce aparține UE¹⁷.

▪ *Fluxurile migraționiste ilegale.* Instabilitatea prelungită generează un flux permanent de emigranți clandestini spre statele occidentale, în pofida refuzului de a li se acorda statutul de refugiați. Frontiera estică a României și, deci, cea a UE și a NATO suportă „asaltul” zilnic al fluxurilor de emigranți ilegali atrași de speranța unei vieți mai bune ca pe meleagurile natale¹⁸.

4. Unele măsuri de prevenire a riscurilor și amenințărilor de securitate de la frontiera răsăriteană României

Desigur, Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană, ca și România, de altfel, sunt interesate să elimine sau cel puțin să

¹⁷ Vezi *Rapport 2004 sur la criminalité organisée dans l'Union européenne*, décembre 2004, <http://www.europol.eu.int/>

¹⁸ Vezi Prof. univ. dr. Daniela-Luminița CONSTANTIN (coordonator), *Fenomenul migraționist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană*, <http://www.infoeuropa.ro/ieweb/imgupload/studiul5.html>, pp.44-87.

limiteze efectele riscurilor și amenințărilor din zona frontierelor lor. În acest context, granița lor răsăriteană nu poate face excepție. De aceea, țara noastră, cu sprijin îndeosebi de la Uniunea Europeană, va continua să adopte un ansamblu coerent de măsuri administrative, juridice, militare, diplomatice, politice etc., prin care să-și atingă scopurile propuse în ceea ce privește securitatea și apărarea frontierelor sale de efectele riscurilor și amenințărilor externe. Printre aceste măsuri se numără:

▪ *Controlul frontierelor exterioare ale Uniunii.* Problema controlului frontierelor exterioare ale Uniunii este una majoră, dată fiind poziția geografică a viitoarelor state membre. Odată cu aderarea acestora, frontierele de sud și de est ale UE se vor afla în contact cu țări din spațiul ex-sovietic, din Balcani sau cu spațiul mediteranean (pentru Cipru și Malta). Or, se știe, aceste spații sunt o sursă importantă a imigrării ilegale sau de zone de tranzit. De aici necesitatea ca statele a căror frontieră se confundă cu cea Uniunii Europene, cum este cazul României, să adopte măsuri concrete, eficiente și semnificative de securizare a granițelor lor. Este vorba atât de infrastructură, cât și de formarea și motivarea personalului cu competențe în asigurarea securității frontierelor.

▪ *Creșterea fiabilității sistemelor judiciare din țările membre.* În sistemul de drept pe care-l reprezintă Uniunea Europeană, rolul judecătorilor este fundamental. Același rol trebuie să-l îndeplinească și judecătorii din statele membre. De aici, necesitatea realizării unei reforme profunde a Justiției din țările nou aderate, cum este cazul României. În acest context, o altă sarcină majoră rămâne emergența unei veritabile culturi judiciare, ce rezultă mai puțin din textele legilor și mai mult din practică.

▪ *Lupta concertată împotriva criminalității organizate.* Legătura dintre sporirea activității organizațiilor criminale și extinderea ariei lor de acțiune constituie o realitate. Totuși, se cuvine remarcat că rețelele criminale din Est nu au așteptat

această etapă pentru a se implanta în numeroase orașe ale Uniunii Europene. Lărgirea va reprezenta un progres din punct de vedere al luptei împotriva criminalității, permițând mai ales ratificarea convențiilor existente și o participare a țărilor candidate la Europol și Eurojust.

▪ *Problema corupției.* Este vorba de un subiect sensibil, care nu se pretează la cenaclurile diplomatice constituite de negocierile de aderare și care, din acest motiv, este rar evocată public de diferiți responsabili. Totuși, este un subiect de preocupare, căci pare că unele țări din Europa Centrală și Orientală au dificultăți în eradicarea acestui fenomen moștenit de la vechiul regim. Uniunea Europeană sprijină, sub toate aspectele, statele candidate la aderare în lupta împotriva corupției.

▪ *Întărirea cooperării internaționale și regionale.* Uniunea Europeană participă activ la crearea și asigurarea funcționalității optime a unor instituții internaționale, care sunt menite să limiteze, prin activitatea lor, efectele riscurilor și amenințărilor ce vin din statele vecine. La acestea se adaugă eforturile statelor din sud-estul Europei de a întări cooperarea dintre ele în lupta împotriva crimei organizate și terorismului¹⁹.

5. Concluzii

Statutul actual al României, de stat membru NATO și al UE (din ianuarie 2007), o obligă la asumarea conștientă, voluntară și responsabilă a unor roluri complexe, realiste și multidimensionale în ceea ce privește darea unui răspuns adecvat riscurilor și amenințărilor de securitate de la frontiera sa răsăriteană.

Riscurile și amenințările de securitate din zona frontierei de

¹⁹ Vezi *Țările din Europa de Sud-est își unesc forțele împotriva criminalității și terorismului*, <http://www.balkantimes.com/cocoon/setimes/print/ro/features/setimes/features/2006/10/17/feature-02>, p. 1.

est a țării noastre sunt cunoscute, ele nefiind noi. Printre ele se află: conflicte înghețate (cel mai periculos, prin efectele pe care le generează, este conflictul transnistrean), migrația ilegală, criminalitatea organizată, fenomenul corupției, terorismul.

Față de aceste amenințări de securitate, în spațiul frontierei de est a României și, deci, și al NATO și al UE, se impun a fi sporite substanțial măsurile de prevenire a lor, atât prin eforturi proprii, cât și cu sprijinul instituțiilor competente ale Uniunii Europene. România, ca stat membru al UE, va reprezenta o „țintă” foarte căutată, atât de persoanele care migrează în căutarea unui loc de muncă și de viață mai bun ca cel din țara natală, cât și de organizații ale crimei organizate care speră să poată desfășura activități legale și ilegale într-un spațiu dezvoltat economic.

Data fiind complexitatea măsurilor de prevenire a amenințărilor de securitate și dificultatea alegerii măsurilor adecvate (adică, metode, tehnici și procedee), în plan uman, organizatoric, logistic, financiar, problematica aceasta ar putea constitui tema unei lucrări de masterat în domeniul securității naționale și regionale.

De asemenea, ar trebui aprofundate modalitățile de securizare eficace a frontierelor țării și **impactul efectelor acestei operațiuni asupra relațiilor economice, culturale, științifice, politice, militare etc. dintre România**, ca stat membru al NATO și al UE, și **țările vecine ce nu fac parte din cele două organizații**. Acest lucru ar putea fi făcut atât printr-o lucrare de masterat, cât și printr-o teză de doctorat, ambele susținute în cadrul instituționalizat oferit de Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA PROIECTAREA STABILITĂȚII REGIONALE ÎN CONTEXTUL EXTINDERII ESTICE A UNIUNII EUROPENE

General-locotenent dr. Sorin IOAN

Taking into consideration the current geopolitical and the geo-strategically architecture, Romania as a NATO border state is situated in one the most exposed areas with very important threats to us and our allies. This gives us the responsibility of an active contribution to identify and promote efficient initiatives and mechanisms of adequate response to the asymmetrical threats and regional hazards. Either we refer to the Wider Black Sea area or the European South Eastern region, which hasn't been integrated yet, the undividable character of security requires a common responsibility for the effective management of the main threats against the regional stability environment: ethnic conflicts and separatism, transitory character of these regions, fragile democracy systems, terrorist phenomenon, organized crime (economic and financial corruption, drugs and human traffic), proliferation of weapons of mass destruction, armament and strategic material trafficking.

The main issues covered are: main sources of instability in South-East and Central Europe; Romania within the "enlarged" Europe; the Romanian contribution to the regional stability and border security; instruments of regional cooperation as stability factors.

1. Surse de instabilitate în Europa Centrală și de Sud-Est

În arhitectura geopolitică și geostrategică actuală, poziționarea României - țară de frontieră a NATO, pe flancul sud-estic, una din zonele cele mai expuse principalelor

amenințări - reprezintă o responsabilitate de contributor activ pentru țara noastră, în ceea ce privește identificarea și promovarea unor inițiative și mecanisme eficiente de ripostă la adresa amenințărilor asimetrice și riscurilor conexe din regiune.

Fie că este vorba de regiunea extinsă a Mării Negre, fie de spațiul neintegrat al Europei de Sud-Est, caracterul indivizibil al securității impune un exercițiu comun pentru gestionarea eficientă a principalilor vectori de amenințare la adresa climatului de stabilitate regional: conflictele etnice și separatismul, caracteristica de tranzit a regiunilor, fragilitatea democrațiilor, fenomenul terorist, criminalitatea organizată (criminalitatea economico-financiară, traficul de persoane și droguri), proliferarea armelor de distrugere în masă și traficul cu armament și materiale strategice.

Confirmarea oficială a importanței Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică, cu ocazia Summit-ului de la Istanbul, încurajează România să-și canalizeze eforturile pentru a explora - în strânsă coordonare cu statele riverane, aliate și partenere - modalități de consolidare a stabilității în regiune, prin dezvoltarea formatelor existente la nivelul NATO și valorificarea complementarității cu organizațiile de cooperare regională.

Menționarea, în textul Declarației Summit-ului de la Istanbul, a interesului NATO pentru dezvoltarea relațiilor cu Republica Moldova, devenită noua graniță a Alianței, prin intermediul instrumentelor Parteneriatului pentru Pace, precum și intensificarea contactelor dintre autoritățile de la Chișinău și oficialii NATO semnaleză locul important al acesteia în viziunea strategică aliată, responsabilizând, totodată, România în promovarea „culturii euro-atlantice”.

Deși și-au stabilit ca obiectiv prioritar construirea unor democrații viabile, majoritatea statelor din regiunea Mării Negre Extinse întâmpină serioase dificultăți în realizarea acestui deziderat, problemele majore în asigurarea funcționării statului de drept, conducând la generalizarea corupției și

aparitia unui mediu propice pentru proliferarea criminalitatii transfrontaliere si chiar a terorismului.

Conflictul inghetate din regiunea extinsa a Marii Negre se pot reinflama in orice moment, recente dezvoltari din Transnistria, Cecenia si Osetia de Sud constituind un avertisment serios in acest sens. Avand in vedere localizarea in proximitatea frontierei de securitate euro-atlantice si potentialul de export al instabilitatii, Transnistria reprezinta un subiect de preocupare atat pentru statele din regiune, cat si pentru intreaga comunitate internationala.

Ratiunea fundamentala a demersurilor Romaniei - implicite, ale Armatei Romane - in zona Marii Negre este consolidarea „vectorului de securitate” la frontiera rasariteana a comunitatii europene si euro-atlantice. Din aceasta perspectiva, tara noastra sustine eforturile de consolidare a unor state capabile sa-si gestioneze corect, in spirit european si democratic, politicile interne si externe, in consens cu propriile interese.

Pe dimensiunea Europa de Sud-Est, desi s-au inregistrat progrese evidente pe ansamblul proceselor de democratizare, statele din Balcanii de Vest se confrunta, in continuare, cu o serie de probleme politico-economice si sociale grave, precum si cu persistenta unor focare de conflict interetnic, care influenteaza negativ stabilitatea si securitatea regionala.

Dosarul Kosovo si nesoluzionarea pe fond a diferendului etnic, consolidarea influentei fundamentalismului islamic, tendintele nationalist-extremiste care alimenteaza tensiunile interetnice, amploarea activitatilor de crima organizata si trafic ilegal ingreuneaza eforturile de normalizare a situatiei din regiune. Mentinerea si amplificarea acestor fenomene afecteaza securitatea europeana, in special prin potentialul de export de crima organizata si terorism pe care il prezinta unele state din Balcanii de Vest.

Determinarea comunitatii transatlantice de a „proiecta stabilitatea”, prin extinderea spatiului euro-atlantic si asumarea

unor responsabilitati, in plan operational, dincolo de arealul traditional au impus un proces de reflectie si asupra redistribuirii fortelor militare pe continentul european. Romania apreciaza intentiile aliatilor de „reexaminare” a ariei NATO si de amplasare a unor facilitati militare pe teritoriul noilor membri ca un angajament de a extinde zona democratiei si stabilitatii.

2. Romania in cadrul Europei largite

Stat membru al Aliantei Nord-Atlantice si, prin indeplinirea cu succes a aquis-ului comunitar, din 2007, al marii familii europene, Romania detine un rol pozitiv in solutia problemelor complexe generate de crizele regionale. Importantul sau potential economic, uman si de instructie este apreciat unanim de specialisti ca fiind comparabil cu cel al tarilor dezvoltate, fapt ce ii permite ca, alaturi de celelalte state din regiune, sa asigure un echilibru stabil pe plan continental si sa contribuie la eliminarea surselor de conflict social. In noua sa calitate, statul roman poate conta foarte mult in demersul comun de elaborare a unui raspuns coerent si rational la noile probleme ale regiunii si ale Europei largite.

Deschiderile si eforturile deosebite intreprinse de cele doua organizatii pentru statele din centrul si rasaritul Europei au, impreuna cu propriile eforturi ale statelor respective, inclusiv Romania, rolul de a le integra firesc in sistemul actual de securitate, a le oferi securitate egala si posibilitatea de afirmare a noului lor statut intr-o noua Europa. Din postura de membru al celor doua organizatii, tara noastra poate si trebuie sa promoveze o larga cooperare cu celelalte state din regiune, prin identificarea acelor mecanisme care sa le permita participarea la luarea deciziilor politice necesare asigurarii unei stabilitati regionale si europene durabile.

In perioada de integrare pana la aderarea deplina, prin pozitia sa centrala in aceasta parte a continentului, se estimeaza

că România își va asuma responsabilități sporite în plan politic, economic, de securitate și stabilitate, va pune mai bine în valoare tradiționalele sale disponibilități constructive și de cooperare, promovând acțiuni la nivel regional și internațional. Convergența intereselor sale de securitate cu cele ale întregii comunități europene și euro-atlantice va determina statul nostru să facă în continuare pași fermi pe calea integrării depline în cele două organizații, ca o investiție decisivă la stabilitatea și securitatea spațiului euro-atlantic și a celui central și sud-est european.

Mult mai mult decât până în prezent, România va lucra la noua arhitectură globală de securitate prin cooperare, luând parte activă la prevenirea și soluționarea crizelor și conflictelor regionale, sub egida ONU, NATO, UE și OSCE, pe teatre de operații variate de pe continentul european și din afara acestuia.

După aderarea deplină, țara noastră va avea posibilități sporite de a influența pozitiv fenomenele politico-militare din regiune, prevenind apariția unor conflicte de natură să afecteze interesele de securitate ale națiunilor din Balcani, Europa Centrală și de Sud-Est, și nu numai, contribuind la atenuarea disputelor dintre unele state și acționând pentru a elimina sursele de conflict din această parte a continentului.

Totodată, România va sprijini demersurile celorlalte state care aspiră la integrare și care nu trebuie lăsate pradă trecutului sau poziției geografice, unei noi Cortine de Fier, dar nici excluse de la posibilitatea reală de a aduce transformări pozitive securității europene în ansamblu.

3. Contribuția României la stabilizarea regională

3.1. Securitatea frontierelor și stabilitatea regională

La reuniunea Consiliului pentru Justiție și Afaceri Interne al Uniunii Europene, din 7 decembrie 2001, s-a hotărât eliminarea vizelor, începând cu 1 ianuarie 2002, pentru cetățenii României

care doresc să călătorească în spațiul Schengen. Această hotărâre a Uniunii Europene a fost deosebit de importantă și a marcat recunoașterea eforturilor cetățenilor români din ultimii ani pentru consolidarea democrației. Prin această decizie, frontierele estice ale Uniunii Europene coincid cu frontierele României. În consecință, acest fapt creează României obligații și noi răspunderi față de spațiul comun de securitate internă al UE.

Atingerea standardelor privind înlăturarea granițelor interioare și controlul la frontierele externe ale Uniunii Europene implică și îndeplinirea cerințelor stipulate în acquis-ul Schengen. Fiecare stat participant este responsabil în fața tuturor statelor membre pentru garantarea frontierelor externe ale UE împotriva imigrației ilegale, contrabandei cu droguri, traficului de ființe umane și găzduirea altor activități criminale.

Astfel, pentru a stabili un echilibru între libertate și siguranță, libertatea de circulație a fost însoțită de așa-numitele măsuri compensatorii. Acestea vizează îmbunătățirea coordonării dintre poliție, vamă și justiție și adoptarea măsurilor necesare pentru a combate fenomene infracționale cum ar fi terorismul și crima organizată. Pentru a face acest lucru posibil, a fost constituit un sistem complex de informații, denumit Sistemul de Informații Schengen (SIS) pentru facilitarea schimbului de date privind persoanele și bunurile. În România, potrivit noii legislații adoptate în 2001 privind frontiera de stat a României, s-a înființat Sistemul Național de Informare privind circulația prin frontieră a persoanelor și bunurilor, sistem care este unitar la nivel național și prin care se ține evidența, se prelucrează și se valorifică informațiile cu privire la criminalitatea transfrontalieră și infracțiunile de frontieră, la persoane și bunuri.

Euroregiunile (România, Moldova, Ucraina) au fost gândite ca un cadru de cooperare transfrontalieră pentru lansarea de inițiative și proiecte comune care să răspundă unor doleanțe și deziderate regionale la care țările participante își pot aduce contribuția. Acestea au rolul de a impulsiona cooperarea între diferitele paliere

ale societății dintr-o țară sau alta. Oglindă a stadiului de cooperare națională între state, în cadrul euroregiunilor se abordează o paletă largă de proiecte, astfel încât să pună în valoare punctele forte ale fiecărui stat participant, dar și să deprindă participanții cu valorile, avantajele și răspunderea în cazul unor proiecte comune. Proiectele dezvoltate sub egida euroregiunilor vizează colaborarea și elaborarea unui plan de măsuri în vederea combaterii crimei organizate, terorismului, traficului ilegal de armament și substanțelor interzise, migrației ilegale și trecerii ilicite a frontierelor.

3.2. Instrumente de cooperare regională ca factori de stabilitate

Zona Bazinului Mării Negre și cea a Caucazului sunt, în prezent, și vor fi, și în viitor, zone de o importanță strategică foarte mare. Contribuția țării noastre la stabilitatea Bazinului Mării Negre este motivată de faptul că Marea Neagră este granița de nord a aripii de sud a NATO, se situează în proximitatea zonei „fierbinți” a Orientului Apropiat și Mijlociu, asigură ieșirea României, Bulgariei, Ucrainei și statelor transcaucaziene spre Oceanul Planetar, iar a Federației Ruse spre „mările calde”. Aceasta include diverse trasee de transport al hidrocarburilor din regiunile Mării Caspice și Asiei Centrale spre Europa Occidentală, este principalul culoar pentru traficul de droguri dinspre Orientul Mijlociu și Asia spre vestul Europei, are importante resurse economice și oferă vaste posibilități de cooperare economică și turistică.

În cadrul Organizației de Cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN), România contribuie semnificativ la schimbul economic al țărilor riverane Mării Negre și la soluționarea pe cale pașnică a conflictelor din zonă, la conlucrarea, dezvoltarea economică și stabilitatea acesteia.

La nivelul inițiativei regionale BLACKSEAFOR, țara noastră are un aport remarcabil la întărirea încrederii, prieteniei

și bune înțelegeri între statele riverane. În egală măsură, forțele navale ale țărilor riverane sunt pregătite să desfășoare operațiuni de căutare și salvare, asistență umanitară, deminări, protecția mediului și operații în sprijinul păcii.

De altfel, în Directiva politico-militară pentru revizuirea fundamentală a planurilor de apărare (2003), între cerințele militare (military tasks) ce revin României, pe plan regional, se numără și contribuția acesteia la securitatea regională, prin participarea la această inițiativă, ca și la alte aranjamente și forțe regionale, cum sunt: SEDM, SEEBRIG, SHIRBRIG, CENCOOP, Batalionul româno-ungar, Batalionul de geniu „Tisa”, alte forțe declarate pentru UE.

Pentru regiunea Mării Negre, zonă strategică de interes global, România este garantul stabilității politice și al participării la asigurarea securității energetice a Occidentului, dar și contributorul de marcă la spațiul de securitate comun, la stabilitatea sa democratică.

Miza economică din zona Mării Negre va crește tot mai mult în anii care vin, astfel că dezvoltarea durabilă a României și celorlalte țări și cooperarea strânsă vor da o și mai mare consistență securității și stabilității regiunii. În perspectivă, bazinul Mării Negre va consemna o dezvoltare a unor piețe de energie ale Mării Negre, dinamice și complementare, în cadrul unei abordări regionale cuprinzătoare, în conjuncție cu procesele euro-atlantice. Țara noastră este și va rămâne subiect și actor al schimbărilor induse de globalizare, folosind oportunitățile oferite de aceasta, dar și contribuția la prosperitatea și dezvoltarea regională globală, pe fondul apropierii dintre interesele statelor din zonă și cele ale unor mari puteri din afara regiunii.

Prin aderarea la UE, țara noastră va avea propria contribuție la elaborarea unor strategii de valorificare optimă a noilor realități politice europene, ce vor schimba definitiv destinele comunităților din statele regiunii, dar va iniția sau susține,

totodată, un dialog continuu, deschis, eficient, între Occident și Orient, între Europa, Asia și Africa, pe o gamă largă de probleme politico-militare, de securitate și stabilitate, asigurând crearea unui spațiu global de prosperitate și securitate.

Împreună cu partenerii Europei, România este preocupată de crearea unei SEEFTA (South East Europe Free Trade Agreement), un transfer al filosofiei de succes a CEFTA către Europa de Sud-Est.

Abordând în mod sistemic stabilizarea regională, România este un factor-cheie care contribuie la implementarea inițiativei Comisiei Europene „Cer Unic European”, prin care este restructurat spațiul aerian la nivel regional și se urmărește eficientizarea serviciilor prin globalizare, reorganizarea furnizării serviciilor de navigație aeriană independent de granițele naționale și crearea unui spațiu aerian unic deasupra continentului.

După integrare, România poate avea un rol foarte important în echilibrul geopolitic din zona Mării Negre și a Caucazului, în stabilizarea și dezvoltarea economică a acestora, în cooperarea regională, în strategia reconfigurării spațiului eurasiatic în viziune europeană și euro-atlantică.

Numeroși analiști politici apreciază că singura șansă a stabilizării Balcanilor o reprezintă integrarea europeană, pentru că UE este azi direct implicată în depășirea stării conflictuale din Kosovo, în sporirea cooperării și încrederii regionale. La aceasta contribuie, însă, și inițiativele de cooperare locale sau care au fost lansate din exterior (trilateralele România-Bulgaria-Grecia, Turcia-Bulgaria-România, Pactul de stabilitate, Inițiativa de Cooperare în Europa de Sud etc.), ce au condus și conduc la întărirea stabilității și buneii vecinătăți, continuarea fermă a integrării și dezvoltării statelor regiunii.

Țara noastră, ca stat membru al Alianței, contribuie activ la securitatea și stabilitatea Balcanilor și zonei Caucazului, Asiei Centrale și Mării Negre, largirea și dezvoltarea organizației, întărirea relațiilor cu UE și Federația Rusă, ducerea de operații

în afara spațiului euro-atlantic, combaterea terorismului etc. Aportul său la stabilizarea regională consistă în participarea la întreg spectrul de misiuni NATO, în spațiul european și euro-atlantic, dar și la operații de sprijin al păcii, umanitare și post-conflict altele decât cele conduse de NATO (UE, ONU, OSCE), la diplomația apărării (prevenirea conflictelor, controlul armamentelor, neproliferare, măsuri colective de creștere a încrederii și securității, asistență și sprijin în domeniul militar etc.), la operații de tip coalitiție.

În condițiile în care OSCE își va întări cooperarea cu NATO în problemele combaterii terorismului, ale soluționării conflictelor regionale deschise sau latente (din Kosovo, Transnistria etc.) și consolidarea democrației în Balcani, Caucaz și Asia Centrală, statul nostru va avea o contribuție semnificativă la aceste demersuri.

În dezvoltarea Procesului de Cooperare în Europa de Sud-Est, atenția oficialilor români se îndreaptă către negocierile referitoare la Transnistria, retragerea trupelor și armamentului Federației Ruse, progresul european și euro-atlantic al Republicii Moldova.

Statul nostru va contribui, de asemenea, la creșterea sferei de influență și a rolului Alianței în Orientul Mijlociu, zona Mediteranei și a nordului Africii, în Afganistan și Irak. În egală măsură, România, ca membru al NATO și viitor membru al UE, nu este interesată doar de mediul de securitate regional, de stabilitatea acestuia, ci are un aport marcant la securitatea și stabilitatea continentului și ale altor spații: central-asiatic, mediteranean, al Orientului Mijlociu, practic ale spațiului sud-est-european și al Orientului Mijlociu largit.

Permanent, UE, NATO și SUA vor găsi în statul nostru un partener sau aliat serios, responsabil, un lider regional care, prin resurse umane profesioniste, mijloace militare și economice eficiente, se poate angaja politic și poate juca un rol-cheie în stabilizarea regiunii.

**ROMANIA IS KNOCKING ON EU'S DOOR.
OPPORTUNITIES – CHALLENGES – RESERVATIONS**

Lieutenant General (ret.) D. MANIKA

Among the changes survened lately in the South-East Europe it is also the fact that Romania joined NATO and is knocking at EU's door. As a NATO member, Romania benefits from security and offers security. Its geographical position, the fact that the European transport axes cross over its territory as well as its remarkable resources, turn Romania into an attractive country both for the Alliance and for the EU than ensures, in turn, conditions for prosperity, peace that need to be achieved by a balance between Challenges and Opportunities.

The events of the last 15 years have created a universal environment, completely different from that one of the previous century. The arising changes and differentiations have influenced in a catalytic way Romania's close environment and have brought about overthrows and regime transformations, relations, dependences and tendencies readjustments and specifically fragmentation and secession in the region of the Former Federation of Yugoslavia. In this period of time, the new states and regimes have acted and continue to act following political activities axes often contradictory, but with obvious aspirations, such as:

a. The reinforcement of their state entity through the strengthening of its national characteristics.

b. Their accession to the EU and NATO in order to reap the fruits of development and prosperity offered by the EU as well as the support and security ensured by NATO. NATO's full membership or their efforts to enter the North Atlantic Alliance

leads them to establish rapid, selective and beneficial bilateral partnerships with the USA and that is the reason why they offer so much and are available.

c. The preservation of all not liberated and vindicated objectives and visions of the past and their ostensible adaptation to the new conditions and situations. In particular, they are insistently searching for infiltration areas, unofficially and directly stated aims, in the territory and concepts of the European Patrimony and needs, demands and contributions for security, peace and growth.

The EU, the NATO and particularly the USA, demonstrate, with sovereign characteristics their own ambitions, their own interests for the SE Europe. Even the EU states, in particular the ones with a great past, try to include in these developing relations and situations their own objectives or to prevent or even undermine others visions which are undesirable or do not comply with their own.

The Russian federation repelled by NATO's expansion and under the pressure of the coloured revolutions, tries to preserve its influence in the region, by holding to the relations and bonds of the past (Empire and USSR) and exploiting its modern dynamic characteristics like energy, the preserved and evolutionary military power, the perspective of a rapid and dynamic economic development and the constantly reinforced relationships with the large and fast developing SE Asia countries.

The Russian Federation is obviously concerned about the deployment of Euro-Atlantic (USA) Forces and establishment of Military Installations in SE Europe. It regards them as a double threat. On the one hand, they stall the development of its relations with the EU by supporting anti-Russian feelings in the former WP countries and on the other hand because they provide the base of interventions and interferences in the ex-USSR countries.

At first sight, the Euro-Atlantic intentions to use SE Europe as a stationing and passing point of forces and means including their support in interventions or interferences in troubled or to be regions of the East Mediterranean, North Africa, Middle East and Central Asia are evident.

Respectively, the willingness of the new NATO members to offer and in particular to claim the maximum benefits concerning stationing and passing facilities is obvious.

Romania is obviously aware of this situation and normally seeks a position in all these.

Romania has successfully dealt with the regime and political problem and for the first time in its history, lives in Democracy. This country is already a NATO member and therefore feels secure. It is at the EU's doorstep, waiting for a new stronger development and prosperity conditions which will make Romania exploit all its productive capacities.

There are challenges and opportunities, as well as problems. The question is to maximize the positive for Romania results via the acceptance of the above mentioned challenges.

A sector which demands political choices is the exploitation of the Euro-Atlantic (mainly USA's) demand to use Romania's soil (space) and infrastructures for stationing and transporting support, peacekeeping and dynamic interventions forces in case of troubled or under the threat of causing turbulences regions of the planet. Romania's geographical position paves the way for destinations such as the Black Sea, Caspian and Central Asia. Using Romania's territory will inevitably lead to the use of the trans-European axes network which traverses Romania towards the Black Sea, i.e. IV, VII and IX:

a. The VII (Danube) is exclusively Romanian for any use from and to the Black Sea.

b. The IX is also mainly of Romanian interest. Even in the case of its direction to the South (Aegean Sea), again from the East of Romania, towards the Rouse junction, it passes through.

c. The IV is the most important Romanian axis due to the fact that the branch Budapest – Bucharest – Constanța traverses from West to East, therefore the development of its infrastructures creates the main backbone of Romania's transport grid. The fact that this axis is the fastest, if not the only connection point with the Black Sea (Constanța), offers Romania an irrefutable argument for priority in European and allied financings. IV's axis south branch practically does not exist, since it lacks junctions and is considered to be less indispensable provided it is easily substituted for the X axis when moving towards the Aegean Sea, as well as for the IX axis, in the Sector via Rouse, the domestic territory of Bulgaria (connection with X and VIII) and towards Constantinople (following the X axis).

Taking into account that the European axes are not only road but railway axes as well, Romania fulfils at the maximum its transport needs with its present railway network.

The significance of the transit European axes via Romania is not limited only to the aforementioned case. These axes are of same, if not greater, importance for the European transportations from the EU towards the Black sea countries and vice versa. Any other passing point would be far more costly for the infrastructures as well as for the transport cost due to its length and morphology. In the future, the IX axis via Romania will gain significant value, since it detours the Black Sea and whatever problems there are in the Straits and leads directly to the Aegean. A big part of transports and all means of communication from Ukraine and Moldavia to the EU will be adapted to this axis.

Romania is certainly not only a country of transits and trade transports. It has very valuable wealth-producing resources and a productive population. The painful interim period towards Democracy and the free market has inactivated if not destroyed, productive infrastructures and specialized personnel. The

conformity to the EU demands and its support to the above mentioned demands create for Romania ideal development and prosperity conditions and also call for their fulfilment.

Historically, from the Dacians times, Romania has been, until recently, in the middle of frictions and conflicts between great Empires and Superpowers or in the way of big movements as well as nation and hordes immigrations. Despite all influences, its population (people) kept several particular characteristics capable enough to shape and preserve the Nation and the National Consciousness. It was never completely subjugated or totally free or independent.

Today Romania is a free and independent country with a clear democratic regime. Its engagements and dependencies are made at free will with the respective consequences. Its indeed progressive Constitution offers a secure basis for any kind of minority problem settlements in interior and in relation with its neighbours. The extracted part of Moldavia after the Second World War is and will continue to be a problem for Romania, maybe the price it has to pay for its auspicious prospects.

It is certain that Romania will face problems due to the emerging use by the Euro-Atlantic structures, particularly if it is to be blamed for having the intention to proceed to the speculative interventions in Central Asia.

Romania, as well as the rest of the former Warsaw Pact countries (with the exception perhaps of Bulgaria and Slovakia) has the right to put before its demand for security due to the fearful memories from its former overprotecting ally, the USSR. This demand for security leads Romania, as mentioned above, to the development of special bilateral (within NATO of course) relations with the USA. The USA offer security guarantees, military support (Free – Guarantees – Preferences), partnership privileges as well as upgrading prestige and importance illusions within the Alliance. In exchange, they offer political identification with USA's particular political

choices in the UNO, the OECD, NATO, the Cooperation for Peace and sometimes within the EU. They also provide facilities in the territory of their national sovereignty so as to serve these so called political choices and occasionally act jointly or participate in their application.

There are times when this willingness surpasses the equilibrium boundaries of offer and exchange. This happens either in the illusive struggle to gain the role of the most favourite Ally or in the effort of serving personal national interests (from the anticipation of satisfying old national vindications from the neighbouring countries up to their safeguard against respective demands from the neighbours) and gaining privileges.

All of these, on the basis of serving national interests, are understandable and perhaps permissible even though practically damaging to the EU since they can become dangerous not only for the EU but the involved in these games countries themselves when they suspend the real unification with the EU and mainly delay the agreement and application of the European Common Foreign and Security Policy (CFSP).

The CFSP, an expression and consistent practice of the integrated common European will ensure the EU, as a whole, and its Member States, the optimum security against any kind of threat. It will relieve EU's Member States from feeling insecure, the competition and the search for protection outside the EU borders.

We must all realize, believe and embrace the thought that the EU is not only a consortium of economic relations and a source of capitals (financial aid) which helps in the economic reconstruction and growth of the weakest financially Partners. On the contrary, it is a special State Organization that brings together, via its economic cooperation and development, on the basis of acceptance and respect for the common principles and rules, European countries and ensures the conditions for their

development, welfare, peace and security. As an entity representing common will and power, it acts in the universal theatre scene at the benefit of the EU (and its Member States, of course) and the rest of the world. The foundation and evolution of the EU was based and will continue to be based on dialogue, comprehension, compromise, convergence and consensus for the common good. At the same time, it demonstrates its force for tolerance and acceptance of every legitimate particularity and difference. All EU Member States, for the sake of EU and in particular their own benefit, must admit and serve the purpose of promoting the true EU. They must put aside their phobia syndromes and secret aspirations and safeguard any special or personal characteristics of their nationality so as to “walk” together as a whole.

The balance between Challenges and Opportunities and its exploitation in the framework of the correct perception of the European Patrimony, will pave the right way via the necessary Golden Means.

Lieutenant General (ret.) D. MANIKA is an Honorary Army Inspector General and Former Minister of Public Order of the Greek Republic.

DIRECȚII DE ACȚIUNE PENTRU ÎNTĂRIREA COMPONENTEI MILITARE A APĂRĂRII NAȚIONALE PÂNĂ LA INTEGRAREA DEPLINĂ ÎN NATO ȘI UE

Gl. mr. prof. univ. dr. Mihail ORZEȚĂ

The international security environment fluidity and the latest events have imposed a review of their evolution forecast, paying a larger attention to the pessimistic scenarios.

In the actual international context, national defence has to be strengthened by the balanced development of all its components, taking into consideration the international security environment evolutional tendencies.

As a NATO member and by adopting the ongoing transformation concept, Romania has to permanently re-asses its normative acts and the concepts related with the transformation, in order to harmonize them with the ones adopted by NATO decisional structures.

1. Necesitatea întăririi apărării naționale

Într-o lume dominată de declarații de dezangajare militară și de prognoza optimistă referitoare la posibilitatea redusă de declanșare a unui conflict armat major, o pledoarie pentru întărirea apărării naționale pare cel puțin ca fiind împotriva cursului evenimentelor, dacă nu chiar deplasată.

O analiză mai atentă a mediului internațional de securitate va releva că riscul producerii unui conflict armat major a crescut. Cele mai puternice și recente argumente în sprijinul acestei concluzii sunt: declarațiile repetate ale președintelui Iranului, prin care se pronunță pentru distrugerea Israelului,

declarațiile unor oficiali nord-coreeni care apreciază că războiul în peninsula Coreea este inevitabil, dacă nu se renunță la sancțiunile impuse de ONU și îndemnul mai multor teroriști de atacare a intereselor SUA oriunde în lume¹.

Din păcate, sunt încă mulți oameni care confundă apărarea națională cu apărarea armată și de aici impresia că o pledoarie pentru întărirea apărării naționale înseamnă sporirea cheltuielilor militare. În mod normal, fiecare cetățean adult ar trebui să știe că apărarea națională presupune efortul fiecăruia dintre noi, membri ai acestei națiuni, și nu numai ai armatei, pentru promovarea intereselor naționale. Plata taxelor pentru realizarea bugetului național nu exonerează pe nimeni de responsabilitățile ce-i revin pentru apărarea intereselor naționale, iar acestea nu trebuie reprezentate în mintea noastră numai prin participarea la acțiuni militare sau la sprijinul nemijlocit al acestora.

Întărirea apărării naționale presupune dezvoltarea fiecărei componente - politică, diplomatică, economică, morală, financiară, tehnologică, mediu ambiant și militară – precum și a conexiunilor dintre ele, astfel încât să se realizeze efectul sinergic care contribuie în mod decisiv la transformarea potențialului în capabilitate. O apărare națională credibilă, care are efect descurajant asupra adversarilor potențiali și unul de apreciere din partea aliaților, se poate obține în condițiile în care avem: o conducere politică respectată în țară și străinătate, o diplomatie abilă în susținerea interesului național, o economie puternică și performantă, un nivel de viață ridicat, stabilitate politică și pace socială, o armată bine dotată și instruită.

Așadar, coroborând concluziile desprinse din analiza riscurilor și amenințărilor la adresa securității internaționale și,

¹ Declarație de Jihad (război sfânt) împotriva evreilor și a cruciaților FATWA a Frontului Islamic Mondial din 23 februarie 1998, Adrian Mac LIMAN, **Haosul care vine, război fără nume, inamic fără chip**, Editura Mașina de scris, București 2004, pp. 72-74 și declarația lui Osama Bin Laden din 7 octombrie 2001, pp. 79-80.

implicit, a României, cu cele rezultate din evaluarea vulnerabilităților apărării naționale, vom desprinde direcțiile de acțiune pentru întărirea acesteia.

Având în vedere că apărarea națională este un produs al puterii unui stat, studiul ierarhiei statelor lumii după acest criteriu relevă necesitatea abordării sistemice a conceptului de apărare națională și de dezvoltare armonioasă a tuturor dimensiunilor sale. Neînțelegerea acestui adevăr sau neglijarea unora dintre componentele puterii și, implicit, ale apărării naționale pot duce la colaps (exemple: URSS, Coreea de Nord și Irak, state care au dezvoltat componenta militară a apărării naționale, dar au neglijat componenta economică, socială și morală) sau la reducerea puterii de influență în relațiile internaționale, în comparație cu alte state (Germania și Japonia, care au dezvoltat componenta economică, dar nu au acordat aceeași atenție componentei militare).

În conținutul acestei comunicări vom aborda exclusiv direcțiile de întărire a componentei militare a apărării naționale.

2. Scurtă caracterizare a mediului internațional de securitate

Cei mai mulți experți politico-militari și-au însușit concluzia potrivit căreia un conflict armat major este puțin probabil să aibă loc în următorii 10-15 ani. Această perspectivă datează de la încheierea Războiului Rece, când se lua în calcul o previziune optimistă asupra mediului de securitate. Până la desființarea Tratatului de la Varșovia, cea mai mare amenințare la adresa păcii mondiale era considerată confruntarea între cele două blocuri militare - NATO și Tratat. Încheierea Războiului Rece a eliminat, practic, această sabie a lui Damocles care stătea amenințătoare deasupra noastră și a generat un val de optimism și încredere în dezvoltarea pașnică a omenirii prin cooperare și colaborare în toate domeniile, pe fundamentul creșterii încrederii între state și grupuri de state. Factorii care au concurat la desprinderea concluziei că un conflict armat major

este puțin probabil, continuă să existe și să o susțină. Cu toate acestea, dezvoltările din ultimii ani ne determină să propunem necesitatea luării în calcul și a unei perspective pesimiste. Adică, posibilitatea declanșării unui conflict armat major a crescut. Forma sub care s-ar putea desfășura (convențional, cu folosirea armelor de distrugere în masă, o combinație între conflictul convențional și cel nuclear sau nuclear-bacteriologic și chimic etc.) este greu de previzionat, dar a crescut numărul vocilor care trag un semnal de alarmă asupra unei posibile scăpări de sub control a situației. Chiar dacă existența concepțiilor de apărare colectivă și de securitate globală sunt încurajatoare, au crescut tendințele de confruntare și de utilizare a forței în relațiile internaționale.

Luările de poziție ale liderilor care au atitudini belicoase se concretizează într-o paletă largă de modalități de exprimare, de la replici acide, până la amenințări directe. Îngrijorător este faptul că numărul liderilor cu asemenea atitudini crește, iar timpul de escaladare de la tensiune la conflict s-a redus foarte mult în unele cazuri (Israel-Hezbollah din Liban, Rusia-Georgia etc.), situație care demonstrează o marjă de toleranță din ce în ce mai redusă.

Organizația Națiunilor Unite nu mai este la fel de eficientă deoarece mijloacele de care dispune sunt insuficiente², concluzie susținută, între altele, de conflictul din Bosnia-Herțegovina (1995), cel din Irak (2003) și din Orientul Apropiat (intervenția Israelului asupra forțelor Hezbollah din Liban - 2006). Din cauza amplificării numărului situațiilor tensionate și a conflictelor, precum și a perpetuării celor existente, numărul operațiilor de menținere a păcii, de impunere a păcii și de stabilitate crește și, proporțional cu numărul acestora, crește cantitatea resurselor consumate. Se poate spune

² Boutros BOUTROS GHALI, *An Agenda for Peace, publicată în The Concept of Preventive Deployment in the 1990s*, eseu *Preventive Action in Theory and Practice*.

că pacea mondială este impusă și păzită cu arma în mână încă din 1948 (în Kashmir și Orientul Apropiat).

Pe ansamblu, situația internațională, din punct de vedere al securității, este complexă și dominată de două tendințe diametral opuse: una spre cooperare, colaborare și creștere a încrederii și cealaltă de rezolvare prin forță a situațiilor conflictuale. La dosarul securității internaționale trebuie adăugate și tendințele de liberalizare și intensificare a schimburilor pe multiple planuri între state și grupuri de state, careia i se opune tendința de menținere și extindere a sferelor de influență, care generează controverse, tensiuni și conflicte.

În scopul realizării unui tablou mai complet al situației internaționale de securitate, vom analiza cele mai importante dimensiuni ale sale: politică, diplomatică, economică, mediu ambiant, psihologică și militară.

2.1. Riscuri și amenințări la adresa securității internaționale în domeniul politico-diplomatic

Cea mai importantă problemă de securitate a lumii, în plan politico-diplomatic, o reprezintă actuala ordine mondială, din care derivă și relevanța ONU. Ordinea mondială actuală a fost stabilită la Bretton Woods³ și consfințește dreptul marilor puteri învingătoare în cel de-al Doilea Război Mondial de a-și apăra interesele uzând de dreptul de veto pentru a bloca o hotărâre a Consiliului de Securitate pe care nu o consideră favorabilă lor. Din această cauză, tot mai multe organizații neguvernamentale, companii internaționale și state dezvoltate economic sau cu o populație numeroasă militează pentru schimbare, în sensul renunțării la dreptul de veto sau pentru mărirea numărului membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU.

Pe de altă parte, contestarea ordinii mondiale a atras după

³ Mike MOORE – *Multilateral Meltdown*, revista *Foreign Policy*, January-February 2003, p. 22.

sine tot mai multe încălcări ale rezoluțiilor Consiliului de Securitate sau respectarea numai parțială a acestora de către unele state membre ale ONU.

Una din problemele actuale de securitate, care este pe cale de acutizare, derivă din forțarea interpretării dreptului la autoapărare, consfințit de Carta ONU, care a generat doctrina acțiunilor preventive. Aceasta a fost adoptată de marile puteri și de o parte din statele care aspiră la statutul de putere regională sau mondială. Prin conținutul ei, statele respective își proclamă dreptul de a lovi inamicul potențial înainte ca acesta să declanșeze acțiunile armate sau teroriste. Doctrina este controversată, inclusiv în cadrul opiniei publice interne din statele respective, deoarece Carta ONU prevede acțiuni de autoapărare **după ce agresiunea armată s-a produs**⁴. Susținătorii doctrinei aduc în sprijinul acesteia noua concepție a agresiunii în cazul conflictelor neconvenționale ale căror componente (terorismul, operațiunile psihologice, acțiunile în plan informațional și informatic etc.), dacă nu sunt depistate și anihilate la timp, pot avea efecte mai devastatoare decât acțiunile militare convenționale. Contestatarii acțiunilor preventive apreciază că acestea sunt preludiul manifestării liberului arbitru sau a aplicării dreptului celui mai tare în relațiile internaționale.

O altă problemă politico-diplomatică de securitate este derivată tot din dreptul la autoapărare, pe care unele state îl interpretează ca dreptul de creștere a potențialului lor militar, prin achiziționarea și deținerea de arme de distrugere în masă (ADM), pentru a-și descuraja adversarii potențiali. În realitate, adevăratul obiectiv al acelor state este creșterea prestigiului internațional și câștigarea statutului de putere regională sau chiar mondială. Recentele evoluții ale situației pe această temă din Coreea de Nord și Iran au stârnit reacții de dezaprobare și condamnare din partea majorității statelor lumii. În cadrul reacțiilor pe termen scurt trebuie să menționăm decizia Consiliului de Securitate al ONU de a impune sancțiuni Coreii

⁴ xxx , Carta ONU, art. 12.

de Nord, pentru a o determina să renunțe la programul său militar nuclear și dezbaterile din cadrul aceluiași for pe baza propunerii de impunere a unor sancțiuni și pentru Iran. Dezacordul unora dintre membrii permanenți ai Consiliului de Securitate nu a permis adoptarea unei rezoluții care să vizeze Iranul, deși „ultimatumul” dat de forumul mondial a expirat.

Reacția opiniei publice mondiale, de condamnare a Coreii de Nord și a Iranului, exprimă temerea reluării cursei înarmărilor, în general, și a înarmării cu arme de distrugere în masă, în special. Această temere este susținută prin declarațiile Japoniei și Coreii de Sud, de a lua măsuri pentru contracararea amenințării venite din Coreea de Nord. Și față de decizia Iranului sunt reacții particulare ale unor state dispuse în vecinătatea sa. Astfel, Israelul a declarat că își rezervă dreptul de a lua orice măsură pentru a se proteja, inclusiv de distrugere a reactoarelor nucleare iraniene, așa cum a procedat în 1981, când a bombardat reactorul nuclear irakian de la Tamuz-Osiraka. Reacția Israelului este un răspuns la declarația președintelui iranian Ahmadinejad, care a promis ștergerea Israelului de pe harta lumii. Deși nu a fost legată de decizia Iranului de a dezvolta programul de înarmare cu arme nucleare, reluarea programului de utilizare a energiei nucleare în scopuri pașnice de către Egipt, după o întrerupere de 20 de ani, pare să fie un răspuns la această situație. Exemplul Egiptului ar putea fi urmat de Arabia Saudită, stat care urmărește, ca și Iranul, să devină lider regional.

Este posibil ca și alte state decât cele care și-au declarat intenția de dezvoltare a unor programe nucleare să ia în considerare această opțiune. Evoluția situației în domeniu depinde, în mare măsură, de atitudinea organizației mondiale și a opiniei publice internaționale. Dacă măsurile nu vor fi ferme și nu vor fi aplicate cu consecvență, atunci am putea fi martorii unei curse a înarmărilor nucleare mai dură decât cea din timpul Războiului Rece.

Relațiile internaționale la scară planetară sunt influențate negativ tot mai mult de tensiunile care au apărut între musulmani și creștini. Tot mai multe luări de poziție ale unor lideri musulmani exprimă temerea că războiul împotriva terorismului este îndreptat, de fapt, împotriva musulmanilor. Din această cauză, niciun stat musulman nu a participat la constituirea Forței Multinaționale care a declanșat războiul împotriva Irakului în 2003.

În sprijinul poziției lor, musulmanii prezintă ca argumente atitudini considerate ostile ale unor state creștine, în special mari puteri, care resping accesul statelor musulmane la arme nucleare, dar tolerează înarmarea Israelului cu acest gen de arme, tergiversează integrarea Turciei în Uniunea Europeană (care ar deveni singurul stat musulman în cadrul Uniunii), dar acceptă admiterea Ciprului (partea creștină a insulei) care nu este recunoscut de toate statele musulmane, tolerează publicarea unor cărți și a unor caricaturi denigratoare la adresa profetului Mahomed și a Coranului și vor să impună reguli pentru musulmani care contravin preceptelor Coranului (interzicerea purtării vălului de către elevele musulmane, fotografierea fără vâl a femeilor musulmane pentru actele de identitate etc.).

Acestei game de atitudini i s-a adăugat, recent, hotărârea Parlamentului francez de a condamna genocidul turcesc împotriva armenilor din 1915, fapt care a generat reacții vehemente din partea oficialilor turci și atacarea ambasadei Franței din Turcia de către demonstrații.

Probleme de securitate în domeniul politico-diplomatic sunt destul de numeroase, dar acestea au implicații zonale sau regionale, cum ar fi: existența unor regimuri dictatoriale care încalcă drepturile omului, negarea dreptului la autodeterminare al unor popoare, imixtiuni în afacerile interne ale altor state, dispute pe tema menținerii și extinderii sferelor de influență, dispute pe tema extinderii NATO și UE etc.

2.2. Riscuri și amenințări la adresa securității internaționale în domeniul economic și al mediului ambiant

Dosarul temelor economice și al celor de mediu, care constituie tot atâtea subiecte de dispută, este voluminos, dar cele mai importante aspecte sunt: tergiversarea transferului de tehnologie performantă de la statele dezvoltate către statele în curs de dezvoltare și subdezvoltate, necorelarea prețului materiilor prime cu cel al produselor finite, migrația forței de muncă înalt calificate din statele în curs de dezvoltare și subdezvoltate spre statele dezvoltate, transferul unor industrii poluante în statele „lumii a treia”, stocarea unor deșeuri toxice și radioactive în statele în curs de dezvoltare și subdezvoltate, criza economică, energetică, financiară, monetară și alimentară.

Există și factori favorizanți ai tensiunilor din domeniile economic și cel al mediului: discrepanța foarte mare între nivelurile de dezvoltare ale statelor avansate și ale celor din „lumea a treia”, la care trebuie să adăugăm efectele colaterale negative, pe termen scurt, ale globalizării.

Economia influențează și este influențată de celelalte componente ale securității. Ea constituie fundamentul pentru politică, diplomație, educație, cercetare științifică și tehnică, protecția mediului, putere militară etc.

Cea mai potrivită argumentare a afirmației de mai sus este opinia expertului în securitate Jeffrey Simon, care spunea că „dacă economia intră în colaps, atunci și societatea intră în colaps”⁵.

Dezvoltarea economică inegală a împărțit lumea în bogați (în principal, statele situate în partea nord și de vest a planetei) și săraci (în principal statele situate în partea de sud și de est a

⁵ xxx, **Sources of insecurity in the Balkans. Risks and Conflicts**, Institute for Political Studies of Defense and Military History, Institute for National Strategic Studies, Office for Press and Information, NATO, Bucharest 1998, p. 255.

planetei), fapt care constituie sursa multor tensiuni și chiar conflicte, căci „războiul s-a mutat în domeniul economiei, cu axiologia sa neutră, cea a legilor naturale ale economiei de piață”⁶.

Globalizarea este un concept care cuprinde, pe lângă domeniul economic, pe cel politic, diplomatic, cultural și informațional. Acesta a fost gândit să reducă, până la eliminare, decalajele economice între statele lumii, să impulsioneze transferul de tehnologii și să contribuie la ridicarea standardului de viață în statele sărace.

Efectele globalizării sunt mai modeste decât au sperat inițiatorii săi, pe de o parte, pentru că „cei care sunt pregătiți pentru globalizare vor fi recompensați..., iar cei care nu sunt pregătiți vor fi aspru sancționați...”⁷.

Pe de altă parte, globalizarea a avut și unele efecte nedorite, ca: erodarea statului național, a frontierelor și a suveranității, modificarea raporturilor de putere între state și grupuri de state, stimularea șomajului structural⁸ și a migrației ilegale⁹, amplificarea degradării mediului ambiant; mărirea disparităților între statele bogate și cele sărace, retragerea fondurilor investite în programe de dezvoltare a statelor sărace și transferarea acestora pe o piață care devine mai atractivă¹⁰ etc.

De asemenea, subdezvoltarea economică favorizează creșterea amplitudinii criminalității transfrontaliere, a traficului de droguri, persoane și arme, pe fondul cărora se amplifică

⁶ Claude KARNOUH, *Violență politică și modernitate*, prefață la volumul **Europa și Orientul**, Georges CORM, Editura Dacia Cluj Napoca, colecția Kairos, 1999, p. 8.

⁷ xxx, **Strategic Assessment 1999**, National Defense University, Institute for National Strategic Studies, Washington D.C., U.S.A., 1999, p. 27.

⁸ Conf. univ. dr. Mihail BERINDE, **Piața unică europeană și negocierile de aderare**, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București 2003, p. 17.

⁹ Nancy BIRDSALL, *Asymetric globalization*, Brookings Review, Washington, Spring 2003, <http://prodquest.umi.com/pqweb>, p. 1.

¹⁰ xxx, **Strategic Assessment 1999**, p. 27.

instabilitatea politică și socială, apar și se adâncesc tensiuni interne și internaționale.

În general, statele sărace (în special din Orient) percep globalizarea ca pe o nouă formă de extindere a dominației Occidentului, deoarece „relațiile dintre Orient și Occident au avut întotdeauna un sens unic: în profitul celui mai tare (adică al Occidentului - n.a.)”¹¹.

Lumea se confruntă cu o criză economică importantă care, cu unele intermitențe, durează din anii '80. Aceasta este cauzată, în principal, de criza energetică, insuficiența resurselor, criza financiar-monetară și criza alimentară¹².

Criza energetică este generată, pe de o parte, de resursele naturale limitate (în special combustibilii fosili) și de creșterea consumurilor, iar, pe de altă parte, de investițiile insuficiente în domeniul producerii energiei neconvenționale. Această situație este exploatată de furnizorii de energie și materii prime energetice, atât pentru obținerea unor profituri importante, cât și a unor avantaje politice și economice. De cealaltă parte, statele dependente de resursele energetice, în special marile puteri, sunt tentate să utilizeze forța pentru a avea acces la acestea, chiar dacă aparțin altor state.

Deși s-a demonstrat neviabilitatea soluției de utilizare a energiei și a resurselor energetice, ca mijloc de presiune, încă din 1973, când a apărut prima criză petrolieră majoră, statele posesoare de materii prime energetice continuă să o folosească, în special prin intermediul prețului. Creșterea prețului petrolului și al altor resurse energetice are drept consecință creșterea prețului produselor finite, reducerea ritmului de creștere economică, până la stagnare, mărirea decalajelor între statele bogate și cele sărace și, implicit, creșterea tensiunilor și a riscurilor de conflict, inclusiv armat.

¹¹ Claude KARNOUH, *op. cit.*, p. 8.

¹² Alvin TOFFLER, **Al treilea val**, Editura Politică, București, 1983, p. 10.

2.3. Riscuri și amenințări la adresa securității în domeniul militar

Războiul Rece a constituit o amenințare permanentă pentru pacea mondială, prin spectrul conflictului potențial între Tratatul de la Varșovia și NATO. Încheierea acestuia a fost o adevărată eliberare, dar nu a echivalat cu o lume mai sigură, deoarece, la nivel local și regional, au reapărut și s-au amplificat animozități între diferiți actori ai vieții internaționale, ținute sub control vreme de peste 50 ani de către superputerile lumii de atunci – SUA și URSS.

Felul cum au fost și sunt gestionate crizele lumii în care trăim demonstrează caracterul preponderent reactiv al modului de a gândi și acționa al decidenților politici și al organizațiilor de securitate regionale și al ONU. De aceea și eficiența măsurilor nu este cea scontată. Practic, acțiunile post-factum au dus, de cele mai multe ori, la cronicizarea crizei, și nu la dispariția acesteia. Misiunile de menținere a păcii, care durează de peste 50 de ani, și care par că se vor prelungi încă mult timp, constituie cel mai elocvent argument pentru îmbunătățirea caracterului proactiv al măsurilor în domeniu.

Deși sunt multe semne de îmbunătățire a climatului internațional de securitate – în plan militar –, totuși, sunt și destule motive de îngrijorare, datorită riscului proliferării armelor de distrugere în masă, tendințelor de utilizare a puterii militare de către actorii geostrategici importanți pentru a-și menține și/sau extinde sferele de influență, proliferării armamentului neconvențional și a traficului ilegal de arme, creșterii cheltuielilor militare, recrudescenței terorismului, a intoleranței etnico-religioase și a disputelor teritoriale între unele state.

Creșterea cheltuielilor pentru înarmare constituie un risc pentru pace, în special la nivel local și regional, dar interdependențele existente în relațiile internaționale pot duce oricând la escaladarea conflictelor până la scară planetară.

Alocarea unor procente importante din Produsul Intern Brut (7-14% și chiar mai mult)¹³ pentru înarmare, de către unele state, reprezintă o amenințare pentru vecini, care se vor simți obligați să își sporească, la rândul-le, cheltuielile pentru apărare. În aceste situații, statele s-ar putea angaja într-o cursă a înarmărilor, la început la nivel local, iar ulterior la scară mondială. Sporirea cheltuielilor militare are consecințe negative și în plan intern, în special în domeniul social, deoarece un procent mai mare din Produsul Intern Brut pentru înarmare echivalează cu diminuarea bugetelor pentru educație, învățământ, cultură, sănătate, dezvoltare economică etc.

Unul dintre cele mai mari riscuri la adresa securității internaționale este reprezentat de proliferarea armelor de distrugere în masă. Orice decizie de achiziție și dezvoltare a armelor de distrugere în masă de către un stat neposesor de asemenea arme afectează grav securitatea mondială. Pe de o parte, fiindcă această decizie contravine Tratatului de neproliferare a armelor de distrugere în masă, iar, pe de altă parte, pentru că va antrena o cursă a înarmărilor în domeniu. Practic, efectul de descurajare, pe care scotează liderii statelor care dezvoltă acest sistem de arme, va fi diminuat, deoarece celelalte state își vor dezvolta programe de apărare împotriva rachetelor balistice.

În ultimii ani, proliferarea armelor de distrugere în masă constituie un pericol mai mare decât în trecut, deoarece mai multe organizații teroriste și-au manifestat interesul pentru acest gen de arme și pentru a le folosi. Acest pericol este cu atât mai serios cu cât intențiile teroriștilor s-au concretizat în folosirea acestor arme (atacul cu gaz sarin în metroul din Tokyo, executat de către secta Aum)¹⁴.

¹³xxx, **The Military Balance 2003-2004**, Oxford University Press, London, United Kingdom, 2003, pp. 232-341.

¹⁴ Barry L. SCHNEIDER, Lawrence E. GRINTER (editori), **Battlefield of the Future**, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, USA, 1998, p. 215.

Terorismul constituie o amenințare potențială pentru orice stat și - în plus - are o contribuție importantă la creșterea cheltuielilor de înarmare, deoarece decidenții politici și militari au luat măsuri de prevenire și combatere a lui. Atacurile teroriste de până în prezent, dar, mai ales, cele din ultimii ani din SUA, Spania, Marea Britanie etc. au arătat că sistemul de securitate existent este neadecvat pentru a preveni și combate terorismul. În consecință, cele mai multe state și-au reevaluat sistemul de securitate în plan conceptual, structural, funcțional și al infrastructurii. Semnalul a fost dat de SUA - cel mai încercat de terorism prin atacul de la 11.09.2001 -, care a întocmit, publicat și a pus în practică Directiva pentru planificarea transformării și strategia națională pentru combaterea terorismului.

3. Vulnerabilitățile apărării naționale

Niciun sistem de apărare nu este infailibil! Acest adevăr a fost demonstrat la 11.09.2001, când „Agresiunea [asupra SUA - n.a.] a zdruncinat temeliile unei clase politice conduse de infailibilitatea sistemului, de eficacitatea mecanismelor de apărare, fervoarea patriotică a poporului american și imposibilitatea de a lua în calcul inamicii interni.”¹⁵

Vulnerabilitățile apărării naționale trebuie evaluate atât în raport cu „pericolele reale cu care suntem confrunțați - de la distrugerea nucleară și dezastrul ecologic la fanatismul rasial sau violență regională”¹⁶, cât și cu evoluția prognozată a acestora.

În vederea atingerii obiectivului enunțat anterior, vom prezenta, succint, vulnerabilitățile celor mai importante componente ale apărării naționale: politico-diplomatică, economică, socială, morală și militară.

¹⁵ Adrian Mac LIMAN, *op. cit.*, p. 65.

¹⁶ Alvin TOFFLER, *op. cit.*, p. 36.

3.1. Vulnerabilități în domeniul politico-diplomatic

Majoritatea sondajelor de opinie realizate după 1990 au arătat o reducere semnificativă a credibilității, pe plan intern, a clasei politice și a unor importante instituții ale statului. Această situație are consecințe negative asupra imaginii României pe plan internațional, determinând numeroase critici din partea partenerilor și aliaților. Din cauza acestei imagini și a performanțelor mai modeste ale societății românești în acțiunea de implementare a standardelor NATO, țara noastră nu a fost admisă în primul val al extinderii NATO după încheierea Războiului Rece (1997, la summit-ul de la Madrid) deși a fost prima țară care a semnat documentele de aderare la Parteneriatul pentru Pace (1994) și printre primele state din fostul Tratat de la Varșovia care și-au declarat intenția de aderare la Alianța Nord-Atlantică (1991)¹⁷. Din cauze similare, România nu a fost cuprinsă în primul val al extinderii UE de după 1990 iar decizia recentă de admitere în Uniune este condiționată de îndeplinirea mai multor standarde de performanță.

Cauzele mai importante ale acestei situații sunt:

- disensiuni majore și repetate între coalițiile aflate la guvernare;
- puterea și opoziția par să confunde competiția cu lupta, transmitând un semnal negativ către societate, care este din ce în ce mai divizată;
- interesul național este perceput diferit de către partide, deși dialogul ar trebui să le conducă la consens, pentru a fi susținut corespunzător pe plan internațional;
- insuficienta pregătire a populației pentru integrare în structurile euro-atlantice;
- inconsecvență în urmărirea obiectivelor asumate față

¹⁷ xxx, *România-NATO, Cronologie 1989-2004*, Editura Militară, București 2004, p. 53.

de aliați, prin alocarea unor resurse mai reduse decât cele necesare;

- atitudine preponderent reactivă în abordarea relațiilor internaționale, fapt care conduce la pierderea unor oportunități și la tensionarea inutilă a relațiilor internaționale cu unele state.

3.2. *Vulnerabilități în domeniul economic și social*

3.2.1. În plan economic

În plan material și financiar, economia susține toată societatea, inclusiv apărarea națională. Pe cale de consecință, o economie sănătoasă, puternică și performantă va permite construirea unui sistem al apărării competitiv și care își poate îndeplini sarcinile ce-i revin.

În cazul existenței unor vulnerabilități ale economiei, acestea se vor transmite sistemului apărării naționale, prin intermediul relațiilor de interdependență ale componentelor sale, și îi va reduce forța și credibilitatea asupra capacității sale de descurajare.

Cele mai importante aspecte, care slăbesc sistemul apărării naționale în plan economic, sunt:

- performanțe mai reduse decât cele ale majorității statelor din Uniunea Europeană, reflectate în nivelul relativ ridicat al inflației, produs intern brut și productivitatea muncii mai reduse, pondere relativ ridicată a economiei subterane, calitatea unor produse, aflată sub standardele UE;
- majoritatea ramurilor economice sunt insuficient dezvoltate și vor face față cu greu competiției în cadrul UE;
- infrastructura necesită investiții masive pentru a ajunge la standarde europene.

3.2.2. În plan social și moral

Aspectele de ordin politic și economic au un impact puternic asupra socialului. Astfel, din cauza divizării politice și economice, a neîndeplinirii integrale a obiectivelor stabilite prin programul de guvernare, pacea și coeziunea socială a țării sunt afectate în mod negativ, fapt care diminuează capacitatea de apărare națională în plan moral. La aceste aspecte mai trebuie adăugate și alte vulnerabilități, cum ar fi:

- migrația „creierelor” către statele dezvoltate economic;
- menținerea șomajului la cote relativ ridicate și reducerea numerică a populației active;
- menținerea la un nivel destul de ridicat a activităților ilegale: trafic de droguri și persoane, evaziune fiscală, muncă „la negru”, spălare de bani;
- creșterea numerică a populației care trăiește sub pragul sărăciei;
- imigrația ilegală;
- menținerea la un nivel destul de ridicat a infracțiunilor de drept comun;
- tendința de eroziune a valorilor tradiționale: familie, patrie, patriotism, școală și biserică, datorită reducerii calității actului educațional și a degradării morale a societății.

3.3. *Vulnerabilități în domeniul militar*

Armata se află în plin proces de transformare și integrare în NATO, care are efecte benefice în planul interoperabilității cu armatele statelor aliate, prin implementarea standardelor Alianței, dar are și efecte nedorite, care-i reduc capacitatea de reacție și capacitatea combativă pe termen scurt, datorită: consumului important de resurse pentru adaptare conceptuală, structurală, acțională și în planul infrastructurii: reducerii numerice a personalului, care nu este întotdeauna compensată

de achiziția sau modernizarea sistemelor de arme, în scopul menținerii sau chiar al creșterii capacității combative.

În afara vulnerabilității enunțate anterior, mai sunt și alte efecte negative asupra capacităților combative ale armatei, generate de:

- alocarea unui buget mai redus decât cel estimat a fi necesar pentru îndeplinirea obiectivelor stabilite prin strategia de transformare și a celor asumate față de Alianță;
- existența în dotarea structurilor combatante a unor sisteme de armă și tehnică de luptă și de sprijin atipice pentru Alianță și care au performanțe mai reduse decât cele similare din statele dezvoltate economic, membre NATO;
- existența unor elemente de infrastructură care nu se încadrează în cerințele minime ale Alianței pentru a asigura sprijinul operațiilor desfășurate de aceasta.

4. Direcții de acțiune pentru întărirea componentei militare a apărării naționale

Adoptarea strategiei de transformare a Armatei României de către CSAT presupune respectarea acesteia de către toți militarii.

Pe de altă parte, adoptarea conceptului transformării continue a NATO, la propunerea

Comandamentului Aliat pentru Transformare, impune o reevaluare permanentă a organismelor militare din toate statele membre ale Alianței, pentru a le face viabile, în condițiile unui mediu de securitate atât de fluid.

În această situație, armonizarea conceptului de transformare continuă cu Strategia de Transformare a Armatei României este obligatorie. Obligativitatea armonizării rezidă din statutul de membru al NATO și din tratatul de aderare, care impune noilor membri revizuirea tuturor reglementărilor, în scopul eliminării

sau reformulării prevederilor care nu concordă cu reglementările similare ale Alianței.

Demersul nostru are menirea de a iniția o dezbatere pe tema necesității reevaluării direcțiilor și a căilor de acțiune ce trebuie urmate pentru a atinge obiectivele stabilite de Strategia de Transformare a Armatei României. Propunerea noastră este ca direcțiile de acțiune să fie reevaluate periodic sau ori de câte ori schimbările din mediul internațional de securitate reclamă adaptarea acestora la noile realități. În acest mod, Strategia de Transformare a Armatei României rămâne un document deschis și viabil pentru întreaga perioadă pe care o abordează.

Direcțiile de acțiune ale întăririi apărării naționale sunt determinate de vulnerabilitățile și elementele de forță ale acesteia. Astfel, vulnerabilitățile trebuie reduse până la eliminare, iar elementele de forță trebuie dezvoltate sau cel puțin menținute la actualul nivel.

În cadrul procesului de reevaluare a Strategiei de Transformare a Armatei României, o atenție deosebită ar trebui acordată revizuirii priorităților și, implicit, a ponderii resurselor alocate pentru fiecare direcție de acțiune, domeniu etc. Astfel, având în vedere că oamenii sunt atât **creierul**, cât și **motorul acțiunii** de transformare, pregătirea resursei umane trebuie să devină cea mai importantă direcție de acțiune. În acest scop, comandantii și șefii de pe toate treptele ierarhiei trebuie să își concentreze eforturile pe educarea și instruirea subordonaților pentru a putea face față tuturor misiunilor interne și internaționale în timp de pace, în situații de criză și la război. În acest scop, este necesară reevaluarea actualului sistem de promovare în carieră, pentru a-i stimula pe cei competenți și merituoși, a accelera formarea spiritului de echipă și a mentalității de învingător și a descuraja mentalitatea funcționărească a militarilor, precum și a elimina lipsa de responsabilitate și de implicare.

În spiritul întăririi responsabilității și accelerării procesului de formare a liderilor militari, principiul conducerii centralizate

și execuției centralizate trebuie aplicat în așa fel încât să producă mai multe efecte decât până în prezent! Pe de o parte, acest principiu trebuie să contribuie la testarea și apoi la formarea liderilor, prin utilizarea delegării de competențe către aceștia. Pe de altă parte, se impune revizuirea actualelor acte normative din domeniul militar, pentru a crește competențele liderilor, în special ale celor de la eșaloane tactice și operative. Această măsură va contribui la reducerea ciclului informațional-decizional și va determina liderii respectivi să își asume cu mai mult curaj responsabilitățile care le revin. De asemenea, liderii politico-militari vor fi degrevați de probleme care nu sunt foarte importante, iar principiile libertății de inițiativă, al flexibilității și al modularității vor avea mai multă substanță. Actualul sistem de luare a deciziilor este, de multe ori, mare consumator de timp și, din această cauză, se pot pierde multe oportunități care, în situații de criză sau război, pot avea efecte negative deosebit de importante.

Domeniul conceptual al transformării și, implicit, al întăririi apărării naționale trebuie să fie cel mai dinamic, deoarece acesta direcționează planurile și programele de acțiune. În acest sens, procesul de armonizare a reglementărilor militare românești cu cele ale NATO trebuie să fie intensificat. Accelerarea procesului se poate realiza prin alocarea corespunzătoare a resurselor umane și materiale, concomitent cu simplificarea procedurilor de acceptare a standardelor Alianței și a celor de elaborare și amendare a reglementărilor proprii.

Un subdomeniu important al domeniului conceptual este cel de structuri și acțiuni integrate (joint) a cărui implementare trebuie accelerată pentru a da imboldul necesar personalului, în cadrul procesului de operaționalizare și de atingere a parametrilor de performanță ceruți de NATO.

În scopul reducerii decalajelor din punct de vedere dotare al dotării (prin modernizare și achiziții de echipamente și sisteme de arme performante) față de statele dezvoltate ale NATO,

trebuie finalizată și adoptată Strategia de Înzestrare a Armatei. Această direcție trebuie susținută de: creșterea independenței directorilor de programe majore în domeniul înzestrării și modernizării, corelarea obiectivelor asumate cu resursele alocate și de simplificarea procedurilor de achiziție prin reducerea timpului consumat și crearea premiselor de respectare a programelor de înzestrare și modernizare.

Pentru evitarea necorelării obiectivelor cu resursele alocate și pentru a crea premisele rezolvării unor situații de urgență (intervenții la calamități, executarea unor misiuni neplanificate de participare la operații internaționale etc.) fără a afecta programele în derulare de operaționalizare prin instruire, modernizare și înzestrare, ar trebui deschis un capitol separat în bugetul național sau de alocare a fondurilor necesare din fondul de rezervă al Guvernului.

5. Concluzii

Analiza mediului internațional de securitate arată o creștere a tendinței de utilizare a forței și a amenințării cu forța în relațiile internaționale, fapt care ar trebui să determine măsuri adecvate de întărire a apărării naționale.

Întărirea apărării naționale trebuie realizată prin dezvoltarea fiecăreia din componentele sale, nu doar a celei militare.

Conceptul de transformare continuă a NATO impune o reevaluare permanentă a direcțiilor de acțiune, pentru întărirea apărării naționale și de luare a măsurilor corespunzătoare de adaptare a acestora la tendințele de evoluție ale mediului de securitate internațională.

Întărirea apărării naționale, în general, și a componentei militare, în special, ar trebui să aibă ca direcție prioritară de acțiune activitatea de pregătire, selecție și promovare a personalului. Aceasta, secundată de o înzestrare cu tehnică și sisteme de arme competitive, va constitui un atu al întăririi credibilității componentei militare a apărării naționale.

CONSIDERAȚII TEORETICE ASUPRA CONCEPTULUI HOMELAND SECURITY

General de brigadă dr. Visarion NEAGOE

This document represents an iteration in a continuing process to analyze the Homeland Security concept. The future Joint Force, in close coordination with multi-national, interagency, and non-government partners, will operate in a complex and insecure global security environment in which adversaries seek to apply asymmetric threats to perceived vulnerabilities. International organizations, nation states, rogue states, and terrorist organizations are prominent actors in this environment.

Taken together, these have led to a shift in the characteristics of joint warfare and crisis resolution. By extension, the Joint Force's role in this security environment has changed. This new family of joint concepts will play a central role in the capabilities-based methodology for the future development of the Joint Force.

This concept paper is an important extension of that effort, as it helps to understand its role in enhancing joint war fighting capabilities.

1. Conceptul Homeland Security - parte componentă a strategiei militare

Odată cu trecerea în secolul al XXI-lea, România a trebuit să facă față unui larg spectru de amenințări - atât interne, cât și externe. Spectrul amenințărilor asupra teritoriului național, atât din interiorul, cât și din exteriorul acestuia, chiar dacă sunt foarte bine definite și identificate, poate crea, la un anumit moment dat, o ambiguitate în ceea ce privește responsabilitățile

de acțiune și răspuns la nivelul agențiilor și organizațiilor statului cu atribuțiuni de organizare și desfășurare a acțiunilor de răspuns la situații de criză. La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează amenințări și pericole.

Vechea ordine mondială, bazată pe o logică bipolară - caracterizată de rivalitate și capacitate de anihilare reciprocă a unor blocuri de state - a dispărut, iar tranziția post-bipolară s-a încheiat. Obiectivele majore ale acestei perioade s-au realizat, iar germenii construcției unei noi arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunității internaționale.

Datorită spectrului complex al amenințărilor, precum și datorită complexității măsurilor de contracarare a acestora, nu se poate identifica o singură organizație guvernamentală care să fie responsabilă de asigurarea securității teritoriului național, împotriva tuturor riscurilor la adresa acestuia.

În *Strategia de securitate a teritoriului național* a SUA, „Homeland security” (securitatea teritoriului național) este definită ca fiind „un efort național comun (concertat) de a preveni atacurile asupra teritoriului național, a reduce vulnerabilitățile Americii la terorism, a diminua pagubele și a se reface după atacuri”. Acest concept nu se suprapune celui de „Homeland defense” (apărarea teritoriului național), care se referă la „protejarea suveranității, teritoriului, populației și infrastructurii critice ale SUA în fața amenințărilor și agresiunilor externe”.

Conceptul de securitate națională răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, precum și bazele existenței statului român. Acesta vizează, cu prioritate, domeniile și activitățile consacrate stării de legalitate, siguranței cetățeanului, securității

publice și apărării naționale. Ea se realizează prin măsuri active de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, administrativă, militară, prin activitatea de informații, contrainformații și prin gestionarea eficientă a crizelor, în conformitate cu normele de conduită ale comunității democratice internaționale. Restrângerea amenințărilor convenționale crește probabilitatea atacurilor neconvenționale și, mai ales, teroriste.

Fără îndoială, armata va continua să joace un rol principal în ceea ce privește asigurarea securității naționale, dar nu trebuie uitat faptul că aceasta execută misiunea încredințată de către autoritățile civile. În aceste condiții, devine critică înțelegerea rolului diferențiat al autorităților militare (din postura de executanți) și acela al autorităților civile (din postura de integratori și coordonatori). Cu toate acestea, acțiunile militare „tradiționale” nu pot fi executate fără sprijinul și suportul autorităților civile.

Spre exemplificare, în cazul unui atac terorist, operațiunile pot fi conduse direct de către Președinte sau de către ministrul apărării, atât în cazul eforturilor de sprijin și suport al populației civile, cât și în cazul unor eventuale operații militare de răspuns. În acest context, armata trebuie să fie în măsură să planifice și organizeze un spectru mult mai larg de operații, unele dintre ele cu titlu de noutate absolută.

Conceptul de securitate națională definește foarte clar modul de planificare, pregătire și susținere a forțelor implicate în cadrul asigurării securității naționale pentru a fi în măsură să asigure, în primul rând, identificarea și descurajarea eventualelor agresiuni la adresa securității naționale a României, dar și a aliaților. Acesta reprezintă ghidul dezvoltării viitoare a capacităților armatei pentru a fi în măsură să planifice, să organizeze și să execute întregul spectru al operațiilor militare până în anul 2015.

Este bine cunoscut faptul că mediul strategic actual este în egală măsură periculos și, mai ales, instabil. Amenințările care

pot destabiliza mediul de securitate actual sunt din ce în ce mai diversificate, periculoase și foarte greu de anticipat. Mediul de securitate internațional se află într-o schimbare rapidă. Unele schimbări sunt, într-o anumită măsură, previzibile, fie că decurg din evoluția obiectivă a mediului de securitate, fie că reprezintă rezultatul unor strategii și programe. Majoritatea schimbărilor sunt însă însoțite de o mare doză de incertitudine ca natură, amploare și durată, iar unele pot avea caracter surprinzător și de discontinuitate.

Din acest punct de vedere, planificarea operațiilor viitoare va trebui să țină cont de *modul* în care un potențial inamic *ar putea* să pună în pericol securitatea națională. Pentru a-și îndeplini parțial sau integral obiectivele, acesta se va baza în special pe surprindere și pe impactul acțiunilor sale în mass-media. În același timp, nu trebuie uitat caracterul asimetric al acțiunilor. Proliferarea noilor riscuri și amenințări - de natură asimetrică - amplifică aspectele de insecuritate ale mediului global, fapt ce conduce la destructurarea vechii ordini internaționale, astfel că, în perspectiva următorilor 10-15 ani, ordinea globală va arăta sensibil diferit, în condițiile în care dinamica relațiilor internaționale favorizează eforturile vizând construcția unui nou echilibru internațional - capabil să asigure expansiunea libertății și democrației.

Pentru a face față provocărilor acestui mediu strategic, armata trebuie să fie în măsură să asigure securitatea teritoriului național, concomitent cu asigurarea sprijinului autorităților locale, în cazul unor eventuale solicitări. Este, de asemenea, cunoscut faptul că este de preferat ca descurajarea unor eventuale activități ostile, și aici includem și actele teroriste, să se execute din faza în care acestea nu pot pune direct în pericol securitatea națională. Din păcate, nu toate amenințările potențiale pot fi identificate din timp și, astfel, nu pot fi prevenite. De aici, rezultă necesitatea dezvoltării și perfectării conceptului de securitate națională. Dezvoltarea conceptuală

permite elementelor sistemului național de apărare să acționeze pentru detectarea, prevenirea și stoparea acțiunilor ostile încă din faza de tranzit a amenințărilor de la sursă către țintă.

În contextul configurației complexe a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare, care generează sau favorizează amplificarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității. La nivel regional, în sud-estul Europei - îndeosebi în Balcanii de Vest și în regiunea Mării Negre - persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră în creștere.

2. Concepte funcționale ale apărării teritoriului național

Pentru îndeplinirea responsabilităților sale în acest domeniu, Ministerul Apărării execută mai multe funcții standardizate – fiecare descrisă prin intermediul unui concept funcțional, comun cu alte instituții ale statului, după cum urmează:

- *Cunoașterea spațiului de luptă:* Acest concept reprezintă capacitatea de detectare a întregii game de amenințări posibile, convenționale și neconvenționale, însumare și analiză a datelor colectate la nivel național pentru a asigura tuturor instituțiilor statului, cu responsabilități în domeniu, o imagine comună a mediului de operare (aerian, terestru, maritim și cibernetic).

- *Comanda și controlul:* Comanda și controlul sunt atribute ale autorității și sunt direcționate de un comandant desemnat al forțelor și mijloacelor pentru îndeplinirea misiunii. Comandantul Forței Întrunite, utilizând cunoașterea spațiului de luptă, concepe mai multe cursuri de acțiune, recomandă cel mai bun curs de acțiune și coordonează angajarea forței folosind un sistem de comandă și control descentralizat, în rețea,

colaborativ, care facilitează o viteză ridicată de comandă și conectivitate cu toată părțile relevante implicate (întrunite, inter-agenții, statale și locale și multinaționale).

- *Aplicarea forței:* Aplicarea forței reprezintă totalitatea măsurilor luate pentru a provoca efectul dorit asupra adversarului. Pentru a se asigura că Ministerul Apărării poate detecta, împiedica, preveni și înfrânge amenințările la adresa teritoriului național în faza inițială, comandantul Forței Întrunite trebuie să fie capabil să angajeze toate capacitățile militare disponibile, coordonat cu alte elemente ale sistemului național de apărare, necesare creării efectului dorit asupra adversarului. Aceste capacități includ abilitatea de a respinge atât atacuri convenționale, cât și neconvenționale (de exemplu, NRBC) pe tot cuprinsul mediului de operare (aerian, terestru, maritim și cibernetic). În majoritatea cazurilor, MAP va trebui să răspundă rapid și să aplice forța selectiv și cu precizie. La fel de important este și procesul de identificare a țintelor conform regulilor de angajare care asigură corectitudinea identificării și angajării unei anumite ținte cu o forță adecvată amenințării reprezentate de țintă. Forțele armate trebuie să fie capabile să selecteze ca ținte amenințări acoperite sau mascate de mijloace civile, evitând pagubele colaterale.

Comandantul Forței Întrunite trebuie să dispună de mijloacele adecvate împotriva amenințărilor la adresa teritoriului național, coordonat cu celelalte instituții ale statului, cu responsabilități în acest domeniu, pentru a acționa focalizat asupra sursei amenințării într-o manieră pro-activă/ofensivă. Atunci când este necesar, acțiunile trebuie să poată fi conduse la distanțe mari de teritoriul național prin folosirea capacităților militare și ale altor agenții naționale.

- *Suport logistic integrat:* Reprezintă capacitatea de a asigura Comandantului Forței Întrunite personalul, echipamentele, resursele adecvate și sprijinul corespunzător la momentul potrivit pe toată durata operațiilor desfășurate în

cazul amenințărilor convenționale sau neconvenționale la adresa teritoriului național. Comandantul Forței Întrunite trebuie să fie capabil să disloce rapid și să susțină capacități în medii ostile sau contaminate indiferent de infrastructura logistică existentă. Forțele necesare desfășurării operațiilor trebuie să aibă capacitatea de a se autosusține și un grad ridicat de mobilitate tactică, operațională și strategică pentru perioade de timp adecvate ca răspuns la ordinele de dislocare.

- *Protecția*: Protecția reprezintă totalitatea măsurilor luate pentru a preveni efectele atacurilor inamice asupra Forței Întrunite, populației pe care o protejează, precum și asupra elementelor de infrastructură naționale critice. În acest context, MAP trebuie să protejeze toate bazele de operare importante, forțele care pot fi solicitate, precum și alte elemente ale infrastructurii critice conform situației. Pentru a asigura o protecție neîntreruptă și eficientă, Forța Întrunită trebuie să fie capabilă să detecteze la timp amenințarea, să o evalueze și să ofere avertizări pentru a permite pregătirea și angajarea contra-măsurilor adecvate. Deoarece amenințările NRBC induc riscuri cu potențial catastrofic, trebuie luate măsuri speciale pentru diminuarea efectelor unor astfel de atacuri. Elementele-cheie ale protecției includ, dar nu se limitează la: contra-proliferație, apărare anti-rachete și capacitatea de a asista autoritățile civile, la cerere, pentru diminuarea consecințelor dezastrelor naturale sau provocate (inclusiv incidente ce implică arme sau materiale NRBC).

3. Riscuri și provocări

O serie de amenințări noi, asimetrice, de natură militară sau non-militară, inclusiv cele ce se manifestă sub forma agresiunilor informatice sau informaționale, generate preponderent din mediul internațional, dar și - într-o anumită măsură - de cel intern, tind să crească sub raportul gradului de

pericol și al probabilității de producere, și pot afecta grav starea de securitate a cetățenilor.

Principalele riscuri și amenințări care pot pune în pericol securitatea națională sunt următoarele:

- *Terorismul internațional*: Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, asupra unor obiective-simbol ale civilizației și puterii americane, acțiunile de aceeași natură executate la Madrid, Londra, Moscova sau Istanbul, precum și cele care au avut loc în Orientul Apropiat, Caucaz, Africa, Asia Centrală, de Sud și Sud-Est, dovedesc faptul că terorismul internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, reprezintă cea mai gravă amenințare la adresa vieții și libertății oamenilor, a democrației și celorlalte valori fundamentale pe care se întemeiază comunitatea euro-atlantică. Rețelele teroriste internaționale au acces la tehnologia modernă și pot beneficia de transferuri bancare și mijloace de comunicare rapide, de infrastructura și asistența oferite de organizații etnico-religioase extremiste, de suportul criminalității transfrontaliere organizate ori de sprijinul regimurilor corupte sau incapabile să guverneze democratic. Ele pot provoca pierderi masive de vieți omenești și distrugeri materiale de mare amploare, iar - prin accesul posibil la armele de distrugere în masă - consecințele acțiunilor lor pot deveni devastatoare. Caracterul deschis al societăților democratice moderne, ca și cerințele globalizării, determină ca fiecare stat în parte, cât și comunitatea internațională, în ansamblu, să rămână vulnerabile în fața terorismului internațional, astfel că imperativul contracarării acestui flagel și al cooperării forțelor democratice pentru contracararea lui constituie o cerință vitală, inclusiv prin acțiuni comune desfășurate în zonele care generează terorism.

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă*: Armele nucleare, chimice, biologice și radiologice constituie o altă amenințare deosebit de gravă din punctul de vedere al

potențialului de distrugere. Accesul la astfel de mijloace devine tot mai ușor din punct de vedere tehnologic, iar tentația dobândirii lor sporește amenințător, concomitent cu reducerea garanțiilor de comportament responsabil al autorităților ce intră în posesia lor, îndeosebi în cazul regimurilor animate de ideologii politice sau religioase extremiste. Se amplifică, de asemenea, preocupările pentru dezvoltarea mijloacelor de transport la țintă a unor astfel de arme și pentru realizarea și stocarea produselor cu dublă utilizare. Colapsul sau evoluția anarhică a unor state posesoare de arme de distrugere în masă, autoritatea redusă exercitată de unele guverne asupra complexelor lor militare, precum și existența unor regiuni - inclusiv în Europa - aflate în afara controlului statal, favorizează dezvoltarea unei piețe negre active pentru astfel de mijloace.

Din perspectiva preocupărilor pentru securitatea națională, amplificarea fenomenului terorist și proliferarea armelor de distrugere în masă reprezintă principalul factor generator de incertitudine în domeniul securității globale, în condițiile în care regimurile nedemocratice, totalitare pot asigura cel mai periculos suport operațional și logistic.

● *Conflictele regionale*: Produs auxiliar al dezmembrării, mai mult sau mai puțin violente, a unor state multinaționale din zonă, conflictele interetnice sau religioase - în fapt, conflicte cu un puternic substrat politic - reprezintă o amenințare gravă la adresa securității regionale, chiar dacă, în urma unor importante eforturi ale comunității internaționale, majoritatea acestora sunt ținute sub control. Prin numărul lor mare, așa-numitele „conflicte înghețate” din această regiune, alături de alte stări tensionate, dispute teritoriale, tendințe separatiste și situații de instabilitate prezente în proximitatea strategică a României, generează incertitudine strategică, determină irosirea multor resurse și perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență și criminalitate și favorizează terorismul.

● *Criminalitatea transnațională organizată*: Reprezintă atât o expresie a proliferării unor fenomene negative care se amplifică în condițiile globalizării, cât și o consecință directă a gestionării ineficiente a schimbărilor politice, economice și sociale profunde care s-au produs în Europa Centrală și de Est în procesul dispariției regimurilor comuniste. Pe fondul unei astfel de situații, spațiul de interes strategic în care se află România este sursă, zonă de tranzit și destinație a unor activități criminale grave, constând în: trafic ilegal de armament, muniții și explozivi; trafic de narcotice; migrație ilegală și trafic de ființe umane; trafic de produse contrafăcute; activități de spălare a banilor și alte aspecte ale criminalității economico-financiare. Prin natura și amploarea lor, astfel de activități sunt favorizate de existența conflictelor locale și, la rândul lor, pot favoriza terorismul și proliferarea armelor de distrugere în masă sau pot să contribuie la perpetuarea regimurilor separatiste.

Securitatea națională poate fi, de asemenea, pusă în pericol de o serie de fenomene negative grave, de natură geofizică, meteo-climatică ori asociată, provenind din mediu sau reflectând degradarea acestuia, inclusiv ca urmare a unor activități umane periculoase, dăunătoare sau iresponsabile. Între acestea, se pot înscrie: catastrofele naturale sau alte fenomene geo sau meteo-climaticice grave (cutremure, inundații, încălzirea globală și alte modificări bruște și radicale ale condițiilor de viață); tendința de epuizare a unor resurse vitale; catastrofele industriale sau ecologice având drept consecințe pierderi mari de vieți omenești, perturbarea substanțială a vieții economico-sociale și poluarea gravă a mediului pe teritoriul național și în regiunile adiacente; posibilitatea crescută a producerii unor pandemii.

Riscurile și amenințările la adresa securității naționale pot fi potențate și amplificate de existența unor vulnerabilități și disfuncționalități, între care pot fi considerate ca generatoare de preocupări sau pericole următoarele:

- dependența accentuată de unele resurse vitale greu accesibile;
- tendințele negative persistente în plan demografic și migrația masivă;
- nivelul ridicat al stării de insecuritate socială, persistența stărilor de sărăcie și accentuarea diferențelor sociale;
- proporția redusă, fragmentarea și rolul încă nesemnificativ al clasei de mijloc în organizarea vieții economico-sociale;
- fragilitatea spiritului civic și dificultățile de manifestare a solidarității civice;
- infrastructura strategică slab dezvoltată și insuficient protejată;
- starea precară și eficiența redusă a sistemului de asigurare a sănătății populației;
- carențele organizatorice, insuficiența resurselor și dificultățile de adaptare la cerințele societății a sistemului de învățământ;
- expertiza redusă, organizarea inadecvată și precaritatea resurselor alocate pentru managementul situațiilor de criză;
- angajarea insuficientă a societății civile în dezbaterile și soluționarea problemelor de securitate.

Pericolul creat de astfel de evoluții negative poate fi substanțial potențat în cazul asocierii lor, îndeosebi în condițiile în care granițele dintre amenințările globale și cele regionale, precum și între cele externe sau interne, tind să devină tot mai difuze. În fapt, în condițiile accelerării proceselor dezvoltării tehnologice, distanțele geografice devin tot mai puțin importante, astfel că apariția și dezvoltarea unor asemenea fenomene negative trebuie descoperite, indiferent de locul unde se produc. Evaluarea lor trebuie făcută prin prisma caracterului

indivizibil al securității globale, iar contracararea lor oportună și fermă, inclusiv la distanțe mari față de granițele naționale, devine o responsabilitate majoră a organizațiilor cu atribuții în domeniul securității naționale.

În concluzie, securitatea națională reprezintă condiția fundamentală a existenței națiunii și statului român, care are ca domeniu de referință valorile, interesele și necesitățile naționale.

Securitatea națională este un drept imprescriptibil, care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se bazează pe respectarea ordinii constituționale și se înfăptuiește în contextul securității regionale, euro-atlantice și globale. Securitatea teritoriului național reprezintă prima prioritate a unei națiuni, este un factor fundamental pentru executarea cu succes a propriei strategii militare, dar implică toate structurile componente ale sistemului de securitate națională.

**PROMOVAREA ȘI DEZVOLTAREA CULTURII DE
SECURITATE – COMPONENTĂ A STRATEGIILOR DE
SECURITATE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO
ȘI A UNIUNII EUROPENE**

Colonel dr. Mihai MACUC

Although the concept of border, regarded from different perspectives (geographical, cultural, linguistic, etc.) is still under debate in both academic and also specialized circles of experts, a thorough analysis reveals that, within the Euro-Atlantic and Transatlantic security field, there are not and cannot be ascribed defined and strictly precise borders. The extended security zone of both NATO and UE (Transatlantic and Euro-Atlantic) is but one, due the unique identity of common shared values and principles of cooperation and partnership. Whereas during the Cold War years the Eastern border of West defence had two exposed flanks (i.e., Greece and Turkey), nowadays there is a more comprehensive superposition of the Eastern border between NATO and UE, despite the fact that several countries are members of only one entity (the case of Malta, Cyprus and Turkey). The unity in the field of cooperative and collective security among the states of both UE and NATO is given by the complementary initiatives, institutions and mechanisms of security developed by the two sides, especially in the South-Eastern Europe and along the Black Sea and Mediterranean shores. This unity also comes from the perception of common threats, including the energy challenge, terrorism, WMD proliferation, activities of cross-border organized crime and the existence of failed states. Under these circumstances, the need for enhancing the field of civil-military relations, and for a more pragmatic approach related to the promotion of security culture within the civil

society, becomes „a number one priority” of our times. In these processes, media, NGOs, specialized institutions and citizens share a lot of both responsibilities and benefits.

**1. Spațiul comun de valori, principii și acțiune
al NATO și Uniunii Europene**

Procesele diferite, dar complementare, de lărgire/extindere ale NATO și Uniunii Europene au fost inițiate și s-au concretizat în contextul transformărilor substanțiale ale mediului internațional de securitate din anii '90 ai secolului trecut, odată cu sfârșitul Războiului Rece. La ora actuală, NATO are 26 de membri¹, față de 16, câți număra în anul 1990, iar Uniunea Europeană cuprinde 25 de state membre² (27, începând cu 1 ianuarie 2007).

Față de „mica Europă unită” a țărilor occidentale care au semnat, la 10 decembrie 1991, Tratatul de la Maastricht privind uniunea economică și monetară și uniunea politică, Europa lărgită cuprinde peste 450 de milioane de locuitori, cu o bogată și diversificată identitate culturală și un potențial productiv important, care acoperă un sfert din Produsul Național Brut al globului.

La baza acestor **două procese complexe complementare de lărgire**, realizate gradual, prin eforturi deosebite ale națiunilor

¹ Belgia, Canada, Danemarca, Franța, Islanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Marea Britanie, Olanda, Portugalia, Statele Unite ale Americii (ca membri fondatori, în 1949); Grecia și Turcia, primite în Alianță printr-un Protocol de aderare semnat la Londra, între 17-22.10.1951; R.F. Germania (invitată să adere la 23.10.1954, primită în Alianță la 06.05.1955); Spania, (12.03.1986); Cehia, Ungaria, Polonia (16.03.1999); Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia (29.03.2004).

² Austria, Belgia, Cehia, Cipru, Danemarca, Estonia, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Letonia, Lituania, Luxemburg, Malta, Marea Britanie, Olanda, Polonia, Portugalia, Slovacia, Slovenia, Spania, Suedia, Ungaria. După data de 1 ianuarie 2007, acestor țări li se vor alătura, ca membre ale Uniunii, Bulgaria și România.

europene, se află împărțirea comună de către un mare grup de state de pe bătrânul continent a unor valori fundamentale (democrația, respectul drepturilor omului și al principiilor economiei de piață liberă) și conștientizarea necesității consolidării și apărării acestora în întreg spațiul euro-atlantic.

Pe lângă această premisă esențială, lărgirea Uniunii Europene a fost determinată de anumite particularități ce constituie, deopotrivă, suportul unui conglomerat identitar, din punct de vedere spiritual, lingvistic și confesional, și al unei civilizații obiectivate în **elemente de patrimoniu cultural și științific** specifice continentului³, care fac parte din largul patrimoniu al umanității.

La cele expuse se adaugă „**lecțiile învățate**” ale trecutului mai apropiat sau mai îndepărtat. Ele se referă la domenii diverse, precum respectul identității și specificului cultural, lingvistic și confesional al unor comunități, garantarea bazelor prosperității economice, pornind de la premisele egalității de șanse, într-o societate a oamenilor liberi și într-un mediu competițional echilibrat, asigurarea unui climat de exercitare deplină a drepturilor și libertăților constituționale, implementarea acquis-ului pentru cei trei piloni de bază ai Uniunii Europene (comunitar, politică externă și de securitate, justiție și afaceri interne)⁴ etc.

Toate acestea necesită instituționalizarea unor relații stabile de parteneriat și conlucrare pașnică în cadrul securității prin cooperare⁵, o stare de veghe continuă și apărarea democrației

³ Jean-Louis BODINIER, Jean BRETEAU, **Fundamentele culturale ale lumii occidentale**, Institutul European, Iași, 2000, pp.68-77 Vezi și Ovidiu PECICAN, **Europa – o idee în mers**, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1993, Al. Husar, **Ideea europeană**, Iași, 2003, passim.

⁴ **Enciclopedia Uniunii Europene**, Editura Meronia, București, 2006, p.329.

⁵ Richard COHEN, Mihael MIHALKA, *Cooperative Security. New Horizons for International Order*, The Marshall Center Papers, nr. 3/2001.

împotriva tuturor dușmanilor acesteia, interni și externi, atât pe plan material, fizic, cât și în alte direcții de acțiune, potrivit noilor coordonate ale erei informaționale, în contextul efectelor contradictorii produse de procesul de globalizare, dar și al oportunităților pe care el le oferă.

Potențate de angajamentul de apărare colectivă și asigurare a cooperării în domeniile social și economic, conform articolelor 5 și 2 din Tratatul de la Washington, **principiile fundamentale ale parteneriatului și cooperării** sunt specifice și NATO. Majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene au și statutul de membre ale Alianței Nord-Atlantice sau de participante active la procesele de Cooperare și Parteneriat Euro-Atlantic (EAPC) și ale Parteneriatului pentru Pace (PfP).

Putem afirma, așadar, că **există o frontieră comună a spațiului de securitate și cooperare euro-atlantic**, în cuprinsul căruia un set de valori specifice sunt asumate, protejate și apărate de totalitatea statelor membre ale NATO și UE, concomitent cu angajamentul de acțiune constantă și eficientă, în relațiile din interiorul și din afara celor două construcții politice, pe baza parteneriatului, dialogului și cooperării.

Spațiul de securitate și cooperare delimitat de această „frontieră virtuală” deține mecanisme procedurale și instrumente instituționale, inițiate atât de către NATO, cât și de Uniunea Europeană, ori gestionate în comun de către cele două entități, a căror eficacitate conjugată a fost probată de-a lungul a mai mult de un deceniu, asigurând, astfel, viabilitatea legăturilor euro-atlantice, precum și rezolvarea adecvată a unor situații de criză cu impact regional și global.

Mecanismele și instituțiile de cooperare și asistență s-au concentrat, în ultimul deceniu, îndeosebi în vecinătatea frontierei răsăritene și sudice a NATO și Uniunii Europene, unde Procesul Barcelona a fost urmat de Dialogul Mediteranean al NATO și Inițiativa de Cooperare de la

Istanbul, iar Pactul de Stabilitate al UE pentru Europa de Sud-Est, lansat sub auspiciile OSCE, a fost completat după Summit-ul NATO de la Washington din 1999, prin SEEIC (Inițiativa de Cooperare pentru Europa de Sud-Est). În aceeași zonă, planul de acțiune pe linia conceptuală a bunei vecinătăți europene, în cadrul asistenței financiare pentru Rusia derulate prin programul TACIS și pentru concretizarea obiectivelor Procesului de Stabilizare și Asociere (SAP) în spațiul fostei Iugoslavii, se completează cu derularea complexă a exercițiilor și activităților NATO și statelor partenere, în format EAPC și PfP⁶.

S-a impus, astfel, tot mai mult, un cadru de acțiune, dialog și cooperare ce permite depășirea concepției conform căreia aplicarea principiului „US fight, UN feed, EU funds” (SUA se ocupă de probleme militare, Națiunile Unite asigură rezolvarea problemelor alimentare, iar UE asigură finanțarea) ar putea constitui răspunsul unic la toate provocările existente în complexul mediu de securitate al prezentului.

Strategia de Securitate Europeană, intitulată „O Europă sigură într-o lume mai bună”, subliniază faptul că Uniunea Europeană „a făcut progrese spre o politică externă coerentă și o gestionare eficientă a crizelor”, prin mijloace pregătite să fie folosite efectiv, în zona Balcanilor și în alte regiuni, precum și necesitatea unor abordări viitoare mai active, mai coerente și mai capabile, conform principiilor cooperării, statele Uniunii propunându-și, în acest sens, „să lucreze împreună cu alții”⁷.

⁶ *The European Union in Bosnia and Herzegovina*, Truppendienst International, nr. 2/2006, pp.52-57. Vezi și M. MACUC, *Evoluții în domeniul cooperării și securității în Europa de Sud-Est. Implicații în planul securității naționale a României*, în **România și consolidarea rolului acesteia ca furnizor de securitate**, A XI-a Sesiune de comunicări științifice a Academiei Naționale de Informații, Editura A.N.I., București, 2005, pp.26-36.

⁷ *Strategia Europeană de Securitate*, adoptată de Consiliul European de la Bruxelles, 13 decembrie 2003.

2. Abordări ale conceptului de „frontieră răsăriteană a Alianței Nord-Atlantice și a Uniunii Europene”

Desigur, această frontieră virtuală comună a NATO și Uniunii Europene la Est, Vest, Nord și Sud, evidențiată în cele expuse anterior, se particularizează și prin alt gen de caracteristici, fiind posibile, în plan teoretic, conceptual, delimitări de ordin geografic, economic, cultural și religios, geostrategic, lingvistic și istoric⁸.

În funcție de aceste delimitări, o analiză aprofundată ar putea demonstra că, în afara acestei suprapunerii de ordin axiologic și atitudinal, în domeniul unor valori comune și al angajamentului de a respecta anumite principii de acțiune cu înalt grad de generalitate, dar și de importanță, există interese specifice și nuanțe care particularizează pozițiile statelor europene, pe anumite problematici, în raport cu ale altor aliați din Organizația Tratatului Nord-Atlantic (în special, cu SUA)⁹, și chiar pozițiile unora dintre statele membre ale celor două construcții politice în raport cu celelalte.

Din acest motiv, **unele studii de securitate și unele analize geostrategice și geopolitice, elaborate de diferite grupuri de experți, abordează în mod diferit conceptul de frontieră răsăriteană a NATO și a Uniunii Europene**, frontieră care a cunoscut, pe parcursul ultimilor ani, spectaculoase transformări, în contextul proceselor de lărgire.

Sub aspect pur geografic, în mod evident, frontiera actuală răsăriteană a NATO nu coincide cu cea a Uniunii Europene, dat fiind faptul că o serie de state situate la est de țarmul

⁸ O analiză a tuturor acestor coordonate ale frontierelor Europei unite, în Bernard de BRESSY, *Des frontières de l'Europe*, Défense nationale et sécurité collective, mars 2006, pp. 5-14. Autorul, general de brigadă, este președintele grupului Athena, care elaborează studii în materia securității europene.

⁹ Vezi, pe larg, Peter von HAM, Richard L. KLUGER, *Western Unity and the Transatlantic Challenge*, The Marshall Center Papers, nr. 4/2002.

Atlanticii sunt membre ale Uniunii Europene, fără a fi membre NATO (Cipru, Malta), iar Turcia este doar stat membru al NATO și, cu toate că atingerea criteriilor de accedere în Uniunea Europeană a înregistrat unele progrese în ultima perioadă, aderarea sa deplină – susținută intens, între alți parteneri și Aliați, de către Statele Unite ale Americii – nu este de așteptat să se concretizeze pe termen scurt sau chiar mediu.

Diferențierile la frontiera răsăriteană a NATO și a Uniunii Europene nu sunt însă doar geografice, ele îmbracă și alte aspecte, de ordin economic și cultural sau lingvistic.

Față de perioada Războiului Rece, când, la frontiera estică, Grecia și Turcia constituiau un flanc strategic înaintat și descoperit al Alianței Nord-Atlantice, iar Comunitatea Europeană (centrată pe probleme economice și sociale) și Uniunea Europei Occidentale (ale cărei structuri de securitate și apărare au stat la baza conturării prezentei Identității Europene de Apărare și Securitate - ESDI) abordau din perspective diferite problematica securității și apărării colective – **există în prezent o suprapunere mult mai adecvată între spațiul de securitate și apărare colectivă al NATO și cel al Europei unite**. Potrivit unor aprecieri recente¹⁰ care se situează în continuarea ideii anterior vehiculate a unei „Europe cu mai multe viteze”, frontiera de est a Uniunii Europene extinse, într-o epocă în care rețelele mondiale, de ordin informațional (Internetul) sau economic (marile companii transnaționale) ignoră existența unor frontiere statale precis evidențiate, va include, în perioada următoare, trei inele concentrice, devenind astfel un concept variabil. Primul inel ar cuprinde țările ce înconjoară cuplul germano-francez și este în curs de constituire, ca spațiu economic consolidat și ca „veritabilă frontieră”. Un al doilea inel ar putea include țările „care nu doresc să intre în primul cerc”, în special cele din Europa de Est, în timp ce al

¹⁰ Bernard de BRESSY, loc. cit., p.11.

treilea ar putea cuprinde, în funcție de statutul de membru asociat, „țări de piață europeană”, precum Turcia.

Pe de altă parte, unitatea geografică a Eurasiei a servit unor autori drept motivație pentru a contura ipotetice entități, de genul „la grande Europe” (de exemplu, Yves Lacoste, în *Le Monde*, propunea o viziune geostrategică în care „marea Europă” s-ar putea întinde până în Extremul Orient, învecinându-se astfel cu India și China)¹¹.

În același context, au fost formulate aprecieri conform cărora, ca și în cazul NATO, dincolo de anumite limite, lărgirea excesivă a Uniunii Europene, fără asigurarea atingerii de către noii candidați a tuturor criteriilor și standardelor impuse statelor membre, ar putea favoriza apariția unor situații de parțială insecuritate, întrucât un „limes” răsăritean prea extins al Uniunii și al NATO și o apropiere și mai mare de zonele în care nu au fost rezolvate o serie de conflicte înghețate riscă să genereze noi vulnerabilități. Aceștia ar fi chemate să le facă față, în primul rând, statele de la frontiera estică și sud-estică, ale căror instituții din sectorul securității, apărării și ordinii publice vor trebui să răspundă, concomitent, atât exigențelor de cooperare și interoperabilitate în cadrul NATO, cât și cerințelor de asigurare a unei securități depline în cadrul Uniunii.

3. Amenințările comune la adresa securității statelor membre NATO și ale Uniunii Europene

Trecând într-un plan secundar, în raport cu relevanța și actualitatea lor, dezbaterile privitoare la „Europa unită de la Atlantic la Urali” (la care se refereau, între alții, generalul Charles de Gaulle sau Maurice Duverger), considerăm că, la baza oricărei analize concrete privind problematica frontierei răsăritene a NATO și UE, trebuie avute în vedere realitățile existente și tendințele evoluției mediului de securitate regional

¹¹ Ibidem, p.6.

și global, estimările pe termen scurt și **posibilitățile de asigurare a securității și apărării spațiului comun al Uniunii Europene și al NATO în raport cu amenințările existente și posibile** la adresa acestuia.

Această prioritate este determinată de faptul că, în aceeași măsură în care există compatibilitate și concordanță între valorile, principiile și acțiunile în planul securității în cadrul NATO și al UE, se manifestă o concordanță nedorită, dar de care trebuie să se țină seama, în ceea ce privește factorii de risc și amenințările comune, în special asimetrice, evidențiate atât în cuprinsul Conceptului Strategic NATO și al altor documente ale Alianței Nord-Atlantice, cât și în Strategia de Securitate a Uniunii Europene, adoptată în anul 2003.

Dincolo de diferențe, există și trebuie accentuată și consolidată unitatea spațiului euro-atlantic – potrivit devizei Uniunii Europene, a „unității în diversitate” și a angajamentului de solidaritate al Alianților („toți pentru unul și unul pentru toți”). Dincolo de evoluțiile posibile într-o perspectivă îndepărtată, există **amenințările comune** ale prezentului și nevoia permanentă de securitate și stabilitate, care nu poate fi asigurată, apărată și menținută decât în cadrul unei frontiere virtuale unice, consistente.

Amenințările comune cuprind, în primul rând, **problemele de ordin global** asociate sărăciei și subdezvoltării, dar și existenței unor conflicte, precum și cele care sporesc dependența europeană – și, în același timp, vulnerabilitatea – de infrastructura din domeniul transporturilor, energiei, informației, precum și din alte domenii¹².

Pentru Europa, **dependența de energie** reprezintă o preocupare specială, ea fiind cel mai mare continent importator de petrol și gaz din lume. Multe dintre importurile de energie europene provin din zona Golfului și din Rusia (45%), precum

¹² *Strategia Europeană de Securitate* (cap. I, Mediul de securitate: provocările globale și principalele amenințări).

și din Africa de Nord. În prezent, importurile reprezintă aproape 50% din consumul de energie, estimându-se că vor ajunge la 70% în 2030¹³, în condițiile în care, la nivel mondial, o clasificare a principalilor consumatori situează Uniunea Europeană (cu un procentaj de 17%), pe locul 3 după spațiul Americii de Nord (29%) și al statelor dezvoltate din Asia (20%, dintre care China deține 11% și India 4%), urmată de America Latină și de Sud (6%) și Africa (sub 3%)¹⁴.

Comunicatul asupra „Politicii energetice pentru o Uniune Europeană lărgită, vecinii și partenerii săi” (mai 2003) și Cartea verde („Către o strategie europeană de securitate a aprovizionării”) a Comisiei Europene, publicată la 8 martie 2006, propunerea Poloniei de a crea o asocieră a statelor europene, numită sugestiv un „NATO al energiei”, înscrierea problematicii energetice pe primul punct al agendei reuniunii statelor grupului G-8 de la Sankt Petersburg, precum și perspectiva dezbaterii aceluiași subiect în cadrul summit-ului NATO programat să se desfășoare la Riga, între 28-29 noiembrie 2006, demonstrează importanța asigurării securității energetice în zona euro-atlantică, dar și într-un spațiu mai larg, transatlantic. Aceasta se poate realiza prin diversificarea surselor, asigurarea unor trasee securizate de transport al materialelor energetice și adoptarea unor măsuri convergente și a unor instrumente adecvate de către toate statele membre ale Uniunii Europene, într-o rețea comunitară, (existând deja o strategie în acest scop, pe lângă Directivele europene existente¹⁵). Frontiera răsăriteană și de sud-est a NATO și a Uniunii Europene, care se învecinează, prin bazinul Mării

¹³ Potrivit previziunilor Agenției Internaționale a Energiei (AIE).

¹⁴ Christophe-Alexandre PAILLARD, *L'Europe, terrain de manoeuvre privilégié des géants de l'énergie*, Défense nationale et sécurité collective, avril 2006, p.24.

¹⁵ Directiva 68/414/CEE din 20 decembrie 1968 privind stocurile petroliere și Directiva 2004/67/CE din 26 aprilie 2004 privind măsurile de asigurare a securității aprovizionării cu gaze naturale.

Negre, cu zonele Caucazului și Mării Caspice, precum și ale Orientului Apropiat și Mijlociu, puncte de origine ale marile trasee energetice, prezintă din acest punct de vedere o importanță strategică deosebită.

Altă categorie de **amenințări comune** include acțiunile grupărilor și organizațiilor teroriste, ale grupurilor crimei organizate transfrontaliere¹⁶, proliferarea armelor de distrugere în masă, migrația ilegală dinspre spațiile euro-asiatic și al Africii de Nord, traficul ilegal cu substanțe interzise și materiale strategice, contrabanda cu arme și muniții, dar și posibilitatea menținerii sau accentuării unor focare de instabilitate și tensiune în vecinătatea frontierei răsăritene a NATO și a Uniunii Europene (datorită existenței unor regimuri eșuate, caracterizate prin corupție, abuz de putere, instituții slabe, lipsă de responsabilitate și conflicte civile, care slăbesc statele din interior¹⁷). În acest sens, este necesară diversificarea mijloacelor de acțiune ale statelor membre NATO și UE menite să prevină și să contracareze eficient întreg spectrul amenințărilor existente și potențiale, prin demersuri convergente, care să evite însă efectul de duplicare.

Trebuie avut în vedere faptul că, spre deosebire de NATO, care dispune în primul rând de **capabilități militare**, Uniunea Europeană posedă **structuri integrate diversificate**, capabile să acționeze în domeniul poliției (EUROPOL), justiției (EUROJUST) și controlului frontierelor (mecanismele spațiului Schengen), la care se adaugă cele de intervenție și asistență umanitară (ONG-uri și agenții specializate, inițiative gestionate de Comisia Europeană etc.).

¹⁶ Astfel, în ianuarie 2005, comisarul european Franco Frattini anunța o serie de măsuri destinate combaterii acțiunilor tot mai extinse ale grupurilor de crimă organizată în spațiul european, în contextul în care raportul Europol estima numărul acestor grupări la 4.000, cuprinzând un număr de circa 40.000 de infractori și criminali de diferite naționalități. (*The Times*, 28.01.2005).

¹⁷ Strategia Europeană de Securitate, loc. cit.

De asemenea, după 11 septembrie 2001, în contextul extinderii amenințărilor teroriste și asupra spațiului european, s-a acordat o atenție sporită eficientizării structurilor de prevenire și contracarare a terorismului și fundamentării bazei de acțiune a acestora.

Strategia de Securitate a UE pune **terorismul** pe primul plan în ordinea amenințărilor la adresa statelor Uniunii (alături de proliferarea ADM, conflictele regionale, statele eșuate și criminalitatea organizată), menționând că „Europa reprezintă atât o țintă, cât și o bază pentru astfel de acte de terorism; țările europene constituie ținte și au fost atacate /.../ este, prin urmare, indispensabilă o acțiune europeană comună”. Documentul în cauză arată că „punând împreună aceste elemente diferite – terorismul asociat cu violența maximă, posibilitatea de procurare a armelor de distrugere în masă, criminalitatea organizată, slăbirea sistemului de stat și forțele armate private – ne dăm seama că ne putem confrunta într-adevăr cu o amenințare radicală”.

Uniunea Europeană a adoptat și o **Strategie de combatere a terorismului**, care detaliază acțiunile și măsurile de prevenire, protecție, distrugere și ripostă. Strategia UE în domeniu conține un Plan de acțiune, în care sunt prevăzute responsabilitățile concrete ale unor organisme și instituții, precum SITCEN, EUROPOL, EUROJUST, FRONTEx, FIU, necesitatea elaborării unui lexic de termeni privind ideile radicale și extremiste, operaționalizarea rețelei ARGUS pentru gestionarea situațiilor de criză, elaborarea unui program european de protecție a infrastructurii critice (EPCIP), crearea rețelei de avertizare și alertă în domeniul infrastructurilor critice (CIWIN) etc. Planul de acțiune european susține necesitatea coordonării tuturor mecanismelor și instrumentelor de care se dispune în prevenirea și combaterea terorismului, respectiv cele de protecție civilă, militare și informative, un rol important

avându-l schimbul de informații, inclusiv prin utilizarea rețelelor FIU.net.

4. Cultura și educația de securitate, componentă a strategiilor de securitate la frontiera răsăriteană a NATO și a Uniunii Europene

Ultimul deceniu a consacrat trecerea Alianței Nord-Atlantice de la stadiul de organizație dedicată *apărării colective* a membrilor săi, prin descurajarea agresiunii de tip convențional, la cea de organizație tot mai implicată în domeniul *securității colective*, domeniu în care interferența cu mecanismele instituționale, planurile de acțiune și conceptele fundamentale în domeniul securității ale Uniunii Europene este mult mai evidentă. Această nouă dimensiune presupune un mai mare accent pe constructivism și pe participare multidimensională și multiinstituțională la garantarea, asigurarea și menținerea securității și stabilității subregionale, regionale și globale.

Securitatea colectivă și securitatea prin cooperare (cu cercurile sale concentrice - securitatea colectivă, apărarea colectivă și acțiunile de promovare a stabilității) includ, deopotrivă, **securitatea individuală a cetățenilor și cea a comunităților sociale**, facilitând comunicarea și participarea tuturor cetățenilor, a grupurilor și categoriilor socio-profesionale și culturale la realizarea acesteia, prin cunoașterea și prevenirea unor amenințări și pericole.

În acest cadru, un rol important revine **culturii de securitate**, concept introdus în circuitul de valori al Alianței Nord-Atlantice de către fostul secretar general lordul George Robertson, căruia i se acordă în ultima perioadă, în contextul diversificării amenințărilor și pericolelor la adresa securității, o atenție deosebită.

Acest generic înglobează o nouă abordare, mai activă și mai pragmatică, a instituțiilor cu responsabilități în sfera securității față de **realizarea educației de securitate**, prin promovarea

dialogului și comunicării cu actori publici, validarea misiunii sociale a diferiților actori instituționali, promovarea unor noi concepte și modalități de cooperare, identificarea unor formule concrete de transfer de expertiză din sfera societății civile către instituțiile din sistemul securității naționale în domeniile de interes pe care cetățenii le asociază conceptului de securitate/siguranță națională, precum și a celor referitoare la valori, interese și obiective de securitate națională¹⁸.

Educația de securitate comportă abordarea unor aspecte fundamentale ale societății contemporane, diminuarea vulnerabilităților acesteia, întrucât terorismul, crima organizată, proliferarea nucleară și alte categorii de amenințări implică nu doar un răspuns instituțional, specializat, ci și unul individual, care presupune participarea conștientă și activă a fiecărui individ la realizarea securității, valoarea centrală rămânând **prevenirea**, iar **combaterea și contracararea** fiind o sarcină ce revine exclusiv structurilor de profil din sistemele naționale de securitate.

Preocupări legate de dezvoltarea culturii de securitate și realizarea educației de securitate, sub diferite aspecte, există în toate statele membre ale Uniunii Europene, dar și la un nivel central, prin implicarea în realizarea unor mecanisme mai eficiente a Comisiei Europene și a altor organisme comunitare.

Pornind de la conștientizarea faptului că cetățenii statelor Uniunii Europene „așteaptă de la Europa ca aceasta să le furnizeze prosperitate, solidaritate și securitate în fața procesului globalizării”, UE a adoptat un Plan de acțiune pentru perfecționarea modului de comunicare cu opinia publică, finalizat la 20 iunie 2005, și un Plan „D” (Democrație, Dialog, Dezbateri), finalizat la 13 octombrie 2005. La începutul anului 2006, pe baza experienței acumulate din derularea acestor proiecte, a fost lansată **Cartea Albă privind politica de**

¹⁸ Revista Profil, publicație a Serviciului Român de Informații, nr. 5/2004, pp.3-6.

comunicare europeană, instrument pentru un parteneriat cu cetățenii, ce are ca actori instituțiile și organisme ale Uniunii, autoritățile naționale, regionale și locale ale tuturor statelor membre, partidele politice europene și societatea civilă¹⁹.

Desigur, o poziție prioritară în promovarea culturii de securitate și în informarea publică o dețin publicațiile de profil ale institutelor de cercetări și studii strategice din statele Uniunii Europene, mass-media și organizațiile neguvernamentale create în acest scop. Eurobarometrul a propus, de asemenea, în mai multe rânduri, evaluări pertinente ale percepției opiniei publice din statele membre asupra unor chestiuni adiacente domeniului securității individuale și colective.

O importanță aparte o are cadrul conturat de prima Conferință Europeană privind cercetarea de securitate, desfășurată la Viena între 20-21 februarie 2005, care a stabilit ca priorități, la nivelul Uniunii: protecția infrastructurilor critice, securitatea frontierelor, gestionarea crizelor, dar și conceptul de „Europă deschisă și sigură”, care presupune o angajare mai activă a cetățenilor în cunoașterea amenințărilor la siguranța proprie, punând, totodată, întrebări decisive asupra prețului pe care europenii sunt pregătiți să-l plătească pentru realizarea unui cadru de securitate sporit.

La nivelul NATO, conceptul culturii de securitate și activitățile menite să obiectiveze realizarea unei educații de securitate adecvate, atât în țările membre, cât și în cele participante la procesele EAPC și PFP, cuprind un larg spectru de acțiune, implicând îndeosebi dinamica relațiilor civil-militare²⁰.

¹⁹ Commission des Communautés Européennes, **Livre Blanc sur une politique de communication européenne**, Bruxelles, 01.02.2006, p.3.

²⁰ Anton BEBLER, **Civil-Military Relations in Post-Communist States**, Westport, CN and London, Praeger, 1997. Lucrarea oferă, pe lângă un cadru

Acest gen de activități a contribuit la **conștientizarea nevoii de reformare** a sectorului de securitate, la **înțelegerea de către opinia publică a rolului, locului și noilor misiuni** asumate de Alianța Nord-Atlantică și Uniunea Europeană în actuala arhitectură de securitate euro-atlantică, la o **percepere mai profundă a amenințărilor și pericolelor** existente, îndeosebi a celor de natură teroristă, precum și la **informarea asupra mecanismelor de control democratic** al activității structurilor din domeniul apărării, siguranței naționale și ordinii publice. Într-o analiză dedicată în special ultimului aspect, un expert guvernamental aprecia că „inițiativele interne din partea organizațiilor militare, dar și susținerea și asistența externă au constituit factori semnificativi în construcția instituțiilor democratice”, precum și în cadrul unor transformări și modificări de percepție de ordin societal²¹.

În ce privește statele de la frontiera răsăriteană a NATO și a Uniunii Europene, atât Bulgaria, cât și România acordă atenție dezvoltării culturii de securitate, prin implicarea unor organizații neguvernamentale în această direcție și – în cazul particular al țării noastre – prin inițiative instituționale care au fost apreciate cu mai multe prilejuri, de către Aliați și de partenerii strategici.

În Bulgaria s-a detașat, prin activitățile organizate, Clubul Politic Balcanic (BPC), ale cărui conferințe internaționale și seminarii s-au axat pe problematici precum: securitatea și cooperarea în spațiul Balcanilor, evaluarea riscurilor și amenințărilor la adresa securității regionale, contracararea terorismului internațional, respectul drepturilor minorităților, reforma sectorului de securitate, perspectivele geostrategice ale

teoretic de analiză a tranzițiilor est-europene, mai multe studii de caz, referitoare inclusiv la Bulgaria și Slovenia.

²¹ Marian ZULEAN, *Relațiile dintre civili și militari în sud-estul Europei*, în Jean CALLAGHAN, Franz KERNIC, **Securitatea internațională și forțele armate**, Editura Tritonic, București, 2004, pp.79-86.

regiunii etc. Alături de acesta, alte ONG-uri cu activitate recunoscută pe plan intern sunt Asociația Euro-Atlantică și Asociația „George C. Marshall”, una din direcțiile de acțiune ale acestora fiind modelarea opiniilor societății bulgare cu privire la probleme legate de cultura de securitate²².

În România, în afara acțiunilor pe linia dezvoltării culturii de securitate întreprinse de numeroase ONG-uri (Casa NATO, Asociația Euro-Atlantică „Manfred Wörner”, Asociația „George C. Marshall”, Asociația Centrul de Studii NATO, Asociația Centrul de Studii Euro-Atlantice al Universității București, Asociația de geopolitică „Ion Conea”, Asociația de Studii și Cercetări ale Terorismului Cluj-Napoca etc.) și a sesiunilor de comunicări, seminariilor și meselor rotunde organizate de Academia Națională de Informații, cu participarea Centrului de Studii și Cercetări pentru Siguranța Națională, o relevanță aparte o au demersurile inițiate de către Serviciul Român de Informații, prin **Centrul de Informare pentru Cultura de Securitate (CICS)** și **Departamentul de Legătură cu Autorități Publice și Organizații Neguvernamentale**, structură specializată în domeniul promovării dialogului cu mediul public civil și asociativ din țara noastră, înființată prin Hotărârea Consiliului Suprem de Apărare al Țării din 15 noiembrie 2001.

Rolul acestui Departament și al Centrului de Informare constă în inițierea și dezvoltarea relațiilor cu principalii actori ai societății civile românești, pentru conturarea unui cadru de dialog și dezbateră a proceselor de educare a societății civile impuse de integrarea în structurile euro-atlantice și cele europene, în spiritul valorilor de securitate națională, regională și globală. Îndeplinind funcția de comunicator interinstituțional, Departamentul proiectează și susține programe și proiecte al

²² General-maior dr. Stefan DIMITROV, *The role of political dialogue in non-governmental sector for the security and the stability of the Balkans, Balkans & NATO United Against the Terror*, Sofia, 2004, pp.273-278.

căror obiectiv general este convergent obiectivelor de securitate/siguranță națională stabilite prin lege, asigurând atât transferul de know-how, cât și feed-back-ul instituțional către ONG-uri cu expertiză națională și internațională pe domenii de interes comun²³.

În luna aprilie 2003, odată cu deschiderea Centrului de Informare pentru Cultura de Securitate, a fost lansat primul proiect al Departamentului, în cooperare cu Fundația EURISC, cu titulatura „Promovarea culturii de securitate”. Proiectul a fost deschis tuturor inițiativelor venite din zona civică, lumea academică și, nu în ultimul rând, ale presei, apreciindu-se că trebuie intensificate eforturile de educare a publicului în spiritul cunoașterii noilor amenințări și a domeniilor noi de securitate națională, regională și globală.

În cadrul Centrului de Informare au conferențiat, în fața unei audiențe numeroase, personalități militare, diplomatice și experți străini, între care: Leif Arne Ulland, ambasadorul Regatului Norvegiei la București, Mark A. Wentworth, consilier al Ambasadei SUA la București, Gabrielle Burger, ofițer delegat al FBI pentru România și Moldova (Ambasada SUA), Tony Pawson, director, Direcția Generală de Comunicare din Ministerul Apărării al Marii Britanii, Alfredo Maglietta și Franco Veltri, reprezentanți ai Direcției de Informare Publică a NATO, Anneli Ute Gabany, cercetător în cadrul Departamentului pentru Aderare la Uniunea Europeană (Institutul German pentru Probleme de Securitate și Internaționale), Bernardo Mariani, director al organizației Saferworld, Thomas Bruneau, director al Centrului pentru Relații Civili-Militari din Navy Post-Graduated School (Monterey, SUA), Adrian Wilkinson, coordonatorul South Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC).

²³ Revista Profil, publicație a Serviciului Român de Informații, nr. 5/2004, p.5.

Alte activități destinate realizării educației de securitate și promovării culturii de securitate au fost consacrate, între altele, următoarelor obiective:

- promovarea conținutului Doctrinei Naționale a Informațiilor pentru Securitate;
- promovarea valorilor de securitate ale Alianței Nord-Atlantice, Uniunii Europene, Organizației Națiunilor Unite și altor organisme și organizații la care țara noastră este parte;
- asigurarea legăturii cu lideri și formatori de opinie, analiști și cercetători care au conferențiat la cursurile organizate în cadrul Colegiului Superior de Siguranță Națională pe teme de interes pentru agenda instituțională a Serviciului Român de Informații;
- realizarea unor instrumente de comunicare (publicații, articole de promovare în publicații de specialitate, prezentări tematice, pliante, broșuri etc.) adecvate scopurilor și misiunilor Departamentul de Legătură cu Autorități Publice și Organizații Neguvernamentale și Centrului de Informare pentru Cultura de Securitate;
- constituirea unei baze de date formate din studii, cercetări, rapoarte realizate de organizații naționale și internaționale, pentru a fi pusă la dispoziția celor interesați și a grupurilor de discuții ce activează în cadrul Centrului de Informare.

Adresa Centrului de Informare pentru Cultura de Securitate este strada Dimitrie Paciurea, nr. 12, sector 2, București (tel. 410.61.36, fax 410.58.12).

La consolidarea culturii de securitate și realizarea educației de securitate contribuie, de asemenea, prin programe și proiecte specifice, Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile (FDSC), Fundația pentru Schimbări Democratice (FDC), Centrul de Asistență pentru Organizații Neguvernamentale (CENTRAS), care face parte din rețeaua „Orpheus”, fiind membru fondator al Citizen’s Pact for CEE.

5. Concluzii

Experiența acumulată în domeniul acțiunilor destinate realizării educației de securitate și promovării conceptelor fundamentale ale culturii de securitate atestă un interes sporit pentru participarea la diverse activități a tineretului din mediile preuniversitare și universitare și o mai mare disponibilitate a acestora față de acumularea unor cunoștințe specializate, relevant fiind și faptul că, potrivit unor sondaje de opinie, tinerii cu vârsta cuprinsă între 18 și 29 de ani au o mai mare încredere în Serviciul Român de Informații²⁴, sunt mai receptivi față de amenințările teroriste și față de alte amenințări asimetrice cu care ne confruntăm în prezent. Totuși, trebuie să se țină cont de principiul că educația de securitate nu se adresează doar tinerilor, ea trebuie să aibă, ca parteneri de comunicare, dialog, acțiune și parteneriat, reprezentanții tuturor vârstelor, inclusiv cele adulte.

În condițiile în care, după renunțarea la obligativitatea stagiului militar, un număr tot mai redus de tineri vor avea contact direct cu formele anterioare de cultivare a conștiinței civice și de realizare a educației de securitate, derulate în cadrul specializat și organizat al structurilor militare și al altor instituții din sistemul de securitate națională, diversificarea modalităților de consolidare a solidarității sociale și a spiritului civic, în complementaritate cu acțiunea instituțiilor din sistemul de învățământ și educație, se impune ca un imperativ de prim ordin.

Nu trebuie omis și faptul că segmente importante ale populației nu sunt cuprinse decât parțial în procesul educațional. Cultura și educația de securitate trebuie promovate cu aceeași intensitate atât în marile orașe, cât și în mediul rural, unde profesorii din școli ar trebui să includă în programa de pregătire civică o serie de teme specializate ale culturii de

²⁴ Ibidem, p.12.

securitate, elaborate prin cooperare interinstituțională între ministerul de profil și autoritățile din sistemul național de apărare și securitate.

De multe ori, unii tineri pleacă la vârste fragede în străinătate, fără să fi beneficiat de pregătire pe linia educației și culturii de securitate. În anumite condiții, o parte a acestora ar putea fi atrași în acțiuni infracționale ale unor organizații și grupări de crimă organizată sau, și mai grav, în sprijinirea sau executarea unor atentate teroriste. Un rol important în prevenirea unor asemenea cazuri l-ar putea avea, pe lângă alte instituții, media scrisă și audio-vizuală.

În acest context, inițiative precum cele expuse în prezentul material pot contribui la găsirea unor răspunsuri mai adecvate provocărilor și schimbărilor prezentului și viitorului, aducând pe agenda publică a societății civile teme de interes și lărgind baza de comunicare între cetățeni, comunitățile și grupurile sociale, pe de o parte, și structurile specializate al căror rol principal este asigurarea protecției și securității tuturor în fața unor amenințări palpabile, pe de altă parte.

Cultura și educația de securitate constituie, deopotrivă, atât o componentă a culturii și civilizației naționale, cât și a culturii și civilizației euro-atlantice, în spațiul Europei unite, la toate frontierele, dar și în interiorul acesteia.

Abordarea pragmatică a acestei realități ne impune să avem în vedere faptul că realizarea educației de securitate este un proces complex, de durată, care nu-și poate atinge obiectivele prin campanii secvențiale, fiind necesare atât asigurarea continuității sale, cât și perseverența și adaptarea permanentă la schimbări a tuturor instituțiilor și persoanelor, a strategiilor, proiectelor și programelor prin care ea prinde contur și formă concretă.

UNELE ABORDĂRI PRIVIND ROLUL PREZENT ȘI VIITOR AL NATO

**Lt. col. conf. univ. dr. Gheorghe MINCULETE
Col. Romică CERNAT**

*“In broadening [the Alliance’s] concept of security, in taking on new roles and missions, in carrying out wide adaptation, the NATO of today is no longer about defending against large-scale attack. It is about building security within societies, creating the conditions of stability in which respect for human rights, consolidation of democratic reforms and economic patterns of trade and investment can flourish...”
(Javier Solana, October 15, 1997).*

Școli de gândire occidentale. Aspecte de dinamică

De-a lungul istoriei, alianțele militare au fost formate să contrabalanseze o putere rivală sau o amenințare percepută ca atare, și ele au avut tendința de a se prăbuși, când cererile amenințării s-au schimbat sau au dispărut, ca rezultat al prăbușirii puterii sau schimbării percepțiilor amenințării. În timp ce principala condiție a existenței NATO poate fi găsită în nevoia percepută a membrilor săi de a contrabalansa ridicarea puterii sovietice la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, colapsul imperiului sovietic, la sfârșitul anilor ‘80 și începutul anilor ‘90 ai secolului trecut, nu a condus la căderea NATO. Ca rezultat, NATO este adesea apreciată drept cea mai de succes alianță militară din istorie. Alianța transatlantică politică și militară, extrem de instituționalizată în timpul deceniilor Războiului Rece, a stat la temelia securității transatlantice pentru mai mult de cincizeci ani. Ideea fondatoare a fost la origine, așa cum a pretins primul Secretar General al

NATO, Lordul Ismay, de “ a tine rușii afară, germanii jos și americanii în interior”. Într-adevăr, aceasta ne dă un sumar al principalelor trei obiective pentru NATO. Mai întâi, pentru a forma o poziție de apărare comună și unită a Occidentului împotriva Uniunii Sovietice. În al doilea rând, pentru a restructura peisajul militar occidental după căderea Germaniei naziste și, în al treilea rând, pentru a încuraja America, putere care, de la avertismentul lui Jefferson împotriva „alianței dificile”, a rămas în mod tradițional bănuitoare față de asociațiile internaționale și de a fi parte a unei organizații de securitate care este materializată printr-un tratat ¹.

Astăzi, există în esență *trei școli de gândire* care își dispută întâietatea asupra moștenirii Alianței Atlantice și viitorul relațiilor transatlantice, în general. *Prima școală de gândire* argumentează că nu există probleme fundamentale în relațiile SUA – Europa și afirmă că pilonii principali ai acestei relații sunt puternici. Adepții acestei școli pretind că SUA și guvernele europene au multe interese comune și ei insistă că NATO este și va continua să fie centrul relațiilor SUA – Europa. De înțeles, aceștia sunt, în general, reprezentanți ai guvernelor europene și ai NATO².

A doua școală de gândire argumentează că Statele Unite și Europa au orientări diferite și sunt pe punctul de a se separa, deoarece peisajul strategic s-a schimbat și Statele Unite și Europa vor acționa împreună, nu pentru mult timp, în fața unei amenințări comune pentru menținerea supraviețuirii lor. Ca rezultat, NATO a devenit nerelevant, și ei cred că NATO, cel mai probabil, va dispărea ³.

¹ VALASEK, Tomas, *The Fight against Terrorism: Where's NATO?*, World Policy Journal, Winter 2001/02, pp.19-25.

² ASMUS, Ronald D., *Rebuilding the Atlantic Alliance*, Foreign Affairs, September/October 2003, pp.20-32.

³ KAGAN, Robert, *Power and Weakness*, Policy Review, June 2002, pp. 1-22.

A treia școală de gândire este undeva în mijlocul celor două, argumentând că problemele nu sunt așa de grave, la urma urmei, și că voința NATO întrucâtva și-a pierdut relevanța, dar va rămâne un factor important în relațiile transatlantice⁴.

O critică comună pentru NATO este că a fost definită de către granițele Războiului Rece și, de aceea, și-a diminuat relevanța pentru lumea de după 1990. Sfârșitul Războiului Rece a eliminat una din principalele condiții pentru NATO de a exista și mulți au prezis sfârșitul acestei organizații. Așa cum Chantal de Jonge Oudraat a estimat, ultima mare alianță multilaterală militară încă își caută misiunea, dar, ca și PESA, este un „produs de securitate” care nu servește amenințarea „piață”. Conform cu afirmațiile lui Oudraat, principalele patru motive care argumentează afirmația sunt următoarele:

- *Deși cele mai multe din aceste amenințări își au originile în afara Europei, majoritatea țărilor europene dețin o putere nesemnificativă de proiecție a capacităților.*
- *Europenii duc lipsă, de asemenea, de capacități eficiente de informații.*
- *Procedurile de consultări și luare a deciziei în cadrul Alianței Atlantice sunt apăsătoare și inflexibile. NATO nu este concepută pentru a lua decizii prompte și rapide.*
- *Descurajarea, ca efect împotriva statelor-națiune, nu este un instrument eficient în războiul împotriva terorismului.*

După cum se poate observa, primele două puncte își au originile în slăbiciunea relativă a capacității militare europene, pe când ultimele două motive provin din însăși structura alianței transatlantice.

Una peste alta, ceea ce se poate observa astăzi este că majoritatea membrilor Alianței acționează în mod activ pentru

⁴ VALASEK, Tomas, *op. cit.*, pp.19-25.

a menține organizația unită. În noiembrie 2002, la întâlnirea la vârf de la Praga, aliații au făcut un angajament pentru a construi capacitățile necesare în vederea desfășurării operațiilor în afara zonei de responsabilitate. S-a decis să se realizeze o Forță de Răspuns NATO (NRF) de 20000 militari, pentru o „introducere” rapidă în scena operațiilor. NRF se compune din unități de luptă extrem de instruite ale statelor membre, care pot fi folosite pentru lupta împotriva terorismului. Adicional, aliații au fost de acord cu o listă redusă de noi capacități, denumite *Angajamentul Capabilităților de la Praga (PCC)*, în vederea asigurării finanțării acestora din bugetele europene de apărare reduce. În condițiile PCC, anumiți aliați au consimțit să dezvolte un consorțiu pentru a finanța împreună asemenea sisteme, ca transportul aerian strategic și realimentarea aeriană cu combustibil, destinate pentru a furniza mobilitate operațiilor de luptă la mare depărtare de Europa sau capacități specializate „de nișă”, ca, de exemplu, forțele sau unitățile speciale pentru detectarea agenților chimici sau biologici⁵. În ciuda înțelegerilor transatlantice asupra noilor amenințări comune, există diferențe semnificative între Statele Unite și aliații săi în ceea ce privește răspunsurile corespunzătoare. Cu toate aceste eforturi, există o mare teamă printre experți că majoritatea guvernelor aliate nu va fi capabilă să răspundă așteptărilor, din cauza altor priorități bugetare naționale (ca, de exemplu, planificarea pensiilor) care concurează cu fondurile pentru apărare. Pentru anumiți observatori, Forța de Reacție NATO este ultimul prilej pentru Statele Unite de a împărți capacitățile cu aliații, pentru a permite alianței de a fi un pic mai mult interoperabilă. Așa cum un cercetător asociat în afacerile europene, de la Institutul Davis, John C. Hulsman, a estimat, „dacă un asemenea efort, un scop foarte modest și realizabil, nu este rezolvat, e timpul să se strângă corturile și să se recunoască faptul că, în cele din urmă, căsătoria s-a destrămat”.

⁵ Pagina oficială NATO.

Elemente ale misiunilor din Afganistan și Irak

Potrivit celor prezentate de secretarul Apărării în Raportul pentru Congres, una dintre principalele misiuni ale alianței în această perioadă este stabilizarea Afganistanului. Există două operații militare deosebit de importante. Prima, în Afganistan, unde NATO conduce Forța Internațională de Asistență a Securității (ISAF). Cealaltă este Operația Enduring Freedom, desfășurată de către o coaliție, condusă de Statele Unite, a cărei misiune rămâne, în continuare, de a stabili Irakul, în ciuda tuturor amenințărilor și atacurilor teroriste asupra forțelor angajate.

Statele Unite au propus ca aceste două misiuni să fuzioneze sub conducerea NATO, o mișcare asupra căreia anumiți aliați s-au împotrivit. ISAF are 6500 de militari din 31 de țări. Foarte importante sunt forțele din statele membre NATO, în primul rând, din Germania, Canada, Marea Britanie, Franța, Spania și Olanda.

În ultimul timp, administrația Bush a câștigat, de asemenea, o implicare într-o oarecare măsură a NATO în Irak. Astăzi, alianța furnizează asistență în domeniul comunicațiilor și logisticii Poloniei, care conduce o forță multinațională de 8500 militari, într-un efort de stabilizare a sudului Irakului. NATO a fost de acord, de asemenea, cu misiunea de instruire pentru forțele de securitate irakiene. La întâlnirea la vârf de la Istanbul din iunie 2004, aliații au consimțit, în principiu, să pregătească elemente ale armatei, poliției și gărzii naționale. Guvernele statelor NATO au realizat o înțelegere de detaliu la 8 octombrie 2004⁶.

⁶ *Report on allied contributions to the common defense*, July 2003 A Report to the United States Congress by the Secretary of Defense, http://www.defenselink.mil/pubs/allied_contrib2002/02-Annex_Index/02-Annex_Index.html

Previziuni privind viitoarele misiuni ale NATO

Conform opiniilor mai multor experți, NATO are acum o poziție mai puțin importantă în relațiile transatlantice; pentru aceasta trebuie să concureze din ce în ce mai mult cu alte instituții. Fără îndoială, după atacurile din 11 Septembrie împotriva Centrului Comercial Mondial și a Pentagonului, Statele Unite au mers mai întâi la Națiunile Unite și NATO pentru a obține sprijin în acțiunile militare. În plus, Adunarea Generală și Consiliul de Securitate ale ONU au fost cele mobilizate ca, în primul rând, să condamne, în termenii cei mai categorici posibili, atacurile teroriste și apoi să intervină pentru urmărirea mișcărilor financiare internaționale ale grupurilor teroriste. Aceasta a făcut ca mulți să fie de părere că acum, mai mult ca niciodată, puterile mai mici europene se găsesc ele însele la periferia relațiilor de securitate transatlantice. În conformitate cu elaborările mai multor școli optimiste de gândire, burocrăția NATO de la Bruxelles învață treptat să accepte o agendă reordonată de către acțiunile dezvoltate ale terorismului internațional. De exemplu, fostul Secretar General, Lordul Robertson, a accentuat nevoia aliaților de a ajuta America cu „responsabilitățile nonteroriste”, care este aproape cu siguranță cea mai constructivă asistență pe care aliații NATO pot să o realizeze pe termen scurt. Acest mod de contribuție aliat nu este în întregime un fenomen nou, care a apărut după atacurile din 11 Septembrie. În Bosnia, în 1995, Statele Unite au contribuit cu o treime din toate forțele de menținere a păcii, dar, patru ani mai târziu, în Kosovo, procentajul trupelor SUA s-a diminuat la 15 la sută. Câțiva ani mai târziu, în Macedonia, Statele Unite nu au contribuit de fapt cu nimic mai mult față de trupele desemnate deja, desfășurate în țară, în sprijinul misiunii din Kosovo. După începutul Operației *Forța Aliată împotriva Afganistanului*, Casa Albă a explicat în mod clar că Pentagonul va retrace, probabil, chiar și

mai multe trupe și echipament din Balcani, pentru a-și întări propriile forțe din Asia Centrală. Națiunile Aliate vor cere un rol oficial mai mare în procesul de luare a deciziei, dacă vor trebui să riște viața soldaților lor. În acest sens, se apreciază că Statele Unite se vor împotrivi acestui rol, deoarece consideră că luarea deciziei de către comitete a fost dăunătoare în operațiile NATO din trecut. Rezultatul va fi, cel mai probabil, o abordare pe două niveluri, pe de o parte, cu structurile colective de comandă, NATO supraveghind menținerea păcii și alte misiuni neasociate cu terorismul și, pe de altă parte, Statele Unite conducând în mod unilateral eforturile antiteroriste⁷.

Mulți dintre susținătorii școlii de gândire optimistă argumentează că a fost evident de la început că Europa nu o să egaleze niciodată capacitățile militare ale Statelor Unite sau capacitatea lor de a-și desfășura forțele la scară mondială. De la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, europenii s-au concentrat pe reconstrucția economică, integrarea și întărirea structurii de cooperare europeană, în general. După sfârșitul Războiului Rece, europenii au avut, oricum, o contribuție mult mai mare decât Statele Unite în furnizarea de ajutor pentru țările în curs de dezvoltare, preluând o parte din responsabilitățile internaționale de menținere a păcii, angajându-se, totodată, și în sprijinirea organizațiilor internaționale care acționează în acest sens. Astfel, așa cum menționează Raportul Forței Operaționale, „dacă Statele Unite sunt o națiune indispensabilă, adevăr exprimat în termenii puterii sale militare, atunci cu siguranță că europenii sunt aliații indispensabili în cele mai multe alte categorii de putere de care conducerea unui stat depinde”. Contrar altor școli de gândire, ei, de asemenea, susțin că, chiar și așa, ar trebui să fie o înțelegere reciprocă a acestei complementarități. O specializare de rol absolută nu este realizabilă în Alianța Atlantică, deoarece, dacă aliații europeni își focalizează atenția pe

⁷ VALASEK, Tomas, *op.cit.*

menținerea păcii și construirea națiunii, în timp ce Statele Unite preiau cele mai solicitante sarcini militare, aceasta va conduce la lărgirea suplimentară a diviziunii transatlantice. Statele Unite vor avea, mai devreme sau mai târziu, resentimente despre pericolele mari la care trebuie să facă față, în timp ce aliații europeni vor avea o vedere obscură a rolului lor secundar. Mai mult, având în vedere reducerea oportunităților unde aliații NATO pot să împartă sarcinile și experiențele comune, acestea vor determina reducerea nivelului de înțelegere reciprocă.

Așa cum s-a remarcat, în prezent, NATO încă se confruntă cu redefinirea rolului, în încercarea de a aborda provocările existente și viitoare. Luând în considerare sugestiile și implicațiile făcute de școlile de gândire, vom arăta că sarcinile viitoare politice și militare ale NATO includ următoarele:

■ *NATO ar putea continua să furnizeze un forum de cooperare transatlantică pentru securitatea internațională.* Fără dubiu, numărul trupelor de care este nevoie acum pe continentul european depinde de dimensiunea amenințării, care, în prezent, nu este foarte semnificativă și, dacă toate merg bine, aceasta se va diminua, în continuare, în timp, ceea ce ar permite ca Statele Unite să-și reducă suplimentar nivelul forțelor. Destul de mulți cred că cel mai bun tip de scenariu ar fi acela potrivit căruia niciunele din trupele americane n-ar mai rămâne în Europa. În acest caz, NATO ar trebui să se reducă la un simplu pact de garanție, ceea ce s-a intenționat să fie în primul rând, și să devină numai o forță militară integrată pe continentul european. Există și alte opinii, care nu subscriu la acest punct de vedere, și argumentează că interoperabilitatea și semnificația scopului colectiv care rezultă dintr-o structură militară integrată ar trebui să fie păstrate; chiar dacă Statele Unite au redus numărul trupelor desfășurate pe continent, ar trebui să se mențină o prezență suficientă pentru garantare. Mai mult, este important de a garanta că în Statele Unite există destul sprijin politic național pentru a susține lărgirea în continuare a NATO,

din moment ce s-a manifestat, în termeni economici, o atitudine critică împotriva costurilor aferente extinderii anterioare. În plus, există temeri că Alianța ar putea deveni din ce în ce mai ineficientă și nesigură, ca „o mini-Națiunile Unite pentru Europa”, dacă NATO se extinde dincolo de sfera sa de acțiune. Cu cele șapte foste țări comuniste ale Tratatului de la Varșovia, care i s-au alăturat în 2004, NATO are, în prezent, 26 de membri. Potrivit opiniilor lui Richard Norton-Taylor, metoda tradițională pentru NATO - de luare a deciziilor în consens - ar putea deveni mai dificilă.

■ *A netezi progresul consolidării regiunilor sfâșiate de conflicte în Europa de Est și Sud-Est.* Experiența realizată în timpul ultimilor șaisprezece ani arată că există încă anumite zone din Europa, ca Balcanii, unde forțele NATO sunt încă necesare. În timp ce UE își asumă din ce în ce mai mult responsabilitățile de menținere a păcii în Bosnia, Kosovo și Macedonia, o prezență NATO va fi necesară acolo, pentru a împiedica aceste regiuni de la eșec și pentru a ajuta la soluționarea disputelor politice și teritoriale nerezolvate.

■ *Printre sarcinile Alianței ar trebui, de asemenea, să fie sprijinul reformei și implementarea acesteia în Ucraina și Rusia.* Prin Consiliul NATO - Rusia, Alianța Atlantică a furnizat un forum pentru un nivel nou de cooperare între Rusia, Europa și Statele Unite. În plus, dacă lucrurile merg rău în Rusia, ea ar forma bazele unei coaliții de opoziție, așa cum aceasta a fost în timpul Războiului Rece⁸.

■ Cu excepția importanței evident simbolice a luptei europene împotriva terorismului alături de americani, contribuția NATO poate să reducă parțial presiunea asupra trupelor și echipamentului SUA. Cu cât campania continuă să fie mai lungă, cu atât mai mult Statele Unite vor avea nevoie de înlocuiri pentru unități din și în afara Afganistanului.

⁸ MANDELBAUM, Michael, *The Post Cold War Settlement in Europe: A Triumph of Arms Control*, Interview.

■ Rolul Alianței, ca organizație cu legitimitate internațională, este, de asemenea, foarte important, dar decidenții politici ar trebui să fie atenți, pentru a nu limita NATO la „rolul de dirijor”, care ar reprezenta o degradare politică pentru mulți membri ai organizației⁹.

■ *Anumiți specialiști susțin că este important de a avea un angajament american față de Europa pentru unele din motivele originale: „Spre a ține americanii în interior, rușii în afară și germanii jos.”* De exemplu, ei cred că NATO ar trebui să scutească Germania de a avea nevoie să conducă o politică de securitate independentă, din moment ce Germania însăși nu este doritoare de a avea una proprie.

În prezent, forțele armate ale Statelor Unite suferă o reformă cuprinzătoare, denumită Transformare militară, care poate adânci suplimentar decalajul de capacități între America și aliații săi europeni, dacă ei nu reușesc să o prindă din urmă, pentru a satisface nevoile viitoare exprimate în termeni de securitate. Conform celor afirmate de fostul director al Consiliul de Securitate Națională pentru politica de apărare și controlul armamentelor și asistent special al Președintelui, Hans Binnendijk, chiar dacă transformarea americană este un succes, pot să apară anumite riscuri, evidențiate în continuare.

Mai întâi, dacă forțele armate americane sunt capabile de a câștiga victorii cu costuri reduse, războiul ar putea să devină mai degrabă un instrument preferat de diplomatie, decât un instrument al ultimei opțiuni, care ar putea duce la “militarizarea dăunătoare a politicii externe americane”.

În al doilea rând, există anumite evenimente neprevăzute pentru care chiar și forțele militare transformate pot fi nepotrivite, incluzând împiedicarea unui atac terorist împotriva intereselor SUA, ducerea luptei în anumite tipuri de teren și susținerea conflictului împotriva unui dușman numeros care refuză să capituleze, în ciuda pierderilor de pe câmpul de luptă.

⁹ VALASEK, Tomas, *Ibidem*.

În al treilea rând, capacitatea Americii poate să reducă nevoile militare pentru aliați și conduce la preferința de a merge singură, care poate duce la o izolare diplomatică.

În al patrulea rând, dominația militară a SUA ar putea să crească resentimentul în străinătate, rezultând o acumulare de mai mulți dușmani, și în al cincilea, sistemele autonome extreme, implementate în noile forțe, sporesc riscul a ceea ce se numește „pierderi cauzate de focul propriu”.

Totuși, Binnendijk afirmă că nici unul dintre aceste riscuri nu furnizează suficiente motive pentru a încetini eforturile de a dezvolta cele mai bune forțe militare posibile, dar ocupându-se cu aceste riscuri, va fi nevoie de bunul simț din partea conducerii politice și diplomatice a Americii, pentru că „America nu-și poate permite să dea greș¹⁰”.

Decalaje reale de capacități

Așa cum deja s-a ilustrat mai sus, mulți experți sunt de acord că există un decalaj în creștere între nevoile militare ale SUA și capacitățile NATO. Delegații americani au pretins că omologii europeni au cheltuit prea puțin pentru apărare (sau au cheltuit pe lucruri eronate), aspect care a reținut atenția participanților la întâlnirile NATO de ani de zile. În realitate, fiecare act legislativ în Congresul SUA ce implică NATO, ca, de exemplu, proiectele de lege privind rachetele de apărare, a trecut cu cel puțin o încercare din partea reprezentanților de a atașa un amendament de îmbunătățire a contribuțiilor europene¹¹.

Conform opiniei lui Christopher Hellman, înainte de atacurile teroriste din 11 Septembrie, imperativul pentru „rezolvarea problemei” a predominat asupra aceluia ce au

¹⁰ BINNENDIJK, Hans, *Introduction, Transforming America's Military*, National Defense University Press. Washington D.C. 2002, pp. 27-31.

¹¹ HELLMAN, Christopher, *Last of the Big Time Spenders: U.S. Military Budget Still the World's Largest, and Growing*.

promovat așteptarea în favoarea unei participări europene mult mai robuste. Cu puține excepții, capacitățile militare colective ale altor membri NATO, în orice zonă dată, sunt inferioare celor ale Statelor Unite. Ca unică superputere, Statele Unite cheltuiesc mai mult decât dublu pentru apărare, comparativ cu toți ceilalți aliați NATO la un loc. Bugetul SUA este, de asemenea, împărțit între un număr de producători supravegheați de un Departament de Apărare, pe când majoritatea cheltuielilor celorlalți aliați NATO sunt pierdute în redundanțele inerente din înzestrarea și acționarea a 18 forțe militare separate, după cum apreciază Hellman. Mai mult, conform experților, aliații europeni din NATO cheltuiesc o proporție uriașă din bugetul lor de apărare pe personal (Belgia, Franța, Germania, Grecia, Italia, Polonia, Portugalia și Spania alocă de la 60 la sută la mai mult de 80 la sută pentru cheltuielile de personal). Marea Britanie cheltuiește aproximativ 40 la sută, în timp ce cifrele SUA sunt de aproximativ 36 la sută. Aceste procentaje pot să fie interpretate în multe feluri, dar ele sugerează, sigur, o atenție mare acordată de Statele Unite procurării, cercetării și dezvoltării și desfășurării forțelor¹².

Un consultant independent pentru apărare ce-și desfășoară activitatea în zona Washington D.C., Charles L. Barry, a opinat că inclusiv Statele Unite vor lua, probabil, parte la operațiile viitoare, ca parte a unei coaliții internaționale, bazată în măsură mare pe aliații din Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO). Dar tot el accentuează faptul că războaiele recente din Golful Persic, Kosovo și Afganistan au demonstrat că există un decalaj semnificativ între capacitățile americane și cele ale aliaților. Problema, consideră el, constă, deopotrivă, în constrângerile europene pentru cheltuielile de apărare și viziunile diferite privind rolul Europei în lume. Barry susține că

¹² NELSON, Daniel N., *Transatlantic Transmutations*. În: *The Washington Quarterly*, Autumn 2002.

acest decalaj poate fi mai mic decât se crede normal și că un program concertat de acțiune poate să-l elimine, fără falimentul trezoreriei europene. Fără un asemenea efort, decalajul va deteriora mult Alianța¹³.

În studiul *Coordonarea cu NATO*, publicat în cartea *Transformând Armata Americii*, Ch. L. Barry trece în revistă starea actuală a armatelor Europei și concluzionează că armatele și marinele lor militare au modernizat deja multe din ceea ce se cheamă forțele de moștenire. Elementele cele mai problematice, așa cum se poate observa în experiența conflictelor examinate mai sus, sunt: puterea aeriană, protecția comunicațiilor, comanda și controlul, precum și logistica. Cele mai multe forțe europene duc lipsă de echipamentul corespunzător pentru luptă pe timp de noapte și în condiții grele de vreme, în special pentru angajarea la mare distanță cu foc direct și indirect, și pentru o manevră pe scară largă coezivă și susținută. Chiar și capacitățile aeriene pot fi îmbunătățite cu aparate ca Eurofighter și Joint Strike Fighter pentru toate forțele. Problema este că energiile Europei sunt concentrate pe înzestrarea Forței de Reacție Rapidă Europeană, proiectată, în primul rând, pentru operații de pace, mai degrabă decât pentru conflicte de mare intensitate. Nu există nicio viziune în Europa despre cum să fie transformate propriile armate pentru a face față misiunilor de luptă majore în cooperare cu Statele Unite. Barry propune un set de inițiative având ca obiectiv corectarea acestei situații.

Alți critici pretind că, în timp, decalajul în capacitățile militare din Alianță trebuie, în mod evident, să fie redus, dar nu ar trebui să afecteze relația transatlantică. Conform opiniei lui Ronald D. Asmus, NATO necesită „capacități expediționare modeste”, fără ca Europa să trebuiască să devină la fel de

¹³ BARRY, Charles L., *Coordinating with NATO*. În: **Transforming America's Military**, National Defense University Press, Washington D.C. 2002, pp. 234-247.

puternică precum Statele Unite. Este nevoie de capacitatea de a interveni, împreună cu forțele luptătoare ale SUA, în operațiile viitoare de coaliție și pentru a susține misiuni de menținere a păcii pe termen lung. Europa are nevoie să acționeze singură în crize mai mici. Oricum, esența „Occidentului” nu este de natură militară. De când gândește despre „Occident” ca o singură entitate, urmând această logică, el argumentează că este absolut inutil a se dubla forța militară a partenerilor transatlantici. În schimb, ei ar trebui să dezvolte împreună o strategie eficace de transformare, care să poată să-i ajute să creeze o „alternativă politică democratică” în lumea arabă, deoarece „Europa are potențial la fel de mult de oferit ca și Statele Unite” când este vorba de a depăși această provocare. Alianța are nevoie de o viziune modernă, echivalent al Raportului Harmel pentru Orientul Mijlociu Extins, care combină o apărare eficace împotriva terorismului și WMD cu o strategie politică de a ajuta să se transforme și democratizeze lumea islamică și arabă¹⁴.

Când discutăm despre decalajul de capacități, ar trebui să nu se uite că există două părți ale problemei. Capabilitățile multor țări membre NATO au devenit insuficiente, ca angajamente, datorită micșorării bugetelor naționale de apărare în anii recentii. Este, de asemenea, adevărat că acele fonduri ar fi trebuit să fie cheltuite pe lucruri care sunt relevante, necesare și importante pentru tipurile de capacități de care NATO are nevoie în perioada viitoare. Tot adevărat este și că NATO are nevoie de a crea forțe de răspuns rapid - desfășurabile, agile, cu care, potențial, se pot îndeplini eventuale operații în afara zonei tradițional europene a NATO¹⁵. Deja, demnitari NATO pretind că Statele Unite trebuie să facă mult mai mult, în privința

¹⁴ ASMUS, Ronald D, op. cit.

¹⁵ GILMORE, Gerry, J. RUMSFELD: *NATO, Like U.S., Needs to Transform Its Military*, By American Forces Press Service http://www.defense.gov/news/Sep2002/n09222002_200209221.html, http://www.defenselink.mil/news/Sep2002/n09222002_200209221.html

facilitării procesului de modernizare a apărării europene prin eliminarea restricțiilor inutile asupra transferului de tehnologie și cooperare industrială. Washingtonul ar putea îmbunătăți calitatea capacităților disponibile și să reducă decalajul de interoperabilitate dintre forțe, astfel încât să fie impedimente mai puține în cooperarea militară.

BIBLIOGRAFIE

1. VALASEK, Tomas. *The Fight against Terrorism: Where's NATO?*, World Policy Journal, Winter 2001/02.
2. ASMUS, Ronald D. *Rebuilding the Atlantic Alliance*, Foreign Affairs, September/October 2003.
3. KAGAN, Robert. *Power and Weakness*, Policy Review, June 2002.
4. *Fight against Terrorism: Where's NATO?*, World Policy Journal, Winter 2001/02.
5. MANDELBAUM, Michael. *The Post Cold War Settlement in Europe: A Triumph of Arms Control*, Interview.
6. BINNENDIJK, Hans. *Introduction, Transforming America's Military*, National Defense University Press. Washington D.C. 2002.
7. HELLMAN, Christopher. *Last of the Big Time Spenders: U.S. Military Budget Still the World's Largest, and Growing*.
8. NELSON, Daniel N. *Transatlantic Transmutations*, The Washington Quarterly, Autumn 2002.
9. BARRY, Charles L. *Coordinating with NATO. Transforming America's Military*, National Defense University Press, Washington D.C., 2002.
10. GILMORE, Gerry, J. RUMSFELD: *NATO, Like U.S., Needs to Transform Its Military*, American Forces Press Service, http://www.defense.gov/news/Sep2002/n09222002_200209221.html, http://www.defenselink.mil/news/Sep2002/n09222002_200209221.html

FACTORI DE INSTABILITATE ÎN DOMENIUL ORDINII PUBLICE

Comisar șef drd. Liviu CROITORESCU
Comisar șef drd. Vasile GUȘATU

This paper emphasizes on the impact of some complex factors of instability and on the unpredictability of crises, which pose a direct threat to law and order, both inside and outside state borders.

În arealul situațiilor de criză cu amenințare directă la adresa ordinii publice se manifestă factori de instabilitate cu caracter complex și imprevizibil, atât din mediul internațional, cât și din mediul intern.

Factorii de instabilitate din mediul internațional ar putea fi clasificați după natura lor astfel:

- **Factori de natură politică:** existența și menținerea unor focare de instabilitate în zonă; manifestarea unor tendințe revizioniste, de punere în discuție a frontierelor, stabilite prin tratate internaționale; modificarea hărții politice a regiunii; tendința de a folosi problematica minorităților naționale ca un substitut pentru promovarea de revendicări teritoriale, alături de scoaterea problematicii minorităților naționale din domeniul drepturilor omului și transferarea ei ca problemă de sine stătătoare în domeniul politic și al securității, creând permanent posibilitatea intervenției din afară, prin mecanisme de observare și control, care să lase cât mai mult loc pentru arbitrar; refacerea unor vechi alianțe sau crearea altora noi, din care nu fac parte toate statele interesate; existența unor axe politice la originea cărora se găsesc state occidentale diferite; reactualizarea politicii zonelor de influență și integrarea forțată în zona controlată de una din părți; utilizarea de către statele din

zonă a unor metode diferite pentru a convinge că se află într-un stadiu mai avansat de democratizare a societății și sunt îndreptățite a obține un sprijin mai consistent din partea partenerilor occidentali; aplicarea de tratamente discriminatorii de către organisme internaționale și țări occidentale față de unele state est-europene, primirea discriminatorie în structurile de securitate, existente pe continent; implicarea în proporții diferite în organizațiile internaționale; exercitarea de presiuni externe asupra unui stat pentru acceptarea unor înțelegeri, acorduri, în contradicție cu obiectivele securității sale naționale; tergiversarea sau blocarea acordurilor internaționale; renunțarea la regula consensului în organismele internaționale, aprecierea eronată, de către organele de decizie, a contextului subregional, regional, continental și mondial și luarea unor măsuri care să lezeze interesele altor state, sau care să fie contrare propriului interes național pe termen lung; reacții politice lipsite de realism la situațiile de criză; inadecvarea rolului organismelor multilaterale la noul context politic regional și mondial și lipsa de corelare a funcțiilor diferitelor organisme multilaterale cu atribuții în materie de securitate.

- **Factori de natură economică:** instabilitatea economică temporară, ce caracterizează tinerele democrații din Europa Centrală și de Sud-Est, poate constitui, și trebuie analizată ca atare, o sursă de riscuri și amenințări extrem de periculoasă, ea putând degenera în confruntări extrem de dure și foarte greu gestionabile; lipsa unor specialiști în anumite domenii, în special economico-social și financiar-bancar; cedarea unor prerogative ce țin de nivelul intereselor naționale fundamentale, în scopul creării unei imagini favorabile în anumite medii externe; evoluțiile demografice negative, pe fondul unei situații economice-sociale precare; disfuncționalități în sistemele vitale de conducere la nivel național; funcționarea cu deficiențe majore a sistemelor educaționale și de pregătire a specialiștilor; perpetuarea unor crize conceptuale în sistem, la nivelul statelor

din regiune, în domeniul economic, social, cultural și educativ; concurența dintre tinerele democrații privind accesul la tehnologie, materii prime, piețe de desfacere și credite externe; interzicerea accesului la surse de materii prime și piețe de desfacere, în condițiile unor piețe tradiționale, care reprezentau pentru România și surse de materii prime strategice; întreruperea aprovizionării unor țări sau unui grup de țări cu resurse vitale, datorită situației interne din statele care s-au angajat să le livreze sau să le transporte; orientarea unor țări est-europene către organisme și țări vest-europene și renunțarea la cooperarea cu vecinii; greutate în echilibrarea schimburilor comerciale cu țările dezvoltate; dificultăți în obținerea unor credite externe, condiționarea sprijinului financiar și a integrării în structurile economico-financiare de aplicare a unor standarde situate deasupra normelor europene, înainte să se reglementeze problematica minorităților naționale; destabilizarea din exterior a economiei, prin devalorizarea monedei naționale; presiunea creată de contrabanda, traficul ilegal de mărfuri, „piața neagră”, transformarea economiilor în tranziție în medii pentru spălarea banilor murdari; lipsa controlului asupra masei monetare; sufocarea economiilor aflate în tranziție de către companiile transnaționale; separarea economică a continentului între Vestul dezvoltat și Estul în curs de dezvoltare, dependența economică față de alt stat.

▪ **Factori de natură socială și culturală:** agresiuni interetnice de învrăjpire a naționalităților, agresiuni culturale (de exemplu, negarea valorilor culturale ale unui popor, denaturarea adevărului istoric); disfuncționalități sociale generate de preluarea unor modele socio-culturale incompatibile cu fondul autohton; posibilitatea pierderii identității culturale; agresiuni religioase, în care se exploatează anumite concepții religioase; crearea artificială de frontiere confesionale și stimularea diferendelor de această natură între țări vecine; migrații ilegale de amploare; valuri masive de refugiați din zonele cu conflicte deschise către alte zone și

crearea destabilizărilor demografice; adoptarea de măsuri restrictive de către unele state europene, în scopul interzicerii teritoriului lor pentru emigranți din zona estică a Europei, nordul Asiei și Africa.

▪ **Factori de natură informațională, comunicațională:** accesul discreționar la mijloacele de informație internațională; manipularea informațională, prin acapararea structurilor informaționale ale unui stat; paralizarea voită sau accidentală a mijloacelor de comunicare; agresiuni informaționale, constând în crearea și întreținerea în interiorul sau exteriorul unei țări a unei imagini deformate vizând, de pildă, situația minorităților, situația economico-socială, competența puterii, perspectivele de dezvoltare și evoluție ale societății vizate.

▪ **Factori de natură psihologică:** presiuni psihologice, prin crearea premeditată în opinia publică a unor trebuințe false sau exagerate, pe care statul agresat nu le poate satisface, sau prin prezentarea ostentativă a unor stări ireale, cu scopul alimentării nemulțumirilor interne, radicalizării unor grupuri socio-profesionale și incitării lor de a nu se supune autorităților statale, administrative, politice și militare; acțiuni desfășurate de forțe specializate în războiul psihologic; agresiuni psihologice reprezentate de dezvăluiri senzaționale, răstălmăciri, difuzarea unor informații complet false pentru a se recurge la mituirea organelor de presă; folosirea de intermediari, care să acționeze în cunoștință de cauză sau nu, cu scopul vădit de a dezinforma, dezorienta, descuraja populația, forțele de ordine publică și ale armatei, de a le reduce capacitatea de rezistență psihologică, de acțiune, de a dezorganiza activitatea unor instituții și structuri statale, de a instaura starea de nesiguranță și confuzie în societate, de a submina autoritatea instituțiilor statului sau de a manipula prin mass-media opinia publică internațională.

▪ **Factori de natură ecologică și tehnologică, dezastre, calamități naturale:** poluarea industrială sau ca urmare a unor

accidente tehnologice, inclusiv în domeniul nuclear, a unor teritorii ce aparțin statelor vecine; poluarea marilor cursuri de apă, lacuri și a apelor teritoriale maritime; producerea de incendii, catastrofe care se propagă și dincolo de frontierele naționale; „importul” de deșeuri toxice, radioactive sau de altă natură; provocarea unor sabotaje sau acte teroriste care urmăresc degradarea mediului, distrugerea de baraje, infestarea unor cursuri de apă, ale căror consecințe pot afecta statele vecine, producerea unor calamități naturale de mari proporții care pot duce la modificarea frontierelor naturale.

▪ **Factori de natură militară:** existența unor conflicte militare în derulare sau a unor surse potențiale de conflict între statele vecine; prelungirea sau extinderea conflictelor existente, reizbucnirea unor conflicte, ca urmare a nesoluționării definitive; riscuri provenind din dezintegrarea armatelor unor state federale sau a statelor care s-au divizat; sustragerile și traficul de armament și muniție; riscuri de proliferare a armelor nucleare; realizarea unor alianțe militare diferențiat, fără a participa și celelalte state interesate, menținerea și accentuarea discrepanțelor în ceea ce privește gradul de protecție militară a statelor; discriminarea, directă sau indirectă, în privința accesului la tehnologie și echipament militar de vârf al unor state din zonă.

Factori de instabilitate din mediul intern:

▪ **Factori de natură politică:** instabilitate politică, criza de autoritate a instituțiilor puterii politice, economice, militare și sociale; schimbarea cursului evoluției democratice prin acțiuni agresive interne; lovituri de stat sau accederea la putere a unor forțe extremiste ultranaționaliste; disfuncționalități datorate imaturității instituțiilor democratice; întârzierea reformei justiției, a definirii noului cadru legislativ, aplicarea ineficientă a cadrului legislativ; lipsa de claritate în definirea interesului național: neînțelegerea caracterului particular al politicii naționale de securitate în raport cu dinamica specifică

societăților democratice; lipsa de aderare a tuturor forțelor politice și a societății la măsurile adoptate în domeniul politic, social, economic, cultural, diplomatic și militar; indiferența diasporei.

▪ **Factori de natură economică:** erodarea bazei economice a securității naționale și a economiei, în general, prin declinul producției, dezechilibrul balanței financiare, devalorizarea monedei naționale, deficitul bugetar, rata înaltă a inflației; accentuarea disparităților structurale din economia națională; încetinirea sau eșecul reformei economice, echivalând cu pierderea șansei istorice de racordare la procesele economice și sociale ce caracterizează trecerea la societatea informaționalizată, lucru ce înseamnă menținerea țării în ipostaza de periferie veșnică.

▪ **Factori de natură socială și culturală:** costurile sociale generate de tranziția spre economia de piață (șomaj, insuficiență și ineficiență a protecției sociale, scăderea nivelului de trai al unei mari părți a populației), care induc oamenilor sentimente de nesiguranță, frustrare, apatie, favorizând și amplificarea unor fapte antisociale ce se influențează reciproc, precum: infracționalitatea, crima organizată, traficul de droguri, economia subterană etc.; exacerbarea sentimentelor naționale, iredentiste, antisemite; intoleranța și fundamentalismul religios; nereglementarea juridică a raporturilor sociale generate de noua democrație și lipsa voinței de rezolvare în interes național și în mod democratic a conflictelor de interese între diferitele tipuri sociale; lipsa preocupării pentru reconstruirea și buna funcționare a societății civile; criza moral-spirituală a societății, care poate slăbi capacitatea poporului de a-și promova și apăra interesele; exodul de inteligență; nerealizarea reformării adecvate a sistemului educațional și a celui religios; calitatea redusă a asistenței medicale, datorată bazei materiale precare, accentuarea riscului de îmbolnăvire, scăderea rezistenței la boală, reducerea stării generale de sănătate a populației, datorită

unei vieți și alimentații iraționale, la care se adaugă efectele nocive ale investigațiilor și tratamentelor medicale, ale inhalării zilnice de substanțe toxice, consumului de droguri; diminuarea sporului natural al populației; corupția, una dintre cele mai mari amenințări interne la adresa securității, care produce efecte din cele mai grave în plan social, politic, economic, moral-psihologic; convulsii sociale grave în plan social, politic, economic, moral-psihologic; convulsii sociale grave și instabilitate socială.

▪ **Factori de natură informațională și comunicațională:** lipsa de informații primite în timp util, datorată precarității mijloacelor de informare, neracordării la sistemele informaționale moderne, proastei funcționări a sistemelor de comunicații, nedezvoltarea unui management al comunicării în condiții de criză, pornind de la caracterul specific al comunicării în astfel de condiții; manipularea informațională a populației prin acapararea de către o forță sau o putere politică a principalelor mijloace de informare în masă; lipsa de preocupare a instituțiilor specializate pentru o informare cât mai corectă și completă a opiniei publice, lipsa de preocupare pentru construirea și transmiterea în străinătate a unei imagini adecvate, reale și neimplicarea în acest demers a celorlalte structuri ale societății.

ABORDAREA OPERAȚIILOR PRIN PRISMA EFECTELOR- MULTIPLICATOR DE PUTERE ÎN PLANIFICAREA ȘI DESFĂȘURAREA ACȚIUNILOR DE COMBATERE A TERORISMULUI

General-maior Mircea SAVU

This work is to present the new concept of EBAO. Its definition tells us what EBAO is. Further we can learn about EBAO's scope and application in the modern conflict. The next three parts address EBAO as approached within the US Armed Forces, in NATO and in the Romanian Armed Forces.

New trend and developments in planning EBAO are presented while focusing on its implementation in the wider context of Terrorism Combat Actions and supporting role in striking the international terrorist networks and the way to apply this concept to Romanian counter terrorist mission.

The main conclusion is that EBAO represents modern means to efficiently struggle against an asymmetric and amorphous threat.

Dezvoltarea tehnologică și generalizarea sistemului de feedback, de utilizare pe scară largă a lecțiilor învățate au determinat apariția unor noi modalități de a utiliza forțele și de a experimenta concepții revoluționare în planificarea operațiilor.

Războiul modern nu mai vizează distrugerea totală a adversarului, nici cucerirea sau alipirea de teritorii aparținând altor state.

Războiul modern încearcă să evite epuizarea resurselor națiunii învinse din cauza problemelor ulterioare extrem de dificile pentru învingători. În știința și arta militară și-au făcut apariția o serie de concepte, mai mult sau mai puțin cu caracter

de noutate, printre care și cel de Operație Bazată pe Efecte (EBAO)¹.

Din punct de vedere al conținutului, EBAO nu este un concept nou sau revoluționar. Elemente ale acestuia au fost folosite de-a lungul secolelor, încă de la Sun Tzî, materializate în blocade, asedii, acțiuni de evitare a contactului direct și de înșelare, acțiuni de subversiune, HUMINT și alte asemenea metode care nu au presupus numai confruntarea armată. Chiar și concepte precum „Războiul întregului popor” conțineau multe elemente specifice acestui concept.

1. Definiție

EBAO poate fi definit ca fiind un set de acțiuni coordonate și direcționate în scopul modelării / transformării într-un mod favorabil a comportamentului prietenilor, inamicilor și neutrilor, pe timp de pace, în situații de criză și la război, precum și atingerii unei stări de finalitate.

Setul de acțiuni despre care discutăm poate cuprinde atât acțiuni distructive, cât și de altă natură, atât din spectrul celor militare, cât și din afara acestuia.

Această definiție largă deschide câteva direcții conceptuale.

În primul rând, pentru că acțiunile nu au caracter exclusiv distructiv, putem considera EBAO ca fiind permanente, declanșate pe timpul stării de pace, continuate la criză și război și continuate chiar și pe timpul perioadei post-conflict. De asemenea, ne putem gândi la un set de acțiuni politice,

¹ EBO – Effect Based Operations, în traducere Operații Bazate pe Efecte -, este denumirea folosită în mod deosebit în cadrul Forțelor SUA. În NATO, se preferă prescurtarea EBAO – Effect Based Approach to Operations, respectiv o abordare a operațiilor prin prisma efectelor. Întrucât traducerea în limba română nu poate oferi nuanțele și nu scoate în evidență foarte bine diferențele, opinăm că putem să folosim în continuare sintagma „Operații Bazate pe Efecte”, însă, la prescurtare, trebuie să adoptăm termenul NATO, respectiv EBAO.

diplomatice și economice, cât și acțiuni militare coordonate global.

În al doilea rând, trebuie spus că se urmărește nu numai comportamentul inamicului, dar și al aliaților, partenerilor și neutrilor.

În cel de-al treilea rând, obiectivul final sau starea de finalitate (end state) constă în modelarea/transformarea comportamentului. Folosirea acestui element de planificare prezintă mai multe avantaje, și anume: este măsurabil și este aplicabil în întregul spectru, de la nivel tactic la nivel strategic. Un alt avantaj îl constituie faptul că obiectivul final trebuie stabilit în termeni politici, diplomatici, economici și militari, oferind astfel o „limbă comună” pentru cei implicați în punerea în aplicare.

Definiția NATO este cuprinsă în Directiva de Politică generală a Alianței: „EBAO urmărește o abordare a operațiilor prin prisma aplicării coerente și multidisciplinare a diferitelor instrumente ale Alianței pentru a crea efecte care vor asigura obținerea rezultatului scontat. O asemenea abordare a operației prin prisma efectelor trebuie dezvoltată mai mult.”

2. Scopul EBAO

Scopul EBAO este de a prelua controlul asupra sistemelor vitale care permit inamicului să lupte, de a anihila voința acestuia de a lupta și de a obține efectul urmărit – extenuarea rapidă, fără uzura sa excesivă.

Determinarea din timp a efectelor acțiunilor militare, desfășurarea de acțiuni întrunite și interagenție pentru exploatarea avantajelor tehnologice și obținerea efectelor scontate, maximizarea impactului forțelor speciale de dimensiuni mici constituie alte scopuri ale acestui tip de operații.

Tehnologia de ultimă generație și o planificare amănunțită a operațiilor militare - prin identificarea stării de finalitate -, ca și determinarea efectelor scontate, care să asigure atingerea

respectivei stării de finalitate, permit desfășurarea unor acțiuni militare și nemilitare al căror obiectiv să nu fie uzura sau anihilarea inamicului, ci controlul acestuia, cu minimizarea pierderilor în rândul trupelor proprii. Cu alte cuvinte, ideea este de a reuși să creăm inamicului percepția că este de prisos să opună rezistență și să lupte, acțiune cel puțin tot atât de eficientă ca și eliminarea sa fizică.

Conform acestei paradigme, pentru a atinge obiective politice limitate prin utilizarea forței armate, punctul-cheie îl constituie obținerea efectelor dorite la nivel politic, și nu uzura, extenuarea sau anihilarea adversarului prin intermediul unor distrugerii masive.

EBAO se bazează pe relația cauză – efect, prin care se urmărește concentrarea eforturilor împotriva instrumentelor de putere ale potențialilor adversari și având ca rezultat reducerea eficacității acestora în schimbul angajărilor masive de forțe. Două cerințe devin, astfel, o necesitate permanentă în planificarea acțiunilor militare de nivel strategic, și anume: determinarea timpurie a efectelor pe care acțiunile militare le vor produce și luarea în considerare a îndeplinirii tuturor obiectivelor propuse.

În plus, comandanții structurilor de forțe angajate în operații vor elabora și pune în aplicare planuri care să exploateze avantajele tehnologice și capacitățile acestor structuri de acțiune integrat, întrunit și interagenție, la nivelul diferitelor arme, categorii de forțe, structuri și agenții, pentru a obține efectele scontate, pe termen lung, în a îndeplini obiectivele operaționale ale luptei, bătăliei și campaniei respective.

Folosirea tehnologiilor moderne și a capacităților de operare în rețea, superioritatea organizatorică și operațională de planificare și conducere a operațiilor bazate pe efecte vor permite maximizarea impactului unor forțe militare limitate numeric, de nivel tactic, care pot îndeplini astfel misiuni de valoare strategică.

Folosirea capacităților de operare în rețea a permis, în cadrul operației *Desert Storm*, scoaterea din luptă a diferitelor elemente de dispozitiv ale forțelor irakiene dispuse pe întreaga adâncime a teatrului de operații doar prin exercitarea puterii aeriene, permițând o ofensivă de numai trei zile, care a semănat mai mult a urmărire.

În cadrul operației *Iraqi Freedom*, prin operații speciale, în care s-a intervenit direct asupra unor comandanți irakieni și a familiilor acestora, inclusiv prin oferirea unor sume de bani și asigurarea evacuării într-un loc sigur, în altă țară, s-a redus extrem de mult capacitatea de luptă a unor mari unități irakiene de elită, chiar din Garda Republicană.

3. Dezvoltarea conceptului în Forțele Armate ale SUA

Conceptul de Operații Bazate pe Efecte (EBO)² a apărut pentru prima dată, alături de alte concepte operaționale, în documentul programatic **Viziunea Întrunită 2020**, elaborat de Comitetul Întrunit al Șefilor de State Majore din Armata SUA.

În cadrul aceluiași document programatic au fost enunțate și alte concepte, precum manevra dominantă, angajamentul de precizie, concentrarea logistică, protecția multidimensională, război bazat pe rețele sau război paralel, concepte care au fost aplicate cu mai mult sau mai puțin succes în conflictele recente și care sunt considerate că vor acoperi primele decenii din secolul XXI.

Conform specialiștilor militari americani, majoritatea războaielor din Era Industrială s-au concentrat pe problema lovirii fizice a țintelor, obiectivul fiind, în linii mari, să lovești țintele care trebuie, cu armamentul care trebuie, într-un număr care trebuie și la timpul care trebuie. Totuși, acest proces a funcționat când se îndeplineau cumulativ trei condiții, problemă

² EBO – Effect Based Operations – Operații bazate pe efecte, termen folosit de către forțele SUA.

cunoscută în literatura militară americană și britanică sub numele de regula „celor trei dacă” –“*the three ifs*”:

- DACĂ angajarea a avut loc într-o operație combatantă majoră și permisă de ROE;

- DACĂ oponentul a fost un militar identificabil în uniformă și

- DACĂ inamicul nu se găsea printre civili.

În Era informațională contemporană, ținta EBO este mai mult psihologică. Militarii din ziua de astăzi sunt mai preocupați de a acționa cum trebuie, la timpul care trebuie, pentru a obține efectul care trebuie, și nu neapărat de lovirea fizică a oponentului. Situația este complexă, ROE permit interpretări, acțiunile de orice fel au o audiență instantanee și globală.

Putem ilustra aici cu un incident militar petrecut în Irak, în anul 2004, când un autoturism ARO al unei subunități de poliție militară a luat foc, incidentul a fost relatat *live* la postul public de radio. Efectele produse de incident nu au fost majore, însă pentru o jumătate de zi activitatea a fost afectată în unele comandamente, unde s-au solicitat detalii de către conducerea politico-militară.

3. Dezvoltarea conceptului în NATO

Conceptul a fost adoptat extrem de repede și în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Concepția strategică a NATO, aprobată la summit-ul de la Washington din aprilie 1999, cuprinde atât principiile strategiei Alianței, misiunile forțelor sale militare, liniile directoare pentru poziția acestora, cât și caracteristicile forțelor sale convenționale și nucleare.

Summit-ul de la Praga din noiembrie 2002 a adăugat noi măsuri menite a optimiza eficacitatea și eficiența Alianței: Angajamentul Capabilităților; crearea Forței de Răspuns a NATO și modificarea structurii de comandă a acesteia. Toate aceste măsuri sunt în curs de aplicare, prin adoptarea unei

strategii adecvate, bazate pe concepte doctrinare (strategice, operative și tactice) specifice, care să producă o relație asimetrică cu inamicul. Apariția noțiunilor și conceptelor de transformare, inițial la summit-ul NATO de la Praga, reafirmate și mult mai bine conturate la Summit-ul de la Istanbul, a constituit motorul declanșării și desfășurării proceselor de transformare atât la nivelul Alianței, cât și în cadrul țărilor membre.

La acest summit, în Comunicatul șefilor de state și guverne se arată: „*Mediul strategic complex din zilele noastre impune o abordare holistică a securității care să cuprindă aspectele politice, economice și militare*” și s-a lansat și ideea „*Operațiilor Bazate pe Efecte*”.

Conceptul se află în centrul preocupărilor Alianței, unde sunt în curs de desfășurare discuții și analize aprofundate pentru definirea, aplicabilitatea și impactul acestuia asupra organizației.

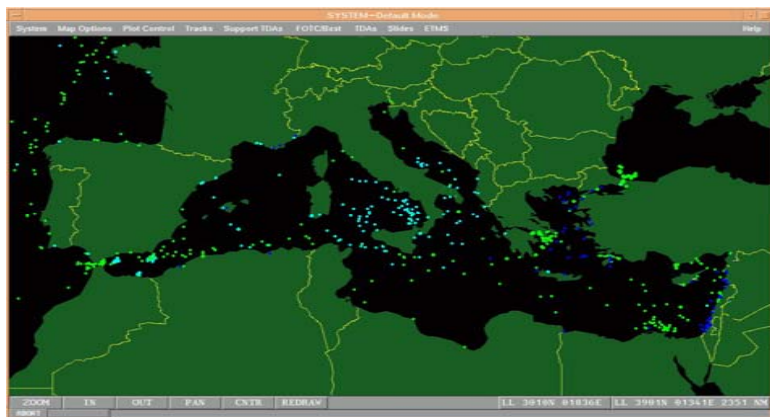
Un exemplu de operație unde putem identifica elementele pe care le-am analizat până acum este Operația *Active Endeavour* (OAE) din Marea Mediterană, singura operație a NATO care are ca obiectiv combaterea terorismului (CT).

Cheia succesului acestei operații o constituie îmbunătățirea modului de acces și difuzare a informațiilor la și de la structurile abilitate din țările riverane, organizațiile neguvernamentale de notorietate, cum este firma de asigurări Lloyds, alți „jucători” guvernamentali sau neguvernamentali.

Misiune deosebit de complexă, OAE oferă un exemplu foarte bun de operație planificată și desfășurată prin prisma efectelor.

Pe măsura atragerii altor „actori”, cum sunt țările riverane membre ale Dialogului Mediteranean, operația crește în complexitate și în eficiență.

Mai sunt încă probleme, îndeosebi la capitolul integrării în rețea a tuturor platformelor navale prezente în operație și în realizarea suportului criptografic.

Complexitatea OAE poate fi exemplificată foarte bine și prin imaginea de mai sus, unde fiecare punct reprezintă o navă, deci, o potențială țintă. Schimbul și managementul informațiilor despre aceste puncte (echipaj, încărcătură, rută etc.) este o activitate deosebit de complexă, care are drept efect reducerea traficului de armament, inclusiv a armelor de nimicire în masă, a traficului de persoane și deplasarea grupurilor teroriste.

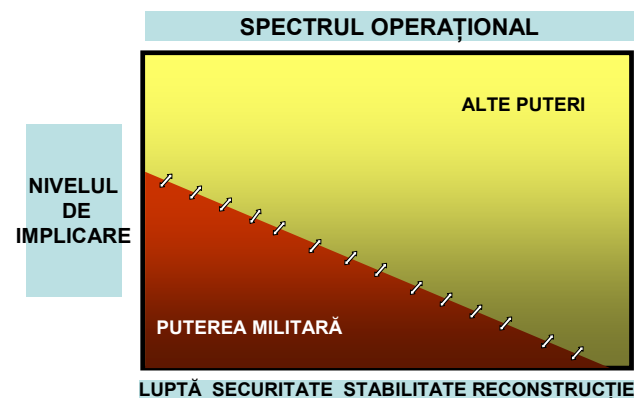
Din punct de vedere al combaterii terorismului, principalele efecte directe și indirecte ale OAE sunt: blocarea/descurajarea activităților ilegale; colectarea de date și informații care pot fi conexe cu operațiile terestre de CT; dezvoltarea cooperării maritime și, prin aceasta, întărirea stabilității regionale; testarea și evaluarea SOP-urilor pentru operații navale de CT și a celor de securitate navală.

Impusă de contextul strategic în care ne aflăm și acționăm, pentru NATO transformarea nu este doar un slogan sau o opțiune oarecare.

Activitatea desfășurată de comandanții strategici privind transformarea a fost cuprinsă în **Viziunea strategică** și, ulterior, în luna mai 2005, materializată în **Directiva**

Comitetului Militar către comandanții strategici privind transformarea – MCM 0054.

Conceptele pentru viitoarele operații întrunite ale NATO – CAFJO (Concepts for Allied Future Joint Operations), un produs legitim al Directivei amintite, oferă o punte între caracterul amplu al Directivei politice generale – Comprehensive Political Guidance -, aflată încă în lucru, și caracterul concret, specific al acestora. Noile concepte vor conduce la crearea unui set corect de capacități necesare Alianței pentru a îndeplini cu succes viitoarele misiuni.

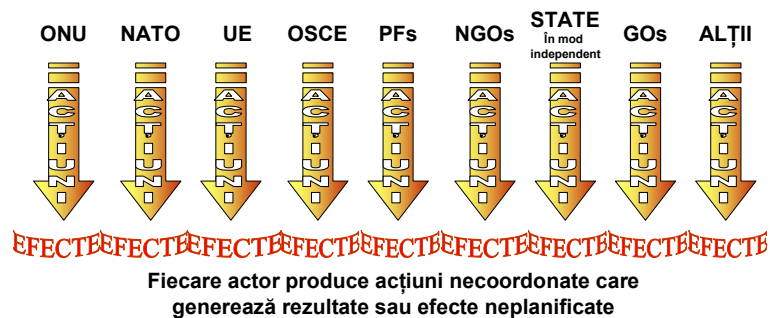

Această figură arată concepția NATO în ce privește gradul de implicare a structurilor militare în spectrul operațional. Dacă în etapa luptei joacă un rol predominant, în etapele post-conflict de asigurare a securității, de stabilitate și chiar de reconstrucție, are un rol diminuat, în comparație cu cel al altor structuri și agenții implicate.

În asemenea operații, comandantul militar își asumă comanda și controlul domeniului militar, beneficiind de suportul coordonat al celorlalte domenii nemilitare.

Astfel, în domeniul militar vor desfășura acțiuni nonmilitare diferite structuri pe care comandantul militar trebuie să le

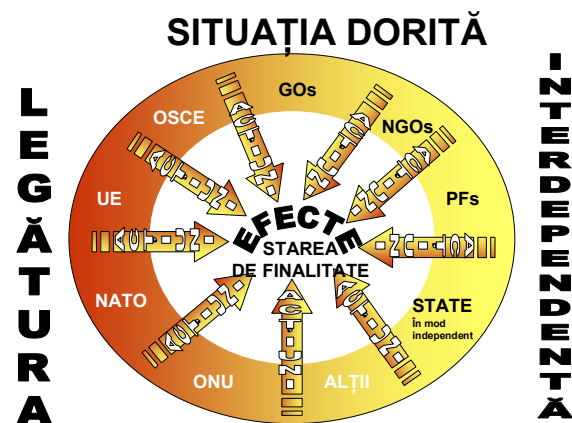
integreze și sprijine, pe cât posibil, pentru a contribui cu succes la realizarea stării de finalitate planificată.

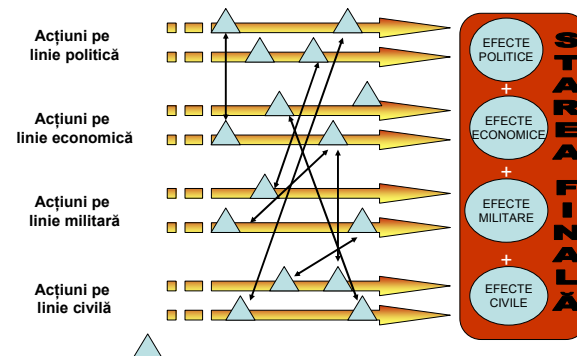
- Soluții la criză imposibil de anticipat
- Succes garantat doar prin prezența continuă și de durată a comunității internaționale
- Angajament pe termen lung (și costuri mai mari) ca o consecință

Figura de mai sus prezintă „actorii” și modul cum acționează aceștia. Deși există un anumit grad de coordonare, îndeosebi între actorii politici, până în acest moment nu se poate vorbi de o armonizare a acțiunilor pentru a atinge un obiectiv comun, agreat de toată lumea.

Consecințele situației prezente arată că soluțiile sunt dificil sau chiar imposibil de anticipat, succesul poate fi asigurat doar prin prezența continuă și de durată a comunității internaționale, într-un angajament de durată și care necesită costuri financiare ridicate. Situația din Kosovo poate constitui un foarte bun exemplu.

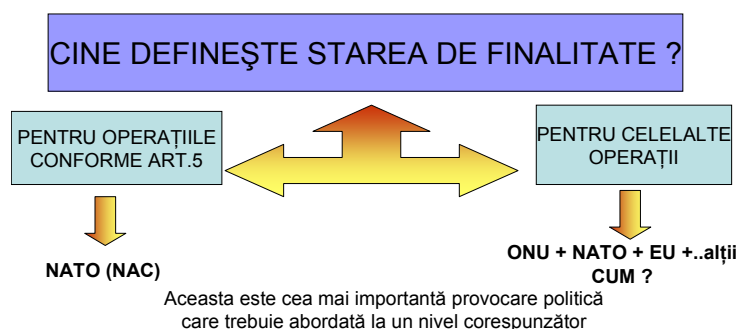

Imaginea prezintă starea de finalitate în urma aplicării conceptului EBAO, care presupune acțiuni coordonate între actorii participanți, producând efectele dorite și implicit atingerea stării de finalitate mult mai eficient și, de ce nu, mai ieftin.

Imaginea de față prezintă liniile de operații planificate folosind EBAO. Să observăm împreună că există o interdependență între diferitele acțiuni sau activități din spectrul politic, militar, economic sau civil.

Tocmai identificarea acestor elemente care trebuie orchestrate este, în concepția NATO, primordială pentru întocmirea unui plan de operații eficient și cu mari șanse de a asigura atingerea stării de finalitate.

În opinia specialiștilor NATO și din experiența atâtor operații ale Alianței, definirea stării de finalitate pentru o anumită operație este considerată ca fiind cel mai dificil demers în procesul de decizie.

Exemplele prezente aproape zilnic în mass-media sunt edificatoare. Pentru că Alianța este compusă din 26 de state suverane și are mecanisme elaborate pe principiile democrației, este posibilă schimbarea stării de finalitate chiar după realizarea dispozitivului și începerea operației.

A acțiunile recente ale SUA sau ale Germaniei privind modificarea planului de operații în Afganistan, demersurile comandantului suprem al forțelor NATO din Europa pentru modificarea regulilor de angajare sunt edificatoare în acest sens.

Conform documentelor NATO, principiile și procedurile specifice EBAO vor fi experimentate și verificate îndeosebi de către vârful de lance al Alianței – Forța de Răspuns a NATO (NRF)³.

³ Una dintre măsurile esențiale în procesul de Transformare al Alianței luată în ultimii ani, o adevărată piesă centrală și un motor pentru schimbarea

4. Dezvoltarea conceptului în Armata României

În sistemul militar românesc, conceptul EBAO a fost abordat și, pentru prima dată, menționat în Strategia de Transformare apărută anul trecut. În prezent, conceptul este studiat la nivelul diferitelor colective sau individual, inclusiv prin lucrări personale.

În Legea de organizare și funcționare a MAP, la art. 4, se prevede că „Ministerul Apărării cooperează, pentru îndeplinirea atribuțiilor sale, cu celelalte ministere și organe ale administrației publice centrale de specialitate, cu autorități ale administrației publice locale, autorități administrative autonome, organizații neguvernamentale, operatori economici, cu structurile politico-militare și de conducere militară ale altor state, precum și ale organizațiilor internaționale la care România este parte.”

Principiile care guvernează EBAO pot fi următoarele:

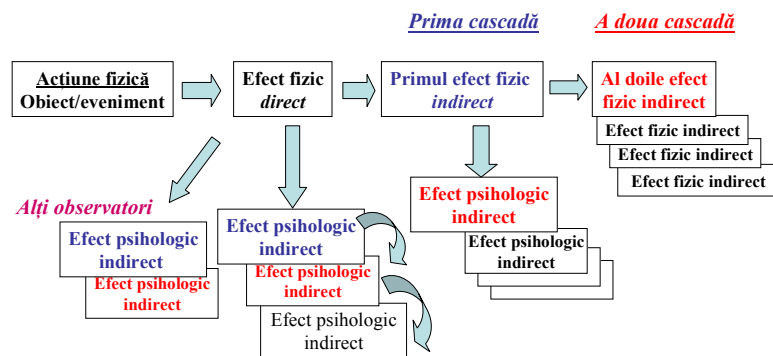
- concentrarea pe Starea de Finalitate;
- considerarea Spațiului de angajare⁴ drept un sistem în care elementele inamicului, ale forțelor proprii și cele neutre acționează pentru a produce efecte;
- analizarea sistemului pentru a înțelege problema și relațiile dintre acțiuni și efecte;
- armonizarea contribuției diferitelor instrumente care acționează și, nu în ultimul rând, evaluarea și corectarea permanentă, efectivă, continuă a acțiunilor.

Alianței, a fost formarea NATO Response Force (NRF), a cărei geneză este considerată, de generalul James Jones, comandantului suprem al Forțelor Aliate din Europa (SACEUR): „una din cele mai importante schimbări ce au avut loc în NATO de la semnarea Tratatului de la Washington”. Dezvoltarea acestei forțe are ca prim scop contracararea amenințărilor la adresa mediului de securitate și a stabilității în secolul XXI.

⁴ Spațiu de angajare – termen care indică spațiul geografic și mediul în care forțele proprii urmează să angajeze inamicul.

Până la generalizarea conceptului și aplicarea acestuia mai este mult de muncă, atât la nivelul Ministerului Apărării, cât și cel al altor structuri de putere ale statului cu atribuții în domeniul securității naționale. Este o necesitate stringentă să se adopte și să se utilizeze acest concept, îndeosebi pentru operații CT.

De asemenea, considerăm că este necesară o mai mare implicare a școlilor de aplicații și a UNAp „Carol I” în dezvoltarea științifică a conceptului, cu finalitate în elaborarea de proceduri de operare care să poată fi aplicate întrunit și interagenție.

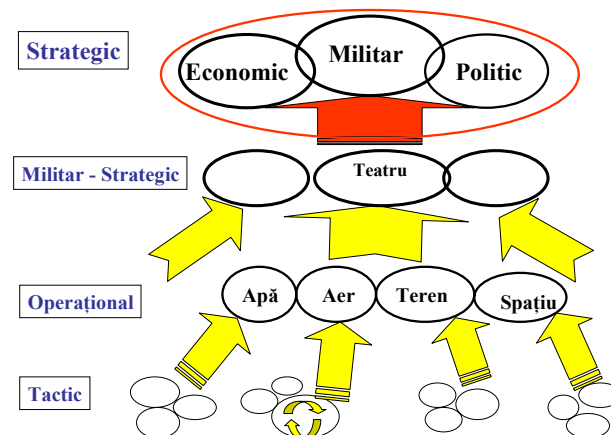
În figură avem o reprezentare grafică a efectelor EBAO, denumite și efecte în cascadă.

Acțiunile creează un efect fizic direct, care produce la rândul său o succesiune (cascadă) de efecte indirecte fizice și/sau psihologice. Cele două cascade, fizică și psihologică, funcționează diferit:

- Cascada efectelor fizice funcționează oarecum pe principiul dominoului; s-ar putea să nu cunoaștem scopul complet a ceea ce am pus în mișcare, dar putem urmări precis acțiunii cauză-efect.
- Efectele psihologice se propagă diferit și sunt mai greu

de cuantificat. Mai mult chiar, această cascadă a efectelor psihologice indirecte poate fi produsă de o acțiune directă sau de către oricare dintre efectele indirecte succesive.

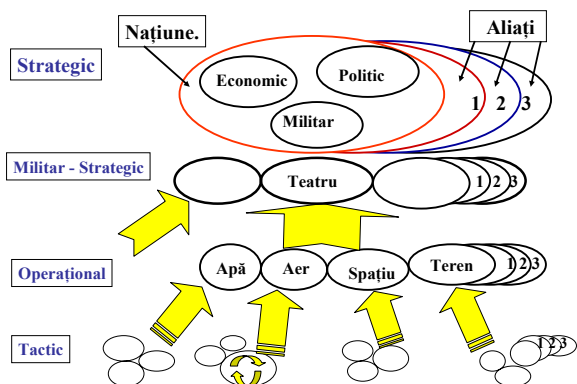
Aceste cascade și comportamentul oponentului vor fi influențate/transformate de fiecare acțiune care este observată/resimțită în mod intenționat sau neintenționat, indiferent dacă este vorba de domeniul politic, diplomatic, economic ori militar sau de nivelul la care se desfășoară - tactic, operativ, strategic sau geostrategic -, iar efectele se vor propaga rapid pe toată durata existenței interacțiunii.

Continuând cu reprezentarea grafică a acțiunilor militare în care se încadrează și cele de combatere a terorismului, rezultatul unui angajament aerian poate afecta nu numai procesul de decizie la nivelul celorlalte platforme aeriene angajate în acțiuni militare, dar și la nivel întrunit, la unități tactice sau operative, la nivelul forțelor dislocate în teatrele de operații, al altor structuri cu atribuții în privința securității naționale, precum și la nivelul conducerii din domeniile politic sau economic.

Cu cât se înaintează mai mult în interacțiune, cu atât mai mare va fi numărul pieselor care formează puzzle-ul situațional, o provocare reală pentru conducerea politico-militară.

Acest lucru se manifestă la nivel național sau la nivel de alianță, așa cum se arată în figura de mai jos.

Aici trebuie făcută mențiunea că, în această situație, interacțiunile sunt și mai mult extrapolate, ca urmare a intrării în scenă a celorlalți actori naționali și multiplicare la numărul acestora.

Mai trebuie făcută sublinierea că, în astfel de operații, efectul de cascadă include interrelaționările ce pot să apară de la un partener la altul, fiecare dintre ele tinzând să genereze cascada în toate direcțiile, inclusiv în sensul nedorit de inițiator (pentru exemplificare, operația din Irak a avut un efect benefic pentru americani, când mai multe state și-au manifestat dorința de participare în coaliție, dar, pe de altă parte, acțiunile post-conflict au generat exacerbarea mișcării subversive și cu caracter terorist, unele generând efecte precum retragerea spaniolilor și, ulterior, a italienilor din operație).

Proces în trei faze

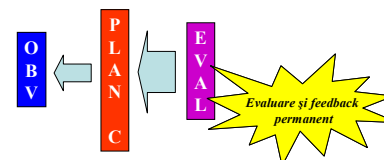
Evaluez – Efecte

- ce s-a întâmplat? (Analiză)
- și ce dacă? (Evaluare)

Decid – Mgmt Efectelor

- ce trebuie să facem?
- Să continuăm
- Să reprioritim
- Să redirectionăm

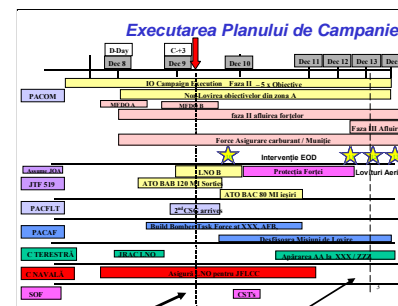
Ordon

Determinarea și evaluarea efectelor este o acțiune-cheie. În figura de mai sus este prezentat procesul de evaluare a efectelor, cu cele trei faze ale sale.

Pe baza acestui proces de feedback, desfășurat permanent, se decid acțiuni care să genereze noi efecte.

Aceste acțiuni sunt concretizate în modificarea Planului de Operații și în ordinele transmise subordonaților.

Asupra căror probleme trebuie să mă concentrez în următoarele 24 - 48 ore?

Astăzi

Orizont de planificare
RCC 72-96 ore
JCTF 48 - 72 hrs

ROE, Protecția Forței
Probleme Pol/Mil
Spt Log
CCIR/PIR
Planificarea ținutelor
Schimbarea direcției de efort

Planul de campanie sau de operații se modifică pe baza evaluării de azi a efectelor și impactului asupra inamicului. Respectiva evaluare validează operațiile curente, influențează operațiile viitoare cu orizont de 48-72 de ore și chiar și planurile viitoare, cele care se concep pentru perioade de la + 72 ore.

5. Planificarea EBAO – ce este nou ?

La întrebarea „și ce e nou, de fapt, în planificarea operațiilor, prin prisma efectelor?”, am putea să scoatem în evidență câteva diferențe, astfel:

- Etapele de planificare (analiza misiunii, dezvoltarea cursurilor de acțiune etc.) rămân aceleași, conform GOP-ului⁵.
- Planificarea folosind capacitățile de operare în rețele permite integrarea pe orizontală, dar și pe verticală, în special cu lideri-cheie, permite reducerea contactelor fizice (personale) și folosirea pe scară largă a celor virtuale, prin e-mail și VTC – și o mai bună înțelegere din partea tuturor contributorilor.
- Planificarea întrunită permite trecerea de la lucru în paralel, pe mai multe eșaloane, la lucrul integrat, unde categoriile de forțe își aduc propriul input de plan.
- Cea mai mare realizare în acest sens este că se reduce numărul de FRAGO către structurile subordonate.

6. EBAO în acțiunile de combatere a terorismului

Situațiile de criză și evoluțiile pe plan global din ultimul deceniu au pus în evidență pericolele semnificative la adresa mediului de securitate, pe care majoritatea națiunilor le resimt

⁵ COP – Guidance in Operational Planning, Ghidul de planificare a operației, document de bază al NATO.

în această perioadă de tranziție a structurilor și abordărilor de după Războiul Rece. Incontestabil, cel mai mare pericol apărut în mediul internațional este amenințarea terorismului modern. Pericolul acestei amenințări a fost demonstrat în mod evident de atacurile teroriste din 11 septembrie 2001, din New York și Washington, în urma cărora Statele Unite și partenerii de coaliție se confruntă acum cu amploarea fenomenului în campania lor globală împotriva terorismului.

În acest context, este importantă încercarea de a examina relevanța noului concept și a capacităților EBAO în lupta împotriva terorismului internațional, cu referire specifică la fenomenul actual al terorismului manifestat de organizațiile reprezentative ale radicalismului islamic și rețelele lor de conducere.

Acest demers este necesar, deoarece este evident că aceste organizații, în planificarea acțiunilor proprii, își propun obiective și atacuri care au anumite efecte cu impact în situația de securitate care le servesc propriile interese. În acest sens, exemplificarea unor elemente ale conceptului EBAO folosite de grupurile teroriste ar putea fi următoarea:

- *Precizie și surprindere:* Grupurile mici de insurgenți sunt aproape imposibil de detectat și neutralizat, în special când ocolesc formațiunile militare și atacă pe ascuns obiective importante. Atacuri de amploare mică, cu scopuri precise și coordonare în timp, pot genera o multitudine de situații destabilizatoare în sistemul social. Spre exemplu, în Irak, câmpurile petroliere din nord au devenit aproape inutilizabile în urma sabotajelor, situație care a generat probleme administrative și sociale complexe, în timp ce, pentru insurgenți, nu s-au constatat decât pierderi minime.
- *Destabilizare statală și administrativă permanentă:* Organizațiile teroriste planifică și desfășoară acțiuni care au ca efect destabilizarea serviciilor sociale de

bază. Conducerea statală devine izolată, datorită imposibilității sale de a rezolva problemele politice și economice ale populației. Atacurile teroriste din Spania și Marea Britanie au avut asemenea scopuri.

- *Manifestarea Apartenenței Primare:* Un obiectiv primordial pentru insurgenți este divizarea populației pe criterii de apartenență, din punct de vedere etnic, religios, tribal etc., nerealizarea aspirațiilor grupurilor cu interese divergente, de către sistemul statal și administrativ, având ca efect reorientarea încrederii către organizațiile paramilitare insurgente și sprijinirea acțiunilor acestora. Acțiunile cu caracter terorist din Irak și Afganistan ilustrează perfect acest lucru.

Existența unor elemente ale conceptului EBAO în planificarea acțiunilor de către organizațiile teroriste impune, ca unică reacție eficientă, aplicarea unei strategii de contracarare și mai dezvoltate, bazată pe efecte, cu un nivel mai înalt de integrare a tuturor „jucătorilor” implicați.

Profundele implicații ale eficienței EBAO, față de principiile războiului convențional, au fost demonstrate în faza inițială a ocupației convenționale a Irakului, în războiul din 2003. Acest război a fost descris de reprezentanții militari ai Statelor Unite ca o campanie bazată pe efecte, în mare parte psihologice, fiind folosit termenul de “shock and awe” (șoc și groază).

Totuși, una din probleme pare a fi neacceptarea sau incapacitatea multora de a concepe războiul ca ceva dincolo de un fenomen pur fizic și distructiv, care opune o forță altelea și care, de fapt, a fost, până în prezent, natura acestuia.

Abilitatea de a manevra un adversar și a aplica o tactică cu un grad mare de uzură pe câmpul de luptă este complet inutilă și irelevantă, când se referă la o confruntare cu o rețea teroristă globală condusă ideologic de o religie cu altă scară a valorilor, așa cum este, de pildă, Al Qaeda.

Oricum, Conceptul EBAO nu se bazează pe asemenea mijloace fizice limitate. În esența sa, EBAO se referă la percepțiile inteligenței și dimensiunile cognitive despre situația reală a adversarului, fără referiri la niciun aspect privind inferioritatea sau superioritatea fizică ori militară.

În cadrul termenului “shock and awe”, niciun aspect al recente campanii de coaliție din Irak nu poate fi comparat cu efectele psihologice devastatoare, în primul rând asupra americanilor, ale atacurilor teroriste din New York și Washington din 2001. Aceste atacuri diferențiază Al Qaeda de oricare altă organizație teroristă, prin abilitatea demonstrată de a concepe și a planifica dinamic, în timp și spațiu, situații de criză care, prin efectele în cascadă apărute, au produs o teroare emoțională ce a depășit pe departe suma efectelor actelor individuale luate separat.

Sincronizarea în timp a atacurilor, pentru a coincide cu o oră de vârf a ciclului media internațional, este o altă dovadă că s-a acordat atenție efectelor cognitive și informaționale, iar starea de finalitate a acestor atacuri a fost, în primul rând, mediatizarea la nivel global, și nu simpla producere de distrugerii fizice.

Fără a intra în detalii privind planificarea acestor atacuri, putem afirma că planificatorii teroriști nu sunt nebuni, ci, dimpotrivă, indivizi extrem de inteligenți, talentați și foarte imaginativi, care înțeleg foarte bine natura psihologică și emoțională fundamentală a spațiului de luptă.

Evenimentele din 11 septembrie demonstrează clar abilitatea acestora de a conceptualiza și prevedea al doilea și al treilea val de efecte care poate rezulta în urma acțiunilor lor. Deși în realitate motivația și obiectivul real al teroriștilor a fost captarea atenției majorității analiștilor și comentatorilor, obiectivul anunțat a fost eliminarea prezenței forțelor Statelor Unite în Arabia Saudită, obiectiv care, în realitate, nu avea o valoare prea mare pentru aceștia.

7. Lovirea rețelelor teroriste internaționale

Atacurile teroriste care au loc în conflictul din Irak și Afganistan sunt o atenționare că scopul central al războiului împotriva terorismului trebuie să rămână anihilarea cu prioritate a rețelei Al Qaeda. Atacurile conexe notabile, bombardarea Misiunii ONU din Irak la sfârșitul anului 2003 și atacurile asupra stațiilor de tren din Madrid, la începutul anului 2004, susțin această idee.

Dintr-o perspectivă EBAO, necesitatea operațională de a lovi nu un lider național, ci o rețea dispersată la nivel global și care este condusă religios și ideologic, este vitală, însă extrem de dificilă.

Al Qaeda reprezintă o generație de adversari cu organizare în întregime în rețea, mânuind pârghiile avantajelor asimetrice în angajarea propriilor obiective și întrebunțând pe scară largă principiile EBAO.

Al Qaeda este un inamic care se ascunde în umbra culturală și politică a lumii și lovește brusc în centrele de putere economice, politice și culturale ale adversarului, după care se ascunde din nou în umbră și analizează în liniște rezultatele în termenii strategiei generale. Urmărirea și lovirea unui astfel de obiectiv ca adversar reprezintă numeroase dificultăți.

Din punct de vedere defensiv, cea mai puternică armă în lupta pentru prevenirea terorismului și destrămarea rețelei pe care se bazează o organizație teroristă sunt informațiile. Colaborarea între agențiile de informații, poliția locală și serviciile de securitate din întreaga lume este indiscutabil cea mai eficientă abordare pentru localizarea, monitorizarea, întreruperea activității și distrugerea celulelor teroriste și a grupurilor islamice extremiste descoperite.

Însă, succesul unui astfel de efort va fi întotdeauna limitat la nivel tactic și operativ. Pentru acțiuni eficiente contrateroriste la nivel strategic, este necesar să fie lovite și întrerupte legăturile

și conducerea strategică asigurată de conducerea organizațiilor teroriste pentru celulele lor dispersate și care acționează în mod independent.

Perturbarea sau diminuarea abilității liderilor teroriști de a-și comunica intențiile către subordonații din cadrul rețelei trebuie să fie obiectivul efortului culegerii de informații, fie concentrându-se asupra comunicațiilor convenționale, folosirea Internetului, a mesajelor audio-video transmise media sau chiar folosind mijloace mult mai creative și eficiente.

Totuși, așa cum a demonstrat lupta Israelului împotriva teroriștilor palestinieni, cantitatea de informații acumulate sau măsurile de securitate luate nu pot proteja în totalitate împotriva atacurilor teroriste. Ce e esențial în lupta împotriva terorismului este capacitatea de a minimiza impactul strategic al oricărei operațiuni teroriste, care, în mod inevitabil, s-ar putea să fie desfășurată cu succes.

8. Aplicarea conceptului EBAO pe plan intern, pentru misiuni CT

Cel puțin din punct de vedere legislativ, problema este bine abordată și parțial rezolvată, prevederile Legii nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului⁶ asigurând aplicarea principiilor EBAO în planificarea și desfășurarea acțiunilor de prevenire și combatere a terorismului la nivel național.

Realizarea Sistemului național de prevenire și combatere a terorismului (SNPCT), la care participă toate autoritățile și instituțiile publice cu responsabilități în domeniul securității și siguranței naționale, oferă baza legală necesară abordării EBAO. În cadrul acestui sistem național, în structura SRI - ca autoritate națională în domeniu – s-a înființat Centrul de

⁶ Legea 535 a fost publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 1161 din 8 decembrie 2004.

coordonare operativă antiteroristă (CCOA), prin intermediul căruia SRI asigură coordonarea tehnică.

9. Concluzii

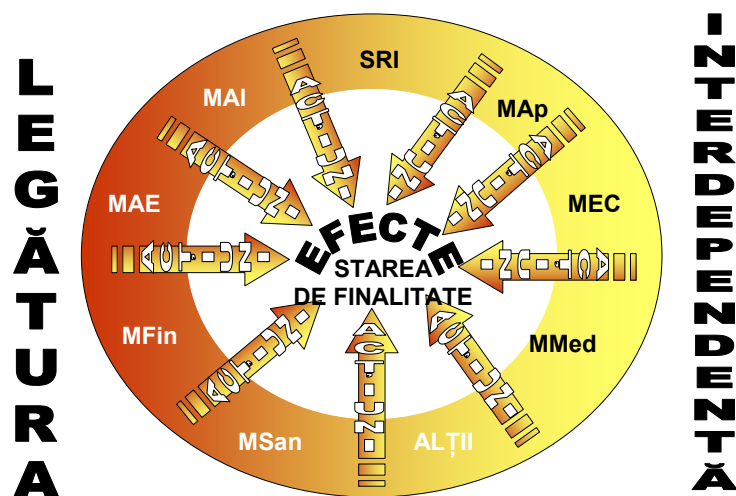
Războiul actual împotriva terorismului poate fi câștigat doar dacă se recunoaște că acesta este o luptă ideologică și geopolitică. Această luptă trebuie dusă nu numai cu ideile și participarea conducerii politice și militare, ci și a celorlalte elemente ale guvernului, incluzând mijloace diplomatice, informaționale, economice, sociale și culturale.

Un instrument valoros ar putea fi Centrul de Situații al Guvernului, care să fie abilitat și în măsură să coordoneze eforturile multidisciplinare și inter-departamentale necesare la toate nivelurile statului.

Considerăm că este necesară conducerea fermă și permanentă pe toate palierele administrației, conjugarea eforturilor la nivel național și în cadrul NATO și UE, implementarea unor programe de educare a populației pentru a crește rezistența psihologică a societății, astfel încât, în situația producerii unor atacuri teroriste, atenția să fie menținută asupra obiectivelor strategice pe termen lung, și nu pe o eventuală reacție pe termen scurt.

Prima reacție la orice atac terorist trebuie să fie căutarea răspunsului la întrebarea privind intenția atacului și ce efecte dorește teroristii să provoace. Oricare ar fi răspunsul, acesta trebuie integrat ca parte a campaniei bazate pe efecte, al cărei obiectiv trebuie să fie nu numai de a câștiga războiul împotriva terorismului, ci, mai ales, de a câștiga, în final, pacea.

SITUAȚIA DORITĂ

Revenind la schema prezentată anterior, considerăm că toate structurile cu atribuțiuni în domeniul prevenirii și combaterii terorismului, la nivel național, trebuie să aibă aceeași stare de finalitate, să folosească aceleași proceduri de operare, atât la nivel de stat major, cât și pentru acțiunile din teren.

Procesul de realizare a capabilităților de operare în rețea nu este finalizat, fiind necesare investiții în echipament și personal pentru a finaliza integrarea în rețea a tuturor structurilor implicate. Deși la nivelul MAp există o legătură secretizată cu CCOA, respectiv două stații de lucru conectate între ele, dar fără interfață cu rețelele proprii, considerăm că aceasta nu satisface cerințele, volumul și necesitatea de a avea factorii de decizie și de execuție permanent conectați, în măsură să ia decizii și să pună în practică cât mai repede directivele primite.

OPERAȚII SPECIALE CONTRATERORISTE ÎN MAREA NEAGRĂ – POSIBILE OBIECTIVE, PROCEDURI ȘI PACHETE DE FORȚE NECESARE

Colonel Marius Dumitru CRĂCIUN

The terrorist threats in the Black Sea region are mainly characterized by two directions: a regional dimension involving Chechen separatist organizations and the Kurd ones and a global dimension due to its geographical position and the role played by this region in the wider context of the international community fight against terrorism.

Consequently, the countries of the Black Sea area engaged in military actions within the Coalition in Iraq and in NATO force in Afghanistan could be perceived as potential targets of the international Jihad riposte.

As aware of these potential threats it is deemed necessary to carefully address further counterterrorist operations. A comprehensive study consisting of definitions and legal framework, potential targets, ongoing international military operations, operational procedures, tailored force packages and possible solutions is welcome and quite useful at the same time.

„Noi trăim aici la o răspântie de drumuri, la o răspântie de culturi și, din nefericire, la o răspântie de năvăliri și imperialisme. Noi nu putem fi despărțiți de întregul complex geografic care, cum veți vedea, ne mărginește și ne hotărăște destinul, între cele două elemente care îl stăpânesc, muntele și marea. Ceea ce aș vrea să apară lămurit este că, pentru a ne înțelege trecutul, trebuie să înțelegem mai întâi întregul complex geografic, istoric, geopolitic, din care acesta face parte”¹.

¹ Gheorghe I. BRĂȚIANU, *Chestiunea Mării Negre. Curs 1941-1942*, pp. 11-12.

Din punct de vedere geografic și geopolitic, Marea Neagră constituie un element important pentru România. După unele studii geopolitice, Marea Neagră are un „hinterland” important, datorită „enclavării”, și se află situată la confluența, pe de o parte, a două religii, creștinismul și islamismul, și, pe de altă parte, a două familii de popoare, slave și turcice.

Nicolae Titulescu, într-un discurs ținut în cadrul unei conferințe dedicate strâmtorilor Bosfor și Dardanele, declara că „strâmtorile sunt însăși inima Turciei, dar ele sunt în același timp și plămâni României”².

Rusia, o mare putere economică și militară și două puteri regionale, Ucraina și Turcia, își construiesc concepțiile strategice, politice și economice ținând cont de această mare și de spațiul adiacent ei³.

Importanța Mării Negre pentru România este evidentă, mai ales dacă ținem cont de cuvintele lui Simion Mehedinți, că „țărâmul mării reprezintă cea mai favorabilă fațadă pentru orice stat”⁴.

Un mare om politic român, Gheorghe I. Brătianu, demonstrează că România are interese maritime și atrage atenția asupra necesității includerii, în orice calcule geostrategice, a două poziții-cheie, sistemul strâmtorilor, considerând că „ce sunt strâmtorile altceva decât prelungirea gurilor Dunării”? și peninsula Crimeea, care, „prin raporturile naturale, prin cetățile ei din timpurile cele mai vechi, prin bastionul maritim înaintat pe care-l reprezintă, Marea Neagră este evident o poziție stăpânitoare peste tot complexul maritim.”⁵

Considerată, o perioadă, mare închisă, care nu are importanță strategică în războiul modern, Marea Neagră

² MEHEDINȚI Simion, *Antropogeografia și întemeietorul ei, Friedrich Ratzel*, Atelierele grafice I. V. Soceanu, București, 1904, p. 17.

³ Ibidem, capitolul *Va exploda estul? Geopolitica spațiului pontic*, p. 10.

⁴ Ibidem, capitolul *Legăturile noastre cu Dunărea și Marea*, p. 26.

⁵ Gheorghe I. BRĂȚIANU, *op. cit.*, pp. 30-31.

cunoaște o evidentă creștere în importanță. În ultimele decenii, în urma trecerii la exploatarea zăcămintelor petroliere din Marea Caspică și a creșterii rolului comercial al Dunării, precum și datorită accesului României și Bulgariei în structurile economice și de securitate euro-atlantice, valoarea geopolitică a Mării Negre a crescut.

Apariția unor noi actori ai NATO, România și Bulgaria, dorința declarată a Georgiei și Ucrainei de a deveni membre ale Alianței, precum și dezvoltarea relațiilor NATO cu Rusia și Ucraina creează premisele sporirii securității în regiune și ale transformării zonei Mării Negre într-o zonă de proiecție a intereselor aliate spre Caucaz, Asia Centrală și Orient. Pe un alt palier, integrarea României și Bulgariei în UE aduce granițele organizației la Marea Neagră și poate constitui un demers de stabilizare economică, socială și politică a regiunii.

Din punct de vedere al situației de securitate, zona bazinului Mării Negre și a Caucazului este deosebit de complexă, fiind caracterizată, pe de o parte, printr-un proces de reafirmare a arhitecturii regionale de securitate, ca parte a celei euro-atlantice, iar, pe de altă parte, prin existența unui important potențial conflictual, cauzat atât de menținerea unor conflicte înghețate inter sau intrastatale, cât și de amplificarea amenințărilor asimetrice, traficului ilegal de droguri și ființe umane, fenomenul migrației și, nu în ultimul rând, terorism.

La nivelul riscurilor nonmilitare, Marea Neagră ar putea deveni o „zonă-tampon” în contracararea traficului de persoane și materiale periculoase sau armament.

În ce privește terorismul, zona Mării Negre și spațiul ex-sovietic au cunoscut o recrudescență a fenomenului și se materializează în: transformarea regiunii în zonă de tranzit și refugiu pentru rețele teroriste din Asia Centrală, Golf și Caucaz, în drumul acestora spre Europa Centrală și Occidentală; consolidarea organizațiilor teroriste vechi și apariția altora noi; amplificarea mișcărilor separatiste din zona Caucazului,

concomitent cu creșterea presiunii extremismului islamic în zonă și sporirea conexiunilor acestora cu zona Orientului Mijlociu.

Amenințarea teroristă în regiunea Mării Negre are câteva dimensiuni importante: una regională, reprezentată în special de organizațiile separatiste cecene și cele kurde, și una globală, reflectată de poziția geografică și rolul pe care această regiune îl joacă în efortul internațional de luptă împotriva terorismului. În acest sens, țările riverane angrenate în acțiuni militare în cadrul Coaliției din Irak și în forța NATO din Afganistan pot fi considerate ca potențiale ținte ale reacției jihadiste internaționale.

1. Definiții și cadru legislativ

Pentru a putea determina gradul de implicare și pregătire a Forțelor Armate Române spre a desfășura operații speciale contrateroriste în Marea Neagră, este necesar să definim termenii și să identificăm atât legile care reglementează o asemenea acțiune, cât și eventualele nevoi de inițiative legislative.

Intervenția contrateroristă (ITC) este ansamblul măsurilor ofensive realizate în scopul capturării sau anihilării teroriștilor, eliberării ostaticilor și restabilirii ordinii legale, în cazul desfășurării ori producerii unui atac terorist.

Frontiera de stat a României delimitează teritoriul statului român de teritoriul fiecăruia dintre statele vecine, și marea teritorială a României de zona contiguă. La Marea Neagră, frontiera de stat trece pe la limita exterioară și limitele laterale ale mării teritoriale a României⁶.

⁶ *Ordonanța de Urgență nr. 105 din 27 iunie 2001 privind frontiera de stat a României*, publicată în M.Of. nr. 352 din 30 iunie 2001.

de 24 mile marine, măsurată de la liniile de bază. În zona sa contiguă, România exercită controlul pentru prevenirea și reprimarea încălcărilor legilor și reglementarilor sale din domeniul vamal, fiscal, sanitar și al trecerii frontierei de stat¹⁰.

Zona economică exclusivă este zona determinată prin negociere între statele riverane în care se recunoaște autoritatea statului respectiv de a exploata, în mod exclusiv, resursele existente. Conform acordurilor existente, distanța de la liniile de bază până la limita zonei economice exclusive este de aproximativ 200 de mile marine, nefiind însă finalizat procesul de negociere și semnate acorduri bilaterale, conform prevederilor dreptului internațional public.

⁷ *Legea nr. 17 din 7 august 1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale și al zonei contigue ale României*, publicată în M.Of. nr. 99 din 9 august 1990, art 1.

⁸ Ibidem, art 2.

⁹ Ibidem, art 5.

¹⁰ Ibidem, art 6 și 7.

Pe planșa de mai jos sunt reprezentate schematic zonele economice exclusive ale țărilor riverane.

Câteva din legile care reglementează acțiunile militare în Marea Neagră în domeniul combaterii terorismului sunt:

- *Legea nr. 535 din 25 noiembrie 2004 privind prevenirea și combaterea terorismului*, publicată în M.Of. Partea I nr. 1161 din 8 decembrie 2004, care prevede, la art. 12, că, în cazul unui atac terorist, Serviciul Român de Informații (SRI), prin unitatea specializată, execută intervenția contrateroristă, independent sau în cooperare cu alte forțe abilitate, pe întregul teritoriu al țării, asupra obiectivelor atacate sau ocupate de teroriști, în scopul capturării ori anihilării acestora, eliberării ostajilor și restabilirii ordinii legale. La aliniatul 4 din acest articol se stipulează că, la solicitarea SRI, în funcție de amploarea și de natura acțiunii teroriste, pot fi angrenate, în condițiile legii, forțe cu misiuni specifice din MAI, MAp și SPP, precum și din alte structuri din sistemul securității și apărării naționale.

- *Legea de organizare si funcționare a MAp*, publicată în M.Of. nr. 654 din 28 iulie 2006, care legiferează existența forțelor pentru operații speciale și stipulează la art. 31 că forțele pentru operații speciale cooperează cu celelalte structuri specializate ale statului și sunt conduse operațional de șeful SMG, iar în situația participării la operații militare în afara teritoriului statului național, potrivit înțelegerilor tehnice încheiate cu partenerii străini.

- *Legea nr. 17 din 7 august 1990 privind regimul juridic al apelor maritime interioare, al mării teritoriale și al zonei contigue ale României*, publicată în M.Of. nr. 99 din 9 august 1990, care prevede în ce condiții forțele MAp vor acorda sprijin altor organe de stat competente la aplicarea unor măsuri de constrângere împotriva navelor străine, însă nu menționează nimic despre terorism.

- *Legea nr. 257 din 22 mai 2001 privind modul de acțiune împotriva aeronavelor care utilizează neautorizat spațiul aerian al României*, republicată în M.Of. nr. 684/29 iul. 2005, ce reglementează condițiile în care se deschide foc de avertisment și, ulterior, de nimicire asupra aeronavelor care utilizează neautorizat spațiul aerian al României;

- *OU nr.104/2001 privind organizarea și funcționarea Poliției de Frontieră Române (PFR)*, care, la art.25, al. 2, prevede că, în cazul unor acțiuni comune, maritime sau fluviale, ale navelor PFR cu cele ale Forțelor Navale (FN) din MAp, acestea din urmă vor avea la bord un ofițer de la poliția de frontieră și vor arbora pavilionul distinctiv al PFR. În aceste situații, navei FN i se conferă autoritatea și drepturile PFR, fiind utilă în mod deosebit, pentru că stipulează câteva elemente despre uzul armamentului de bord;

- *Legea nr. 42 din 15 martie 2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român*, publicată în M.Of. nr. 242 din 18 martie 2004, ce stabilește misiunile la care poate participa Armata României în condițiile

legii și potrivit obligațiilor asumate de România prin tratate, acorduri și alte înțelegeri internaționale la care este parte, și care cuprinde, printre altele, misiuni de apărare colectivă și de tip coaliție;

- *Legea pentru aprobarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr.1/1999 privind regimul stării de asediu și regimul stării de urgență*, care prevede atribuțiuni specifice pentru MAp.

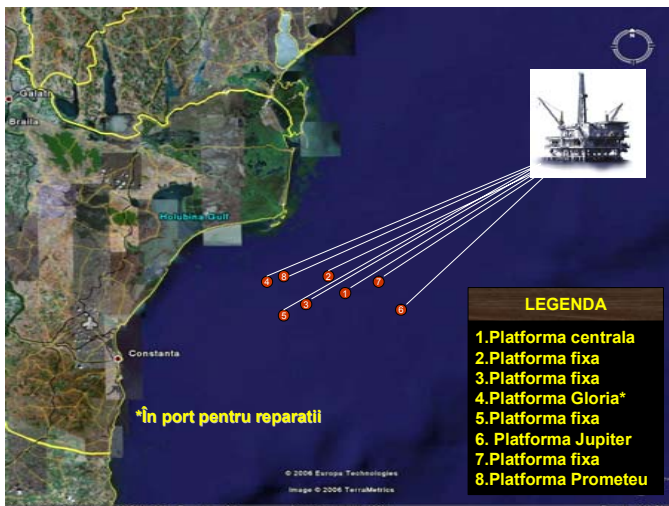
Se observă, totuși, necesitatea unei legi care să stabilească foarte clar atribuțiunile și responsabilitățile tuturor structurilor implicate, un set clar de reguli de angajare și care să exonereze forțele de intervenție contrateroristă de culpa juridică, în cazul producerii de victime colaterale.

În domeniul militar, în completarea legilor existente, a fost aprobată *Doctrina pentru Operații Speciale*, ediție 2003, care definește forțele speciale ca structuri „gata de luptă permanent”, subordonate șefului SMG, apte de a fi întrebuintate independent, în orice moment, în timp de pace, în situații de criză sau în timp de război și, în anumite situații, în cooperare cu forțele convenționale. Documentul mai prevede că, în cadrul misiunilor de bază ale forțelor speciale se include și combaterea terorismului.

De asemenea, există dispozițiuni ale șefului SMG care reglementează intervenția contrateroristă, în cooperare cu forțele specializate ale SRI.

2. Posibile obiective

Deși se consideră că nu există terorism autohton, riscurile pentru România sunt considerabile. În Zona de Operații de Sud-Est, infrastructura maritimă principală a României este reprezentată de zona Constanța, cu al doilea port ca mărime din Europa, cu un șantier naval cu capacități de construcții și reparații, cu facilități de realimentare și care este conectat cu

Europa Centrală și Marea Nordului prin rețeaua fluvială navigabilă.

Platformele de extracție petrolieră existente în largul Mării Negre, în zona economică exclusivă, rețeaua subacvatică de conducte petroliere și cabluri de comunicații constituie alte potențiale obiective.

Celelalte elemente de infrastructură de valoare strategică, respectiv instalațiile portuare de la Mangalia și Năvodari, aeroportul internațional M. Kogălniceanu, podurile peste Dunăre și canale, rețele de căi ferate, șosele și conducte, centrala nucleară de la Cernavodă fac din Dobrogea o zonă extrem de atractivă, cu o multitudine de ținte potențiale pentru organizațiile teroriste internaționale.

Apariția bazelor SUA în Dobrogea, creșterea traficului maritim și aerian al forțelor americane sporește consistent riscul unui atac.

Posibilele acțiuni teroriste care să afecteze interesele României în Marea Neagră sunt: atacuri asupra porturilor, prin folosirea explozibilului ambarcat, odată cu încărcătura, pe navele intrate în porturi sau aflate în larg; atacuri asupra

porturilor, navelor militare și civile, platformelor de foraj marin, conductelor și cablurilor subacvatice, prin folosirea unor nave cu explozibil manevrate prin telecomandă sau conduse de sinucigași; deturnarea navelor comerciale de către persoane aflate la bord; atacul și ocuparea platformelor de foraj marin, cu luarea de ostateci din cadrul echipajului; atentate cu scafandri sau cu mine de diferite tipuri; atacuri asupra instalațiilor, navelor și aeronavelor militare și civile aliate.

De asemenea, nu excludem posibile atentate teroriste asupra unor obiective ale României (ambasade, consulat etc.) aflate pe teritoriul țărilor riverane.

3. Operații în desfășurare pe plan internațional

În prezent, status quo-ul strategic existent în Marea Neagră prezintă unele probleme și nuanțe. Astfel, punctul de vedere și interesul strategic al României este de a transforma spațiul Mării Negre într-un spațiu al cooperării europene și euro-atlantice, prin angajarea NATO, UE, OSCE în soluționarea problemelor de securitate. În acest sens, România a cerut și susținut extinderea în spațiul Mării Negre a operației NATO ACTIVE ENDEAVOUR.

Inițiativa a fost respinsă de Turcia (sprijinită de Rusia și Ucraina), care nu dorește apariția unor forțe navale aparținând altor state din NATO, conservând astfel statutul de mare închisă¹¹.

În acest sens, începând cu 1 martie 2004, Turcia desfășoară operația navală națională BLACK SEA HARMONY.

Concepția operației este următoarea: instituirea unei prezențe navale care să contribuie la efortul general de descurajare, perturbare și prevenire a pericolului terorist și a traficului ilegal de arme de nimicire în masă, al mijloacelor prin

¹¹ Turcia dorește păstrarea controlului strâmtorilor, prin continuarea aplicării prevederilor Convenției de la Montreux (1963), care nu permite accesul în Marea Neagră al unor forțe navale cu platforme peste un anumit tonaj.

care acestea pot fi duse la țintă și altor materiale de acest gen.

La această operație navală au participat, în anul 2005, următoarele forțe și mijloace: 49 de fregate, 93 de nave de patrulare rapide, 23 de submarine, 188 de ieșiri-avion patrulare maritimă și 279 ieșiri-elicopter. Din punct de vedere C2, începând cu 1 octombrie 2005, a fost operaționalizat și un Centru permanent de coordonare, la Ereğli.

Turcia dorește extinderea operației la statele riverane și chiar preluarea graduală a acestei operațiuni de către BLACKSEAFOR. Deși benefică din punct de vedere al CT, aderarea tuturor statelor riverane va conduce la creșterea influenței și generalizarea controlului turco-ruso-ucrainean.

Poziția României s-a modificat întrucâtva, datorită faptului că va semna cu Turcia un acord tehnic pentru realizarea schimbului de informații.

4. Proceduri de acțiune

Operațiile contrateroriste reprezintă ansamblul măsurilor și acțiunilor ofensive realizate în scopul capturării sau anihilării teroriștilor, eliberării ostaticilor și restabilirii ordinii, în cazul desfășurării ori producerii unui atac terorist.

Intervenția contrateroristă se execută cu aprobarea CSAȚ și se realizează potrivit metodologiei elaborate de SRI. Conform legii, la solicitarea SRI, în funcție de amploarea și de natura acțiunii teroriste, pot fi angrenate forțe cu misiuni specifice din MAP.

Intervenția contrateroristă la obiectivele militare ale MAP care sunt efectiv atacate sau ocupate de elemente/grupări teroriste, în scopul capturării sau anihilării acestora, eliberării eventualilor ostatici și restabilirii ordinii legale, se execută de structuri specializate ale Detașamentul de Intervenție Rapidă (DIR), Batalionul 1 Operații Speciale „Vulturii” (B1 OpSp) și Grupul Naval al Forțelor pentru Operații Speciale (GNFOS),

numai în cooperare cu SRI și, eventual, cu alte forțe specializate din domeniul siguranței naționale.

MAP dispune de forțe și mijloace pentru blocarea și securizarea zonei critice, precum și mijloace de transport aerian și naval pentru realizarea unui timp de reacție oportun.

Dacă obiectivul este o navă sechestrată de teroriști care se găsește în marea teritorială, intervenția contrateroristă se realizează de forțe specializate ale SRI și MAP, sub comanda generală a SRI.

Dacă obiectivul este o platformă de foraj marin, aflată în afara teritoriului național, în zona contiguă sau economică exclusivă, opinăm că intervenția contrateroristă se poate realiza de către MAP, dacă CSAȚ dispune în acest sens.

Din punct de vedere legislativ, problemele de jurisdicție, comandă-control, ale regulilor de angajare și uzului de armă, nu sunt încă rezolvate.

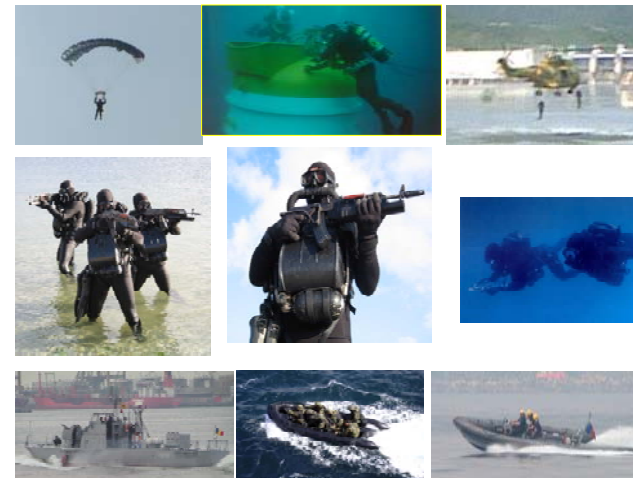
5. Pachete de forțe necesare

5.1. Pentru intervenția CT, structurile acționale ale MAP în măsură să execute misiuni de prevenire și combatere a terorismului sunt DIR, B 1 OpSpc și GNFOFOS.

Detașamentul de Intervenție Rapidă, aflat în subordinea DGIA, execută acțiuni contrateroriste, în baza hotărârii CSAȚ, la ordinul comun al șefului Statului Major General și directorului general al DGIA.

Batalionul Operații Speciale „Vulturii” este subordonat administrativ SMFT și operațional SMG. Angajarea în operații contrateroriste se execută la ordinul șefului SMG, iar structurile unității dispun de capacități acționale asigurate de structurile tip Detașament ALPHA, de valoare aproximativ companie.

Grupul Naval al Forțelor pentru Operații Speciale (GNFOFOS) este o unitate în curs de operaționalizare și urmează să fie în măsură să primească o gamă largă de misiuni complexe, dată fiind sensibilitatea situației politico-militare din

arealul Mării Negre, inclusiv de sprijin sau chiar intervenție contrateroristă directă. La această oră, există o singură subunitate certificată, Detașamentul 1 FOS (DNFOS) – care cuprinde scafandri de incursiune și militari în echipa de comandă.

Întrucât, după cunoștința noastră, SRI nu dispune de capacități reale pentru realizarea intervenției antiteroriste / contrateroriste în mediul acvatic, iar riscurile, pericolele și amenințările de natură teroristă specifice zonei sunt în continuă creștere, considerăm că se impune certificarea și, ulterior, afirmarea întregii subunități de scafandri de incursiune în structurile de intervenție contrateroristă ale MAP.

5.2. Sprijinul intervenției CT se asigură de către toate categoriile de forțe.

5.2.1 Structurile Forțelor Aeriene asigură sprijinul intervenției contrateroriste, executând misiuni pentru transportul personalului implicat în intervenția contrateroristă în proximitatea zonei critice; sprijin cu foc; evacuarea medicală și asigurarea cu mijloace de subzistență și medicale, în cadrul

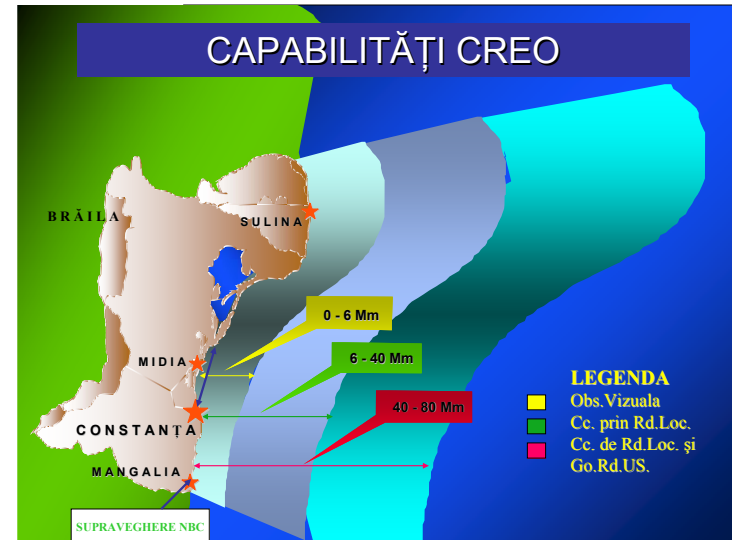
managementului consecințelor atacului terorist; punct de comandă înaintat.

Principala platformă a Forțelor Aeriene o constituie elicopterul IAR 330 Puma, în ambele variante, SOCAT și clasic. În prezent nu există decât un număr limitat de elicoptere abilitate să execute zboruri deasupra mării, pe distanțe mai mari de 50 km, echipate cu sisteme de flotabilitate, conform normelor de securitate a zborului. Aceste elicoptere sunt dislocate în prezent în baza aeriană M. Kogălniceanu.

În sprijinul acțiunilor contrateroriste, Forțele Aeriene mai pot interveni cu 1-2 elicoptere MEDEVAC, cu trei ieșiri AN-26 și una de C-130.

Elicopterele SOCAT, datorită sistemelor electronoptice de cercetare, a tunului de precizie și a mijloacelor radio de la bord, pot fi folosite pentru misiuni de cercetare, de sprijin cu foc și ca punct de comandă înaintat.

Raza de acțiune a elicopterului SOCAT permite o autonomie în zbor de aproximativ 2 ore și 30 de minute cu rezervorul

suplimentar, ceea ce înseamnă acoperirea unei distanțe de aproximativ 120 Mm (200km).

Având în vedere distanțele până la platformele petroliere, cea minimă de 90 km și cea maximă de 120 km, măsurate de la baza aeriană M. Kogălniceanu (100 km minim și 125 km maxim măsurate de la aerodromul Tuzla), se poate constata că, într-o acțiune contrateroristă asupra acestor obiective, se poate asigura sprijinul cu foc și evacuarea medicală cu o autonomie de aproximativ 30 de minute în zona obiectivului.

5.2.2 Structurile Forțelor Navale pot asigura date și informații, transportul până la obiectiv și, în unele situații, sprijinul cu foc.

Centrul de Război Electronic Operațional (CREO) asigură, în prezent, date și informații până la o distanță de aproximativ 80 Mm. Finalizarea și operaționalizarea sistemului SCOMAR va asigura cunoașterea permanentă a situației în apele teritoriale, zona contiguă și zona economică exclusivă a Mării Negre, prin realizarea unei imagini navale unice, distribuită

digital la mai mulți utilizatori, în interiorul MAp și din afara acestuia, în cadrul Sistemului Național de Prevenire și Combateră a Terorismului (SNPCT).

Pentru transportul DNFOF există navele organice, VENUS și JUPITER, dar pot fi folosite și cele trei fregate. După dotarea fregatelor cu elicoptere de bord, raza de acțiune și autonomia misiunilor în sprijinul operației speciale contrateroriste nu va mai constitui o problemă.

Pentru misiuni la litoral, Forțele Navale mai pot folosi în sprijin Batalionul de Infanterie Marină (BIM), structuri de poliție militară, Ap. NBC, geniu și EOD, sprijin logistic și medicale.

Subunitățile de infanterie marină pot executa misiuni în sprijinul intervenției contrateroriste pentru participarea la securizarea inițială a zonei în care a avut loc atacul terorist; executarea unor misiuni de sprijin în cadrul dispozitivului destinat intervenției contrateroriste și participarea la managementul consecințelor atacului terorist.

Structurile de poliție militară pot executa următoarele misiuni specifice: blocarea căilor de acces către obiectiv și asigurarea accesului în zone cu restricție pentru anumite categorii de persoane; securizarea unor zone din apropierea obiectivului atacat de teroriști; însoțirea unor transporturi cu destinații diverse și participarea la limitarea și înlăturarea efectelor atacului terorist.

5.2.3 Structurile Forțelor Terestre sunt în măsură să contribuie cu forțe suplimentare nespecializate, respectiv de batalioane de infanterie (parașutiști, vânători de munte etc.), structuri de poliție militară, Ap. NBC, geniu și EOD, sprijin logistic și medicale.

5.3. Pentru intervenția în cadrul unei misiuni NATO sau de tip coalitie

În conformitate cu negocierile existente, România și-a asumat responsabilitatea de a pune la dispoziția Alianței,

începând cu anul 2008, un pachet de forțe compus dintr-un element de stat major, un element FOS, un alt element DNFOF și o echipă tactică de operații psihologice.

Pe baza acordurilor și planurilor în vigoare în cadrul NATO sau al coalițiilor la care România este parte, Forțele Armate ale României pot executa intervenția contrateroristă la obiective din afara teritoriului național, cu respectarea prevederilor Legii nr. 42/2004 privind participarea forțelor armate la misiuni în afara teritoriului statului român, cu acordul și la ordinul autorităților cărora le-au predat controlul și comanda operațională.

6. Concluzii și propuneri

Bazându-ne pe experiențele secolului XXI, putem concluziona că folosirea forței armate în lupta împotriva terorismului, pe termen mediu și lung, nu este o soluție eficientă, atât timp cât nu este susținută de măsuri politice, economice, sociale, culturale și religioase la nivelul organizațiilor internaționale de securitate și cooperare, care să vizeze cauzele generatoare ale fenomenului terorist și nu numai efectele acestuia.

Aplicând dictonul că *trebuie o rețea pentru a combate o rețea*, opinăm că se impune realizarea capacităților de operare în rețele și conectarea, prin intermediul CCOA/SRI, a tuturor elementelor SNPCT la aceste rețele, de la comandantul suprem și CSAȚ la ultimul luptător.

Capabilitățile date de operarea în rețele oferă marele avantaj al cunoașterii permanente a situației operative, permite un flux mare de informații în trafic instantaneu și, nu în ultimul rând, asumarea permanentă și în deplină cunoștință de cauză de către conducerea politică a răspunderii intervenției contrateroriste.

În ceea ce privește Marea Neagră, segmentul de combatere a terorismului trebuie să se înscrie în politica națională în domeniul economic și social specifică zonei. În acest sens,

propunem câteva măsuri:

- Continuarea promovării contribuției NATO în proiectul de extindere a operației ACTIVE ENDEAVOUR în zona Mării Negre, inclusiv prin contribuția cu forțe a unor membri NATO ne-riverani.
- Realizarea unor capacități date de rețea prin urgentarea implementării proiectului SCOMAR și realizarea imaginii operaționale navale unice (Recognized Maritime Picture), integrând în rețea sistemele de senzori ale MAI și MAP.
- Dotarea Forțelor Navale cu un sistem de avion fără pilot (UAV) care să execute misiuni în folosul CREO și care, în caz de atac terorist, să asigure imagini de la obiectiv în timp real.
- Realizarea și implementarea unei inițiative legislative privind întărirea securității porturilor românești la Marea Neagră care să reglementeze atribuțiunile și să stabilească proceduri de operare pentru structurile statului cu responsabilități în domeniu: Poliția de Frontieră/MAI, Direcția Generală a Vămirilor, SRI, MAP., inclusiv de legiferare a folosirii forței pentru nave care desfășoară acțiuni similare aeronavelor de tip RENEGADE.
- Continuarea implicării României în proiectul BLACKSEAFOR și BLACK SEA HARMONY conform intereselor naționale și cu limitările specifice.
- Lansarea unei inițiative româno-bulgare de desfășurare a unei operațiuni permanente în apele teritoriale și zonele economice exclusive, sub egida NATO și a CCMAR Napoli, care să contribuie cu informații la operația ACTIVE ENDEAVOUR și identificarea resurselor pentru trecerea la desfășurare.
- Continuarea implicării active a României în inițiativele de securitate regională care au componente de

combatere a terorismului: Organizația Cooperării Economice a Mării Negre, Centrul SECI de combatere a criminalității transfrontaliere, Inițiativa pentru Securitatea Frontierelor la Marea Neagră, Centrul de la Burgas privind schimbul de informații între gărzile de coastă ale statelor riverane Mării Negre, Inițiativa Mării Negre în domeniul urgențelor civile etc.

- Operaționalizarea tuturor structurilor DNFOS și continuarea instruirii la obiectivele aflate în marea teritorială, zona contiguă și zona economică exclusivă, inclusiv prin acțiuni de verificare a vigilenței de tip „Red Team”.
- Elaborarea Legii Operațiilor speciale și a Doctrinei de Combatere a Terorismului în Armata României.

Pe plan național s-au făcut progrese însemnate de la declanșarea *războiului global împotriva terorismului*, iar victoria finală în această campanie va depinde în special de doi factori: voința politică susținută și constituirea capacităților apte să facă față provocărilor. Lupta împotriva terorismului nu s-a terminat, menținerea unui efort susținut pentru realizarea unor capacități eficiente fiind în interesul național pe termen lung. Cheia succesului în lupta împotriva terorismului constă în cooperarea permanentă, internă și internațională.

Considerăm, totuși, că soluția pe termen lung trebuie căutată în măsuri economice, sociale, politice și mai puțin militare.

GRUPUL DE SCAFANDRI DE INCURSIUNE - STRUCTURĂ DESTINATĂ INTERVENȚIEI ANTITERORISTE /CONTRATERORISTE ÎN ZONA MĂRII NEGRE

Colonel Vasile BOGDAN

1. Riscuri ce derivă din situația geostrategică

Evoluția continuă a mediului de securitate se caracterizează prin transformări substanțiale, care necesită adaptarea și perfecționarea criteriilor clasice de analiză a securității internaționale.

Noile provocări la adresa securității, amplificate și de suprapunerea unor fenomene precum globalizarea și fragmentarea, se adaugă riscurilor, amenințărilor și

179

vulnerabilităților clasice. Riscurile și amenințările asimetrice cresc în intensitate și se extind ca arie de manifestare, prevenirea și contracararea acestora constituind o responsabilitate esențială a tuturor statelor.

La nivel regional, zona Mării Negre și spațiul ex-sovietic cunosc o recrudescență a fenomenului terorist. Acest fenomen se materializează în: transformarea regiunii în zonă de tranzit și refugiu pentru rețele teroriste din Asia Centrală, Golf și Caucaz, în drumul acestora spre Europa Centrală și Occidentală; creșterea presiunii extremismului islamic; consolidarea organizațiilor teroriste vechi și apariția altora noi; amplificarea mișcărilor separatiste din zona Caucazului, concomitent cu sporirea conexiunilor acestora cu zona Orientului Mijlociu.

Potrivit unor aprecieri recente, în ultima perioadă, pe teritoriul Ucrainei (dar și pe cel al Republicii Moldova și Federației Ruse) a început să se manifeste activ și influent wahhabismul. Extinderea fundamentalismului islamic în regiunile nordice ale Mării Negre ar putea constitui în viitor o amenințare directă la adresa securității zonei extinse, inclusiv a României.

Sintetic, în zona Dobrogei se manifestă un grup de factori de risc zonal, din care amintim:

- participarea României la coaliția antiteroristă și probabilitatea dislocării în viitor a unor baze NATO în arealul respectiv;
- existența în zona Dobrogea (Constanța și Eforie Sud) a Comandamentului SEEBRIG;
- recrudescența fenomenului terorist în zona adiacentă;
- proliferarea fenomenului crimei organizate, precum și posibilitatea atragerii unor persoane autohtone în rețele de traficanți de arme și materiale interzise.

Toate aceste elemente sporesc rolul unor structuri militare distincte, cu rol major în activitatea specifică de prevenire și contracarare a acestor factori de risc.

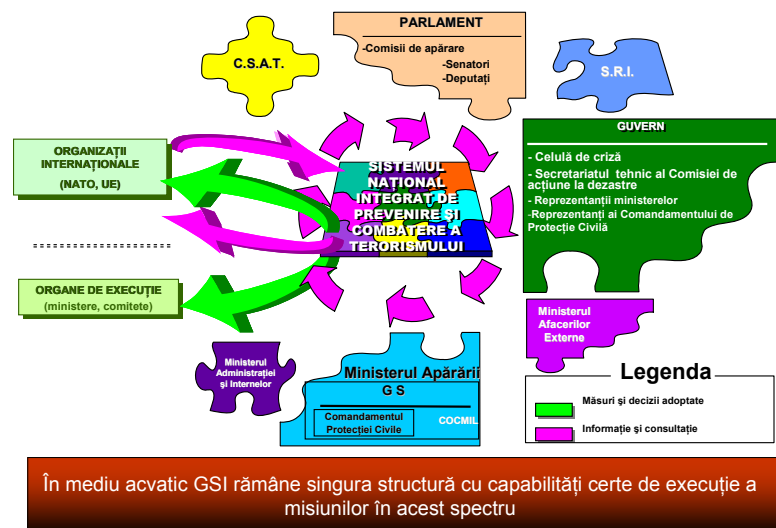
180

2. Locul și rolul Grupului de Scafandri de Incursiune în sistemul de prevenire și combatere a terorismului

Lărgirea spectrului de riscuri neconvenționale, diversitatea tipologiei crizelor și conflictelor care generează provocări multiple și pentru care se impun reacții multidimensionale au determinat accentuarea efortului pentru operaționalizarea unei componente specializate de intervenție la litoral a Armatei României, precisă, discretă și rapidă, pregătită și dotată pentru executarea unor misiuni specifice, în deplin consens cu interesele fundamentale ale statului român - Grupul de Scafandri de Incursiune (GSI).

Menționăm faptul că GSI, la ordinul Autorității Naționale de Comandă, este în măsură să execute întreaga gamă de misiuni prevăzute în Doctrina pentru operații speciale.

GSI trebuie să îndeplinească toată paleta de misiuni rezervată FOS: cercetare specială, acțiuni directe, combaterea terorismului, asistență și sprijin în străinătate.

Se cunoaște faptul că GSI este o structură proiectată să dispună de capacități acționale în toate cele trei medii: terestru, aerian și acvatic (lacustru, râuri și maritim). Trebuie să precizăm că, prin excelență, mediul acvatic este dimensiunea rezervată aproape exclusiv GSI.

Chiar dacă diferite structuri din Ministerul Apărării, Serviciul Român de Informații (SRI), Ministerul Administrației și Internelor, Serviciul de Protecție și Pază au inițiat și derulat activități de pregătire a unor capacități de resortul acțiunilor în mediul acvatic, preocupările respective sunt la început, iar capacitățile acționale insuficient conturate.

La o analiză temeinică privind capacitățile de acțiune în acest mediu, SRI, ca autoritate tehnică în cadrul Sistemului Național de Prevenire și Combatere a Terorismului (SNPCT), recunoaște faptul că GSI rămâne singura structură cu capacități certe de execuție a misiunilor în acest spectru.

Așadar, rolul GSI este de a desfășura, independent sau în cooperare cu forțele și mijloacele aparținând Statului Major al Forțelor Navale (SMFN) și instituțiilor ce compun SNPCT, misiuni de prevenire și combatere a terorismului la litoral, în marea teritorială, în zona contiguă, zona economică exclusivă sau la alte obiective, la ordinul Autorității Naționale de Comandă.

După cum se cunoaște, misiunile de prevenire a terorismului se desfășoară anterior producerii evenimentelor teroriste, au rol de preîntâmpinare, zădărniciere sau descurajare a acestora și, de regulă, acoperă cvasitotalitatea misiunilor întreprinse în domeniul de referință. Acestea dau dimensiunea antiteroristă a acțiunilor militare a GSI.

Misiunile de combatere a terorismului sunt acțiunile militare întreprinse după producerea crizei teroriste. În mod generic, acestea dau dimensiunea contrateroristă.

GSI este structura destinată să execute atât misiuni de prevenire, cât și misiuni de combatere a terorismului.

3. Componerea

Grupul de Scafandri de Incursiune este o structură componentă a Statului Major al Forțelor Navale care are în organică mai multe detașamente cu organizare identică, fiecare detașament având în componere 14-20 militari.

Detașamentul – ca structură de bază a grupului - este organizat pe mai multe echipe luptătoare și o echipă de comandă.

În cadrul evaluărilor intermediare efectuate de către structura abilitată a Statului Major General în primăvara acestui an, s-a certificat faptul că Detașamentul 1 are dotarea, pregătirea minimale, iar personalul cunoaște și aplică procedurile standard de operare. Concluzia finală a activității de evaluare a fost că Detașamentul 1 posedă capacitatea operațională necesară pentru executarea misiunilor de intervenție contrateroristă.

Desigur că dezvoltarea unei capacități specializate la nivelul întregului GSI presupune o gradualitate.

Celelalte două detașamente, dispunând de un grad scăzut de încadrare cu personal și un nivel redus de dotare cu echipamente majore, necesită să fie incluse într-un plan de operaționalizare structurală și acțională, pentru a fi în măsură să execute, independent sau în cooperare cu alte structuri specializate aparținând SNPCT, misiuni de intervenție antiteroristă / contrateroristă.

4. Misiuni

Pentru acoperirea simultană a nevoilor specifice, impuse de bivalența comenzii/ controlului – NATO, respectiv națională, - apreciem că GSI poate fi în măsură să execute o paletă amplă de misiuni, astfel:

- supravegherea optică a zonelor critice, recunoașterea și determinarea locurilor de aterizare, debarcare, punctele de coordonare, cercetarea apropiată a țintelor, cercetarea plajelor și cercetarea EOD;

- cercetarea amfibiie și avansată, inclusiv cercetare hidrografică, folosind tehnică și înregistratoare de profil bazate pe sistemul avansat GPS diferențial;
- cercetarea amfibiie și avansată, inclusiv cercetare hidrografică, de la distanță sau evitând înotul la suprafață, folosind tehnică GPS diferențial sau sisteme de navigație inerțială;
- detonarea obstacolelor și elementelor EOD dispuse pe plaje;
- atacuri limitate de nivel echipă / patrulă / detașament, folosind lunetiști și dispozitive explozive portabile cu sisteme de aprindere cu întârziere;
- operații cu înotători de luptă folosind aparate de respirație cu circuit închis și dispozitive explozive portabile de atac cu sisteme de aprindere cu întârziere;
- operații cu înotători de luptă folosind mijloacele de deplasare sub apă, pentru a mări raza de acțiune și cantitatea de armament utilizat;
- participarea la realizarea dispozitivului de blocare și securizare a zonelor critice în care s-a produs evenimentul terorist;
- executarea sau participarea la protejarea infrastructurilor critice dispuse la litoral (râuri) sau în larg;
- participarea, în cooperare cu alte forțe, la executarea operațiilor contrateroriste;
- executarea/participarea la managementul consecințelor atacurilor teroriste, în situația producerii acestuia la un obiectiv dispus la litoral sau în mediul acvatic;
- participarea la pregătirea și dezvoltarea unor activități/inițiative de cooperare cu armatele statelor NATO sau structuri reprezentative aparținând SNPCT;
- participarea la operații maritime de atac / operații de interdicție maritimă (boarding) executate cu

ambarcațiuni/nave rapide (FAC) beneficiind de armament de sprijin și / sau armamentul propriu.

Spațiul de beligeranță în care se desfășoară aceste misiuni poate fi în interiorul zonei de interes a Alianței sau în afara acesteia.

Pentru îndeplinirea acestor misiuni se impune ca structura de bază a grupului, detașamentul, să dispună de:

- ambarcare integrală pe ambarcațiuni rapide cu cocă rigidă, cu autonomie mare de acțiune;
- autosustenabilitate, prin intermediul capacităților logistice proprii;
- nivel adecvat de dotare;
- nivel operațional la standarde riguroase.

Misiunile prezentate mai sus pot fi desfășurate la ordinul Autorității Naționale de Comandă sau NATO, în funcție de subordonarea structurii aparținând GSI.

5. Dotarea

Principiul de bază în fundamentarea nevoilor de dotare a GSI este cel al configurării particularizate, în funcție de specificul fiecărei misiuni.

GSI trebuie să utilizeze echipamente, tehnică militară, armament, muniții, materiale și aparatură specială de ultimă generație.

Procesul de management al achizițiilor de bunuri materiale și mijloace destinate structurilor GSI are la bază criteriile stricte de performanță și standarde tehnice de calitate, care să asigure compatibilitatea cu echipamentele aflate în înzestrarea structurilor similare din țările membre NATO cu care cooperează pe durata acțiunilor specifice.

Echipamentele și mijloacele tehnice comune se asigură din depozitele Ministerului Apărării sau, după caz, prin achiziții publice, în funcție de programele elaborate anual în acest scop, potrivit competențelor stabilite de lege.

În concordanță cu specificul misiunilor GSI, echipamentele cu care sunt dotate detașamentele trebuie să îndeplinească o serie de cerințe operaționale, cum sunt: volum mic și greutate redusă, miniaturizare și multifuncționalitate, simplitate în construcție, utilizare, întreținere și reparare, durată de întrebuințare mare și fiabilitate sporită.

Pentru implementarea cerințelor operaționale specifice GSI, dotarea acestuia trebuie să cuprindă elemente specifice care să răspundă unor cerințe minimale.

Menționăm că, la momentul actual, parte din echipamentele majore existente la nivelul GSI nu asigură dotarea tuturor detașamentelor. De asemenea, există echipamente care nu mai funcționează la parametrii normali, ca urmare a depășirii duratei de funcționare sau executării deficiente a mentenanței (compresor aer, complete de scufundare).

Apreciem ca fiind necesară luarea măsurilor ce se impun pentru soluționarea deficiențelor în activitatea de înzestrare a

GSI cu echipamente, armament, tehnică și materiale.

Analiza atentă a echipamentelor propuse analizei conduce la concluzia că acestea nu sunt suficiente pentru acoperirea întregului domeniu reclamat de dimensiunea antiteroristă și, respectiv, contrateroristă. Este și normal. GSI are rolul de a participa, alături de alte forțe, la pregătirea și executarea operației antiteroriste și, respectiv, operației contrateroriste. GSI va executa acțiuni acolo unde alte forțe nu au capacități de nivelul cerut - sub apă. Celelalte misiuni conexe intervențiilor, derulate la suprafață, vor fi executate de forțele abilitate, ce dispun de aceste posibilități.

6. Instrucția

Instrucția GSI trebuie abordată corespunzător principiului „instruiește-te ca în situații de luptă”.

Încărcarea maximă a conținuturilor instruirii în perioada de instrucție operațională și severitatea evaluărilor detașamentului la sfârșitul fiecărei etape trebuie să fie preocupări firești ale SMG și SMFN, deopotrivă.

Procedurile de pregătire și executare a misiunilor specifice vor fi în acord cu prevederile documentelor naționale și NATO, pe baza listei cu cerințele esențiale ale misiunii, elaborate de SMFN.

Obiectivele și secvențele planificate pentru instrucția antiteroristă și, respectiv, contrateroristă vor fi în consens cu „Metodologia privind pregătirea și executarea intervenției antiteroriste la obiectivele și activitățile din responsabilitatea MAP” și „Normele de aplicare a metodologiei privind pregătirea și executarea intervenției contrateroriste” (proiect).

În cadrul exercițiilor planificate se va ține seama, în mod obligatoriu, de situația operațională de ansamblu în zona Mării Negre. Se vor avea în vedere analiza și armonizarea elementelor ce privesc influența mediului geografic, existența religiilor predominante și aria de răspândire a acestora,

posibilitățile unor factori de presiune și influență, permeabilitatea unor sectoare și existența unor „ferestre de vulnerabilitate” care să facă probabilă/ posibilă acțiunea unor grupări teroriste.

Modelul amenințării teroriste va avea ca finalitate crearea unei imagini cât mai complete, care să beneficieze de informațiile necesare planificării exercițiilor, cât și pentru evitarea surprinderii.

Întocmirea modelului amenințării se face pe baza datelor și informațiilor deținute despre entitățile teroriste din zona de influență, cât și cea de interes, cuprinzând elemente esențiale, cum sunt:

- compunerea și valoarea adversarului potențial;
- tacticile utilizate de entitățile teroriste cele mai reprezentative;
- experiența în realizarea unor atentate sau acțiuni de amploare;
- evaluarea nivelului de pregătire pentru misiuni a entităților teroriste avute în vedere;
- modalitatea uzuală de planificare, executare a unor atentate și comportarea post-acțiune;
- considerații asupra modului probabil de angajare a

- forțelor;
- eficacitatea mijloacelor tehnice și echipamentelor aflate în dotarea acestora;
- sprijinul logistic, între care posibilitățile financiare;
- evaluarea punctelor tari și vulnerabilitățile entității teroriste;
- prezentarea acțiunilor tipice și a opțiunilor standard adoptate în caz de eșec;
- posibilitatea de sprijin a acestora în zonă de către elemente simpatizante;
- probabilitatea unui terorism de stat, mascat cu abilitate;
- liderii militari sau civili și profilul psihologic al acestora.

Modelul amenințării se va elabora stabilind cu acuratețe modul în care adversarul execută acțiunea teroristă în condiții normale, dar și a felului în care acesta reacționează la situații neprevăzute.

La analiza capacității forțelor adversarului se iau în considerare atât aspectele ce țin de capacitatea acestora de a executa un anumit tip de acțiune, cât și capacitatea de a executa sprijinul acțiunii curente.

Se impune ca, pe măsură ce vor fi încadrate și dotate cu tehnica și echipamentele necesare, detașamentele în curs de operaționalizare să execute instrucția subunității având ca scop final aplicarea procedurilor specifice misiunilor de prevenire și combatere a terorismului.

Deoarece este o structură atipică, este necesar ca, pe timpul desfășurării ședințelor de instrucție a GSI, să se accentueze procesul de asimilare a procedurilor specifice prevenirii și combaterii terorismului, în conformitate cu prevederile MC 472 și ale Legii 535/2004.

De asemenea, se impune reluarea activităților de instruire în comun cu structuri similare aparținând SRI sau Ministerului

Administrației și Internelor cu atribuții în domeniul prevenirii și combaterii terorismului și identificarea unor forme de instruire la reciprocitate.

Operaționalizarea tuturor structurilor GSI și continuarea instruirii la obiectivele aflate în marea teritorială, zona contiguă și zona economică exclusivă vor conduce, în mod firesc, la creșterea nivelului de încredere și securitate în zona Mării Negre.

MANAGEMENTUL CRIZELOR CARE POT AFECTA ORDINEA PUBLICĂ

Comisar șef Liviu CROITORESCU
Comisar șef Vasile GUȘATU

Organizations, whatever their field of activity, are concerned about any kind of disturbance which could jeopardize their normal functioning or damage their reputation. Crises that can affect law and order are mentioned among this kind of disturbances.

În fiecare organizație, indiferent de domeniul ei de activitate, există preocupări legate de disfuncționalitățile ce pot să apară în interiorul ei și care sunt capabile să pună în pericol funcționarea normală și reputația de care se bucură. Din acest motiv a luat amploare studiul cauzelor, modului de apariție și de manifestare al acestor perturbări, precum și al consecințelor acestora. Crizele ce pot afecta ordinea publică sunt considerate a fi astfel de disfuncționalități. Unele crize pot fi anticipate și prevenite, altele, din contra, nici măcar nu pot fi bănuite și, de obicei, se instalează brusc. Crizele din domeniul ordinii publice au implicații majore în viața și în activitatea societății, cu consecințe nedorite. Pentru a înlătura acest neajuns este nevoie de un management științific și eficient, în cadrul unui sistem coerent și articulat rațional, care să ducă la soluționarea aspectelor privind originea și evoluția proceselor distructive în discuție.

Conceptul de management al crizelor are semnificații multiple și se folosește mult în teorie și practică. Esențialul în analiza și tratarea lui îl constituie determinarea conținutului, a elementelor și direcțiilor care-i stabilesc trăsăturile. Dat fiind caracterul complex al managementului crizelor, au apărut numeroase și variate definiții ale acestui concept.

Din punctul nostru de vedere, managementul crizelor constituie un ansamblu organizat coerent de concepte, principii, funcții, reguli, norme, structuri, metode, instrumente și tehnici prin care sunt explicate și dirijate fenomenele ce se produc la nivelul societății.

După modul de acțiune pentru gestionarea crizelor, managementul poate fi împărțit în mai multe tipuri: management reactiv, management proactiv și management interactiv.

Studiile asupra managementului crizelor și dezastrelor au arătat că gestionarea crizei, din această perspectivă, se desfășoară pe faze și etape, în majoritatea crizelor se parcurg cel puțin cinci etape: semnalizare; detecție, pregătire; prevenire, gestionare criză/ reducere; limitarea daunelor și recuperare; refacere.

Managementul interactiv intervine în toate cele cinci faze de dezvoltare a unei crize, având posibilitatea să treacă cu succes peste toate încercările și să își perfecționeze modul de acțiune, pentru a nu se repeta greșelile în cazul unei noi crize. Indiferent de tipul crizei și al managementului adoptat, trebuie să existe o strategie pentru a pregăti societatea în eventualitatea apariției unei crize. Orice strategie trebuie să fie concepută și pusă în practică încă din perioada de normalitate.

Există câteva etape necesare în elaborarea și punerea în practică a unei strategii: diagnoza stării societății; planificarea acțiunilor; comunicarea; evaluarea răspunsului la crize și ajustarea planurilor.

Instituțiile cu roluri în gestionarea crizelor ce pot afecta ordinea publică trebuie să aibă în vedere câteva tipuri de acțiuni.

Acțiuni strategice: schimbări drastice în filozofia instituției; integrarea managementului crizelor în misiunea fundamentală a instituției; includerea în consiliu (organismul colectiv de conducere al instituției) a echipei de gestionare a crizelor;

integrarea managementului crizelor în planificarea strategică; antrenamente și dezbateri pe linia gestionării crizelor; existența unor planuri pregătite pentru orice tip de risc identificat.

Acțiuni tehnice și structurale: crearea echipei de gestionare a crizelor; crearea unui buget special pentru gestionarea crizelor; dezvoltarea și actualizarea politicilor și instrucțiunilor de gestionare a crizelor; realizarea unor documente privind personalul, resursele și capacitățile instituției, crearea unui spațiu special destinat echipei de gestionare a crizelor; utilizarea consultațiilor unor experți și a unor echipe de gestionare a crizelor din afara instituției etc.

Acțiuni de evaluare și diagnoză: acceptarea controalelor organului legislativ și, unde este cazul, a societății civile; respectarea reglementărilor privind relațiile cu mass-media; ierarhizarea strictă a acțiunilor ce trebuie executate; identificarea oricăror probleme care pot semnaliza pericole; efectuarea unor studii pentru descoperirea de amenințări ascunse; evaluarea și critica răspunsului după trecerea crizei etc.

Acțiuni de comunicare: pregătirea personalului pentru relațiile cu mass-media pe timpul crizei; amplificarea informării în rândul forțelor de acțiune/ale instituției și evitarea dezinformării acestora; planificarea informării comunității locale și societății civile, în general; amplificarea colaborării cu structurile și asociațiile care pot sprijini instituția în rezolvarea crizelor; utilizarea unor mijloace și tehnologii diversificate de comunicare.

Acțiuni psihologice: amplificarea colaborării cu sindicatele și alte organizații; acceptarea aducătorilor de vești proaste; o mai bună vizualizare a impactului crizelor asupra societății și angajaților instituției; asigurarea asistenței psihologice a angajaților; managementul stresului și panicii: rememorarea simbolică a crizelor, pericolelor și succeselor trecute etc.

Este destul de dificil de stabilit un set standard de măsuri pentru a stăpâni o situație de criză. Câțiva autori s-au încumetat

să dea definiții ale managementului de criză. Iată cele mai importante dintre ele:

- W.T. Coombs consideră că „managementul¹ crizelor reprezintă un set de factori concepuți pentru a combate și a reduce daunele produse de crize. Altfel spus, managementul crizelor încearcă să prevină și să reducă efectele negative ale crizelor și să protejeze organizația, publicurile implicate și domeniul respectiv de pagubele posibile”.
- J.C. Fearn - Bonko consideră că „managementul crizei este un proces de planificare strategică, având scopul de a elimina o parte din riscul și nesiguranța datorate evenimentelor negative și care permite instituției să-și controleze criza”.

Obiectivele Ministerului Administrației și Internelor pentru managementul crizelor interne

Aplicarea măsurilor de reformă, conexe cu particularitățile geostrategice ale dispunerii României, cu insuficiența unor reglementări în anumite domenii, cu posibilitățile reduse de asigurare a unei protecții sociale minime și decente, cu creșterea numărului și amplitudinii mișcărilor de protest, cu pericolele și amenințările la adresa securității naționale, apărării ordinii publice, precum și cu pericolul ori producerea unor dezastre, apreciem că favorizează apariția a numeroase tensiuni, conflicte, care, nerezolvate, pot evolua, transformându-se în crize. În ultimii ani, în țara noastră au avut loc o serie de evenimente interne care au degenerat în crize, ce impun elaborarea unei strategii naționale pentru prevenirea și gestionarea crizelor.

Criza internă, în sensul proiectului Strategiei naționale de prevenire și gestionare a crizelor, reprezintă manifestarea acută

¹ Timothy COOMBS, *Ongoing Crisis Communication*, Londra, 1999.

a unor conflicte, tensiuni, contradicții sau dezastre și accidente grave, de natură să afecteze funcțiile vitale ale unui sistem (social, economic, politic etc.) și pentru a cărei soluționare este depășită capacitatea obișnuită de intervenție, datorită pericolozității și amplitudinii.

Starea de criză reprezintă situația creată de apariția și derularea rapidă a unor evenimente, care sporesc în mod substanțial peste nivelul normal impactul asupra sistemului național general sau a subsistemelor sale, măbind posibilitatea izbucnirii violențelor sau a altor fenomene care pot dereglă normalitatea în sistem.

Obiectivul strategic al prevenirii și gestionării crizelor îl constituie asigurarea funcționării normale a statului român, prin identificarea, monitorizarea și menținerea sub control a tuturor surselor potențial generatoare de crize și acțiunea unitară a autorităților și forțelor abilitate pentru limitarea escaladării crizelor, atunci când acestea s-au produs, soluționarea, lichidarea urmărilor și revenirea la normalitate.

Căile de atingere a obiectivului strategic al prevenirii și gestionării crizelor sunt:

existența unui cadru juridic care să precizeze și desemneze autoritatea ce stabilește instalarea crizei și starea de criză, atribuțiile, responsabilitățile și competențele autorităților publice centrale și locale în problematica prevenirii și gestionării crizelor;

- constituirea și funcționarea optimă a sistemului integrat al instituțiilor statului cărora le revin atribuții și responsabilități de identificare, prevenire și gestionare a crizelor;
- realizarea și menținerea unui sistem logistic corespunzător pentru toate structurile de conducere și execuție care sunt angajate în prevenirea și gestionarea crizelor;

- funcționarea eficientă a sistemului de informare, monitorizare și gestionare a situațiilor de criză.

Diminuarea sau înlăturarea crizelor este de dorit, dar nu se poate face decât prin intervenția factorului conștient, subiectiv, prin voința și acțiunea dirijată a oamenilor. Organele specializate ale statului realizează această acțiune prin instituțiile politice, juridice, economice, militare existente în acest moment în România.

În ultimul timp au apărut tot mai mult în literatura de specialitate concepte ca „gestionarea crizelor” sau „managementul crizelor”, care sugerează o abordare mult mai complexă a situațiilor ce pot genera conflicte și a modalităților de soluționare a acestora.

Opinăm că managementul crizelor este o activitate deosebit de complexă, care trebuie să fie reglementată prin lege, în concordanță cu Constituția, cadrul legislativ și procedurile democratice existente. Se impune ca noua organizație care gestionează criza să dispună de un lanț unificat, de atribuțiuni și o stabilire foarte clară a responsabilităților fiecărei structuri, de la nivel central până la structurile de execuție. De o importanță deosebită este cooperarea interministerială și civil-militară pe problemele esențiale și în detaliu pentru toate măsurile de prevenire ce se impun. Instituția de gestionare a crizelor (sistemul național) este cea care, în principal, rezolvă următoarele probleme:

- se ocupă de toate tipurile de crize posibile, acoperă întregul teritoriu național și asigură, la nevoie, cooperarea cu vecinii sau organizațiile internaționale;
- dispune de resurse clar definite, pe care le folosește la maximum în situații de criză, iar atunci când nu sunt crize în derulare, se va desfășura activitate de prevenire, cercetare; studiu și măsuri de cunoaștere a fenomenelor posibile a degenera în crize. Acest lucru se poate desfășura cu personal și resurse materiale deja

existente la nivelul diferitelor ministere, inclusiv la nivelul Ministerului Administrației și Internelor, unde apreciem că există specialiști formați în studiul, prevederea, prevenirea și acțiunea pentru stoparea stărilor de criză. Totuși, considerăm că, în prezent, nu există suficiente structuri, organizații la nivelul ministerului, inspectoratelor generale și al comandamentelor de armă specializate în gestionarea crizelor;

- răspunsul la criză în plan intern se poate realiza de mai multe ministere, în funcție de domeniul de manifestare al crizei, dar acest lucru apreciem că se poate realiza numai dacă va fi desemnat un minister conducător, selectat în funcție de natura crizei;
- orice răspuns la criză trebuie să fie în concordanță cu Constituția și normele legale. Soluționarea crizelor, pe cât posibil, la nivel local se va face de către autoritățile locale, iar când situația degenerază în conflict deosebit de grav, autoritățile naționale vor acorda asistență și sprijin total, atât în personal specializat, cât și cu resurse financiare și materiale. Obligația autorităților locale este de a informa constant autoritățile naționale și de a soluționa cererile privind resursele financiare, materiale și umane de care este nevoie urgentă pentru stoparea sau lichidarea situației de criză;
- ministerele responsabile de analiza și prognoza crizelor vor menține aceste funcții pe durata crizei, după care posturile respective vor fi redistribuite în cadrul ministerului, pentru rezolvarea problemelor curente de rang ministerial;
- documentația folosită, de regulă, este cea standard, dar se poate face uz de manuale, regulamente și alte materiale ale organizațiilor internaționale (NATO,

ONU), alte materiale de specialitate pe care le-au folosit unele țări care s-au confruntat cu astfel de crize, modele standard existente la nivel național sau unele documentații existente la nivelul ministerelor implicate și, de ce nu, documente existente la nivel interministerial.

În continuare, vom prezenta câteva obiective ale gestionării crizei în România anilor 2000-2010 și măsuri ce se impun în diferite domenii, precum și principalele activități ce se desfășoară pentru gestionarea crizei.

Obiectivele gestionării crizei ar putea fi:

- stabilirea căilor prin care s-ar putea asigura reducerea tensiunilor, astfel încât să se prevină escaladarea până la nivelul la care aceasta ar putea afecta securitatea națională a României;
- gestionarea efectivă a crizelor apărute în diferite domenii pentru a preveni transformarea acestora în conflicte locale, zonale, regionale sau naționale care ar afecta grav ordinea și liniștea publică la aceste niveluri;
- organizarea și pregătirea civilă și militară a țării, care să asigure ordinea și liniștea publică în mod corespunzător, astfel încât, pentru diferitele tipuri de criză și etape ale acestora, să existe capacitatea de a descuraja acțiunile factorilor care generează situația de criză;
- optimizarea algoritmului prin care se poate controla reacția, iar în cazul în care izbucnesc conflicte, să prevină escaladarea lor și să convingă părțile să renunțe în mod pașnic la conflict.
-

Având în vedere obiectivele gestionării crizei, se poate pune în evidență necesitatea unor abordări corespunzătoare pentru

cunoașterea situației premergătoare crizei, astfel încât să existe un echilibru în sistem și o stabilitate la nivelul stării de normalitate.

Ministerul Administrației și Internelor, în dubla sa calitate de gestionar al administrației și ordinii publice, are în vedere următoarele obiective care să ducă la prevenirea stărilor de criză: creșterea gradului de siguranță civică pentru toți cetățenii României, a drepturilor și libertăților fundamentale ale acestora; apărarea și garantarea proprietății private și publice; întărirea acțiunilor de prevenire și control al criminalității organizate, economico-financiare și a corupției; accelerarea procesului de reconstrucție și modernizare instituțională a întregului sistem de ordine publică; formarea unui comportament modern și eficient în muncă al lucrătorului din Ministerul Administrației și Internelor; perfecționarea legislației specifice; eliminarea birocrăției; eficientizarea colaborării cu autoritățile din sistemul național de apărare, siguranță națională, justiție, precum și cu societatea civilă.

Îndeplinirea obiectivelor menționate va trebui să se bazeze pe respectarea fermă a următoarelor principii: supremația legii; principiul teritorial și al situației operative specifice; prevenirii și descurajării acțiunilor de tulburare a ordinii publice; operativității și interoperabilității; echidistanței; nonsurprinderii; suficienței, gradualității și proporționalității; colaborării cu populația; respectării drepturilor și libertăților omului; intervenției specializate și cooperării.

Multe aspecte referitoare la **analiza situațiilor de criză** au fost prezentate în capitolele anterioare. Prin factorii de instabilitate în domeniul ordinii publice au fost analizate, spunem noi, în mod amănunțit cauzele ce pot declanșa crize interne. Tipurile posibile de crize interne, caracteristicile lor și fazele evoluției au fost, de asemenea, trecute în revistă. În acest subcapitol vom încerca să ne referim la manifestările care particularizează situațiile de criză internă.

Specialiștii români și străini din domeniul ordinii publice și cel al luptei împotriva dezastrelor au scos în evidență faptul că, de-a lungul dezvoltării istorice a societății românești, crizele care au zguduit-o au fost extrem de diferite în conținut și forme de manifestare. Chiar și atunci când au avut cauze și condiții comune de evoluție, crizele s-au manifestat în mod diferit. Cu toate acestea, în domeniul crizelor ce pot afecta ordinea publică câteva manifestări sunt comune și le particularizează:

- creșterea infracționalității, prin apariția unui grad de violență care-l depășește pe acela inerent unei situații normale, înțelegând prin „violența normală” „criminalitatea ordinară”, de fiecare zi, pentru care poliția asigură măsuri curente de combatere, în limitele legii. În această categorie se înscriu: acțiunile violente cu grad sporit de pericol desfășurate de grupuri mari de persoane; devastările și furturile săvârșite de grupuri înarmate, în mod special din avutul public, dar și din cel privat, urmate de cele mai multe ori de incendierea clădirilor și mijloacelor mobile; acțiunile cu caracter de vendetă de tip mafiot între diverse grupuri sociale, politice, etnice, religioase etc.;
- izbucnirea unor tulburări și manifestații mari cu caracter revendicativ, de diverse nuanțe, greu de soluționat și care degenerază în acțiuni de încălcare gravă a normelor de drept, pun în pericol ordinea constituțională și stabilitatea internă, tulburări ce se pot desfășura la nivel național sau zonal;
- deplasarea unor grupuri mari de oameni dinspre zonele afectate de criză spre cele neafectate sau în sens invers, în scopul sprijinirii și amplificării acțiunilor elementelor turbulente;
- tendința crescută a unor grupuri sociale tot mai mari de a procura armament, muniție, explozivi și desfășurarea unor acțiuni pentru atacarea depozitelor sau chiar

unităților militare ori ale Ministerului Administrației și Internelor;

- intensificarea trecerilor legale sau ilegale ale frontierei în ambele sensuri, dar îndeosebi către interior;
- creșterea bruscă a numărului de turiști și ziariști străini prezenți în țara noastră, atât în perioada premergătoare, cât și pe timpul desfășurării crizei;
- intensificarea activității membrilor unor misiuni diplomatice acreditate în România, cu scopul vădit de culegere a informațiilor.

Analizând fenomenul din interiorul său, putem spune că efectele oricărei situații de criză se manifestă în lanț: populația intră în panică; autoritățile își pierd cumpătul; pierderile umane și materiale devin din ce în ce mai mari, până la momentul intervenției energice a forțelor abilitate.

Cercetătorul francez Patrick Legadec, referindu-se la dinamica situațiilor de criză, vorbește de o așa-zisă „formulă a celor trei D”:

- dezlănțuirea evenimentelor și a problemelor ce trebuie rezolvate, fază în care se manifestă o adevărată „foame” de informații;
- dereglarea sistemelor de intervenție, datorită faptului că situația de criză nu se potrivește cu cea stabilită prin planuri;
- divergențele ce se manifestă între organizatorii măsurilor de intervenție, determinate de critici ale opiniei publice cu privire la măsurile întreprinse și competența persoanelor implicate.

Situațiile de criză pot avea o dinamică atât de rapidă, încât uneori scapă de sub control. În astfel de cazuri, un rol deosebit îl au conducătorii instituțiilor cu responsabilități în domeniul ordinii publice, care trebuie să dea dovadă de discernământ, pregătire, gândire strategică și fermitate în aplicarea legii.

Un rol la fel de important îl are mass-media, care, prin felul în care transmite mesajele către opinia publică, poate influența hotărâtor dinamica situațiilor de criză, protejând sau afectând interesele naționale.

DEZVOLTAREA ȘI ORDINEA INTERNĂ ÎN SPAȚIUL UNIUNII EUROPENE

Cms. șef prof. univ. dr. Țuțu PIȘLEAG

Information is both an “engine” and the change’s significance for an effective democracy, prosperity and freedom. Globalisation, as a phenomenon, is a constructive transfer between civilisations, in order to improve the life standards, by expanding the commerce, the investments, the information, the technology.

Dimensiunile de bază ale dezvoltării se manifestă în strânsă legătură cu ordinea internă, ambele ocupând un loc central în programele și strategiile politice la nivel național, prin promovarea unei legislații adecvate democrației eficiente, ca alternativă la guvernările represive sau ineficiente. Astfel, ordinea internă este supusă inevitabil unor determinări externe, ca urmare a integrării europene, euro-atlantice și globalizării. Procesul de integrare comunitară va fi însoțit de generarea și manifestarea unor noi riscuri și amenințări în domeniul ordinii interne racordate la fenomene ce țin de:

suprimarea unor restricții;

- implementarea unor norme și valori peste cele naționale/tradiționale;
- standardizarea și tipizarea culturală;
- dispariția unor specialități naționale;
- extinderea migrației ilegale/clandestine și configurarea unor colectivități cu identitate geografică și culturală;
- intoleranța religioasă/separatismul religios;
- concentrarea bogăției în anumite zone;
- creșterea criminalității, cu efecte majore asupra securității publice;

- manifestările oculte, antinaționale, antiglobalizare, extremiste, separatiste, xenofobe;
- intoxicarea imagologică și informațională;
- dezvoltarea crimei organizate și a fenomenului terorist pe coordonate de integrare/globalizare;
- posibilitatea angajării crimei organizate în acțiunile rețelelor internaționale fundamentaliste de tip religios și teroriste;
- proliferarea masivă a armatelor mici;
- interdicția sau accesul discriminatoriu la tehnologie;
- creșterea presiunii demografice;
- degradarea mediului.

Putem aprecia că mediul internațional este caracterizat de o permanentă conflictualitate și că provocarea cea mai mare a acestui secol este manevrarea informației pentru a beneficia de avantajele politice, financiare, economice, militare și sociale.

Informația în acest secol reprezintă atât „motorul”, cât și semnificația schimbării pentru o democrație eficientă, prosperitate și libertate. Globalizarea, ca fenomen, reprezintă în fond un trafic constructiv între civilizații, pentru îmbunătățirea standardelor de viață, prin extinderea comerțului, investițiilor, informației și tehnologiei.

Acele guverne, societăți incapabile de a se adapta dinamicii internaționale, incapabile de a înțelege conținutul evoluției pot deveni propriul inamic violent, dacă vor promova politici inadecvate.

Expansiunea acestui secol, ca vector al globalizării, este incomensurabilă, uneori de neimaginat, atât sub aspectul avantajelor, cât și distructivă, în același timp, la nivelul individului, dar și al culturilor incapabile să înțeleagă și să controleze fenomenul în sine.

Dezvoltarea și ordinea internă în orice stat presupun fundamentarea și operaționalizarea principiilor de libertate și justiție, ca bază a democrației.

Dacă viitorul va fi caracterizat de conflicte, atunci ele, ca momente de criză, de răscruce, vor fi cu siguranță între cei care dețin informația și victimele acesteia, pentru că „refuzul” popular al democrației reprezintă, în fapt, o mare eroare politică.

Actualul secol nu va mai admite ignoranța politică, globalizarea va afecta societățile și culturile incapabile să se adapteze acestui fenomen al globalizării, care va impune în viitorul apropiat prestația competitivă. Asaltul va fi permanent asupra culturilor necompetitive (islamul arabo-persan, dictaturile, comunitățile refractare).

Dincolo de criminalitatea tradițională, terorismul va deveni cea mai comună formă de violență, alături de criminalitatea tradițională, conflictele civile, secesiunile la graniță, războaiele contemporane etc., care vor continua să invadeze mediul internațional.

Viitoarele conflicte vor avea ca subiect de dispută luptele culturale, pentru că globalizarea are ca vector principal și asaltul cultural, de includere, de integrare. Aceste conflicte vor fi generate de emoții colective, de interesele unor „sub-state”, de colapsul sistematizat al unor economii.

Schimbarea fundamentală în cadrul sistemelor militare va fi aceea de a se baza pe informație și tehnologie, în care superioritatea informațională devine avantajul strategic pentru orice sistem.

Dezvoltarea presupune strategii adecvate pentru a putea face față amenințărilor la adresa sănătății publice (renunțând la abordările tradiționale), pentru combaterea traficului ilegal de droguri, de persoane, prostituției care generează crima și corupția și, implicit, afectează grav ordinea socială. Distrugerea mediului înconjurător, cauzată fie de comportamentul uman, fie de mari dezastruri naturale (inundații, cutremure, uragane), depășește capacitatea autorităților locale, necesitând, astfel, capacități sporite de răspuns la scară internațională.

În consecință, putem aprecia că dificultățile economice, sociale și politice, rivalitățile etnice și religioase, disputele teritoriale, politicile inadecvate sau eșuate ale reformelor, încălcarea drepturilor omului, destrămarea unor state pot conduce la instabilitate locală, chiar și regională, generând crize care să afecteze stabilitatea europeană.

STRATEGIA MODERNĂ - O NOUĂ VIZIUNE POLITICO-MILITARĂ

**Gl.bg. (r) prof. univ. dr. Constantin ONIȘOR
Col. conf. univ. dr. Traian LITEANU**

Under the pressure of a more and more fluid international context, the transition from national security and defence concepts to an allied/common/collective/cooperative security strategy has become not only necessary, but also compulsory. The nation states have finally grown aware of the benefits of adhering to the principles of cooperation in sensitive fields such as military and political policies, thus bringing forth visionary strategies, closely connected to the latest trends in the dynamics of international relations. In its turn, Romania has envisaged a profound reforming of its political and military strategy and has been trying to implement a strategic doctrine of alignment to the general international security requirements, based on the recently expanding security risks.

Au trecut deja vremurile strategiilor militare bazate mai mult pe ideologie și un arsenal de război cantitativ și clasico-nuclear. Securitatea și apărarea națională/de alianță, axate în cea mai mare măsură pe dimensiunile lor militare, în conținut, funcționalitate și exprimare, au suferit transformări profunde. Drept primă consecință, studiile de securitate și apărare au început, mai evident la începutul secolului XXI, să cuprindă o paletă tot mai largă de probleme, să pună în centrul gândirii și preocupărilor analiștilor politico-militari problemele dinamice și complexe ale securității multidimensionale, iar apărarea să fie, practic, operaționalizată mai mult prin instrumentele și mijloacele securității.

În noile circumstanțe internaționale ale începutului de secol și de mileniu, războiul încă mai păstrează forma unei

conflictualități militare, dar asimetrice (cu superioritate tehnică și tehnologică evidentă din partea atacatorului), pacea este evaluată numai după criteriile de securitate și stabilitate, de integrare și dezvoltare durabilă, de regionalizare și globalizare, iar apărarea nu mai poate rămâne, acum, predominant națională. Dacă adăugăm la toate acestea noile probleme care mereu expandează mondial (a se vedea terorismul internațional, criminalitatea transfrontalieră, agresiunile informaționale și proliferarea mijloacelor de distrugere în masă), apare cu claritate o determinare caracteristică a strategiilor moderne: redefinirea conținutului lor (scop, obiective, forțe și mijloace), în condițiile interdependenței din ce în ce mai mari și diverse a statelor în cadrul relațiilor internaționale. Așadar, pe bună dreptate, asistăm cum se diminuează substanțial și devine tot mai limitată viziunea națională asupra strategiei moderne.

Dar, ce înseamnă și cum definim strategia modernă? După părerea specialiștilor în materie de artă strategică este vorba de un instrument managerial politico-militar superior, rațional și eficace, cu care se înfăptuiesc, acum și în viitor, obiectivele naționale și de alianță/coaliție din domeniul securității și apărării. De fapt, este un integrum necesar, optimizat și prospectiv dintre politică și dimensiunea militară a securității și apărării, pe baza și în limitele căreia existența național-statală este completată cu un sistem de instituții de securitate și de apărare colectivă/comună. Deci, strategia modernă operează multinațional în beneficiul unei mai bune gestionări a păcii. Apare, astfel, cât se poate de evident, faptul că strategia modernă este ruptă definitiv de trecut, când preocuparea ei de bază era conducerea și angajarea comună a forțelor sistemelor militare în război. Totodată, ea se apropie de „arta strategică”, deoarece, trebuie să recunoaștem, acum gestionarea păcii este mult mai complexă și cere un rafinament strategic desăvârșit.

Consecințele imediate și pe termen lung ale acestor noi realități și determinări impun reanalizarea critică și amendarea

imediată a practicii strategice de până acum, desfășurată în spiritul dictonului latin „si vis pacem, para bellum”. Raționalitatea actuală și viitoare a strategiei moderne reclamă în fapt „să păstrezi pacea, ca să nu fie război”, ceea ce, trebuie să recunoaștem, este altceva. Managementul păcii presupune, așa cum practica strategică le reclamă, găsirea și aplicarea fermă a unei palete mai largi și dinamice de instrumente, de fiecare dată adecvate, între care cele de diplomație preventivă și de securitate prin cooperare pot fi și eficiente, și agreabile. Implicit, sistemele militare de apărare ale secolului XX sunt, astfel, supuse unui set complex de constrângeri multilaterale. În felul acesta, se evidențiază și rolul, și contribuțiile pe care le au strategiile supuse redefinirii asupra identificării de noi programe politice, pentru a se înregistra procese de profundă transformare la nivel național.

Transformarea vechilor strategii militare în strategii moderne este intim legată de percepția și expertiza pe care le au actorii lor asupra unui întreg și complex sistem de stări, evoluții, evenimente etc., precum riscuri/situații riscante, amenințări, pericole/împrejurări periculoase, provocări/sfidări și agresiuni nonmilitare. Actualitatea și perspectiva lor presupun identificarea, definirea și opțiunea statelor pentru cele mai adecvate tipologii de răspuns/reacție, pe care este necesar/o pot formaliza oportun.

În momentul de față, în lume coexistă o diversitate chiar deșucheată (între limite extreme) de strategii, de la cele moderne, perfecționate ori în curs de perfecționare, până la cele militare autarhice și coercitive, și între ele unele în curs de definire și modelare, odată cu sistemele politico-militare în slujba cărora încă mai sunt.

Așa se face că, în ultimii ani, asistăm mai degrabă la o vehementă dezbatere de idei, decât la o criză în domeniul studiilor și concepțiilor strategice. Afirmarea noastră se bazează pe faptul că tipologia strategiilor actuale face subiectul unor

controverse acerbe și continue între diferiți specialiști din diverse domenii cu privire la conținutul și semnificația unor noi concepte, normativele avute în vedere, corelația cu politica etc. Putem completa ideile noastre cu faptul că în lumea contemporană există o diversitate de strategii, și ca urmare a acțiunii unor factori naționali/interni și externi cu privire la puterea militară.

Totuși, strategiile, cu toată diversitatea lor, au și o caracteristică comună. Sunt elaborate în legătură cu contextul relațiilor internaționale, în viziunea unor interese naționale și sub influența unor determinări externe (mai puternice decât cele interne), toate supuse și presiunii unor fenomene, procese, evoluții, tendințe și repercusiuni complexe, de cele mai multe ori dirijate. Dar nu trebuie să trecem cu vederea prea ușor că, în mod obiectiv, tot mai există în lume fenomene, procese și tendințe care, în conexiunea lor, încă mai reclamă o dimensiune militară destul de consistentă în domeniul securității (colective, comune, prin cooperare).

Aici apare din nou arta strategică, pentru a păstra un optim între dimensiunile politică și militară ale strategiei moderne, desigur, treptat-treptat, prima căpătând o amploare considerabilă, dar cu instrumentele cele mai adecvate.

Tipologia actuală a strategiilor militare se prezintă, în general, astfel:

(1) strategii militare coercitive, mai puține la număr, dar majoritatea fără un suport tehnic și tehnologic pe măsură (deci, mai mult declarative), care vizează, de cele mai multe ori, obținerea unui câștig politic în plan local/regional prin presiuni și amenințări, ce nu escaladează până la situația recurgerii la beligeranță deschisă și directă, chiar dacă pot avea loc evenimente belicoase/confrontări armate de mică intensitate;

(2) strategii moderne de menținere a păcii cu elemente centrate pe reforma sistemelor militare învechite/cantitative și sprijin pentru reconstrucția acestora după nevoile și

angajamentele asumate; au, totuși, și o componentă de descurajare credibilă, și capabilități pentru preîntâmpinarea unei agresiuni armate executate prin surprindere;

(3) strategii moderne de gestionare a crizelor politico-militare, care, pe lângă evitarea conflictului armat, au ca obiectiv găsirea de noi mecanisme politico-militare de prevenire și de eradicare a cauzelor producerii disfuncționalităților de mare anvergură și cu multiple determinări în diferite spații și medii de interes strategic.

Pe lângă această tipologie se mai pot identifica și câteva aranjamente/parteneriate strategice, ca urmare a unor tendințe ce se manifestă în cadrul relațiilor internaționale. Dintre acestea, amintim dorința tot mai evidentă a statelor mici și mijlocii de a adera la diferite alianțe militare, încăpățănarea/determinarea unor state de a rămâne nealiniat/autarhice, cu efort propriu de securitate și apărare, recurgerea la asistență militară sau la umbrela protectoare a unei mari puteri, păstrarea unor elemente naționale tradiționale în conținutul strategiilor moderne etc. Toate acestea nu fac altceva decât să slăbească veridicitatea strategiilor naționale în contextul integrării și globalizării, slăbesc prin bulversare sistemul relațiilor internaționale sub aspectul securității, statele respective fiind nevoite să cheltuiască mai mult decât într-o colectivitate/sistem de securitate colectivă/comună etc.

Credem că acest tablou haotic al tipologiei strategiilor militare actuale, pe lângă determinările lor interne, se datorează și altor factori, asupra cărora trebuie acționat cu consecvență și prospectiv. În continuare, îi amintim doar pe cei mai importanți:

(1) marea discrepanță ce se instalează între statele lumii, din punctul de vedere al puterii militare moderne;

(2) modul de declanșare a războaielor și, mai ales, desfășurarea violenței armate în ultimele decenii ale secolului trecut;

(3) principalele orientări politico-strategice privind puterea militară în diferite zone și distribuirea efortului militar între aliați, coaliți și parteneri;

(4) neîncrederea în unele instituții de securitate colectivă existente în lume, în natura relațiilor internaționale și în geopolitică, încă manifestată de marile puteri.

România, prin pozițiile pe care le ocupă în sistemele de securitate internaționale (ONU, NATO, UE, OSCE, Coaliția internațională), este obligată să exprime poziții clare și să facă opțiuni pertinente cu privire la securitate și apărare. Având în vedere determinările strategiilor moderne ale NATO și UE, dar și angajamentele asumate în cadrul diferitelor parteneriate strategice și, mai ales, în cadrul Coaliției internaționale de luptă împotriva terorismului, suntem de părere că este nevoie și, totodată, e adecvată existența unei doctrine strategice. Aceasta reprezintă un sistem coerent de opțiuni realiste și în dinamică pe care le face conducerea politico-militară/strategică națională cu privire la securitatea și apărarea națională în context regional, zonal și nu numai, pe care le inserează în cadrul programelor de guvernare, pe bază de consens național.

Apreciem că doctrina strategică este modalitatea cea mai sigură de a realiza unitatea dintre general și particular în cadrul strategiilor moderne, întrucât ea cuprinde totalitatea opțiunilor strategice, sub forma concepțiilor, principiilor și modalităților prin care statul român își realizează securitatea și apărarea, participă la nivel internațional la realizarea securității colective/comune și la misiuni în cadrul proiectării stabilității în globalizare.

Importanța doctrinei strategice este dată de faptul că influențează politica de securitate și apărare privind sistemele/subsistemele ce trebuie realizate ca infrastructură de putere militară colectivă/comună și de proiectare a capacităților acolo unde angajamentele asumate o cer. Totodată, aceasta direcționează și arta militară, îndeosebi

domeniul ei de vârf, strategia, sub aspecte teoretice și practic-aplicative.

La nivel național, astfel, lucrurile se simplifică, dar crește coerența actului managerial de tip artă strategică, prin aceea că, în Carta Albă a Guvernării, apare un capitol nou - doctrina strategică -, ceea ce face ca restul problemelor pe domenii să fie cuprinse în documente separate, și anume: strategia de securitate națională și strategia militară națională (apărarea națională/colectivă/comună prin instrumentarea războiului, la nevoie).

AMENINȚĂRI LA ADRESA SECURITĂȚII UNIUNII EUROPENE ȘI MODALITĂȚI DE INTERVENȚIE

Mihăiță NICULESCU-CIOCAN

Democratic countries and superstate organizations are expected to diminish the threat to security and find the most efficient ways for identifying and monitoring such threats. All states will have to cope with danger in various forms that can generate conflicts or violence which pursue both old and recent typologies.

The European Union has become a major force in the geopolitical and geostrategic arena by ensuring regional and even global security and stability. One of its main targets is the Eastern area which is deeply scarred by the reminiscence of the former Soviet Union and terrorism.

Introducere

Conform Strategiei Europene de Securitate din 2003, „O Europă sigură într-o lume mai bună”, Uniunea Europeană este privită ca un actor global, o uniune de 25/27 de state, cu aproape 500 milioane de oameni care contribuie la producerea unui sfert din suma produsului național brut(PNB¹) la nivel global.

Conceptul de securitate a suferit modificări majore în ultimii ani. Fenomenul de globalizare a condus atât la dezvoltarea perspectivei unei securități colective și liberalizarea piețelor financiare și economice, cât și la expunerea societății la o gamă diversificată de riscuri: terorism, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflicte regionale, degradarea mediului

¹ PNB reprezintă Produsul Național Brut (engl. GNP).

înconjurător, epuizarea resurselor naturale, crima organizată (traficul de persoane, de armament, de droguri) etc.

O altă gamă de riscuri provine atât din situații ce nu țin de controlul uman (dezastre naturale), cât și din cauza acțiunilor pe care oamenii le întreprind cu bună știință (poluarea mediului).

Uniunea Europeană trebuie să evolueze pe calea democrației, transparenței și eficientizării activității organismelor politice și economice. Trebuie, de asemenea, să răspundă la trei provocări majore: aducerea cetățenilor sub aceleași standarde de viață, organizarea politicii și a spațiului politic european într-o Uniune lărgită și transformarea Uniunii într-un factor de stabilitate și într-un model de urmat, dată fiind noua arhitectură multipolară a lumii.

Menținerea unui climat de securitate global reprezintă un scop primordial al Politicii Europene de Securitate și Apărare Comună. România, odată cu aderarea de la 1 ianuarie 2007, devine un pilon al graniței de est a Uniunii Europene și, implicit, un scut în fața amenințărilor și vulnerabilităților din zona Orientului sau din zona statelor ex-sovietice.

Globalizarea reprezintă o șansă enormă pentru România de a ieși din zona marginală a lumii civilizate. În același timp, trebuie, însă, să luăm în seamă și riscurile care apar odată cu acest fenomen.

Nu există o dorință a României de a deveni „lider regional”, ci doar o responsabilizare mai mare la granița UE, în special împotriva amenințărilor asimetrice din zona Mării Negre.

În calitate de viitor membru al Uniunii Europene, România susține procesul de operaționalizare a componentei de securitate și apărare la nivelul UE, a cărei evoluție trebuie să contribuie la consolidarea profilului internațional al Uniunii.

1. Considerații asupra amenințărilor la adresa securității specifice începutului secolului al XXI-lea

În cadrul evoluției normale a procesului de realizare a securității generale, zonale sau locale, statele continuă să fie

supuse - în perioada actuală și pe termen mediu - unor riscuri², pericole³ și amenințări⁴. Noțiunile de risc, pericol și amenințare în domeniul militar trebuie corelate cu cea de conflict armat, pe care o premerg ca o înlănțuire logică, evolutivă, dacă nu este întreruptă prin alte măsuri ferme de orice natură.

Principalele pericole care amenință Uniunea Europeană și care necesită eforturi conjugate de contracarare sunt:

- terorismul – ca strategie a unei riposte asimetrice, îndeosebi a fundamentalismului islamic;
- crima organizată internațională – care, probabil, se va extinde și amplifica în viitor, deoarece este un proces nemijlocit al fenomenului de globalizare;
- extinderea comerțului cu stupefiante și în fostele țări ale blocului sovietic;
- proliferarea nucleară – ca proces care poate fi întârziat, dar nu oprit.

Evoluția activităților militare desfășurate de către statele din „axa răului”, care a culminat cu testele nucleare realizate de către Coreea de Nord, a dus la escaladarea diplomatică a conflictului „înghețat” din zonele Orientului Mijlociu și Îndepărtat.

Actualul mediu de securitate la nivel global este strâns legat de războiul împotriva terorismului dus de SUA și aliații săi, război care este de natură să genereze noi crize și conflicte pe plan mondial.

Comunitatea statelor lumii, prin forul cel mai înalt (Organizația Națiunilor Unite), apreciază că este necesar „să

² RISCUL reprezintă posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de a suporta o pagubă cf. **DEX**, Editura Academiei Române, 1998.

³ PERICOLUL este o situație, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva, cf. **DEX**, Editura Academiei Române, 1998

⁴ AMENINȚARE înseamnă intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau a obține ceva de la el), cf. **DEX**, Editura Academiei Române, 1998.

îmbunătățim coordonarea și cooperarea dintre state în ceea ce privește lupta împotriva infracțiunilor susceptibile de a avea legătură cu terorismul, inclusiv a celor de trafic de droguri, în toate formele de manifestare, de trafic ilicit cu arme (în special cu arme ușoare și arme albe), inclusiv cu sisteme portabile de apărare antiaeriană, de spălare de bani și de introducere clandestină în țară a materialelor nucleare, chimice, biologice, radiologice și a altor materiale potențial mortale”⁵.

O altă dimensiune fundamentală a epocii actuale, luând în discuție și fenomenul globalizării, este lupta pentru resursele planetei și, în special, pentru hidrocarburi. Or, acest război este purtat în numele reprimării terorismului, combaterii traficului de droguri și stupefiante și al respectării drepturilor omului.

„Arma petrolului” a mai fost folosită de țările arabe în 1973, împotriva Occidentului, care a susținut Israelul.

Noua politică energetică a Uniunii Europene va crește competiția, va spori riscurile și ar putea avea consecințe semnificative asupra profilului de risc al sectorului european al utilităților, potrivit unui studiu dat publicității recent de agenția de rating Standard & Poor’s Infrastructure Finance Ratings, citat de Rompres.

În prezent, SUA își îndreaptă atenția spre bazinul Caspic – intervenția militară din Afganistan având drept scop real apropierea de această sursă – și spre Golful Persic - unde teritoriul irakian este controlat de trupele americane și aliații acestora.

Din punct de vedere strategic, americanii vizează eliminarea prezenței rusești din regiunea Caucazului, motiv pentru care au inițiat acțiuni specifice pentru a sprijini revolta cecenilor, în cooperare cu Turcia și Arabia Saudită.

O altă operațiune specială americană este susținerea unei organizații de securitate care cuprinde Georgia, Ucraina,

⁵ *Strategia globală ONU privind combaterea terorismului* (adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pe 8 septembrie 2006).

Azerbaidjan și Moldova (GUAM), ca o contrapondere la Federația Rusă și aliații acesteia, aspect care ar putea permite americanilor să disloce trupe în Georgia și Azerbaidjan. Această organizație militară și de securitate ar urma să prindă Rusia între NATO, Marea Baltică și Marea Neagră. Iar, ca un paradox, aici intervin și interesele Uniunii Europene, care sunt diferite de ale americanilor, dar, surprinzător, coincid cu ale rușilor.

După realizarea integrării, țara noastră va trebui să-și armonizeze treptat politica externă și de securitate națională cu cea a UE, pentru a putea contribui la transformarea acesteia într-un actor cât mai coerent și mai credibil pe scena relațiilor internaționale. Zona extinsă a Mării Negre reprezintă o regiune de interes tradițional, politic, economic și geostrategic pentru România.

Fizionomia operațiunilor militare ale începutului de secol XXI este dată de următoarele caracteristici:

- amploarea în timp și spațiu, forțele și mijloacele folosite, complexitatea, intensitatea și schimbările bruște ale situațiilor la toate nivelurile;
- mediile în care se vor desfășura acțiunile militare: terestru, naval și/sau sub apă, aerian, cosmos, dar îndeosebi în mediul informațional;
- folosirea unor forțe și mijloace diversificate, cu caracteristici tehnico-tactice superioare (mobilitate, putere de foc, bătaie, precizie, efect mărit de nimicire și distrugere etc.);
- acțiuni cu un caracter deosebit de manevrier;
- efort logistic susținut pentru activitățile de pregătire și desfășurare a acțiunilor;
- tendința ca, în majoritatea situațiilor, să se evite confruntările directe, frontale, punându-se accentul pe acțiunile duse de formațiuni mici cu o mare putere de acțiune și autonomie relativă;

- angajarea în luptă a militarilor profesioniști capabili de acțiuni violente, în condiții variate de timp, teren, climă.

În viitoarele confruntări, evenimentele se vor succeda rapid, datorită vitezei crescute a vehiculelor terestre și aeriene, precum și interacțiunii complexe între volumul informațiilor disponibile, vitezei de achiziție a acestora și luptei inevitabile pentru controlul spectrului electromagnetic de natură să distrugă, să inducă în eroare sau să întrerupă activitatea senzorilor și a sistemelor de comunicații și informatică. Un rol deosebit de important îl va ocupa aspectul informativ al prevenirii și gestionării crizelor de toate tipurile.

Este evident că, în vederea atingerii unor performanțe adecvate tipologiei conflictuale, este necesară o serie de schimbări în doctrina, strategiile și tacticile viitoare, care trebuie să aibă în vedere modificările previzibile ale tipologiei; aceste schimbări vor fi generate în principal de redistribuirea proprietății comunităților, a surselor de energie, precum și de încercările, și în prezent vizibile, de reconstrucție a identităților culturale, religioase și psihologice ale civilizației istorice. Sunt deosebit de interesante opiniile unor specialiști militari, membri ai Alianței, care susțin necesitatea ca inclusiv companiile producătoare de armament să-și reorienteze producția spre „fizionomia războiului și conflictualității secolului al XXI-lea, spre informatizarea și lupta angajată în conflictele regionale de forțe coalizate”⁶. Aceiași specialiști estimează că războaiele vor fi „scurte, intense, limitate regional, urmate de perioade extinse de respectare a păcii” (J. Gausler), ceea ce presupune că modalitățile de intervenție trebuie să se supună acestor exigențe, având în vedere că și timpul de reacție la criză se va scurta și „probabil nu vor mai exista șase luni pentru pregătirea

⁶ Jacques GAUSLER, subsecretar de stat al apărării SUA, *Producătorii de armament se pregătesc pentru războaiele secolului XXI*, Cotidianul, 10 mai 1999, p. 17.

forțelor. Agresiunea va fi adesea instantanee, lupta scurtă, foarte brutală și dificil de contracarat. Răspunsul trebuie să vină în următoarele 24 ore sau în 7 zile. O astfel de procedură necesită schimbări importante în doctrină, tactici, dotare și în luarea deciziilor”.

În legătură directă cu mediul de securitate geopolitic și geostrategic și cu tipologia conflictualității militare aferente acestui mediu, se poate estima că și tipologia operațiilor multinaționale posibile și previzibile se va diversifica, în limitele aceluiași elemente și tipuri. Operațiunile de răspuns la crize vor trebui să fie în conformitate cu tipul de război sau conflict (în mod deosebit cel nonviolent), cu acel tip, uneori greu de definit și delimitat, cunoscut ca „războiul ascuns” sau disimulat în spatele unor noi forme de agresiune, plasate în trena vectorului informațional. Apreciem că acest nou tip de război sau conflict va îmbrăca forme aparent „umanitariste”, în care noțiunea de inamic va fi identificată cu statul, națiunea sau eventual grupul etnic și religios, care nu aplică sau nu respectă principiile și valorile democratice. Cel mai nefericit exemplu îl constituie conflictul din Kosovo, a cărui modalitate de rezolvare prin violență de la distanță (lovituri aeriene) se pare că nu reprezintă cea mai eficientă rezolvare, iar lipsa flexibilității și cramponarea unor responsabili ai Alianței de o singură soluție nu servesc niciunui scop și, pe lângă pierderile umane și materiale, aduc inclusiv Alianței deservicii substanțiale.

Spectrul conflictului în secolul al XXI-lea este foarte vast, plecând de la posibile conflicte între combatanți situați în „valuri” diferite de evoluție și ajungând la crearea sau generarea de conflicte artificiale - pentru a întreține industria de război a statelor puternic industrializate, care poate fi extrem de costisitoare -, și chiar crearea unor „inamici invizibili” (a căror prindere sau distrugere este greu de probat), un exemplu clar fiind spectrul terorismului, un flagel care amenință lumea civilizată, dar care este greu de eradicat.

În acest sens, eforturile se vor concentra spre realizarea stării de „*securitate globală*”, spre izolarea și eliminarea focarelor ce pot declanșa asemenea conflicte, prin eliminarea „*punctelor de interes comun*” (unde intervin și divergențele) și prin extinderea alianțelor și grupurilor de interese la nivel global, urmărindu-se transformarea acestor viitoare conflicte în „*crize*” la a căror soluționare să participe structurile globale sau regionale de securitate (ONU, NATO, UE, OSCE, Liga Arabă etc).

2. Considerații privind rolul organismului militar în soluționarea conflictelor specifice sistemului operațiilor de răspuns la crize

„Un conflict global nu mai este posibil, dar înfloresc conflictele locale, se manifestă tot mai virulent.”⁷

Conflictele militare viitoare se vor desfășura într-un spațiu flexibil de luptă, cu focare ce vor apărea în zone diferite și pe spații relativ mari, de multe ori surprinzătoare. Modalitatea de întrebuintare a forțelor și mijloacelor nu va mai fi cea clasică, prin utilizarea blindatelor, a armamentului greu și a unui număr de luptători, ca un tăvălug peste spațiul de conflict.

Indiferent de evoluțiile viitoare ale modului de desfășurare a conflictelor, operațiile multinaționale vor rămâne principalele modalități de abordare și rezolvare a situațiilor de criză și conflictuale, iar cooperarea multinațională va fi unul dintre principalele repere ale strategiilor din anii următori. În Europa există deja tendința de convergență a structurilor politice și militare (OSCE, UE) către o strategie globală europeană a cărei bază să o constituie actuala structură a NATO, ca urmare a Noului Concept Strategic al Alianței, prin adoptarea unei identități europene de securitate (ESDI) mai accentuate.

⁷ Discursul președintelui Traian Băsescu ținut în fața studenților la masterul de securitate de la Facultatea de Sociologie din cadrul Universității București, la 14 iunie 2005.

Totodată, analiștii politico-militari care elaborează viziunile naționale și enumeră prioritățile țărilor în ceea ce privește structura arhitecturii de securitate afirmă foarte clar care sunt noii vectori: „**Ne îndreptăm spre războiul cunoașterii și strategia trebuie neapărat revizuită. Țelul nostru este de a deveni competitivi pe tărâmul cunoașterii și al culturii. Substanța explozivă folosită de noile gloanțe care vor cădea va fi cunoașterea.**”

Cunoașterea reprezintă un factor de producție cu posibilități nelimitate nu numai în domeniul economic, dar și în cel al apărării. Fără a exagera, lipsa de resurse a unei țări poate fi compensată de cunoaștere. Transformările au loc, în primul rând, la nivelul strategiei. Atenția factorilor politici și militari se concentrează din ce în ce mai mult asupra *domeniului informațiilor*, cantitatea, acuratețea, viteza de transmisie și protecția acestora devenind cheia formulării unor noi concepte de securitate națională.

Operațiunile militare din viitor vor avea, probabil, formă redusă, vor fi scurte și rapide, adică, simplu, **operațiuni de răspuns la crize**, și vor implica forțe de reacție rapidă înzestrate cu tehnică de ultimă generație, care vor aplica noi procedee tactice.

În ciuda eforturilor internaționale depuse de organe și organizații create în scopul prevenirii, lichidării sau înlăturării urmărilor conflictelor, pericolul acestora există în continuare.

În acest context, ONU și-a stabilit obiective și modalități de acțiune în spiritul „*doctrinei de pace*”, ce constau în:

- prevenirea conflictelor (“*Conflict Prevention*”);
- reglementarea în mod pașnic a conflictelor, de preferință pe calea acțiunilor diplomatice (“*Peace-making*”);
- reglementarea pașnică a unui conflict prin acțiuni militare cuplate la eforturi diplomatice (“*Peace-keeping*”);

- încetarea conflictelor sau stoparea tuturor delictelor împotriva umanității prin acțiuni militare (“*Peace-enforcement*”);
- construirea unei păci durabile (“*Peace-building*”);
- diminuarea consecințelor pentru populația locală sau ale încălcărilor de drept umanitar (“*Humanitarian Aid*”).

Organismul militar va trebui să dovedească **suplețe, rapiditate și adaptabilitate**, pentru a fi în măsură să răspundă cu succes tuturor provocărilor noului mileniu. Sunt necesare „*mecanisme*” de supraveghere care să poată prevedea apariția crizelor și să declanșeze, la momentul oportun, planurile **operațiunilor de răspuns la criză**, pentru a diminua la minim efectele unor asemenea convulsii. **Sistemele de monitorizare** vor fi principalul element al acestui sistem ce ar trebui să asigure pacea și liniștea la nivel global.

În aceste condiții, apar ca necesare următoarele activități ale organismelor militare și politice românești:

- integrarea în sistemele europene și euro-atlantice de monitorizare și de implementare a măsurilor de răspuns la crize;
- pregătirea și înzestrarea cu forțe speciale (de reacție rapidă), pentru a fi în măsură să participe la toate genurile de misiuni în cadrul Alianței⁸;
- reglementarea clară a operațiunilor de stabilitate și sprijin, implicit, a operațiunilor de răspuns la criză pentru a realiza încadrarea în cerințele aliaților;
- dezvoltarea, în cadrul sistemului militar de învățământ, a unui cadru științific riguros care să aprofundeze experiența dobândită de către militarii români care au participat la misiuni în diferitele situații (vezi operațiunile *Enduring Freedom, Freedom for Irak* etc.).

⁸ Ar fi de menționat aici activitatea detașamentelor speciale de informații din cadrul Armatei Române în teatrele de operații din Afganistan și Irak.

Având în vedere cerințele tot mai acute de a demonstra legitimitatea operațiunilor militare în fața opiniei publice internaționale, precum și potențialul mai mare al unei coaliții, operațiile naționale sunt mai puțin probabile în următorii ani. De aceea, trebuie să ne așteptăm în continuare la operațiuni multinaționale duse de coaliții de state sau de alianțe, iar România trebuie să fie în măsură să participe activ în cadrul acestora. Integrat organismului militar și în beneficiul acestuia, trebuie să acționeze și celelalte forțe ale Sistemului Național de Apărare (serviciile speciale sau ministerele cu atribuții în acest domeniu), pentru a concura la realizarea stării necesare de securitate care să asigure „*evoluția normală*” a societății românești.

România, promovând o *politică externă de largă deschidere și prezență activă* la soluționarea problemelor spinoase ale comunității internaționale, trebuie să continue să se afirme ca un *participant activ la rezolvarea problemelor securității zonale și globale*.

Această opțiune, pregătită cu discernământ și prudență, va continua să reprezinte o *contribuție valoroasă la eforturile organismelor internaționale pentru înfăptuirea păcii* în puncte fierbinți ale planetei, ca expresie a *integrării depline în structurile de securitate europene și euro-atlantice*.

Concluzii și propuneri

Pornind de la considerentele prezentate mai sus și având în vedere integrarea României în Uniunea Europeană începând cu 1 ianuarie 2007, se poate concluziona că:

- Politica externă și de Securitate Comună (PESC) s-a născut dintr-o necesitate obiectivă, aceea de a conferi rolului economic major jucat de UE în arena internațională corespondentul său firesc în plan politic. Spre deosebire, însă, de alte domenii, în sfera politicii externe și de securitate, UE nu

a reușit statuarea unei politici autentice „comune”, analogă, de pildă, Politicii Comerciale Comune sau Politicii Agricole Comune;

- Un rol politic al Europei în lupta împotriva terorismului internațional ar putea fi acela de a atrage de partea sa islamul moderat;

- Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), drept componentă intrinsecă a PESC, urmărește consolidarea capacității europene de gestionare a crizelor în domeniile militar și civil, care să completeze mecanismele economice, diplomatice și politice în domeniu, aflate deja la dispoziția UE;

- Procesul de definire și restructurare a PESA nu s-a încheiat, rămânând de clarificat o serie de aspecte privitoare la modul în care vor evolua relațiile transatlantice și, implicit, raporturile dintre principalele instituții europene și euro-atlantice. În desfășurare sunt și dezbaterile ce se poartă la nivelul statelor și opiniei publice din statele membre și candidate ale UE referitoare la PESA și implicațiile sale pentru procesele de reformă și extindere ale UE;

- În domeniul politicii de securitate și apărare, România ar trebui să se bazeze pe certitudini (calitatea de membru NATO și Parteneriatul Strategic Intensificat cu SUA), fără a adopta însă o atitudine ostentativă sau exclusivă de raliere la punctele de vedere ale NATO și/sau SUA;

- România se află în Europa și va fi membră a Uniunii Europene. Ca atare, ea trebuie să încurajeze consolidarea PESA și să participe la aceasta într-o manieră activă;

- Scenariul cel mai probabil și, în același timp, dezirabil pentru România, în ceea ce privește relația NATO-UE, îl constituie menținerea complementarității dintre cele două organizații. Considerăm că riscul unui conflict de interese sau de loialități în relația România – SUA/NATO și România – PESA este redus, deoarece PESA nu va dispune în viitorul previzibil de posibilitatea angajării efective în operațiuni

militare de anvergură. În aceste condiții, România va putea participa, de exemplu, la operațiuni de menținere a păcii în cadrul PESA și la operațiuni militare de orice alt gen, alături de NATO/SUA;

- În contextul extinderii UE după 2007, vecinele de la Est ale României (Ucraina, Republica Moldova) vor dobândi dublul statut de frontieră vestică a „*străinătății apropiate*” a Rusiei și frontieră estică a „*noii vecinătăți*” a UE. Noua situație geopolitică impune o integrare proactivă a României în politica „noii vecinătăți” a UE, inclusiv în ceea ce privește gestionarea „conflictelor înghețate” din spațiul CSI, precum cel din Transnistria;

- România trebuie să continue participarea fermă și explicită la lupta împotriva terorismului. Această poziție va putea fi utilizată ulterior pentru a justifica orice alăturare mai pronunțată de polul NATO/SUA, care nu reflectă neapărat și poziția Uniunii Europene. De asemenea, sub egida luptei împotriva terorismului, România va putea dezvolta relații de cooperare militară și cu țări din alte zone geografice (Japonia, China, America Latină);

- Pentru a spori șansele unei contribuții relevante în cadrul PESA, România trebuie să promoveze și să aplice conceptul cooperării orizontale interagenții în prevenirea și gestionarea crizelor. Din punct de vedere instituțional, prioritară rămâne înființarea Centrului Național de Gestionare și Prevenire a Crizelor, ca element integrator al activităților de identificare, monitorizare și gestionare a amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale sau a aliaților noștri;

- Pornind de la principiul cooperării structurate, prezentat în proiectul Constituției Europene, România va trebui să identifice care dintre țările membre sunt dispuse să se angajeze mai mult (*more binding commitments*) în cadrul noilor misiuni de tip Petersberg și să încerce o apropiere în cooperarea

militară cu acestea. Ar putea fi luată în calcul apropierea de Marea Britanie (care este și aliatul natural al SUA) și de alte țări membre ale Uniunii Europene. În măsura posibilităților, România ar trebui să constituie efective militare dedicate special misiunilor de tip Petersberg, altele decât cele dedicate relației cu NATO. Apreciem că participarea semnificativă a României la operațiuni militare sub egida PESA ar fi de natură a crea o atitudine favorabilă României în rândul celorlalte țări europene;

- Este imperios necesară înființarea, la nivelul CSAT sau în cadrul Comunității Naționale de Informații, cu participarea unor experți din toate instituțiile implicate în domeniul securității naționale, a unor structuri specializate pentru monitorizarea evoluțiilor din cadrul PESA, pentru utilizarea în comun a informațiilor, pentru realizarea eficientă a schimbului de informații și pentru furnizarea expertizei necesare luării deciziilor adecvate în domeniu.

Mai există o altă categorie de probleme care pornesc de la nevoile de securitate ale României și ale aliaților României, pentru că România este un stat membru NATO și va deveni un stat al Uniunii Europene. În mod categoric, nu există nicio amenințare militară certă la adresa teritoriului României. Deci, din acest punct de vedere, structurile de securitate nu au ca principală axă de acțiune problematica de ordin militar. Avem doar probleme de tip militar, ce se referă la prezența trupelor românești în teatre de operațiuni, fie că vorbim de Afganistan, Irak, Balcanii de Vest sau chiar Africa.

Din punct de vedere militar, singurele riscuri care nu sunt amenințări directe asupra teritoriului României sunt situațiile conflictuale de la frontiera de sud a României - Balcanii de Vest, și de est - conflictul înghețat din Transnistria. Sunt doar niște amenințări indirecte, care, în niciun caz, nu pot viza teritoriul României, ci sunt doar amenințări de stabilitate regională din punct de vedere militar.

Dar, dacă riscurile militare sunt reduse, amenințările asimetrice sunt o realitate profundă, nu numai pentru regiunea în care ne aflăm, nu numai pentru Europa, ci și pentru România în mod direct. Aceste amenințări identificate de către instituțiile specializate sunt: terorismul internațional, traficul de droguri, traficul ilegal de armament și traficul de persoane (migrația ilegală).

Acestor riscuri și amenințări asimetrice nu li se poate răspunde cu forța militară, ci revin, în principiu, în sarcina structurilor de informații și a celorlalte instituții ale statului care au responsabilități în lupta împotriva amenințărilor asimetrice. Din păcate, riscurile asimetrice constituie o amenințare directă la adresa teritoriului și populației României, precum și a teritoriului și populației Uniunii Europene și Alianței Nord-Atlantice.

În acest context, **legislația trebuie să reflecte, pe de o parte, respectul pentru drepturile omului, iar, pe de altă parte, trebuie să permită serviciilor de informații să-și atingă obiectivul principal, acela de a proteja cetățeanul. Aici este cheia inteligenței parlamentare și, în mod deosebit, a comisiilor de supraveghere a serviciilor de informații, care trebuie să contribuie în mod decisiv la găsirea unui optim între respectarea drepturilor cetățeanului, pe de o parte, iar, pe de altă parte, să dea structurilor de informații cadrul legislativ care să le permită să fie eficiente în lupta împotriva riscurilor asimetrice - terorism, trafic de droguri, trafic de persoane, trafic ilegal de armament, arme de distrugere în masă etc.**

Apreciem că, **probabil, în timp, Uniunea Europeană va trebui să își creeze o structură proprie de gestionare a problematicilor de securitate și apărare, în care statele membre să furnizeze informații legate de amenințările la adresa securității și de riscurile asimetrice.**

BIBLIOGRAFIE

1. Grupul de dezbateri România în politica internațională – „Strategia de securitate națională – între necesități obiective și opțiuni subiective” - Hotel Ramada Majestic, București, 14 aprilie 2006.
2. *Strategia globală ONU privind combaterea terorismului* (adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite pe 8 septembrie 2006).
3. *Strategia de securitate națională a României*, 2006, <http://www.presidency.ro>.
4. Ionel Nicu SAVA, **Studii de securitate**, Editura Centrului Român de Studii Regionale, București, 2005.
5. *În ce fel de Europă va intra România?*, Institutul European din România Centrul Infoeuropa, 10 februarie 2006, <http://www.infoeuropa.ro>.
6. *România - membru al Uniunii Europene de la 1 ianuarie 2007*, <http://www.mae.ro>.
7. *A secure Europe in a better world – European Security Strategy*, Brussels, 12 December 2003.

NOI RISCURI DE SECURITATE – CRIZELE IDENTITARE

Lector univ. Margareta BOACĂ

The article starts from the shaping of identities in the Europe of national states and contrasts those mechanisms with the realities of the present day world. It further emphasizes the precarious nature of identities which have to cope with both their inner vulnerabilities and the external pressures of permanent change. Thus, the close link between identity and security is pointed out. Two are the major forms under which an identity crisis can manifest itself: one is „regressive nationalism”, manifest not only in developing countries, but also in highly industrialized states, and religious fundamentalism. Finally, the main characteristic of a conflict arising from an identity crisis is highlighted.

Din punct de vedere istoric, construcția identității naționale pornește de la o situație în care o identitate culturală unică se suprapune pe o identitate etnică omogenă și, pe baza lor, se cristalizează identitatea națională, manifestată în plan politic prin statul național. Identitatea etnică și culturală este o componentă primordială, deoarece reprezintă criteriul de includere și, totodată, de diferențiere. În funcție de aceasta se trasează linia de demarcație între Sine și Celălalt. Originea etnică și identitatea culturală - limba, tradițiile, istoria, conștiința originii comune, religia, - formează un liant extrem de puternic¹ și acționează ca un ferment pentru dezvoltarea națiunii, care capătă organizare politică prin statul național.

¹ HERDER, Johann Gottfried, **Outlines of a Philosophy of the History of Man**, New York, Bergman, p. 394.

Prin instituțiile și politicile sale, prin cultivarea sentimentului național și al celui de apartenență la comunitatea națională, acesta din urmă consolidează matricea identitară. De aceea, acest tip de identitate colectivă, ca și comunitatea pe care se bazează, este foarte bine articulat, toate elementele se susțin și se consolidează reciproc, ceea ce face ca identitatea colectivă realizată astfel să aibă un grad maxim de coeziune interioară și să fie foarte rezistentă, stabilă și durabilă. De la această situație de început, caracteristică pentru Europa secolului al XIX-lea, la o distanță în timp de numai două secole, postmodernismul, preocupat obsesiv de particular, fragmentează identitatea în manifestări multiple. Actorii pot deține simultan mai multe identități. În același timp, postmodernismul accentuează caracterul tranzitoriu al identității și necesitatea reconstrucției permanente a acesteia. Pentru Stuart Hall nu există identități fixe, ele sunt „puncte de atașament temporar la pozițiile de subiect pe care practicile discursive le construiesc pentru noi”. Importantă este transformarea: „Identitatea culturală ... este în egală măsură o problemă de devenire, ca și de existență. Ea ține de viitor în aceeași măsură în care ține de trecut. Identitățile culturale vin de undeva și au o istorie. Dar, ca tot ceea ce are caracter istoric, ele suferă o transformare permanentă”².

Postmodernismul marchează clar procesul de erodare a identităților față de omogenitatea etnică și culturală, ca elemente definiții ale identității naționale, pe baza cărora se decide apartenența la statul național. Treptat se trece la înlocuirea originii etnice ca factor definițiv al identității cu clasa socială sau alt criteriu social temporar, pe care se grevează o identitate culturală eclectică, rezultată, în mare măsură, pe baza criteriului opțiunii personale, criteriu ce se menține și în ceea ce privește apartenența la națiune, văzută ca o „comunitate imaginară. Devalorizarea și înlocuirea

² Stuart HALL, *Cultural Identity and Diaspora*, în RUTHERFORD (ed.), **Identity: Community, Culture, Difference**, p 225.

mecanismelor ancestrale determină fragilitatea construcțiilor identitare. Pe lângă aceste mecanisme interioare vulnerabile, identitățile sunt supuse unor presiuni externe tot mai mari, ca urmare a interconectării statelor naționale într-o rețea de legături și influențe transnaționale, care cuprind toate sferile activității umane. Partizanii globalizării susțin că noile sisteme de comunicare și tehnologiile bazate pe computere vor eroda identitățile naționale până în punctul în care vor da naștere unei ideologii globale și unei culturi globale omogene. În ciuda interdependențelor complexe și a integrărilor regionale și mondiale care au devenit operative, evenimentele de pe arena politică și culturală a lumii actuale arată clar că aceasta rămâne încă determinată fundamental de formele naționale de organizare. În formularea lui Grigore Georgiu, existența culturilor naționale exprimă structura de fond a umanității actuale³. Ca urmare a acestui fapt, situația în care guvernarea națională, autodeterminarea națională și identitatea națională, factori ai naționalismului, și statele naționale să dispară ca entități politice este considerată puțin probabilă⁴.

Problematika securității furnizează statelor o bază solidă pentru redefinirea identității. P.J. Katzenstein este unul dintre autorii de referință care include conceptele de identitate și cultură în studierea problemelor de securitate. El consideră că fundalul cultural instituțional și identitatea construită a statelor, guvernelor și a altor actori politici sunt factori determinanți ai politicii de securitate națională, al căror impact a fost insuficient definit și studiat⁵.

³ Grigore GEORGIU, **Națiune, cultură identitate**, București, Editura Diogene, 1997, p. 21.

⁴ Alexander J. MOTYL, *The modernity of nationalism: nations, states and nation-states in the contemporary world*, Journal of International Affairs, Winter, 1992, pp. 307- 323.

⁵ KATZENSTEIN Peter J., *The Culture of National Security: Norms and Identity*, World Politics, Columbia University Press, 1996, p. 4

Lene Hansen remarcă faptul că politicile de securitate nu sunt numai strategii pentru apărarea unui stat, ci și „una dintre practicile cele mai importante prin care statele își construiesc identitatea”⁶. O strategie de securitate națională devine o modalitate de construire a identității naționale, prin examinarea amenințărilor care provin din exterior și prin analizarea diferenței între „interior” (statul) și „exterior”. Discursul actual cu privire la securitate este mai puțin legat de amenințările din exterior și mai mult de amenințările din interior, și aceasta deoarece fragilitatea identităților are consecințe notabile în planul securității. Acestea sunt analizate de Ole Weaver, care subliniază că în „comunitățile imaginare” care țin loc de națiuni, în care oamenii nu s-au întâlnit niciodată, Celălalt este diferit și separat, interdependențele sunt reduse, iar conflictul poate apărea cu ușurință. Fragmentarea face imposibilă nașterea unei solidarități colective, ceea ce duce la apariția unor relații de securizare reciprocă⁷. Problemele de securitate nu se manifestă numai în sfera statală și a vieții politice, domeniul lor preponderent de manifestare și gestionare, ci și în sfera societății, a identității naționale și culturale. Crizele și vulnerabilitățile identitare se pot transforma în amenințări la adresa securității. „Identitatea a devenit astfel o miză a securității, o politică înaltă”⁸.

Două sunt formele majore de manifestare a crizei identitare: „naționalismul regresiv” și fundamentalismul religios.

⁶ HANSEN Lene, *A Case for Seduction? Evaluating the Poststructuralist Conception of Security*, Cooperation and Conflict, vol. 32, no. 4, December 1997, pp. 374-375.

⁷ WEAVER, Ole, *Securitization and Desecuritization*, în Ronnie D. LIPSCHUTZ (ed.), **On Security**, New York, Clumbia University Press, 1995, pp. 54-55.

⁸ WEAVER, Ole, *Insecurité, identité: une dialectique sans fin*, **Entre union et Nation: L'État en Europe**, coordonator AA.M. Le GLOANNEC, Presses de Sciences Po, Paris, 1998, p. 93.

„Naționalismul regresiv”, manifestat în aproape toate statele membre ale Uniunii Europene, este pus în strânsă legătură cu deficitul de securitate națională⁹, rezultat în urma existenței unor provocări pe două fronturi: pe de o parte, includerea statelor naționale în entități supranaționale, ca Uniunea Europeană, sau angrenarea lor în procesul de globalizare, pe de altă parte, prezența tot mai numeroasă a grupurilor minoritare de imigranți care au propriile lor forme culturale și de organizare socială. Criza identitară se manifestă ca rezistență la presiunile ce se exercită în vederea realizării integrării, din teama că efectul standardizator al unei culturi europenizate va omogeniza și uniformiza naționalismele locale, și ca reacții de xenofobie față de amenințarea percepută în prezența imigranților.

Recursul la valorile naționale, ca un refugiu în fața crizelor interne ale societății moderne și amenințărilor externe, chiar și într-o epocă în care statul național se află supus unor presiuni tot mai mari, nu este un fenomen nou. În perioada de intensă globalizare care a avut loc între 1880 și 1920, statele europene au răspuns prin forme extreme de naționalism, în efortul de a-și apăra societățile și culturile împotriva influențelor din „afară”. Au fost inventate noi simboluri, au fost introduse noi ceremonii, bazate pe tradițiile și cultura națională, care urmăreau să amplifice și să standardizeze loialitatea cetățenilor față de statul și idealul național¹⁰.

Varianta actuală a fenomenului demonstrează, pe de o parte, persistența și profunzimea tiparelor identitare naționale și, pe de altă parte, că el se manifestă indiferent de nivelul de dezvoltare al societății respective. În contrast cu prognozele specialiștilor, crizele identitare nu apar numai în societățile sărace din statele

⁹ Grigore GEORGIU, *op. cit.*, p.16

¹⁰ Ronald ROBERTSON, *Globalization and Glocalization: Time – Space and Homogeneity – Heterogeneity*, în *Global Modernities*, London, Sage, 1995, p.65.

Lumii a treia, incapabile să se adapteze la cerințele unei lumi supuse unor transformări uriașe, confruntate cu sărăcie, lipsa instituțiilor și a exercițiului democratic. Ele sunt prezente și în statele dezvoltate, care se pregătesc să treacă la forme de organizare post-industriale, în care, conform previziunilor, importanța diferențelor de natură etnică ar fi trebuit să se estompeze, dacă nu până la anulare, atunci măcar până în măsura în care să devină lipsite de relevanță.

Nici revigorarea sentimentului național ca formă de autodeterminare nu este un fenomen nou; surprinzătoare este manifestarea lui nu în statele fostei Uniuni Sovietice, sau ale fostei Iugoslavii, ci în Marea Britanie, unde dezvoltarea economică și drepturile generale ale cetățenilor păreau să conteze mai mult decât sentimentul național și dorința de autodeterminare. Ascensiunea naționalismului scoțian a fost, la un moment dat, un fenomen notabil, care, prin apelul la tradițiile clanurilor scoțiene, a încercat să contracareze tot mai puternica politică de asimilare din cadrul Marii Britanii.

O altă formă de manifestare a crizei identitare este fundamentalismul religios. În lucrarea sa amplă dedicată epocii informaționale, Castells analizează tipurile de identitate prezente în societatea de tip rețea. În opinia lui Castells, fundamentalismul religios, care a existat pe parcursul întregii istorii a umanității, se dovedește a fi extrem de puternic în societatea rețelelor, el reprezentând cea mai importantă sursă de construire a identității. Fundamentalismul religios se definește prin construirea unei identități colective, prin identificarea comportamentului individual și a instituțiilor statului cu normele derivate din legile divine, interpretate de o anumită autoritate, care acționează ca intermediar între Dumnezeu și umanitate. Bunăstarea și democrația sunt puternice surse de securitate. Dar actorii sociali excluși din rețelele globale ale puterii și bogăției simt un acut sentiment de frustrare.

Fundamentalismul religios este o mișcare de reacție, cu scopul de a construi o identitate socială și personală pe baza imaginilor din trecut, pentru a face față prezentului insuportabil, caracterizat prin amenințarea globalizării și criza modului de viață patriarhal. Incapacitatea de adaptare la cerințele unei lumi care cunoaște transformări uriașe, frustrarea cauzată de sărăcie, lipsa instituțiilor și a exercițiului democratic, lipsa de deschidere față de o lume care pune o multitudine de probleme complexe determină regresul spre un teren familiar, cantonarea în valorile tradiționale, ridicate la rangul de valori absolute. În astfel de condiții, cultura națională și îndeosebi religia devin extrem de importante din punct de vedere politic, deoarece comunitățile culturale pe baze religioase, naționale și teritoriale reprezintă principala alternativă. În concepția lui Castells, aceste comunități culturale se construiesc pe coordonatele a trei caracteristici:

1. sunt reacții la tendințele sociale predominante;
2. inițial sunt identități defensive care funcționează ca refugiu împotriva unei lumi ostile;
3. se constituie cultural, în jurul unui set de valori specifice, marcate de coduri specifice de auto-identificare: comunitatea de credincioși, simbolurile naționaliste, geografia localității¹¹.

Dar, în opinia lui Castells, având în vedere criza structurală a societății civile în jurul căreia se construiește identitatea legitimantă, în societatea de tip rețea identitatea de rezistență ar putea fi principala sursă de schimbare socială. Identitatea de proiecție, în cazul în care se realizează, este o prelungire a identității de rezistență a comunității. Dar, pentru că apariția identității de proiect nu este o necesitate istorică, este foarte posibil ca, în general, comunitățile să rămână cantonate în

¹¹ CASTELLS, Manuel, **The Information Age. Economy, Society, Culture**, vol. 2, The Power of Identity, Oxford, 1996-1998, p. 379.

limitele rezistenței lor culturale. Această atitudine echivalentă cu refuzul schimbării creează cadrul în care crizele identitare devin riscuri de securitate, prin transformarea lor în conflict identitar.

Apariția unui conflict identitar nu implică cu necesitate existența unor valori antagonice. În lucrarea sa impresionantă dedicată aspectelor culturii, Geert Hofstede precizează că sfera de cuprindere a conceptului de „identitate” include straturile exterioare ale manifestărilor culturii, fără a atinge nivelurile de profunzime. Identitatea se bazează pe imagini, stereotipuri și emoții legate de simboluri, eroi, ritualuri, dar nu ajunge la miezul profund al valorilor¹². Multe din schimbările care se produc în lume implică aceste niveluri și sunt resimțite ca amenințări la adresa identității. Sub avalanșa unor simboluri, eroi sau ritualuri răspândite de mijloacele de comunicare și percepute ca străine, identitățile se simt supuse unor agresiuni la care trebuie să reacționeze.

Există situații în care unele populații se află în conflict unele cu altele în ceea ce privește identitățile lor, pe care le percep diferit, dar în același timp împărtășesc valori comune. Chiar dacă Samuel Huntington are viziunea unei lumi sfâșiate de „ciocnirea dintre civilizații”, exemple concrete arată că, deseori, cele două părți aflate în conflict aparțin aceleiași civilizații. Astfel sunt fricțiunile dintre flamanzi și valoni în Belgia sau conflictele dintre unele grupuri tribale din Africa. Există situații în care părțile aflate în conflict împărtășesc valori foarte asemănătoare. Este cazul războiului civil din 1990 dintre sârbi și croați sau al conflictului din Irlanda de Nord, între populații cu identități diferite la nivelul conștient al practicilor, simbolurilor, ritualurilor și eroilor, cu rădăcini istorice, dar

¹² Geert HOFSTEDE, **Culture's Consequences. Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organizations Across Nations**, Second edition, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Dehli, 2001, p.432.

alimentate mai puțin evident de valori împărtășite de ambele părți¹³.

Hofstede remarcă faptul că, în majoritatea cazurilor, conflictele etnice apar între comunități caracterizate de un grad ridicat de evitare a incertitudinii, un nivel crescut de rezistență la schimbare și un indice ridicat de colectivism. Deși existența unor valori similare nu este o garanție pentru eliminarea conflictului, acesta este terenul unde trebuie căutate soluțiile care să facă posibilă conviețuirea.

După François Thual, conflictul identitar este nu doar un simplu conflict de dominație sau cucerire, ci produsul unor crize specifice, în care un grup trebuie să fie convins că este amenințat cu dispariția, fie pe plan fizic, fie pe plan politic, ca urmare a dominației exclusive a unui alt grup. Ca urmare a acestei convingeri, grupul adoptă o atitudine defensivă și se percepe ca o victimă¹⁴. Procesul de victimizare colectivă este o caracteristică definitorie. Aceste caracteristici definesc exact percepțiile și atitudinile cultivate de mișcările teroriste.

BIBLIOGRAFIE

1. CASTELLS, Manuel, **The Information Age. Economy, Society, Culture**, vol. 2, The Power of Identity, Oxford, 1996-1998.

2. Geert HOFSTEDE, **Culture's Consequences. Comparing Values, Behaviours, Institutions and Organizations Across Nations**, Second edition, Sage Publications, Thousand Oaks, London, New Dehli, 2001.

3. Grigore GEORGIU, **Națiune, cultură identitate**, București, Editura Diogene, 1997.

4. Ole WEAVER, *Insecurité, identité: une dialectique sans fin*, **Entre union et Nation: L'État en Europe**, coordonator AA.M. Le GLOANNEC, Presses de Sciences Po, Paris, 1998.

¹³ Ibidem, p.175.

¹⁴ François THUAL, citat de Grigore GEORGIU, **op. cit.**, p. 24.

5. Ole WEAVER, *Securitization and Desecuritization*, în Ronnie LIPSCHUTZ, **On Security**, New York, Columbia University Press, 1995.

**EFECTELE CRIZELOR CONSUMATE ÎN AFARA
LIMITELOR ESTICE ALE UNIUNII EUROPENE
ASUPRA IMPORTANȚEI POZIȚIEI GEOSTRATEGICE A
SPAȚIULUI BALCANIC**

Dr. Gheorghe TĂTARU

In the last years, more and more military and political analysts have begun to consider oil and natural gas as some genuine strategic weapons. But, putting aside the speculative opinions, a conclusion remains to worry us more every day because most of the military and political analysts almost generally accept it and that is the alarming increase of the competition between the great global actors for the energetic resources. The level that this competition reaches puts on fine graces the relative situation the global security is nowadays.

The Balkan Peninsula has not important natural resources and only its strategic geographic position was and will remain, at least as long as the survival of the humanity is based on the current energetic resources, that decide the value of the Balkan space.

În ultimii ani, tot mai mulți analiști politico-militari au început să privească petrolul și gazele naturale ca pe niște veritabile arme strategice. În acest context, nu puțini sunt cei ce văd contemporanele crize consumate în afara limitelor estice ale spațiului Uniunii Europene și chiar lupta lumii civilizate cu terorismul internațional, ca fiind manifestările „celui de-al patrulea război mondial”, pe care adeseori îl definesc „războiul petrolului”. De asemenea, este de consemnat și analogia dintre viziunile acestora și teoria lui Mackinder¹, care considera

¹MACKINDER, Sir Halford John (1861- 1947) – geograf britanic, membru al Parlamentului. Prin lucrările sale a contribuit la dezvoltarea studiului

spațiul *Eurasiei* drept regiune pivot în politica și istoria universală: „cine domină acest spațiu se poate considera stăpânul întregii lumi”.

Departate de a ne situa în tabăra acestora, considerăm că un studiu – chiar și sumar – al actualei evoluții a importanței poziției geostrategice a spațiului balcanic, trebuie să nu eludeze aceste poziții, care, de fapt, nu fac altceva decât să arate cât de complexă este situația geopolitică în primul deceniu al secolului XXI. Prin urmare, vom arunca o privire asupra unei opinii, potrivit căreia Federația Rusă a înlocuit argumentul „forței nucleare” cu noi arme strategice – „petrolul și gazele naturale”.

Pentru a înțelege noua strategie a Rusiei, afirmă analiștii politico-militari care promovează opinia respectivă, trebuie să revedem diferențele dintre punctele de vedere ale SUA și UE asupra războiului din Irak, coroborate cu competiția economică dintre acestea – în domeniul energetic.

În toamna lui 2003, anul în care Statele Unite au început campania militară din Irak, mass-media relata celebra afacere Yukos. Arestarea spectaculoasă a oligarhului petrolului Mihail Hodorkovski a fost interpretată ca fiind un prim pas prin care Moscova răspundea „mișcărilor strategice” ale Washingtonului. Astfel, Vladimir Putin, pe lângă anihilarea unui generos finanțator al opoziției, și chiar potențial contracandidat la alegerile din 2004, a reușit să păstreze neschimbată controversata „Lege a resurselor subterane”, ce interzicea companiilor petroliere private să devină proprietarele câmpurilor petrolifere. Astfel, companiile americane implicate în exploatarea resurselor energetice din zona spațiului ex-sovietic jucau în continuare un rol secundar în raport cu cele rusești de stat. Unele surse merg și mai departe, susținând chiar că în spatele afacerii Yukos s-ar fi ascuns o acțiune a SUA

geopolitic – **The Geographical Pivot of History**, Ed. The Royal Geographical Society, London, 1969.

împotriva lui Putin. Speculația este susținută cu supozițiile emise pe marginea întâlnirilor dintre unele personalități americane cu Hodorkovski (arestarea acestuia a intervenit la scurtă vreme după întrevederi cu Dick Cheney și fostul președinte al Statelor Unite – George H.W. Bush, precedate de tratative cu companiile Exxon Mobil și Chevron Texaco. Presupusul „aranjament” ar fi fost ca cele două companii americane să cumpere 25% - 40% din acțiunile Yukos. Astfel, Hodorkovski s-ar fi bucurat de o anume imunitate internațională, iar Washingtonul ar fi avut un adevărat drept de veto asupra oricăror viitoare înțelegeri privind exportul petrolului rusesc sau construcția de oleoducte. În același context, se pretinde că Yukos făcuse și o propunere de achiziție a grupului rival Sibneft, deținut de Boris Berezovski – alt oligarh al epocii Elțin, stabilit la Londra. Yukos și Sibneft ar fi deținut împreună rezerve de 19,5 miliarde de barili petrol și gaze naturale, devenind astfel a doua companie petrolieră din lume după Exxon Mobile. Anterior, prin metode mai puțin ortodoxe, Hodorkovski rupsese contractul petrolier cu British Petroleum, după ce această companie investise deja 300 milioane de dolari în forările subterane din regiunea Priobskoie din Siberia).

Lăsând la o parte opiniile speculative, mai mult sau mai puțin plauzibile, dar cu siguranță discutabile, o concluzie rămâne să ne îngrijoreze tot mai mult pe zi ce trece întrucât este aproape general acceptată de majoritatea analiștilor politico-militari, și anume: creșterea alarmantă a concurenței dintre marii actori globali pentru exploatarea resurselor energetice. Nivelul la care a ajuns această concurență cochetază periculos cu starea relativă în care se află securitatea mondială. Analiștii economici consideră că acest fenomen se datorează mai multor cauze, printre care cea mai importantă este scăderea constantă a rezervelor de hidrocarburi – profitabil exploatabile. Înlocuirea acestei resurse energetice clasice, care a jucat un rol esențial în

progresul fabulos al omenirii pe timpul secolului XX, presupune un salt tehnologic ce pare a fi un proces de durată. Spunem „pare a fi”, deoarece nu toți cercetătorii științifici sunt de acord cu această justificare. O bună parte a lor sunt de opinie că renunțarea la formele de energie clasică este frânată puternic de mari interese politico-economice. Alți specialiști consideră că omenirea nu a atins încă nivelul de civilizație care să-i permită realizarea acestui salt evolutiv, în mod pașnic și natural. De aceea, aceștia consideră că este imperios necesar a se schimba mai întâi mentalitatea lui *homo sapiens* în ceea ce privește cuantificarea valorii și mai apoi punerea la dispoziție a noilor tehnologii ce vor produce schimbări radicale pentru viața inteligentă de pe planetă. Cu alte cuvinte, societatea umană trebuie să treacă la un nivel superior de civilizație. Însă, apare o mare dilemă: Este aceasta suficient de capabilă pentru a face un asemenea salt calitativ, în condițiile în care și cei mai optimiști sunt forțați să vadă crudul tablou global, unde numai o mică parte a lumii se poate considera în mileniul trei, în timp ce milioane dintre semenii noștri se află la sute și chiar mii de ani în urmă? Este vorba despre nivelul acumulărilor la capitolul conștiință umană, ce nu se exprimă nici pe departe prin prisma prestigiului mărcii autoturismului parcat în fața unei locuințe placată cu marmură de Carrara sau cu pereții din bambus, precum se crede în Africa și nu numai. Dispute aprinse se poartă pe această temă de care depinde viitorul celei mai evaluate ființe de pe Terra.

Revenind la problema resurselor de energie, „palpabile economico-tehnologic” în zilele noastre – hidrocarburi -, se constată că, pe măsura scăderii constante a capacităților de producție și rezervelor interne ale marilor puteri economice, se înregistrează o creștere a cererii de petrol și gaze. Statisticienii Agenției Internaționale pentru Energie vin frecvent cu corective sumbre la previziunile destul de pesimiste pe care le făceau încă din anul 2000 asupra evoluției cererii mondiale de petrol (se pare

că evoluția economică a Chinei și, implicit, a cererii de petrol de pe piața acesteia a depășit toate estimările). Studiile de prognoză economică și a evoluției resurselor naturale indică faptul că SUA și Europa vor trebui să crească anual importurile, în condițiile în care, începând cu anul 2011, producția mondială de petrol va suferi un declin dramatic. Declinul nu este neapărat cuantificat în milioanele de barili de petrol extrase, ci în prețul acestuia pe piață, întrucât fiecare dolar ce se adaugă la suma plătită pe baril scade creșterea economică globală. Prin urmare, o creștere a prețului petrolului, controlată numai de cerere și ofertă, va duce inevitabil la paralizarea oricărei activități economice.

Acestea fiind concluziile analiștilor economici, orice argument ideologic referitor la principiul suveranității și al neamestecului în treburile interne, evocat de liderii politici din țările exportatoare de petrol, nu e decât o poveste. Satisfacerea cerințelor energetice este o cursă ce nu cunoaște scrupule, întrucât acestea cresc direct proporțional cu nevoia de evoluție socială, ce înregistrează o accelerare firească în țările cu economie dezvoltată. Este bine înțeles faptul că fenomenul le va determina pe acestea să utilizeze toată gama de influență de care dispun: politică, economică, diplomatică și chiar militară, oriunde pe glob. În acest context, resursele de hidrocarburi din zona Mării Caspice vor amplifica importanța poziției geostrategice a multor țări și vor influența radical transformările geopolitice din spațiul *Eurasiei*.

Având în vedere amplificarea instabilității politico-militare din zona Golfului, pe fondul luptei lumii civilizate cu organizațiile teroriste ce își au rădăcinile în zonele predispuse dezvoltării fundamentalismului islamic, apare necesitatea exploatarea unor noi zăcăminte, suficient de importante pentru a oferi o soluție plauzibilă pentru nevoia de completare a petrolului arab.

Cele relatate mai sus au determinat pe mulți specialiști în domeniu să estimeze că regiunea Mării Caspice ar putea

reprezenta o sursă importantă de energie în decursul acestui secol, ce poate influența stabilitatea la nivel global, având în vedere interesul SUA și al Occidentului în exploatarea acesteia. Dar, în ceea ce privește exploatarea, suntem nevoiți să revenim asupra unei probleme deosebit de sensibile – cea a prețului la care se obține barilul de petrol. Acesta rezultă în urma scăderii investițiilor ce se fac pentru extracție și pentru transportul petrolului spre principalii procesatori și consumatori. În cazul petrolului extras din zona Mării Caspice, cheltuielile de transport stabilesc eficiența sau ineficiența economică pentru beneficiarii americani și, mai ales, pentru cei occidentali. Analiștii economici au luat în calcul o serie de variante de transport, plecând de la pragmatismul marilor companii petroliere est și vest-europene și, bineînțeles, cele de peste Atlantic, suficient de potente pentru a fi implicate în exploatarea zăcămintelor caspice. Necesitatea construirii unor noi conducte petroliere de transport a fost concluzia generală, întrucât vechile rețele construite în perioada Războiului Rece, pe bazele ideologiei politice de „bloc”, nu mai corespundeau intereselor beneficiarilor. Problema conductelor nu este simplă, iar calculele matematice nu rezolvă o ecuație în care aspectul tranzitării teritoriilor mai multor țări implică, bineînțeles, factorii de decizie politică. Astfel, logica științelor exacte a trebuit să facă loc și geopoliticii, care a dus la emanarea unor variante de transport susținute de varii interese politico-economice ale actorilor regionali, precum Turcia. Lăsând la o parte imixtiunea politică, concluziile beneficiarilor americani și occidentali, rezultate în urma evaluării prețului de cost și a siguranței investițiilor, ce este dată de estimările privind stabilitatea și securitatea regională pe termen lung, au făcut ca Peninsula Balcanică să depășească nivelul de importanță strategică locală și să devină un spațiu-cheie la nivel intercontinental.

Peninsula Balcanică nu are importante resurse naturale, și numai poziția acesteia pe glob a fost, este și va rămâne, cel puțin atât timp cât supraviețuirea omenirii se bazează pe

actualele resurse de energie, cea care decide valoarea spațiului balcanic. Teoria nu este nouă. Constatarea lui Mahan² - „*este mai important să controlezi drumul spre un teritoriu, decât acel teritoriu*” -, nu este o descoperire a sa. Se poate spune că această necesitate a fost înțeleasă și de strategii lumii antice, bineînțeles, la limitele percepției spațiale de atunci.

Spusele lui Mahan ne aduc obsesiv în minte aspectul intensității cu care partenerul american privește spațiul balcanic, după ce a primit la 11 septembrie 2001 o imprevizibilă lovitură teroristă, parcă o reeditare a șocului „Pearl Harbour”, dacă privim la efectele sale ulterioare. De ce se simte nevoia să ne punem întrebarea de unde vine interesul american în Peninsula Balcanică? Pentru că argumentele prezentate anterior nu sunt suficiente pentru a justifica schimbarea la o sută optzeci de grade a orientării politice externe a Biroului Oval cu privire la Balcani, în condițiile în care, după preluarea oficială a mandatului în ianuarie 2001, președintele Bush spunea că este rândul europenilor să se implice în rezolvarea problemelor regiunii. Un alt aspect, ce vine să completeze tabloul, este diferența de atitudine americană față de extinderea Alianței Nord-Atlantice. De la indiferența SUA față de speranțele românilor de a fi primiți în NATO în 1997 (exprimate cu un uluitor entuziasm pe timpul vizitei la București a președintelui Clinton) la transformarea în principalul susținător al Bulgariei și României, ce a marcat decizia de la Praga din noiembrie 2002. Și peste toate acestea, pe 13 septembrie 2002, secretarul general al NATO – George Robertson - declara mass-mediei, spre uimirea balcanicilor:

² MAHAN Alfred Thayer (1840-1914) – ofițer de marină american ajuns până la gradul de amiral și renumit istoric. În lucrările sale a analizat istoria Europei și a SUA în funcție de anumiți factori geografici, a avansat o serie de teze care să explice condițiile obținerii supremației pe mare și a conceput un scenariu geopolitic cunoscut sub numele de „*politica Anaconda*”, publicată în lucrarea **The Interest of America in Sea Power, Present and Future**.

„*Jugoslavia a devenit principalul promotor al stabilității și securității în Balcani... Rolul Jugoslaviei în regiune a devenit esențial după aderarea acestei țări la Parteneriatul pentru Pace*”. Să fi fost oare numai efectul „*pașilor făcuți de către Jugoslavia spre stabilirea unei relații transparente cu entitatea sârbă bosniacă din Republica Srpska și îmbunătățirea raporturilor cu Bosnia și Croația*”, precum motiva diplomatic Robertson înlocuirea invectivelor mass-mediei americane la adresa sârbilor? Greu de crezut în cercul relațiilor internaționale, unde nu există sentimente și prietenii, ci numai interese și coaliții.

Aceste divagații sunt inerente în procesul de cercetare a importanței poziției geostrategice a Peninsulei Balcanice, deoarece din analiza subiectului se poate identifica geneza reflexiilor spațiului balcanic asupra securității europene și, putem spune fără nici un dubiu, chiar mondiale, deoarece implică țări situate pe mai multe continente. Totodată, aceste observații, care, de fapt, demonstrează cât de apropiată este analiza geostrategică de cea geopolitică, ne ajută să înțelegem cărui fapt se datorează sporirea valorii poziției geostrategice a Peninsulei Balcanice în raport cu Orientul Mijlociu, în epoca războiului antiterorist.

După definirea strategiei de acțiune a Statelor Unite împotriva terorismului internațional, spațiul balcanic a devenit un cap de pod american. Poziția geostrategică a Peninsulei Balcanice permite în același timp a fi o bază de plecare pentru controlul focarelor de fundamentalism islamic din Asia Mică și Orientul Mijlociu, dar și o variantă sigură și suficient de profitabilă pentru transportul petrolului caspic. Dacă în 1997, argumentele strategiilor militare în favoarea includerii în Alianța Nord-Atlantică a unor țări balcanice nu au avut nici un ecou, în 2002 liderii politici au subscris total poziției celor îmbrăcați în culori de camuflaj – ce își asumă riscurile luptei armate, recunoscând astfel eroarea făcută cu ocazia primului val al

extinderii NATO. Greșeala politicianilor americani și occidentali a fost oarecum estompată de sprijinul total și oportun pe care țările balcanice l-au acordat forțelor aliate, grație șanseii ca, la timpul respectiv, aici să se găsească la putere orientări politice pragmatice, care au ignorat sentimentală opțiune pro-iugoslavă a opiniei publice. Altfel, militarii aliați s-ar fi văzut nevoiți a se plânge de imposibilitatea planificării resurselor de aviație aflate în bazele din Germania pentru acțiunile desfășurate în Orientul Mijlociu, deoarece traiectul optim de zbor survolează spațiul aerian balcanic. Balcanii asigură forțelor armate americane, implicate în orice conflict din Orientul Mijlociu, o bază de sprijin de valoare strategică, iar politicianilor le reduce numărul de zerouri la sumele pe care trebuie să le aprobe în scopul susținerii financiare a acțiunilor militare.

În concluzie, Peninsula Balcanică oferă în primul deceniu al secolului XXI, toate ingredientele necesare unei poziții geostrategice de valoare euro-atlantică: interes economic pentru ambele țărmuri ale Atlanticului (spațiu de tranzit pentru petrolul caspic), interes militar (cap de pod pentru forțele NATO în lupta ce se prefigurează a fi de durată cu terorismul internațional), interes politic etc.

MODELE EXPLICATIVE ALE DINAMICII DE SECURITATE REGIONALĂ ÎN ERA POST-RĂZBOI RECE

Dragoș-Alexandru BĂNESCU

The regional level security analysis has gain a great importance in the post-Cold War era due to the collapse of the Cold War bipolarity. Having as a cause the geopolitical shift from the early 1990's, the regional level of security stands more clearly on its own in the post-Cold War era. That is one of the reasons why security assessments should focus more on the regional level, thus introducing new frameworks for analysis and theoretical issues. Both materialist and constructivist approaches are used nowadays for explaining the dynamics of regional security. This paper aims at describing the theoretical meanings of some concepts such as regional security complex, security regime and security community in order to create a proper and comprehensive framework for security analysis.

Un prim scop al analizei securității la nivel regional este acela de a facilita studiile comparative între regiuni, prin faptul că acest tip de analiză reușește să contrabalanseze acea tendință a analiștilor fenomenului puterii de a minimaliza importanța nivelului regional în chestiunile de securitate națională.

Dinamica securității poate fi redată prin identificarea unei ierarhii a nivelurilor de analiză în cadrul sistemului internațional. Există trei astfel de niveluri de analiză: statal, regional, și sistemic. Din perspectivă istorică, pentru analizarea dinamicilor de securitate, nivelul regional este esențial, întrucât a căpătat o importanță deosebită odată cu sfârșitul Războiului Rece s-a produs o redimensionare a raporturilor de putere la

nivelul sistemului internațional, prin dispariția bipolarității; în plus, odată cu apariția evidentă a lărgirii spectrului amenințărilor și vulnerabilităților de securitate, datorită momentului septembrie 2001, statele au fost nevoite să-și revizuiască strategiile și atitudinile față de aranjamentele regionale de securitate, în sensul încercării de îmbunătățire a relațiilor de cooperare.

Pentru a surprinde cât mai realist dinamica securității, trebuie să considerăm, ca punct de plecare în analiza studiilor de securitate, faptul că securitatea este un fenomen relațional, astfel că „niciunul dintre niveluri nu este în sine adecvat pentru a înțelege problema securității în ansamblu, iar înțelesul complet al fiecăruia devine limpede abia atunci când este perceput în relație cu celelalte.”¹

1. Complexele regionale de securitate

Un complex regional de securitate se definește ca „un grup de state ale cărui prime preocupări de securitate se leagă laolaltă suficient de îndeaproape, încât securitățile lor naționale să nu poată fi luate în considerare în mod realist separat unde de alta.”² Aceasta este o primă definiție dată de Buzan complexelor regionale de securitate.

În una din cele mai recente lucrări care analizează problematica securității regionale (*Regions and Powers – The Structure of International Security, 2003*), Buzan și Ole Weaver aduc completări acestei definiții, complexul regional de securitate (RSC) fiind descris ca „un set de unități ale cărui procese de securizare și desecurizare sunt interdependente în așa măsură încât problemele de securitate ale unităților

¹ Barry BUZAN, **Popoarele, statele și teama - o agendă de studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece**, Chișinău: Cartier, 2000, p.193.

² Barry BUZAN, **op.cit.**, p.196.

componente nu pot fi analizate sau rezolvate separat una față de cealaltă.”³

Utilizarea conceptului RSC în analizele specifice studiilor de securitate, dar nu numai, facilitează structurarea/adaptarea strategiilor de politică externă, printr-o mai eficientă plasare a unui stat în context regional: „Aproape fiecare țară își poate pune în relație perspectivele sale de securitate cu unul sau mai multe complexe, iar conceptul oferă atât un instrument util pentru organizarea structurilor relațiilor, cât și pentru aranjarea lor în categorii laterale (complex față de complex) sau ierarhice (superior față de inferior).”⁴

2. Identificarea complexelor regionale de securitate

Identificarea unui complex de securitate implică analiza forței interdependențelor dintre diferitele state. Interdependențele pot fi pozitive (atunci când între state există cooperare și/sau neutralitate) sau negative (de exemplu, rivalitatea triumphiulară Iran – Irak – Arabia Saudită).⁵

Interdependența se referă la două aspecte: pe de o parte, existența relațiilor inter-state privite prin prisma raportului amicitie-inamicitate, și, pe de altă parte, existența unor amenințări și interese de securitate comune (dar nu neapărat identice). În cadrul Orientului Mijlociu Extins, de exemplu, ca macroregiune geopolitică ce se constituie într-un complex de securitate, pot fi identificate ambele aspecte legate de interdependență.

Identificarea complexelor regionale de securitate se realizează, în primul rând, prin analizarea dinamicii securității în cadrul a trei dimensiuni: politică, militară și socială. Dacă,

³ Ole WEAVER, Barry BUZAN, **Regions and Powers – The Structure of International Security**, Cambridge University Press, 2003, p. 44.

⁴ Barry BUZAN, **op.cit.**, p. 226.

⁵ Ibidem, p.199.

pentru cazul dimensiunilor politice și militare, componenta economică a securității pare, la prima vedere, să nu aibă un rol determinant în structurarea și identificarea unui complex regional de securitate, întrucât relațiile economice nu mai sunt în mod necesar condiționate de criterii precum proximitatea geografică, chestiunea sistemului de relații economice are coordonate și determinanți diferiți, comparativ cu cel politico-militar. Și, totuși, nu trebuie ignorat faptul că factorul economic poate influența două aspecte importante pentru definirea unui complex regional de securitate: pe de o parte, influențează procesul integrării regionale, iar, pe de altă parte, motivează interesul actorilor externi asupra complexului local (regional). De exemplu, procesul definirii Orientului Mijlociu drept un complex regional de securitate se completează tocmai prin interesul economic major pe care actorii internaționali îl manifestă față de această regiune; nu de puține ori, considerentele economice (accesul la resursele de hidrocarburi) au fost cele care au influențat dinamica regională a securității din punct de vedere politic și militar.

Din perspectivă istorică, procesul de formare a complexelor regionale de securitate a fost favorizat de fenomenul decolonizării. Aceasta a contribuit la apariția de noi state, iar, în cursul acestui proces, s-au creat niveluri mult mai ridicate de mobilizare politică și militară în afara puterilor mari existente anterior.⁶ Decolonizarea a determinat, printre altele, apariția a numeroase conflicte între statele nou-formate (vezi, de exemplu, cazul conflictului dintre India și Pakistan sau cel al Orientului Mijlociu și al Golfului Persic).

Un al doilea moment crucial - sfârșitul bipolarismului, odată cu încheierea Războiului Rece - a contribuit la o mai clară reliefare a structurii și componenței complexelor de securitate, din moment ce relațiile regionale dintre state nu mai erau strict supravegheate de către cele două superputeri, Statele Unite și

⁶ Barry BUZAN, *op.cit.*, p. 228.

URSS. Tendințele centrifuge din spațiul ex-sovietic au contribuit la apariția unor noi unități geopolitice, ce pot fi asimilate unor complexe regionale de securitate: este cazul Asiei Centrale și al Caucazului de Sud. Pentru aceste regiuni, și nu numai, creșterea numărului de amenințări (conflicte devenite "înghețate", separatism etnic, regimuri autoritare) a determinat intensificarea gradului de insecuritate la nivel regional, și, în același timp, crearea unor *noi interdependențe de securitate*.

În privința elementelor care să definească structura securității regionale, Barry Buzan subliniază existența a doi factori principali:

1. echilibrele de putere locale/regionale (relațiile de putere) și
2. modelul amicitiei și inamicității.

Buzan insistă asupra importanței celui de-al doilea factor, întrucât, în privința echilibrelor de putere locale, penetrarea complexului de securitate de către un hegemon sau o mare putere extraregională poate distorsiona și afecta distribuția puterii între componentele (statele) respectivului complex de securitate:

„Din cauza susceptibilității lor la influențele externe, echilibrele puterii sunt un ghid mult mai puțin de încredere la periferie decât la centru.”⁷

Însă, în opinia noastră, întrucât echilibrul de putere local influențează într-o bună măsură modelele amicitiei/inamicității la nivel regional, putem concluziona că, totuși, natura echilibrelor de putere este esențială pentru definirea unui complex de securitate. Aici intervine un alt element important, și anume că recunoașterea de către statele componente a faptului că sunt părți ale unui complex regional de securitate nu este imperios necesară pentru existența *de facto* a respectivului complex, întrucât, *atunci când este analizat din perspectiva echilibrului de putere, un complex de securitate poate exista și*

⁷ Ibidem, p.195.

funcționa „indiferent dacă actorii implicați recunosc sau nu acest fapt.”⁸

Ideea centrală a teoriei complexului regional de securitate (RSCT)⁹ este aceea că, din moment ce amenințările se propagă mult mai ușor pe distanțe scurte decât pe distanțe lungi, atunci interdependența de securitate este în mod normal modelată în grupuri la nivel regional: complexe regionale de securitate.¹⁰ Principalele asumții ale teoriei complexului regional de securitate se concentrează asupra următoarelor elemente:

- regiunile reprezintă cel mai potrivit nivel de analiză în studiile de securitate;
- regiunile conferă o organizare viabilă a structurii în analizele empirice;
- regiunile oferă scenarii analitice pentru testarea posibilelor dezvoltări ulterioare din cadrul sistemului internațional.

Fundamentarea teoriei privind complexe regionale de securitate se bazează pe un amestec de abordări de tip materialist și constructivist. După cum poate fi observat, de componenta materialistă a abordării ține ideea de teritorialitate și încercarea de structurare a unor modele de distribuție a puterii în interiorul sistemului, în timp ce încercarea de înțelegere a dinamicii acestor complexe regionale din perspectiva modelului amicitie – inamicitate sugerează utilizarea unor abordări de natură constructivistă. În plus, renunțarea la

⁸ Barry BUZAN, *op.cit.*, p.198.

⁹ Teoria complexului regional de securitate (RSCT) este dezvoltată pe larg în BUZAN, Barry, WAEVER, Ole, **Regions and Powers – The Structure of International Security**, Cambridge: Cambridge University Press, 2003. În completare la conceptul de „complex regional de securitate”, avansat pentru prima dată de către Buzan în **Popoarele, statele și teama, Regions and Powers ...** analizează evoluțiile conceptuale privind securitatea la nivel regional și internațional în perioada post- Război Rece.

¹⁰ Barry BUZAN, *Security architecture in Asia: the interplay of regional and global levels*, The Pacific Review, Vol. 6, No. 2, 2003, p.144.

modelul explicativ al polarității (modelul Waltzian care se concentrează asupra bi-, uni- sau multipolarității) sugerează îndepărtarea de abordarea neorealista privind structura securității internaționale contemporane.¹¹

Deși există caracteristici comune complexelor regionale de securitate (metode de identificare, model de formare), indiferent de plasarea lor în timp și spațiu, totuși, natura complexelor de securitate a fost influențată de modul de organizare al sistemului relațiilor internaționale.

3. Alte constructe teoretice pentru analiza securității la nivel regional

Există anumite concepte teoretice ce pot fi asociate complexelor regionale de securitate, prin faptul că încearcă să explice caracteristicile securității regionale pornind de la modelul relațiilor interstatale, bazate pe noțiuni precum interese de securitate, norme, principii, mecanisme instituționale de cooperare etc. Dintre aceste concepte, rețin atenția „regimurile de securitate” și „comunitățile de securitate”.

Regimurile de securitate au fost definite de Robert Jervis ca fiind acel cadru în care sunt cuprinse „norme, principii și reguli care permit ca statele să fie restricționate în comportamentul lor de credința că celelalte state vor răspunde în același fel. Acest concept implică... o formă de cooperare între state, care înseamnă ceva mai mult decât simpla urmărire a intereselor pe termen scurt.”¹²

Acest model poate fi aplicat doar în condițiile în care nu există o putere sau un actor regional cu intenții revizioniste... cu alte cuvinte, menținerea statu-quo-ului în respectiva regiune

¹¹ Ole WEAVER, Barry BUZAN, *op.cit.*, p.6.

¹² Robert JERVIS, *Security Regimes, International Regimes*, Stephen D. KRASNER (ed.), Ithaca, New York and London: Cornell University Press, 1983, p.173.

corespunde intereselor politice și de securitate ale tuturor statelor.

O altă condiție pentru existența unui regim de securitate este ca actorii statali implicați să împărtășească aceleași valori în privința cooperării mutuale, eliminând orice intenții expansioniste pentru urmărirea interesului național. Existența unui regim de securitate este ireversibil amenințată în momentul în care unul dintre actori, membru al respectivului regim de securitate, este perceput ca potențial agresor (în fapt, aceasta fiind o materializare a dilemei securității).

Complexele regionale de securitate nu trebuie confundate cu regimurile de securitate. Consiliul de Cooperare din Golf (GCC), format din Bahrain, Kuweit, Oman, Qatar, Arabia Saudită și Emiratele Arabe Unite, de exemplu, constituie un regim de securitate, dar nu poate fi considerat un complex regional de securitate. GCC a fost înființat prin prisma relațiilor speciale dintre statele membre, relații bazate pe existența unor similități privind sistemul politic bazat pe principii islamice, obiective naționale comune, în scopul eliminării amenințărilor de securitate comune, într-un mediu regional instabil.

Un alt exemplu de regim de securitate poate fi explicat și prin actuala relație politică solidă dintre Franța și Germania. În legătură cu relațiile dintre cele două state, dilema securității a reprezentat nu doar o simplă consecință neintenționată a politicii lor externe, ci însuși obiectul acestei relații¹³, în special în ultimii 150 de ani. În ciuda inamicității istorice ce a caracterizat relațiile dintre cele două state, odată cu renunțarea la intenții expansioniste și/sau revizioniste, acestea au putut construi o relație veritabilă de cooperare.

Comunitatea de securitate, conform descrierii oferite de Karl W. Deutsch, este alcătuită din state care au dezvoltat un simț comun integrat legat de securitate. Spre deosebire de statele care fac parte dintr-un complex de securitate, care sunt

¹³ Ibidem, p.176.

nevoite să țină seama și de efectele insecurității, cele din cadrul unei comunități de securitate au atins, teoretic, un stadiu evoluat de încredere reciprocă. Se presupune că aceste state au creat nu doar o ordine stabilă, ci mai mult decât atât, chiar o pace stabilă.

Întrucât ipotezele lui Deutsch legate de comunitatea de securitate presupun inclusiv renunțarea la grila de analiză specifică deteminărilor dilemei securității, se poate afirma faptul că acest concept al comunității de securitate este unul ce face abatere de la principiile realismului, fiind mai degrabă orientat către abordarea constructivistă, care analizează „politica de putere” (concept eminent realist) ca fiind un construct social. În plus, conceptul de comunitate de securitate presupune renunțarea la principiile analizei macropolitice din perspectiva comportamentului indus de echilibrul de putere, și concentrarea pe un tip de interpretare a securității prin intermediul teoretizării sociologice și a caracterului social al politicii globale.¹⁴

Deutsch face distincția dintre două tipuri de comunități de securitate: cele de tip pluralist și cele amalgamate. Diferența dintre ele este, practic, conferită de prezența sau absența unui mecanism instituțional de reglementare a relațiilor dintre componentele sistemului.¹⁵

În cadrul unei comunități de securitate, se presupune că statele sunt capabile să intervină prin tehnici sau mecanisme diplomatice pentru a preveni apariția conflictelor între ele. O a doua presupunere, pe care o comunitate de securitate o necesită, este aceea a existenței unei capacități a statelor ce alcătuiesc respectiva comunitate de a realiza un front comun împotriva unui actor (statal sau nonstatal) extern sau a unui grup de actori.

¹⁴ Emanuel ADLER, Michael N. BARNETT, **Security Communities**, Cambridge University Press, 1998, p.5.

¹⁵ Graham EVANS, Jeffrey NEWNHAM, **The Penguin Dictionary of International Relations**, Penguin Books, London, 1998, pp. 491-492.

În plus, unul din criteriile fundamentale pentru dezvoltarea unei comunități de securitate este acela al existenței sau construcției unei maturități instituționale suficiente pentru a genera tehnici diplomatice care să fie folosite spre a combate problemele și crizele.¹⁶ Mai mult, această maturitate instituțională nu poate fi, totuși, suficientă fără existența unor așteptări mutuale pozitive ale statelor membre, ale căror percepții să fie armonizate și integrate în cadrul unui model unic de interacțiune interstate. Legat de percepții, este necesară, de asemenea, o percepție comună a statelor membre ale comunității asupra amenințărilor externe. Statele membre trebuie să utilizeze aceeași grilă de analiză, atunci când clasifică și analizează amenințările la adresa securității regionale.

4. Concluzii

Aplicată pentru analiza perioadei Războiului Rece, teoria complexelor regionale de securitate poate ajuta la identificarea *pattern*-urilor de securitate regională. Trebuie, însă, să se țină seama de modificarea și lărgirea agendei de securitate internațională în perioada post-Război Rece.

Tendința către descentralizare a sistemului global de securitate în această eră a determinat, printre altele, emergența unor noi sectoare de analiză pentru securitatea politico-militară.

Dinamica securității regionale poate fi analizată prin utilizarea combinată a abordărilor de tip constructivist și neorealist. Teoriile legate de *pattern*-urile dinamicii securității regionale au, în general, un substrat de natură constructivistă, întrucât analiza securității la nivel regional nu se realizează printr-o simplă reflectare mecanică a modelului distribuției puterii. Securitatea regională este un fenomen care determină ca

¹⁶ Martin Griffiths, **Relații Internaționale – Școli, curente, gânditori**, Ed. Ziua, București, 2003, p.289.

actorii regionali (statele) să fie dependenți de posibilele interpretări pe care ceilalți actori le conferă schimbărilor sistemului. Însă, anumite elemente ale echilibrului de putere nu pot fi ignorate de către decidenții politici, astfel încât și interpretările neorealiste își păstrează, încă, valabilitatea.

Complexele de securitate sunt percepute drept produse specifice ale unui sistem internațional cu caracter anarhic. De aici, putem deduce faptul că, într-un sistem internațional anarhic, precum cel ce s-a conturat în perioada post-Război Rece, există o puternică dinamică a securității la nivel regional.

Există mai multe concepte sau teorii privind analiza dinamicii securității regionale (*complexul de securitate, regimurile de securitate, comunitatea de securitate*), iar sensul studierii acestora este acela de a ajuta la o înțelegere comprehensivă a mecanismelor de securitate la nivel regional și sistemic. Dintre aceste concepte, unul din cele mai atent elaborate este cel cu privire la complexe regionale de securitate, care pare a fi cea mai potrivită pentru analiza relațiilor interstatale la nivel regional.

Analiza dinamicii securității la nivel regional a căpătat o importanță sporită în perioada post-Război Rece în primul rând, datorită schimbărilor geopolitice survenite la nivelul structurii sistemului. Prăbușirea sistemului bipolar a fost principala cauză a acestui fenomen.

BIBLIOGRAFIE

ADLER, Emanuel, BARNETT, Michael N., Security Communities, Cambridge University Press, 1998.

BUZAN, Barry, *Security architecture in Asia: the interplay of regional and global levels*, The Pacific Review, Vo.16, No.2, 2003.

BUZAN, Barry **Popoarele, statele și teama - o agendă de studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece**, Ed.Cartier, Chișinău, 2000.

BUZAN, Barry; WAEVER, Ole, **Regions and Powers – The Structure of International Security**, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

EVANS Graham, NEWNHAM, Jeffrey, **The Penguin Dictionary of International Relations**, Penguin Books, London, 1998.

GRIFFITHS, Martin, **Relații Internaționale – Școli, curente, gânditori**, Ed. Ziua, București, 2003.

JERVIS, Robert, *Security Regimes*, **International Regimes**, Stephen D. KRASNER (ed.), Ithaca, N.Y. and London: Cornell University Press, 1983.

WINROW, Gareth M., **Dialogue with the Mediterranean: The Role of NATO's Mediterranean Initiative**.

SPRE O NOUĂ DIMENSIUNE STRATEGICĂ A MĂRII NEGRE

Colonel dr. Vasile SOARE

The Black Sea, standing at the juncture between Europe, Asia and Middle East, has been historically, both a crossroad of civilization and commerce and one of invasions and war. Today, the region finds itself in a new political context.

If years ago the Black Sea was an area out of the European interest, today it becomes a region with a great strategic importance, mainly due to the changes in the political, economical and military environment. The strategic importance of the region stems from its value as a bridge, a revolving platform for trade, energy flows, but also transnational criminal activities, at the crossroad of Europe, Central Asia and Middle East. It is also a region of great opportunities for a greater interaction and cooperation between the European and Euro-Atlantic institutions, countries in the region and regional initiatives.

Din punct de vedere istoric, Marea Neagră a reprezentat, rareori, o zonă coerentă economic sau politic. Dimpotrivă, a constituit un punct în care s-au intersectat imperii și puteri, (adesea) cu rezultate violente. Astăzi, spațiul definit prin noul concept al *Zonei Extinse a Mării Negre* (ZEMN) începe să capete profilul unui adevărat pivot geopolitic, nu numai ca avanpost al NATO și UE, dar și ca spațiu de interes strategic pentru circuitele economice occidentale.

Regiunea Mării Negre, care se învecinează cu Ucraina, Rusia, România, Bulgaria, Turcia și Caucazul de Sud (Georgia, Azerbaidjan și Armenia), este recunoscută ca fiind noul punct geopolitic fierbinte, datorită resurselor de hidrocarburi din

Marea Caspică și a potențialului său de favorizare a terorismului și a traficului cu droguri și armament.

Această nouă abordare a ZEMN s-a prefigurat încă din anii '90, odată cu elaborarea primelor proiecte ale rețelelor care vor transporta resursele energetice ale Estului către zona euro-atlantică sau, potrivit sintagmei folosite de către Wallerstein, centrul sistemului mondial modern.¹

Treptat, regiunea Mării Negre a fost propulsată pe agenda imediată a Occidentului, pe măsura amplificării eforturilor de a-și proiecta interesele către Orientul Mijlociu și Caucaz și în contextul actual al implicării pe termen lung a NATO în Afganistan și al asumării unor responsabilități suplimentare în Irak.

Punctul de cotitură al schimbării opticii occidentale față de Marea Neagră l-au constituit atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, întrucât această dată a marcat reconfigurarea politicii statelor occidentale față de întreaga regiune. Necesitatea creării unui cap de pod pentru combaterea terorismului islamic este justificată prin specificitatea climatului de securitate al ZEMN, care poartă amprenta unei multitudini de factori, majoritatea cu caracter asimetric, cum sunt: fragilitatea noilor democrații, conflictele etnice și separatismul, sărăcia și disparitățile economice, terorismul, crima organizată și corupția.

Persistența focarelor de conflict din Nagorno-Karabah, Abhazia și Osetia de Sud, Transnistria, Cecenia și Kurdistan a afectat dezvoltarea politică și economică a țărilor din regiune, determinând radicalizarea vieții politice și accentuarea instabilității, mediu ideal pentru proliferarea criminalității organizate și a terorismului. Toate tentativele de reglementare a diferendelor au eșuat, singurul rezultat pozitiv reprezentându-l

¹ Ronald D., ASMUS, Konstantin, Dimitrov, Joerg, Forbrig, **O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre**, Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, 2004, p.22.

încetarea acțiunilor militare deschise. „Conflictele înghețate” se pot însă reinflama, practic, în orice moment, recente dezvoltări din Osetia de Sud, Cecenia și Transnistria constituind un avertisment serios în acest sens. Mai mult, deși și-au stabilit ca obiectiv prioritar construirea unor democrații viabile, majoritatea statelor din ZEMN întâmpină serioase dificultăți în realizarea acestui deziderat, problemele majore în asigurarea funcționării statului de drept conducând la generalizarea corupției și apariția unui mediu propice pentru proliferarea terorismului și criminalității transfrontaliere.

ZEMN a revenit în centrul activităților transfrontaliere atât în sens pozitiv (comerț, turism și transportul resurselor energetice), cât și negativ (punct de intersecție al cererii și ofertei de diferite produse traficate ilegal), ultima direcție fiind favorizată de permeabilitatea frontierelor naționale și costurile reduse ale transportului pe căile de acces maritime și fluviale spre Europa Occidentală. De asemenea, țările din zonă sunt tranzitate de importante fluxuri de migranți ilegali din Asia și Africa și, datorită situației socio-economice precare, au devenit ele însele surse de migrație ilegală.

ZEMN este divers reprezentată sub aspect etnic, religios și economic, fapt ce concură la stratificarea stării de securitate regională pe niveluri de risc. Astfel, în timp ce statele de pe litoralul vestic al Mării Negre au făcut dovada unui control eficient asupra amenințărilor teroriste, atât sub aspectul prevenirii și combaterii manifestărilor extremiste pe teritoriul național, cât și din perspectiva participării active la coaliția internațională antiteroristă, zona caucaziană se menține în parametrii unei securități și stabilități politice fragile, ceea ce favorizează atât radicalizarea mișcărilor sociale locale, cât și refugiarea și refacerea unor celule afiliate la rețele internaționale teroriste sau de crimă organizată.

De aceea, la Istanbul, NATO a confirmat pentru prima dată oficial importanța Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică,

exprimându-și interesul pentru a explora modalități de consolidare a stabilității în regiune, care să complementeze eforturile statelor riverane, aliate și partenere, în cadrul mecanismelor de cooperare regională deja existente. Noua frontieră de securitate care se consolidează în ZEMN asigură continuitatea spațiului geostrategic și geoeconomic care se întinde din vestul Europei până în Asia Centrală și Afganistan și este cea mai directă cale de acces spre Europa a resurselor caspice, dar și a forțelor coalitiei antiteroriste în teatrele de operațiuni și bazele din Asia Centrală și din Orientul Mijlociu Extins. Astfel, prin lărgirea NATO (2004) și a UE (2007), până la granițele Mării Negre, are loc afirmarea unei noi realități geopolitice, și anume consolidarea rolului ZEMN de interfață cu unele dintre cele mai importante zone strategice ale lumii de azi – Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

În mod tradițional, bazinul Mării Negre a fost dominat de câte o singură mare putere, care a transformat-o în „lac” propriu, iar exemplele de cooperare între marile puteri sunt puține.

După sfârșitul Războiului Rece, au apărut posibilități sporite de cooperare și dialog, conturându-se deja două puncte de vedere: primul consideră regiunea ca fiind o zonă rezervată puterilor regionale litorale, în care Marea Neagră ar trebui să rămână închisă față de penetrarea din exterior, în timp ce al doilea se referă la revizuirea Convenției de la Montreaux, implicarea UE, NATO, SUA și multilateralism (mare deschisă).² Semnificativă, în acest sens, este coordonarea politicilor regionale la Marea Neagră ale Federației Ruse și Turciei, aspect care a fost exprimat tranșant de către viceprim-ministrul rus, în cursul lunii septembrie a.c.: „Doi lideri, Rusia și Turcia, state care au forțe navale moderne, sunt responsabili de securitatea la Marea Neagră (...) Securitatea Mării Negre trebuie să fie garantată doar de țările riverane. Turcia

² Șerban Filip, CIOCULESCU, Monitor Strategic nr.1-2/2006, p.155.

colaborează îndeaproape în această chestiune cu Rusia”.³ Nu este de neglijat faptul că aceste declarații survineau într-un context punctat de dependența energetică profundă a Turciei de Federația Rusă (70-80 % din necesarul său energetic).

De asemenea, în diverse ocazii, președintele rus, Vladimir Putin, a declarat că bazinul Mării Negre și cel al Mării Azov se află în zona rusă de interes strategic, subliniind că Marea Neagră oferă Rusiei acces direct la cele mai importante rute globale de transport. În plus, liderul rus a manifestat un interes constant pentru Flota rusă la Marea Neagră, care, în pofida uzurii morale din ultimii 15 ani, reprezintă o forță semnificativă, de care trebuie să se țină seama. Aceste aspecte evidențiază intenția Federației Ruse de a nu renunța la atuurile deținute în regiunea Mării Negre, iar actuala criză ruso-georgiană pare a se înscrie în această logică.

Pe de altă parte, așa cum am arătat mai sus, deși este implicată în diverse forme de colaborare regională, Turcia își promovează și interesele proprii în regiune, care nu sunt întotdeauna armonizate cu cele ale aliaților din NATO, având în vedere faptul că nu se poate face abstracție de prezența sa militară semnificativă la Marea Neagră.

Din perspectiva asigurării securității, autoritățile de la Ankara abordează în mod diferit zona maritimă a Mării Negre și zona Extinsă a Mării Negre, considerând că actualele „conflicte înghețate” din regiune nu au un efect de propagare, de „revărsare” în zona maritimă, care să pericliteze stabilitatea existentă, întrucât zona maritimă și teritoriile care nu se află în proximitatea acesteia prezintă caracteristici diferite.

„Conflictele înghețate” și alte probleme de securitate teritorială la nivelul teritoriilor care nu se află în proximitatea zonei maritime necesită o implicare pe scară largă a comunității internaționale, iar Turcia manifestă o totală disponibilitate de cooperare cu NATO și

³ Centrul de studii prospective Strategikon, analiza *Un scenariu care nu e scris la Hollywood*, revista Lumea nr. 11/2006, p.34.

aliații acesteia.⁴ Prin urmare, Turcia abordează securitatea zonei maritime a Mării Negre într-o manieră diferită de cea a regiunii și pe baza acestei viziuni participă la cele trei inițiative la Marea Neagră: BLACK SEA ECONOMIC COOPERATION (BSEC), BLACKSEAFOR și Operațiunea BLACK SEA HARMONY. Ultimele două mecanisme ar fi destinate soluționării problemelor care apar la nivelul zonei maritime, în timp ce domeniul de interes al BSEC este mai extins din punct de vedere geografic, vizând tocmai ZEMN.

Alianța Nord-Atlantică manifestă un interes evident în a pune bazele unui nou centru strategic în regiunea Mării Negre, care să lege Europa de Caucaz și de Orientul Mijlociu. În consecință, extinderea NATO, transformarea internă a Alianței, eforturile de securizare a graniței sale estice și dislocarea trupelor americane pot fi apreciate ca fiind subiecte interconectate.

Noile state membre NATO, România și Bulgaria, oferă oportunități de găzduire a forțelor militare aliate care ar putea fi utile în climatul actual, atât pentru lansarea de noi operațiuni, cât și pentru luarea unor măsuri de prevenire și proiectare a securității și democrației în exterior.

În paralel, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele PfP din regiune, iar documentul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz și Asia Centrală, adoptat la Istanbul, prevede posibilitatea ca, în cadrul PfP, să fie desfășurate acțiuni în domeniul securității maritime și portuare, complementare inițiativelor regionale.

Unul dintre cele mai evidente avantaje strategice ale Mării Negre constă în poziția sa geografică: trei ore de la Bruxelles și trei ore de la Bagdad. Prin urmare, niciun viitor plan important pentru operațiunile NATO și ale SUA nu va putea omite această zonă, în ceea ce privește operațiunile aeriene, maritime și terestre.

⁴ Ahmet Rifat OKCUN, în *Securitate și Cooperare*, revista Asociației „George C. Marshall” – România, nr.1/2006, p.12.

Forțele NATO și cele ale SUA, precum și structurile de comandă au fost concentrate progresiv către Sud și Est, ca răspuns la noile amenințări. Prezența anticipată a SUA în zona Mării Negre, conjugată cu cea din zona Mării Roșii, va interconecta zonele de responsabilitate ale US European Command (USEUCOM) și ale US Central Command (USCENTCOM), ca parte a efortului acestora de a unifica într-o zonă de securitate Asia Centrală, Caucazul, zona mediteraneană, Africa și Peninsula Arabă. Irakul și Afganistanul, care au o puternică prezență militară americană, sunt parte a acestui concept.⁵

De asemenea, Departamentul american al Apărării intenționează dislocarea în România a unei noi brigăzi combatante, de tipul Stryker, ca fiind cel mai important punct al forțelor militare din estul Europei. Rolul acestei brigăzi este unul dublu. Primul este ca, alături de Forțele pentru Operații Speciale americane, două dintre batalioanele sale să participe la antrenamente comune cu aliați din NATO, în special Ungaria, Polonia și România, precum și cu state care fac parte din Parteneriatul pentru Pace. Al doilea vizează implicarea brigăzii în misiuni de stabilizare.

Potrivit evaluărilor Comandamentului European, conținute în raportul **Overseas Basing Commission**, SUA prevăd o probabilitate scăzută de instabilitate politică, de revenire la o guvernare nedemocratică sau de izbucnire a unor conflicte etnice majore în Europa vestică, nordică sau centrală. În schimb, astfel de evenimente au un grad mai mare de probabilitate în Regiunea Balcanilor, în Caucaz și chiar în cadrul ariei de responsabilitate a USCENTCOM din Asia Centrală. Brigada Stryker va menține în stare de alertă un efectiv de mărimea unui batalion, pentru intervenția în caz de urgență în aceste zone imprevizibile.

⁵ Radu TUDOR, în *Securitate și Cooperare*, revista Asociației „George C. Marshall” – România, nr.1/2006, p.24.

Pe fondul ofensivei diplomatice desfășurate de Turcia și Federația Rusă, la nivelul NATO nu s-a întrunit consensul privind rolul Alianței și extinderea operațiunii NATO de combatere a terorismului Active Endeavour (OAE) din Marea Mediterană în Marea Neagră. Această abordare este determinată și de preocuparea pentru menajarea relațiilor NATO cu Federația Rusă. Principalii susținători ai acestei strategii prudente sunt Franța și Germania, care recomandă dezvoltarea cu prioritate a formulelor de cooperare regională existente. În tot acest timp, Administrația americană a transmis frecvent semnale că dorește ca Marea Neagră să devină cu adevărat o mare deschisă, o prelungire a Mării Mediterane, scop în care continuă să acționeze ferm, diversificat și discret pentru crearea sinergiilor la Marea Neagră.

SUA susțin demersurile României pentru o prezență NATO în Marea Neagră și încurajează participarea României și Bulgariei în formule de cooperare regională în care SUA și alți aliați europeni pot avea acces.

În ceea ce privește acțiunea UE în ZEMN, Thomas Gomart de la Institutul Francez de Relații Internaționale remarcă faptul că UE dispune de instrumente adecvate pentru gestionarea problemelor regiunii, dar este nevoie de evitarea preluării necritice a conceptului ZEMN, de stabilirea unei ordini a priorităților care să permită armonizarea agendelor UE, NATO și SUA, în măsura în care acest lucru este posibil.

O strategie a UE pentru ZEMN ar trebui să țină seama de: stadiul extinderii UE, parteneriatul UE - Rusia, relația transatlantică, situația internă din fiecare stat al zonei și inițiativele privind aranjamentele regionale de cooperare. Pe de altă parte, o strategie euro-atlantică pentru această zonă nu trebuie să facă abstracție de faptul că ZEMN este pentru SUA o arie de joncțiune cu Orientul Mijlociu Extins, iar războiul antiterorist și campania de stabilizare a Irakului domină agenda strategică a Americii la începutul noului mileniu.⁶

⁶ Șerban Filip Cioculescu, op. cit., p. 155.

Pe acest fond de „efervescentă” geopolitică, România se pronunță clar pentru „internaționalizarea” regiunii Mării Negre, considerând că este în interesul său și al comunității internaționale, în ansamblu, ca această zonă să se transforme într-un spațiu al cooperării europene și euro-atlantice, prin participarea NATO, UE, OSCE și a aliaților la soluționarea problemelor de securitate ale regiunii.

Urmare a acestui interes strategic, România a promovat introducerea unui mesaj politic privind importanța regiunii Mării Negre pentru securitatea euro-atlantică în comunicatul Summit-ului NATO de la Istanbul. De asemenea, a acționat și acționează în continuare pentru extinderea în Marea Neagră a OAE.

Viziunea românească pornește de la faptul că, întrucât riscurile și oportunitățile din zona Mării Negre sunt similare cu cele din alte spații, de exemplu Mediterana, se poate crea o viziune comună care să coaguleze Europa de Sud-Est, Marea Neagră, Caucazul și Mediterana. Totodată, România subscrie la politicile NATO și UE de a sprijini procesele democratice în regiune și la acordarea de asistență directă statelor în tranziție.

Această abordare poate contribui la transformarea Mării Negre într-o zonă predictibilă, viabilă economic și plasată pe orbita dezvoltării democratice, asigurând astfel securitatea graniței estice a României, precum și a NATO și UE. Bulgaria și Georgia au abordări similare.

În concluzie, se poate spune că Marea Neagră a devenit o regiune de convergență a intereselor marilor actori globali, iar pozițiile unor state mai mici trebuie să se configureze prin raportarea permanentă la contextul conturat. Este evident faptul că valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească, pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii geopolitici majori cu interese în zonă, determinând definirea și aplicarea unor politici specifice acestui areal.

STRATEGII DE PREVENIRE A CRIZELOR ÎN SPAȚIUL MĂRII NEGRE

Col. prof.univ. dr. Vasile MARIN
Cpt. Adrian LESENCIUC

After the collapse of the Soviet Union, the Euro-Atlantic border was pushed towards Eastern Europe. In the Black-Sea geopolitical area, the countries situated in neighbourhood had taken a number of steps that have frozen the local conflicts. In this context, Romania can play a very important role in the in the process of peace maintenance.

1. Delimitări conceptuale

1.1. Binomul risc-criză. Termenul „criză” este unul dintre cele mai utilizate cuvinte în sfera socialului, în abordarea situațiilor de incertitudine și discontinuitate. Etimologic, cuvântul provine din gr. *krisis*, având la bază verbul din v.gr. *krinein* – a judeca, a separa, a discrimina, dar și **a decide**, ca element final al procesului de evaluare, interpretare și comunicare a modului de rezolvare a unei situații. În limba română, termenul a pătruns prin intermediul latinei medievale, din *crisin*, *crisis*. Decizia, din înțelesul prim al cuvântului, are menirea de a pune capăt indeciziei și incapacității de reevaluare și reinterpretare a problemelor, care ar periclita coeziunea și funcționarea organizației¹. Gestionarea optimă a situațiilor de criză reprezintă o misiune extrem de dificilă, care implică dimensiuni cum ar fi capacitatea de prevedere a crizelor

¹ Ion CHICIUDEAN, Valeriu ȚONEȘ, **Gestionarea crizelor de imagine**, Ed. comunicare.ro, București, 2002, p. 39.

organizației respective, anticiparea unor scenarii pentru situația prevăzută, precum și răspunsul prompt la apariția ei, respectarea unor pași riguroși determinați în soluționarea ei și a unei discipline ferme. Termenul de criză poate lua diverse sensuri, în funcție de domeniul în care este utilizat, fiecare oferind semnificații diferite conceptului „criză”. Majoritatea încearcă să surprindă evenimentele care afectează organizațiile și mediul extraorganizațional, sensul unanim acceptat referindu-se la *starea de anormalitate a acestora*.

Astfel, criza poate fi determinată, în primul rând, de incapacitatea de decizie, timp în care funcționarea organizației este pusă sub semnul întrebării sau compromisă. Însă, problematica complexă a crizei trebuie studiată în raport cu o analiză judicioasă a riscului. Binomul **risc-criză** presupune o abordare cvasi-completă în contextul unor transformări frecvente, a unor fluctuații de ordin calitativ și cantitativ în societatea actuală. În fond, societatea contemporană, în plină schimbare de paradigmă, este supusă transformărilor neașteptate. În prefața lucrării *Megatendințe* a lui John Naisbitt se face trimitere la sintagma **pregătire pentru imprevizibil**, sintagmă ce caracterizează mediul fluctuant al societății în ansamblu, factorii de risc existenți (indiferent de context) și, mai ales, capacitatea de pregătire pentru gestionarea crizelor și gestionarea propriu-zisă a acestora.

În contemporaneitate, entitățile umane și sociale se confruntă din ce în ce mai mult cu dificultăți în păstrarea controlului propriei vieți. Schimbările au loc într-un ritm atât de alert, cu consecințe profunde, încât pentru a-i determina, pe cât posibil, un viitor avantajos pentru sine, individul sau societatea în ansamblu trebuie să aprecieze situația actuală și să ia o decizie aproape instantaneu. La nivelul organizației statale sau suprastatale, acest principiu al deciziei instantanee rămâne în picioare; responsabilitatea revine, la nivel individual, celor care ocupă funcții de decizie în respectiva organizație, dar, în și mai

mare măsură, celor specializați în consilierea în asemenea situații. În acest caz, ca și în cazul indivizilor, se dezvoltă o capacitate de operare în condiții de mare incertitudine și nesiguranță. Entitățile statale și suprastatale acționează, așadar, în virtutea unor mecanisme cognitive, adaptative și autoreflexive presupunând o instanțiere a viitorului în prezent prin intermediul deciziilor și a riscurilor subsumate acestora.

Din această perspectivă, pentru o introducere eficace în domeniul managementului crizelor, trebuie să ne oprim asupra unui alt concept, cel de management al riscurilor. Riscul este un concept des vehiculat în zilele noastre, în contextul asumării sau neasumării acestuia. Riscul, în contextul dinamicii actualei societăți, reprezintă unul dintre motoarele progresului, dar, în egală măsură, asumarea riscului fără o apreciere corectă a consecințelor ar presupune / determina autoexcluderea respectivei entități. Acest paradox al riscului este dublat de un altul: asumarea unui risc nu duce la dispariția nesiguranței, ci la amplificarea acesteia, iar neasumarea unuia și aceluiasi risc crește nesiguranța legată de posibilitățile deschise de asumare a sa.

Potrivit DEX, riscul reprezintă „posibilitatea de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil”, iar a risca înseamnă fie „a(-și) pune în primejdie viața, onoarea etc., a (se) expune unui pericol posibil”, fie „a participa la o acțiune nesigură, a acționa la noroc”, dar și „a cuteza, a îndrăzni, a se încumeta”. Referitor la originea cuvântului, ambele etimoane fac trimitere la pericol². În analizele mai profunde, definiția riscului a fost

² Arlette BOUZON. **Comunicarea în situații de criză**, București, Editura Tritonic, 2006, pp.72-73: etimoanele propuse de C. Veltcheff sunt lat. *resecare* – a ridica prin tăiere, respectiv *rixare* – a se certa. Nu este exclusă etimologia multiplă a termenului. Să notăm, însă, și analiza lui D. DUCLOS, din *Puissance et faiblesse du concept de risque*, publicat în *L'Année Sociologique*, 46, 1996, n°2, pp.309-337: „Cuvânt venețian de origine spaniolă, cuvântul *risc* (*riesgo*) descrie mai întâi colțul de stâncă la

inițial preluată din câmpul teoriei economice: riscul ca produs între mărimea pierderilor așteptate și probabilitatea de apariție a pierderilor, sub forma consecințelor unor anumite evenimente posibile. În acest context, riscul apare, pentru prima oară în istoria semanticii sale, asociat unei decizii raționale. O decizie rațională presupune o definiție cantitativă clară a riscului, astfel încât acesta să poată fi adecvat evaluat, împreună cu costurile și beneficiile asociate, în cadrul actului de alegere. Însă „obiectivitatea” riscurilor ridică o serie de probleme legate de cele două componente constitutive fundamentale: calculul probabilităților și mărimea pierderilor potențiale.

O altă legătură directă dintre cele două concepte, de risc și de criză, este marcată, în primul rând, de conotația puternic negativă a ultimului termen, care desemnează: „1. *Încetinire sau perturbare a activității economice; recesiune*. 2. *Moment dificil, critic, în desfășurarea unui fenomen; tensiune*”. Criza devine determinantă în contextul în care operăm, în termenii lui Michael Regester și Judy Larkin, în cadrul „*tezei societății de risc*”³: ea este rezultatul unui conflict rezultat al următorilor factori:

- continua schimbare și nesiguranță a societății;
- ritmul infernal al inovațiilor industriale și tehnologice;
- presiunea timpului și a costurilor, care nu permite o evaluare științifică adecvată a riscurilor în raport cu beneficiile inovațiilor;
- tendința către o mai mare individualitate și către o opinie publică autoritară.

suprafața apei (*resecum* în latină), apoi naufragiul, apoi potențialul pericol pentru armator și în fine înglobează noțiuni din ce în ce mai abstracte asupra calculului probabilității unui eveniment nefast”.

³ Michael REGESTER, Judy LARKIN, **Managementul crizelor și al situațiilor de risc**, București: Editura comunicare.ro, 2003 p.28.

În baza aceluiași studii, să notăm și apropierea dintre câmpul semantic al sintagmei „*managementul situațiilor de risc*” (*issue management*), inventată în 1977 de W. Howard Chase (în încercarea de a defini strategiile de care aveau nevoie companiile pentru a contracara eforturile grupurilor activiste ce făceau presiuni asupra legiuitorilor în vederea unui mai mare control asupra activității comerciale) și cel al sintagmei „*managementul crizelor*”, care presupune acoperirea unui gol terminologic, legat de ignorarea unei situații de risc. Logic, *managementul crizelor* într-o organizație ar trebui să debuteze cu controlul riscurilor, care cuprinde „*ansamblul activităților duse pentru prevenirea și evaluarea evenimentelor de orice natură, fără înarmarea prin acțiuni de prevenire, căutând să diminueze șansele de apariție, sau prin acțiuni de protecție, încercând să le limiteze efectele*”⁴.

În contextul nou creat, al raportării la risc și la managementul situațiilor de risc, criza se redefineste. *Dicționarul de sociologie* pune accent pe aspectele violenței la nivel simbolic al organizației, și definește criza ca fiind „*o perioadă, în dinamica unui sistem, caracterizată prin acumularea accentuată a dificultăților, izbucnirea conflictuală a tensiunilor, fapt care face dificilă funcționarea sa normală, declanșându-se puternice presiuni spre schimbare*”⁵. Elocvență pentru tema studiului de caz aleasă este și definiția dată de Barry McLonglin care consideră criza ca fiind „*un eveniment, dezvoltare, acuzație sau set de probleme interne și externe care amenință integritatea, reputația sau existența unui individ sau organizații*”⁶. Problema sau evenimentul organizației poate fi atât de mare încât să eclipseze celelalte activități ale

⁴ Arlette BOUZON, op.cit., p.92.

⁵ Lazăr VLĂSCEANU, Cătălin ZAMFIR, *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel, 1993, p. 145.

⁶ Barry McLONGLIN, *Risk and Crisis Communication*, McLonglin Multimedia Publishing Ltd, Ottawa, Canada, 1996, p.10.

organizației pe timpul perioadei supuse analizei. La nivel statal și suprastatal, politologul american Charles Hermann apreciază că „*o criză este o situație care:*

- *amenință obiective net prioritare ale unității de decizie;*
- *reduce răspunsul în timp util înainte ca decizia să poată fi transformată în acțiune;*
- *surprinde prin membrii unității de decizie prin apariția sa*”⁷.

1.2. Criza geopolitică. În baza introducerii făcute în precedentul subcapitol, putem trage concluzia că o criză geopolitică poate fi reprezentată de un moment de ruptură temporală sau permanentă a relațiilor dintre actorii geopolitici, care conduce la perturbarea „jocului de putere” într-un anumit context spațial și la modificarea raporturilor de putere dintre aceștia. În mediul geopolitic actual, actorii geopolitici nu mai sunt preocupați de pericolul unor agresiuni de mare amploare, ci mai ales de antagonismele cauzate de conflictele și disputele etnice, de terorism și crimă organizată, de proliferarea armamentului, de dispute economice etc. Toate aceste fenomene sunt generatoare de tensiuni, încordări, acumulări de stres și contradicții între actorii geopolitici. În mod convențional, aceste acumulări de stres și contradicții poartă denumirea de *criză*. În *Dicționarul explicativ al limbii române* noțiunea de criză este definită ca o „*manifestare ascuțită a unor neconcordanțe sau contradicții (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) în care se manifestă neconcordanțele sau contradicțiile*”.

În foarte multe situații, noțiunii de criză i se asociază atribute ca *strategică, politico-militară, internațională,*

⁷ C.F. HERMAN, *Crisis in Foreign Policy*, Indianapolis, Bobs Merrill, 1969.

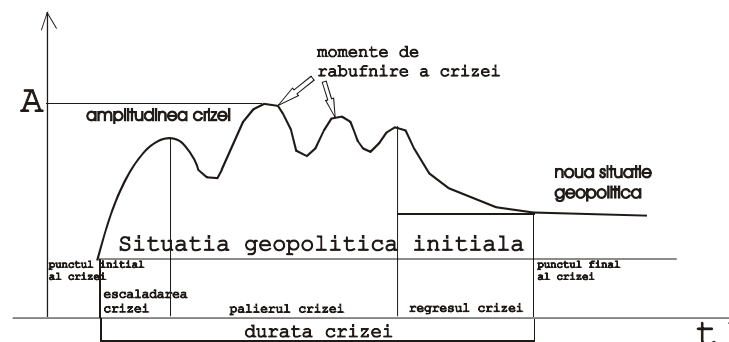
diplomatică, economică etc. Desigur, este o problemă legată de domeniul de analiză, însă cea mai cuprinzătoare sintagmă o reprezintă, desigur, cea denumită *criză geopolitică*. Aceasta face trimiteri la multiple direcții de abordare și subsumează consecințele tuturor celorlalte forme. Când mediul geopolitic este „tulburat” de un anume tip de criză, deja putem vorbi de debutul unei crize geopolitice.

Din această perspectivă, sintagma *criză geopolitică* reprezintă un moment critic ce intervine în evoluția situației geopolitice, a relațiilor dintre diverși actori geopolitici, care conduce la afectarea sau schimbarea echilibrului de putere și a raportului de forțe regional ori global sau chiar la reorganizarea lumii după o nouă schemă a ordinii internaționale. În derularea sa, criza poate cuprinde trei etape distincte: etapa de escaladare, palierul și etapa de regres. Etapa de escaladare cumulează apariția condițiilor de favorizare a crizei, debutul acesteia și evoluția lentă sau rapidă către palier.

Palierul este acea etapă în care situația geopolitică realizează o oarecare stare de stabilitate în noile condiții create de criză. Palierul, ca etapă, poate fi mai lung ori mai scurt, oferind premisele detensionării. Palierul la rândul său, însă, poate oferi surprize, în durata sa existând momente de răbufnire a crizei ori de manifestare a unei noi crize (nefiind exclusă nici posibilitatea înlănțuirii acestora).

Etapa de regres este definită ca fiind acea perioadă a crizei în care mediul geopolitic „se liniștește”, situația geopolitică se reasează, echilibrul de putere se reface după o nouă schemă iar forțele se detensionează⁸.

⁸ Vasile MARIN, *Geopolitica și noile provocări ale secolului XXI*, Brașov, Editura Universității „Transilvania”, 2004, pp.248-249.

După cum am mai arătat, în derularea crizei pot interveni și momente de „înlănțuire”, prin care o criză geopolitică inițială poate constitui un punct de plecare pentru o nouă criză. Avem astfel de-a face cu un „lanț de crize” care poate schimba fundamental fizionomia mediului geopolitic. Principalii parametri ai unei crize sunt amplitudinea și durata. Amplitudinea crizei geopolitice este caracterizată de acuitatea contradicțiilor (violente și nonviolente) generate de criză dar și de consecințele produse de acestea. Astfel, dacă o criză a schimbat total ordinea internațională, atunci s-a produs un adevărat „cutremur” geopolitic și avem de-a face cu o criză globală.

Durata crizei, ca parametru, este variabilă, întinderea ei fiind de câteva zile la câțiva ani sau chiar mai mult. O succesiune de crize sau o criză ce se întinde pe o durată mai îndelungată generează fenomene de tranziție în situația geopolitică. Un asemenea fenomen poate caracteriza evoluția societății de la câțiva ani la câteva zeci de ani. O asemenea situație geopolitică este cea care caracterizează lumea contemporană după prăbușirea ordinii internaționale bazate pe bipolarism.

Noua situație geopolitică, apărută după rezolvarea crizei, se caracterizează prin reducerea turbulențelor în mediul geopolitic, astfel că o nouă schemă de reorganizare a lumii este acceptată

de către toți actorii geopolitici. Crizele geopolitice pot fi mai mult sau mai puțin intense și severe, aceasta apreciindu-se după numărul și calitatea consecințelor lor. Dintre acestea, mai importante pot fi următoarele: schimbări înregistrate în echilibrul de putere regional ori global (multiplicarea sau demultiplicarea centrelor de putere, reierarhizarea acestora ș.a.); modificarea numărului de actori geopolitici, reorientarea unora spre noi sfere de influență etc.; modificarea relațiilor dintre unii actori geopolitici, în special principali, apariția unor noi parteneriate, axe ș.a.

Fiecare criză geopolitică are caracter de unicat, deși creează iluzia de repetiție, prezentând o serie de caracteristici comune, dintre care amintim: debutul său constituie realmente o surpriză cu toate că este așteptat să se producă; informarea este insuficientă atunci când se consideră mai necesară; viteza de derulare a evenimentelor depășește întotdeauna posibilitățile de reacție adecvată; sensul de curgere a evenimentelor geopolitice tinde spre amplificarea fenomenului; existența unor interese majore; monitorizarea continuă, multiplă și intensă din exterior; tendința de gestionare a crizei prin acțiuni planificate pe termen scurt; existența disfuncționalităților în actul de decizie, privind gestionarea crizei; pierderea controlului situației în unele momente ale crizei.

2. Managementul crizei

2.1. Managementul riscului. Din punct de vedere imagologic o organizație statală sau suprastatală își construiește, în baza unei strategii, o imagine care se dorește a înlocui, treptat, vidul de imagine sau imaginile sociale ale cetățenilor. Practic, este vorba despre o sumă (sau mai concret, despre un continuum dinamic sumativ) a sistemelor de referință ale persoanelor / organizațiilor din grupul de interes strategic sau, în cel mai rău caz, intersecția sistemelor de referință ale unui grup omogen – grupul țintă, alcătuit astfel în baza unei

strategii articulate. În primul rând, imaginea despre stat – organizație suprastatală ar trebui să fie privită prin prisma trăsăturilor ce definesc omogenitatea respectivei structuri geopolitice. În acest sens, așteptările referitoare la entitatea statală sau suprastatală se situează una în apropierea celeilalte fără să existe, astfel, diferențe mari între imaginea acesteia pentru cei care au sau pot avea interes în raport cu organizația.

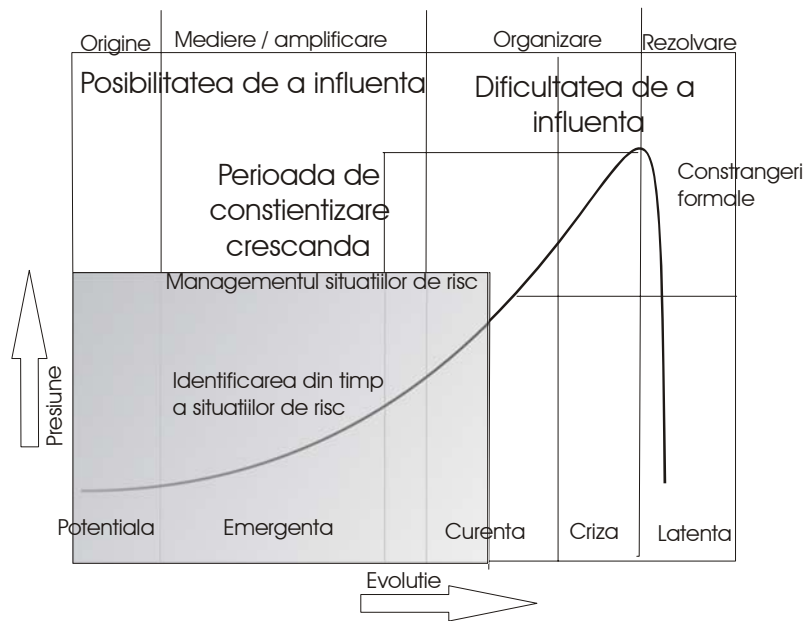
Construirea imaginii necesită timp. Ea capătă contur printr-o comunicare continuă. Mesajele pe care le emite entitatea sus-amintită trebuie să fie coerente: mesajele generate de funcționalitatea ei, trebuie să fie de calitate, să indice competență și responsabilitate, iar cele emise deliberat trebuie să continue linia mesajelor generale, să fie transmise prin canale accesibile, să fie specifice acesteia și să urmărească obiective precise. Practic, orice incident, accident sau criză care afectează entitatea nu are efect direct asupra imaginii.

Imaginea complexă a procesului de „pregătire pentru imprevizibil”, în temeniul lui John Naisbitt, nu relevă faptul că managementul riscurilor și managementul crizelor reprezintă ansambluri de acțiuni realizate în scopul interpunerii între mediul extern, cu factor ridicat de risc, și holograma organizației.

În general, situațiile de risc evoluează în mod previzibil, decurgând din tendințe sau evenimente și dezvoltându-se prin intermediul unei succesiuni de etape bine determinate, care nu diferă de evoluția ciclică a unui produs.

Pentru a defini etapele de evoluție a unei crize organizaționale, ar trebui definite, mai întâi, etapele din ciclul de viață al situațiilor de risc. Situațiile de risc, în viziunea lui M.B. Meng și Brad E. Hainsworth, pot evolua după un ciclu de viață reprezentat astfel⁹:

⁹ REGISTER, LARKIN, *op.cit.*, p.53.

Să trecem în revistă, detaliat, etapele:

➤ **Etapa 1 – originea: situația de risc potențială:** o situație de risc se produce atunci când o entitatea statală sau suprastatală acordă importanță unei probleme survenite din mediul extern, care poate fi consecința unor tendințe politice / legislative, economice sau sociale în curs de dezvoltare. Managementul riscului presupune identificarea tendințelor care pot da naștere, la un moment dat, acest situații de risc. În acest sens, identificarea tendințelor revine fie echipei specializate în managementul riscului, fie teoreticienilor și specialiștilor care fac parte din grupuri de lucru din departamentele de politică și planificare. Managementul riscurilor presupune utilizarea instrumentelor de tip proactiv îndeobște. „(...) ceea ce vedem în etapa timpurie, potențială, este un eveniment sau o condiție definită care pot căpăta importanță. Cu toate acestea, tipurile de situații de risc care există în această fază nu au atras încă

atât cât ar trebui atenția experților sau a publicului, deși unii specialiști încep să fie conștienți de ele”, notează Regester și Larkin¹⁰. Dacă riscul este înlăturat din acest stadiu, din prima etapă, cea a riscului potențial, credibilitatea crește. Dar, de cele mai multe ori, din lipsa experienței, focarului de conflict nu i se acordă suficient credit. În termenii consacrați ai conflictologiei, această primă etapă corespunde dezacordului.

➤ **Etapa 2 – medierea și amplificarea: situația de risc emergentă:** pe parcurs ce apare dezacordul sau putem vorbi despre o situație de risc potențială, se formează grupurile și se trece la primele etape ale confruntărilor. Apar primele tabere și se produce un proces de mediere și amplificare între indivizi și grupuri. Situația de risc emergentă indică o creștere treptată a presiunii exterioare asupra organizației, ca rezultat al activităților efectuate de unul sau mai multe grupuri pe măsură ce încearcă sau să legitimizeze situația de risc. În această etapă, organizația este obligată să intervină și să joace un rol mediator, pentru a nu lăsa conflictul să degenereze într-o criză oarecare, până la criza generalizată a respectivei entități. Există și situații în care conflictul, dezvoltat până în această fază, a riscului emergent, se stinge de la sine, dar, de cele mai multe ori, după etapa confruntării apare escaladarea conflictului. Practic, riscul trebuie mediat în această etapă cu aceleași instrumente proactive ale echipei de management al riscurilor, dat fiind faptul că încă nu se poate prognoza modul ulterior de evoluție al crizei. Un factor esențial în această perioadă, consideră Regester și Larkin, îl reprezintă mediatizarea. Prin aceasta se realizează, practic, joncțiunea cu cealaltă entitate, care vizează managementul crizei. Este vorba de stadiul incipient al comunicării în stadiul de criză. la modul generic, managementul riscului înglobează și managementul crizei.

➤ **Etapa 3 – organizarea: situația de risc curentă și situația de criză:** în această fază, situația de risc, dezvoltată,

¹⁰REGESTER, LARKIN, *op.cit.*, p.55.

atinge stadiul în care se fac simțite adevăratele efecte asupra celor implicați. Este echivalentă cu configurarea crizei. În această fază criza propriu zisă se prezintă ca un ansamblu de evenimente, dezvoltări, declarații sau set de circumstanțe care amenință integritatea sau reputația unui individ sau organizații. Situația devine dificilă, atâta vreme cât s-a extins, a căpătat amploare. „După cum arată diagrama ciclului de viață al situațiilor de risc, notează M. Regester și J. Larkin, *situația de risc poate sări peste noapte de la statutul de situație curentă la cel de criză pentru a ajunge la o instituție oficială de tipul unei autorități administrative care are puterea de a interveni și de a impune constrângeri asupra organizației sau a industriei, pentru a rezolva problema*¹¹”. Psihologic vorbind, conștientizarea pericolelor facilitează transformarea acestora în riscuri. Riscurile iminente pot crea oricând, cum am văzut, premisele apariției unei crize. De la situația de risc potențială la transformarea în criză, etapele intermediare pot fi arse. Or, atâta vreme cât conceptul de risc are o conotație negativă, implicând imposibilitatea, incapacitatea cuiva de a controla toate variabilele de natură a îi pune în pericol starea de siguranță, indiferent dacă respectiva entitate este o ființă umană sau o organizație economică oarecare, dar și dacă este o organizație statală sau politică, este puțin probabil ca situațiile de risc să nu antreneze derularea fazelor de la incident la criză.

➤ **Etapa 4- rezolvarea: situația de risc latentă:** în acest stadiu, situația de risc a parcurs deja întregul ciclu de la starea potențială la cea latentă. Stadiul este definit de intrarea în vizorul opiniei publice și a structurilor administrative în sensul rezolvării, pe cale legislativă, a posibilelor situații risc identice, respectiv în vizorul organismelor suprastatale internaționale care monitorizează procesul de pace într-o anumită zonă. În acest sens, obiectul procesului de stabilire a politicilor publice este impunerea de constrângeri necondiționate asupra tuturor

¹¹ REGESTER, LARKIN, *op.cit.*, p.59.

părților implicate în conflict. Să nu uităm, însă, că în cazul manifestării printr-o altă cale, situația de risc latentă se poate transforma într-o situație de risc potențială, adică schimbările de ordin legislativ neavând decât rolul să antreneze o altă buclă, nu identică, dar posibil completă, din ciclul riscurilor.

2.2. Managementul crizelor geopolitice. În etapa trei, în care intervine pentru prima dată nou înființata celulă (echipă) de criză, specifică situației critice particulare, analiza ar trebui să plece de la stadiile anterioare, de risc potențial și emergent. Astfel, pentru crizele care au o evoluție lineară, trebuie analizată întreaga evoluție, de la incident la criză. Analiza poate fi făcută, în acest caz, după diagrama Pauchant¹², care propune analiza lineară, cu rădăcina în situațiile de risc ignorate, după modelul: incident → accident → conflict → criză, în care fiecare etapă în parte reprezintă astfel: **incidentul**: un eveniment local, care nu afectează funcționalitatea întregului sistem și care poate fi remediat, situație în care structura simbolică nu este afectată; **accidentul**: un eveniment neprevăzut care afectează întregul sistem, dar structura simbolică nu este afectată, activitatea fiind oprită dar putându-se relua; **conflictul**: un eveniment local, care afectează structura simbolică, dar care nu presupune contestarea principiilor și valorilor fundamentale ale entității în cauză; **criza**: situația în care structura simbolică este afectată, iar starea de conflict este extinsă la nivel întregii entități.

Crizele de rutină sunt cele la care se ajunge prin neglijența echipei de management a riscurilor. Managementul deficitar al riscurilor conduce la dezvoltarea ulterioară, de la riscul potențial, la cel curent, prin intermediul fazei emergente.

Instrumentele de managementul crizei sunt în principal de **tipul preventiv / proactiv** (de genul procedurilor de control, sistemelor de raportare, normelor de protecția muncii,

¹² CHICIUDEAN, ȚONEȘ, *op.cit.*, p.42.

detectarea semnalelor, pregătire/prevenire, etc.) sau **reactiv** (planuri de criză, limitarea efectelor, recuperare/refacere). Planul de criză constă într-o serie de măsuri specifice care trebuie luate în anumite condiții. În cazul manifestării unei crize, viteza de răspuns este un element esențial și fiecare trebuie să știe exact ce și când să facă. În aceste momente, mai mult decât oricând trebuie să se acționeze ca o echipă, începând de la cele mai înalte poziții de conducere până la personalul operativ. Bineînțeles, cele mai importante atribuții le vor avea componenții echipei propriu-zise de criză și persoanele din conducere de la care se așteaptă reacții. Totuși, după cum spuneam, responsabilități au toți angajații, deoarece de multe ori o declarație hazardată a unui angajat al unei companii care se confruntă cu o criză poate fi speculată de presa și se pot trage concluzii eronate, greu de schimbat ulterior.

Studii asupra managementului crizelor și dezastrelor au arătat clar că în majoritatea cazurilor se parcurg cel puțin cinci etape: semnalizare / detecție, pregătire / prevenire, gestionare criză, reducerea / limitarea daunelor, recuperare / refacere.¹³ Managementul **interactiv** intervine în toate cele cinci faze de dezvoltare ale crizei, organizația având posibilitatea să treacă peste toate încercările și să își perfecționeze modul de acțiune pentru a nu repeta greșelile în cazul unei noi crize.

În managementul crizelor, *detectarea semnalelor* și *pregătirea / prevenirea* își au originea în fazele I și II din modelul Meng-Hainsworth, corespunzătoare perioadei dezvoltării riscului potențial, respectiv managementului situațiilor de risc. *Criza*, în această situație, survine după faza de manifestare a riscului curent. *Limitarea efectelor, refacerea și învățarea* corespund etapei IV, a stadiului latent al riscului. Managementul crizei depinde, astfel, după o analiză prealabilă a mediului de apariție, de eficiența managementului riscurilor.

¹³ CHICIUDEAN, ȚONEȘ, **op.cit.**, p. 45.

Referitor la crizele geopolitice, o chestiune importantă care preocupă în permanență actorii geopolitici este aceea de gestionare a crizei. Aceasta poate fi înțeleasă ca un proces care implică organizare, planuri și măsuri menite să aducă sub control criza, să oprească evoluția acesteia și să proiecteze o soluție acceptabilă de rezolvare. Componentele esențiale ale managementului de criză sunt: culegerea și evaluarea informațiilor cu privire la debutul, evoluția și consecințele probabile ale crizei; analiza situației, pe momente de evoluție a crizei geopolitice; definirea opțiunilor de răspuns la dinamica și consecințele crizei; implementarea soluției optime de stopare a crizei.

Prin urmare, obiectivele gestionării crizei geopolitice ar putea fi următoarele: să controleze criza geopolitică apărută, pentru a preveni transformarea acesteia în situație explozivă ori conflictuală; să contribuie la erodarea și reducerea tensiunilor dintre actorii geopolitici, prin satisfacerea graduală și rațională a intereselor acestora; să pregătească actorii geopolitici colectivi și individuali, neimplicați în criză, pentru a contribui efectiv și eficient la detensionarea acesteia; să urmărească reacția actorilor implicați în criză, să prevină și să reducă violența acesteia până la atenuarea definitivă.

Principalele modalități de rezolvare a crizei sunt negocierea și geopolitica echilibrului. Dintre activitățile desfășurate pentru gestionarea crizei, mai importante sunt următoarele: identificarea elementelor generatoare de criză geopolitică; aplicarea geopoliticilor stabilite pentru acțiune; detensionarea spațială a situației prin renunțarea la forță; monitorizarea situației.

Gestionarea crizei geopolitice este condiționată de rolul și importanța actorilor geopolitici participanți la aceasta, de interesele celor implicați în criză precum și de aspectul favorizant ori nefavorizant al consecințelor acesteia pentru ei.

3. Strategii de prevenire a riscurilor în zona Mării Negre

3.1. Stabilitatea zonei Mării Negre în condițiile schimbării de paradigmă. Schimbarea de paradigmă geopolitică în zona Mării Negre presupune ansamblul de transformări la care a fost supusă sau la care va mai fi, din punct de vedere geopolitic, întreaga arie pontică. Practic, noul context geopolitic al Mării Negre nu este decât rezultatul unor mișcări de anvergură, purtând amprenta unor modificări majore de ordin geopolitic. Marea Neagră, făcând obiectul studiului de față, suscită interes prin înaintarea frontierei euro-atlantice spre Asia Centrală și prin înaintarea frontierei *Europei instituționalizate* spre est. Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului înaintării granițelor *Europei instituționalizate* spre est trebuie să pornim de la ideea coabitării între tendințele de globalizare și atomizare, respectiv de la perceperea culturii și a civilizației ca poli ai unei structuri dinamice, în care „*polaritate nu înseamnă opoziție*”. Cultura presupune un sistem de credințe (belief-system) care, potențat de valori specifice, devin atitudini și definesc mentalități¹⁴, în timp ce civilizația se structurează ca încrengătură de cunoștințe, tehnici și proceduri cu aplicație universală, absorbită fiind de logică și metode, erorile sale apărând din standardizare, de unde și repulsia cu care o tratează culturile. În acest sens, *Europa instituționalizată* nu înaintează în planul culturilor, ci doar în cel al civilizației. Cu toate acestea, efectele asaltului civilizației europene spre est are urmări în plan cultural. Ar trebui să înțelegem, de pildă, ciocnirea civilizațiilor la Samuel Huntington ca fiind o analiza pertinentă a **ciocnirilor dintre cultură și civilizații**¹⁵.

¹⁴ MALIȚA, Mircea, **Zece mii de culturi, o singură civilizație**, București, Editura Nemira, 2001, p.14.

¹⁵ Adrian LESENCIUC, **Postmodernitatea. Un posibil model de structurare a mozaicului a-valoric**, București, Editura Antet, 2005, pp.51-64.

Coabitarea în Europa înaintând spre est în planul civilizației nu se realizează prin uzul de forță, ci în urma revoluției în mijloacele de producție, utilaje, mentalitate, nu însă în adânc, în nucleul de credințe (beliefs). Luând, spre exemplu, ultimul val, nu toate culturile sunt în măsură să asimileze șocul (frontul de undă) al civilizației postindustriale; ciocnirea culturilor cu civilizația postmodernă presupune, pe de o parte, dezumanizare, uniformizare și abstractizare din partea civilizației informaționale, pe de alta anarhie, nihilism și terorism ca răspuns din partea culturilor, în neînțelegerea posibilităților de asimilare pe cale amiabilă¹⁶. Din această perspectivă, zona Mării Negre se află în prim planul atenției ca zonă de potențial risc în ceea ce privește dezvoltarea crizelor geopolitice.

Este de remarcat faptul că în spațiile de frontieră au loc cele mai frecvente confruntări și tot aici se manifestă cu preponderență crizele. Un asemenea spațiu de turbulență geopolitică este și spațiul Mării Negre. Din acest punct de vedere, interesul pentru studiul riscurilor posibile în arealul sus amintit, respectiv fixarea unor strategii parțiale, sectoriale de prevenire a situațiilor de criză sunt mult decât necesare.

3.2. Sectoarele majore ale securității regiunii. O analiză pertinentă a riscurilor existente în zonă, și prin aceasta, conform diagramei Ming-Hainsworth, oportunitatea creării unei strategii de prevenire a crizelor în zonă, ar trebui să vizeze o punere în lumină a situației existente în regiune din punctul de vedere a cinci sectoare dominante: militar, politic, economic, societal și de mediu.

Securitatea militară vizează în plan real și în planul percepției între statele din zonă potențialul militar pus în joc în cazul unui conflict. Din acest punct de vedere, extinderea NATO spre est, cuprinzând sudul și vestul ariei geopolitice

¹⁶ MALIȚA, *op.cit.*, pp.53-55.

aflate în discuție, reduce probabilitatea escaladării unor conflicte în zonă. Prin aceasta, dinspre sud și dinspre vest climatul de securitate oferă mai degrabă oportunitatea cooperării dintre statele riverane Mării Negre, decât să reprezinte o sursă de conflict. Pentru o ilustrare a acestui aspect, avem în vedere o trecere în revistă a principalelor zone de conflict înghețat, dar și a zonelor de conflict deschis, interetnic sau interconfesional, pentru a lua în discuție potențialul militar și securitatea militară în zonă¹⁷.

O zonă importantă de conflict, cea mai apropiată granițelor Uniunii Europene și României totodată este cea din Transnistria. În urma adoptării de către Chișinău a declarației de suveranitate, la 23 iunie 1990, regiunile găgăuză și transnistreană din sud-estul Republicii Moldova s-au proclamat republici autonome independente. Chiar dacă adevăratul conflict militar moldo-transistrean, început în 1992, s-a încheiat în același an, situația tensionată mocnește în regiune. Chișinăul este dispus să acorde o mai largă autonomie părții transnistrene, dar numai în cadrul Moldovei, propunere respinsă de regimul secesionist de la Tiraspol. Așadar, în nord-vestul Mării Negre putem poziționa o primă zonă de insecuritate militară regională. Cele mai numeroase zone de conflict se găsesc, totuși, în răsărit, acolo unde tensiunile păstrează cote înalte. Georgia, stat riveran Mării Negre, este în conflict înghețat cu etnicii oseti și abhazi. Oseții, populație indo-europeană din arealul caucazian, și-a declarat independența în septembrie 1990. Guvernul de la Tbilisi nu a recunoscut autoproclemata republică osetă. Conflictul etnic și lingvistic (se cunoaște, georgienii sunt vorbitori de limbă caucaziană, spre deosebire de oseti) nu a

¹⁷ Sergiu-Tudor MEDAR, Gheorghe SAVU, *Conflicte „înghețate” în zona Mării Negre*, în lucrarea colectivă **Securitate și stabilitate în Bazinul Mării Negre. A V-a Sesiune Științifică Internațională, 21-22 noiembrie**, București: Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, pp.74-85.

cunoscut cote alarmante. În prezent, în ciuda faptului că Osetia de Sud nu are încă un statut stabilit, potențialul de conflict se menține la cote scăzute. Pe de altă parte, conflictul georgiano-abhaz, izbucnit în urma proclamării independenței statului abhaz în 1994, a cunoscut o perioadă sângeroasă, de război, între 1992-1993. În ciuda acordurilor de încetare a focului semnate sub tutela Rusiei, luptele au izbucnit din nou. Guvernul georgian nu este dispus să ia în discuție modificarea granițelor statului, dar este dispus să acorde autonomie lărgită autorităților de la Suhumi și Thinvali în interiorul granițelor sale.

Un conflict mai îndepărtat, dar în care este implicată una dintre țările riverane Mării Negre este conflictul ruso-cecen. De departe cel mai sângeros dintre toate prezentate până în prezent, conflictul are la bază rațiuni economice, religioase, etnice și lingvistice, debutând în 1991, odată cu declararea independenței de către autoritățile de la Groznai. Între 1994 și 1996 conflictul cunoaște perioada sa cea mai tensionată. Chiar dacă Acordul de la Hasaviurt a mai ameliorat ostilitățile, începând cu 1999 islamiștii ceceni au început seria de atentate orientate împotriva Moscovei. În momentul de față conflictul, deși aparent înăbușit, mocnește. Polițiile pro-ruse din Cecenia sunt mai eficiente în ceea ce privește stabilirea ordinii în republica separatistă caucaziană, dar, cu toate acestea, focarul extremist islamic se poate răspândi în tot Caucazul. Făcând parte din „regiunea extinsă a Mării Negre”, Armenia și Azerbaidjanul își dispută începând cu 1987 regiunea Nagorno-Karabah. Perioada de conflict acut, localizată între 1992 și 1993, s-a datorat intervenției armate a polițiilor armene în enclavă. Azerbaidjanul își menține poziția în ceea ce privește cerea de reintegrare a provinciei în teritoriul său, pentru aceasta investind masiv în sectorul militar. Autoritățile de la Erevan, în schimb, solicită dreptul la autodeterminare a poporului din Nagorno-Karabah. Cele patru conflicte „înghețate” din zona

Mării Negre pot escalada oricând, sporind climatul de insecuritate din zonă, în special din arealul caucazian.

Securitatea politică vizează stabilitatea organizațională a statelor riverane Mării Negre și a statelor din „regiunea extinsă”. Conform unor date furnizate de Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate¹⁸, în baza unor măsurări și diagnosticări a guvernării în statele riverane Mării Negre, s-au obținut următoarele scoruri:

- în ceea ce privește indicatorul *voce și responsabilitate*, presupunând nivelul la care sunt realizate drepturile omului și libertățile civile, Bulgaria și România se găsesc în partea superioară a scalei, cea cu valori pozitive, în timp ce grupul compact al celorlalte cinci state se află pe scala negativă;

- din punct de vedere a *stabilității politice*, aceleași două state, România și Bulgaria se află în top, în timp ce celelalte, fără a mai fi așezate compact în clasament, se află undeva în josul acesteia. În ciuda „revoluției portocalii”, Ucraina se află într-o zonă de penumbră în ceea ce privește stabilitatea politică. Cu toate acestea, la modul general, la acest indicator scorurile sunt mari;

- la indicatorul *eficiența guvernării*, așadar în ceea ce privește competența aparatului birocratic, calitatea serviciilor publice și consistența politicilor guvernamentale, cele șapte state riverane sunt împărțite în două grupuri: cel cu scoruri superioare, în ordinea Turcia, Bulgaria, România și Rusia, și cel cu scoruri inferioare, Ucraina, Moldova și Georgia. La acest capitol, toate cele șapte țări au, din nefericire, scoruri negative;

- privitor la *calitatea reglementărilor*, adică la eficiența reglementărilor aplicate în domeniul importurilor și exporturilor, Bulgaria este de departe pe primul loc, fiind urmată de România și Turcia, celelalte state obținând scoruri negative;

¹⁸ Alexandra SARCINSCHI, *Guvernare și securitate la Marea Neagră*, op.cit., pp.14-25.

- referitor la *domnia legii*, un indicator deosebit de important, vizând capacitatea statului de a contracara riscuri, pericole și amenințări de genul violențelor, crimei organizate, in justiției, pieței negre, pe primele locuri se situează Bulgaria, Turcia și România, celelalte state confruntându-se cu mari probleme, în special în ceea ce privește crima organizată;

- *controlul asupra corupției* oferă date relevante referitoare la modul în care exercițiul public al puterii urmărește scopuri private, și deși nu prezintă valori pozitive pentru nici unul dintre state, are pe primele locuri Bulgaria, România și Turcia.

Securitatea politică în zona Mării Negre cunoaște, la fel ca și în cazul securității militare, două arealuri cu deficit în materie, respectiv coasta estică și cea nordică. La modul general, problemele de natură politică sunt sensibile în zona geopolitică a Mării Negre. Problemele de natură politică sunt amplificate de apartenența majorității acestor state blocului comunist, de lipsa unui cadru juridic coerent necesar combaterii fenomenului corupției și crimei organizate, de jocurile de interese în regiune care vizează reinstaurarea hegemoniei Rusiei sau de nedefinitivarea opțiunilor. Să mai notăm, în afara celor două structuri suprastatale care au devenit manifeste în zonă, NATO și UE, prezența unor organizații sau structuri internaționale care, mai mult pe teritoriu politic, vizează normalizarea în regiune: Cooperarea Economică la Marea Neagră (BSEC), apărută în 1992, BLACKSEAFOR, organism sub tutela PFP, Procesul Reuniunilor Miniștrilor Apărării din Europa de Sud-Est (SEDM), Consiliul Mării Negre (BSC), Organizația pentru cooperare Economică a Mării Negre (OCEMN), Procesul de Cooperare Dunăreană, Acordul de Investiții, Inițiativa Central Europeană (CEI), Acordul Central European pentru Liber Schimb (CEFTA), Procesul de Cooperare Sud-Est Europeană (SEECF), Pactul de stabilitate pentru Sud-Estul Europei, Inițiativa NATO pentru Sud-Estul Europei (SEEBRIG),

Centrul SECI de combatere a crimei organizate transnaționale sau Prietenii Georgiei: Georgia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova (GUAM).

Securitatea economică și în special cea energetică presupun accesul la resurse, piețe și capital. Zona geopolitică a Mării Negre este caracterizată din punct de vedere politic de decalajele dintre state, de scăderea standardelor de viață, de nivelul ridicat al emigrării, dar și de interesul privind transportul petrolului din Marea Caspică, iar pentru exemplificare vom face apel tot la datele CSSAS¹⁹.

Turcia este statul cel mai stabil din punct de vedere economic, pe toate palierele, dintre toate țările riverane Mării Negre. Turcia controlează strâmtoarele Bosfor și Dardanele și, implicit, ieșirea la Oceanul Planetar. Ea are o structură productivă internă înalt tehnologizată și bazată pe export. În ciuda numeroaselor crize generate de dezastrele naturale (cutremure), Turcia a putut trece fără a suferi pe plan economic, datorită, în primul rând, sectorului privat.

În ceea ce privește *Rusia*, colapsul economic după prăbușirea politică a imperiului comunist s-a făcut simțit în 1998. Cu toate acestea, Rusia a reușit să recupereze într-un ritm incredibil ajungând la stabilitate macroeconomică și chiar la semnificative surplusuri bugetare. Au rămas în urmă, însă, sectorul investițiilor private, unde, din cauza climatului de insecuritate și a lipsei unor reglementări economice ferme, s-a ajuns inclusiv la pierderea competitivității în unele ramuri industriale. În Rusia, nivelul sărăciei rămâne la cote ridicate.

Ucraina a moștenit o economie stabilă de fosta Uniune Sovietică, dar nu a fost capabilă să mențină macrostabilitatea. Primul semnal a fost tras de sărăcia acutizată în perioada 1990-1995. După colapsul economiei ruse din 1998, Ucraina începe să recupereze, dar rămâne în continuare deficitară la captolele

¹⁹ Mihai ȘERBAN, *Situația economică a statelor riverane Mării Negre*, în *op.cit.*, pp318-324.

sărăcia populației și incertitudinii din mediul de afaceri și juridic.

Bulgaria a cunoscut o criză economică severă în 1997, dar în urma adoptării unui program de reformă cu asistență internațională, economia țării a urmat un traseu de creștere uniformă. A crescut ponderea sectorului privat și a fost privatizat în totalitate sistemul bancar. Guvernul bulgar s-a arătat deschis investițiilor străine, infuziei de capital privat și programelor de protecție socială. Cu toate acestea, Bulgaria continuă să se confrunte cu problema sărăciei.

România s-a confruntat cu o tranziție economică anevoioasă. Abia după 2000, politicile fiscale și monetare adoptate au condus la îmbunătățirea disciplinei financiare. Tot atunci a început și recuperarea economică față de vecinii din zonă. În momentul de față, deschiderea spre sectorul privat și spre investițiile străine, precum și reformele structurale adoptate, au condus la o îmbunătățire a mediului de afaceri. Cu toate acestea, ca și în cazul Bulgariei, sărăcia persistă și înregistrează cote alarmante în unele zone.

Georgia a intrat, după câștigarea independenței, într-o zonă de colaps economic, sub impactul războiului civil și al pierderii suportului financiar și economic de la Moscova. În afara acestor probleme, economia internă a fost lovită de criza financiară rusă din 1998 și de fragmentarea internă. Reformele guvernului de la Tbilisi s-au făcut vizibile în special în domeniul anticorupție și în ceea ce privește reducerea birocrăției. În urma acestor măsuri, economia georgiană a dat primele semnale de creștere firavă. Această creștere va depinde, în mare măsură și de securitatea tranzitului petrolier.

Moldova cunoaște, pe de o parte, un climat de instabilitate investițională și juridică, pe de altă parte suferă în urma conflictului înghețat din Transnistria. Politica economică a Moldovei menține dependența față de Moscova din acest punct de vedere.

Securitatea societală presupune sustenabilitatea pattern-urilor tradiționale ale limbii, culturii și religiei. Din punct de vedere lingvistic, zona Mării Negre a reprezentat, înainte de mutarea frontierei Europei instituționalizate spre est, o zonă de conflict potențial și de rift geopolitic. România, Moldova, Bulgaria, Ucraina și Rusia sunt țări în care limba oficială este indo-europeană. Primele două popoare sunt vorbitoare de limbă din grupul romano-italic (practic, vorbitoare ale aceleiași limbi, româna), față de celelalte trei care sunt vorbitoare de limbă slavă (bulgarii fiind, la origine, fino-ugrici slavizați, care s-au așezat într-un spațiu modelat de matricea tracă și, ulterior, bizantină). Se poate afirma că această zonă, a nordului și vestului Mării negre, reprezintă o zonă cu un grad ridicat de siguranță din punct de vedere al conflictelor interetnice. Enclava găgăuză, vorbitoare de limbă turcică, și enclava rusofonă din Transnistria, urmare a politicii staliniste, au făcut posibilă apariția conflictului transnistrean. Gruzina este cea mai importantă limbă a familiei caucaziene. Conflictul cu oșezii este de natură culturală și lingvistică, aceștia fiind moștenitorii limbii scite, în timp ce cel cu abhazii este doar politic (dată fiind orientarea acestora spre Moscova), atâta vreme cât și abhaza este, la rândul ei, o limbă din familia caucaziană. Referitor la celălalt conflict din Caucaz, cel din Nagorno-Karabah, să menționăm că armenii sunt vorbitori de indo-europeană, în timp ce azerii vorbesc o limbă turcică, așadar din familia altaică. În Turcia se vorbește preponderent turca, limbă din familia altaică, ramura turcică, așadar complet diferită față de celelalte limbi ale statelor riverane la Marea Neagră. Și aici există deschis un conflict pe coordonate lingvistice și culturale: în discuție intră kurzii, populație minoritară în Turcia, vorbitori de limbă indo-europeană, din ramura indo-iraniană.

Din punct de vedere al posibilelor conflicte confesionale, să notăm că bulgarii, românii, moldovenii, ucrainenii, rușii și georgienii (gruzinii) sunt, în majoritate, creștin-ortodocși, în

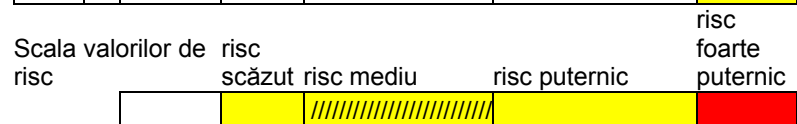
timp ce turcii sunt musulmani. Singurul stat musulman implicat în conflictele înghețate din zonă este Azerbaidjanul. Un caz aparte îl reprezintă oponentii rușilor, cecenii care, vorbitori de limbă caucaziană fiind, sunt musulmani.

Securitatea mediului presupune menținerea echilibrului biosferei la nivel global. Cele mai mari pericole, din acest punct de vedere, sunt legate, pe de o parte, de conflictul închis dintre Ucraina și România privitoare la canalul Bâstroe, cu efecte devastatoare în ceea ce privește echilibrul ecologic din Delta Dunării, respectiv, poluarea masivă a bazinului Mării Negre.

3.3. Prevenirea crizelor în zona strategică a Mării Negre.

Pentru o mai bună perspectivă asupra zonei de criză potențială aflată în discuție, să privim prin prisma celor trei zone geopolitice aflate în vizor (Europa de Sud, Europa de Est și Orientul Mijlociu), structura subsumată a riscurilor posibile, astfel:

Nr.crt.	Zona geografică / Tara	riscuri militare	riscuri politice	riscuri economice	riscuri societale
1	V Bulgaria				
2	V România				
3	NV Moldova			////	■
4	N Ucraina				
5	NE Rusia	■			■
6	E Georgia	■			■
7	S Turcia				■

Așadar, zonele de risc potențial referitor la țările riverane Mării Negre sunt, preponderent cele de est și de nord. Practic, cel mai mare pericol îl reprezintă climatul de instabilitate din

Caucaz, aspect ce privește direct nu doar problema soluționării situațiilor de risc militar și politic, dar și aspecte de natură economică, societală și de mediu.

Crizele geopolitice pot fi prevenite prin identificarea focarelor de risc pronunțat și prin acțiunea concentrată pentru diminuarea efectelor posibile ale acestora, în cazul izbucnirii unor crize locale. De aceea, în primul rând, în afara depistării zonelor de risc pe sectoarele majore de securitate avute în vizor, trebuie definite axele geopolitice și interesele de structură suprastatală. Axa geopolitică Est-Vest este definită de înaintarea spre est a frontierei euro-atlantice. Să menționăm că, exceptând Turcia, toate celelalte state au făcut parte din blocul comunist, independent sau în cadrul unei uniuni federative (fosta URSS), iar înaintarea frontierei Europei instituționalizate și a frontierei euro-atlantice întâlnește scepticism din acest punct de vedere. Pe de altă parte, unele state (Ucraina și Moldova) nu și-au definit cu exactitate orientarea, iar Rusia reprezintă un pol de putere care se opune înaintării frontierei euro-atlantice, dar care cochetează cu ideea unei Europe unite la nivel instituțional. În acest cadru, axa geopolitică Est-Vest presupune un ușor dezechilibru, în sensul înaintării spre est a frontierelor structurilor suprastatale. Axa geopolitică Nord-Sud este caracterizată de interese economice convergente (Rusia-Armenia-Iran), respectiv de divergențe în ceea ce privește hegemonia în zonă: extinderea zonei de influență rusă, din nord, față în față cu extinderea zonei de influență islamică din sud. Dezechilibrul pare să se realizeze în favoarea zonei de influență islamică. Oricum, se poate vorbi de un echilibru aparent din acest punct de vedere.

Pentru crearea climatului de stabilitate și pentru înlăturarea potențialului de criză geopolitică în zonă, poate fi urmărită realizarea câtorva pași strategici:

➤ din punct de vedere al securității militare: implicarea reală a tuturor statelor riverane în rezolvarea conflictelor

militare, momentan înghețate, din zona Mării Negre; schimbarea statutului de observatori al UE și SUA în negocierile privind Transnistria cu statutul de parte la negocieri; punerea sub observare internațională a Transnistriei care amplifică traficul de armament și muniții, dată fiind permisivitatea frontierelor; retragerea trupelor ruse din Akhalkalaki și Batumi reprezintă o oportunitate pentru rezolvarea pașnică a conflictelor în care este implicată Georgia; împiedicarea, prin crearea unui climat de securitate, a metodelor teroriste cecene de rezolvare a problemelor politice și îndepărtarea de bazinul Mării Negre a conflictului ruso-ceceni; împiedicarea extinderii focarului de conflict din Cecenia în întreg Caucazul de Nord; dezamorsarea conflictului armeano-azer prin recurgerea la negocieri și tratative care să conducă la renunțarea la poziția rigidă și categorică a celor două state referitoare la enclava Nagorno-Karabah; împiedicarea exportului de insecuritate din lumea arabă; supravegherea eficientă a granițelor; recuperarea armamentului rămas în posesia populației civile după retragerea trupelor sovietice; închiderea filierelor din nord (rusă) și din sud (arabă) de export de armament.

➤ din punct de vedere al securității politice: înlocuirea „vidului” geostrategic în statele aparținând fostului bloc comunist în cadrul uniunii federalizate sovietice; crearea suportului politic din partea organismelor internaționale în ceea ce privește finalizarea procesului politic de tranziție; depășirea blocajului procesului de integrare euro-atlantică și implementarea unei strategii europene la Marea Neagră, pentru a nu permite crearea unei falii geopolitice la limita vestică a respectivului areal; crearea cadrului juridic coerent necesar combaterii fenomenului corupției și fenomenului crimei organizate, cu implicarea structurilor internaționale; definitivarea opțiunilor politice a Moldovei și Ucrainei; renunțarea Moldovei la „neutralitatea” constituțională; crearea

unor organizații suprastatale ale țărilor riverane Mării Negre sau ale țărilor din „zona geopolitică extinsă”, în jurul Bulgariei și României, state promotoare a climatului de securitate în zonă;

➤ din punct de vedere al securității energetice: crearea climatului de securitate a transportului hidrocarburilor și petrolului din Marea Caspică; întărirea politicilor macroeconomice; ameliorarea mediului de afaceri și încurajarea dezvoltării capitalului privat; investiții în infrastructură; politici coerente în domeniul sănătății și educației; dezvoltarea ariilor rurale; îmbunătățirea competitivității; crearea unor politici macroeconomice regionale coerente și reciproc avantajoase între statele riverane Mării Negre; „câștigarea” independenței față de resursele energetice ale Rusiei, prin apelul la alternativa Caucaz. De remarcat, în acest sens, implicațiile României în rezolvarea problemei energetice în zonă.

➤ din punct de vedere al securității societale: dezvoltarea unor politici eficiente pentru minoritățile etnice și religioase din zonă; „înghețarea” conflictelor etnice pe cale a tratativelor; proclamarea dreptului de autodeterminare a populației din zonele de conflict și crearea cadrului autonomiei, în baza tratativelor, în interiorul granițelor existente; crearea libertăților de exprimare confesională.

➤ din punct de vedere al securității de mediu: înlăturarea pericolului deversării de produse petroliere în Marea Neagră; stoparea proiectelor cu efecte nedorite asupra ecosistemului unei regiuni sau asupra întregii biosfere; acordarea unei mari importanțe problemei securității alimentare.

În acest cadru, pe coordonatele sus-amintite, România poate juca un rol important în realizarea stabilității regionale dorite și în angajarea, ca partener credibil, în detensionarea zonelor de conflict din arealul Mării Negre.

BIBLIOGRAFIE

1. Bouzon, Arlette. (2006). *Comunicarea în situații de criză*, București: Editura Tritonic, 2006;
2. Chiciudean, Ion, Țoneș, Valeriu. (2002). *Gestionarea crizelor de imagine*, București: Editura comunicare.ro;
3. Herman, C.F. (1969). *Crisis in Foreign Policy*. Indianapolis: Bobs Merrill;
4. Lesenciuc, Adrian. (2005). *Postmodernitatea. Un posibil model de structurare a mozaicului a-valoric*. București: Editura Antet;
5. Malița, Mircea. (2001). *Zece mii de culturi, o singură civilizație*. București: Editura Nemira;
6. Marin, Vasile. (2004). *Geopolitica și noile provocări ale secolului XXI*. Brașov: Editura Universității “Transilvania”;
7. Regester, Michael, Larkin, Judy. [1997], (2003). *Managementul crizelor și al situațiilor de risc*. București: Editura comunicare.ro;
8. Vlăsceanu, Lazăr, Zamfir, Cătălin. (1993). *Dicționar de sociologie*. București: Editura Babel;
9. *** (2005). *Securitate și stabilitate în Bazinul Mării Negre. A V-a Sesiune Științifică Internațională, 21-22 noiembrie*, București: Editura Universității Naționale de Apărare “Carol I.

GLOBALIZAREA SECURITĂȚII

General-maior prof. univ. dr. Teodor FRUNZETI

Globalisation reduces distances and compresses time. Therefore, some events' implications and consequences manifest faster and acutely than in the past. That is why some events taken place in different continents may establish the course of some political and military decisions, having dramatic consequences for nations and even for the international community, as a whole.

Securitatea internațională este o stare de fapt la care statele, organizațiile internaționale și alți actori contribuie în mod semnificativ, dar în moduri diferite, interconținerea deciziilor și acțiunilor tuturor acestora fiind din ce în ce mai evidentă și mai accentuată.

Aceasta se datorează, în primul rând, globalizării, care reduce distanțele și comprimă timpul, astfel încât implicațiile și consecințele unor evenimente se manifestă mult mai repede și mai acut și la distanțe mult mai mari decât în trecut. În acest fel, evenimente ce au loc pe continente diferite pot stabili cursul unor decizii politice și militare și pot determina evenimente cu consecințe dramatice pentru națiuni și chiar pentru comunitatea internațională în ansamblul său.

Istoria politicii internaționale din ultimele trei secole și jumătate a fost, în mod evident, o adevărată cronică a modului în care statele au interacționat unele cu altele. Acestea au fost și încă continuă să fie organizațiile politice dominante ca putere și influență. Interesele, obiectivele și capacitatea statelor de a acționa pentru a atinge și, respectiv, pune în aplicare aceste interese și obiective le modelează comportamentul atât în interiorul propriilor frontiere, în relația cu cetățenii și societatea

civilă, cât și pe plan internațional, generând forțe și tendințe diferite în mediul strategic global și regional.

Concomitent, se manifestă și un alt fenomen: afirmarea pe scena mondială a unor alte entități politice decât statele. Politica internațională este influențată din ce în ce mai mult de organizații care depășesc granițele naționale (organizații mondiale, așa cum este, de exemplu, Organizația Națiunilor Unite, sau organizații regionale, precum Uniunea Europeană). Diverse ca scop, obiective, organizare și putere, organizațiile internaționale își exercită rolul în mod independent și au din ce în ce mai multă influență în relațiile internaționale.

În lumea de azi, caracterizată de trecerea de la bipolaritatea puterii, specifică Războiului Rece, la multipolaritatea ce se prefigurează și de manifestarea concomitentă a două tendințe antagoniste (integrare politică și stabilitate în vest și nord și dezintegrare politică și turbulență în est și sud), cunoașterea semnificației modului specific în care diverșii actori politici interacționează și al rezultatului acestei interacțiuni asupra securității mondiale este deosebit de importantă, pentru a înțelege cum și de ce se petrec așa cum se petrec anumite evenimente și ce s-ar putea face pentru asigurarea și prezervarea securității mondiale, regionale și naționale.

Practica politică a demonstrat, fără echivoc, atât rolul din ce în ce mai important jucat de organizațiile internaționale în procesul de management al crizelor de natură diferită (politico-militare, umanitare sau ecologice), cât și modul în care acestea influențează comportamentul statelor.

Instrumentele pe care statele le pot operaționaliza pentru a asigura îndeplinirea intereselor lor naționale interacționează, în multe cazuri, cu cele utilizate de organizațiile internaționale sau sunt condiționate și potențate de către acestea.

Multitudinea de actori din arena internațională sau, mai bine spus, din cea globală și, mai ales, diferența de potențial de putere de care dispun aceștia, cât și voința de a utiliza efectiv

această putere, în scopul îndeplinirii unor obiective politice specifice, diferențiază astăzi actorii internaționali, unii acceptând să se supună normelor și cutumelor instituite în practica relațiilor internaționale de către state și organizațiile create de acestea, alții refuzând să „se supună regulilor jocului”.

În aceste condiții, utilizarea în scop coercitiv a instrumentelor de putere de care dispun statele – fie în mod direct, fie prin intermediul organizațiilor internaționale interguvernamentale – se îmbină din ce în ce mai frecvent cu metodele prin care se urmărește responsabilizarea diferiților actori, partajarea și asumarea răspunderii privind viitorul planetei, în condițiile democratizării relațiilor internaționale și a vieții politice în general, toate în scopul consolidării ordinii și securității internaționale, al prezervării păcii.

Dezvoltarea durabilă și securitatea sunt din ce în ce mai mult noțiuni complementare și care chiar se condiționează reciproc, aspectele nemilitare ale securității devenind tot mai pregnante, ceea ce trebuie să modifice comportamentul indivizilor și entităților politice.

Trăim într-o lume din ce în ce mai complexă, în care actorii globali sunt supuși unor provocări ce vin nu numai din partea egalilor lor, ci și dinspre unele puteri regionale și de nișă, care încearcă să-și creeze un statut superior celui pe care îl au în prezent. Aceste sfidări se manifestă în toate domeniile competiției globale – economic, politic, informațional și militar, în funcție de posibilitățile actorilor implicați, țelul suprem fiind sporirea puterii și îmbunătățirea statutului în ierarhia mondială.

Această competiție are loc în condițiile globalizării, fenomen obiectiv, generat de dezvoltarea economică în general și de cea tehnologică în special, care ne pune în contact direct sau virtual, în timp foarte scurt, cu realitățile crude ale lumii în care trăim. În acest adevărat „bombardament informațional”, mass-media este principalul vector, de foarte multe ori căutarea

senzaționalului, ce prevalează asupra unei informări corecte, generând efecte adverse, căci „receptorii” aparțin unor culturi diferite, cu diferite sisteme de valori

Globalizarea nu s-a extins într-atât încât să putem vorbi de valori uniformizate și unanim acceptate și nici de un sistem educațional care să creeze o percepție identică a diverselor evenimente. Nici nu trebuie să se ajungă la o asemenea soluție. Din această cauză, unele informații, care în societățile democratice occidentale nu produc nici un fel de efecte colaterale, făcând parte din rutina activității de informare a publicului larg, în societățile tradiționaliste și închise produc consternare, mânie, frustrare și alte sentimente negative, fiind considerate adevărate atentate la adresa moralei și valorilor religioase sau naționale.

Toate acestea, coroborate cu accentuarea decalajului dintre Nordul bogat și occidentalizat și Sudul sărac și tradiționalist, unde, în unele cazuri structurile și mentalitățile tribale prevalează asupra celor statale-naționale, generează percepții total diferite și chiar adevărate fracturi la nivelul mentalităților comune diferitelor tipuri de societăți. În cele mai multe cazuri, aici trebuie căutate adevăratele cauze ale violenței etnice și religioase din zilele noastre. La aceasta se asociază lipsa perspectivei unei vieți mai bune și neputința elaborării unei viziuni politice participative de către promotorii violenței, care, prin metode extreme, consideră că pot schimba cursul istoriei, pot să se izoleze și să creeze o lume, o societate izolată de realitatea înconjurătoare.

Cu siguranță că nu aceasta este soluția, nu izolarea și ignorarea forțelor ce se manifestă în mediul global și a tendințelor de evoluție a acestora constituie panaceul universal care să-i poată proteja pe unii indivizi și grupuri sociale sau modelele civilizaționale pe care ei le reprezintă. Dimpotrivă, colaborarea bazată pe dialog și respect pentru opiniile celorlalți, până la urmă, respectul pentru orice ființă umană pot reprezenta

o platformă comună de la care se poate iniția dificilul proces de soluționare a multiplelor probleme cu care se confruntă lumea de azi, acoperind o gamă deosebit de diversă, de la inexistența statelor pentru unele popoare, cum sunt kurzii și palestinienii, până la deșertificare și prezervarea mediului de viață pentru viitorime.

Există în prezent mai multe modalități de abordare și soluționare a acestor probleme ale planetei noastre, izvorâte din practica relațiilor internaționale, de-a lungul timpului.

Teoreticienii și practicienii relațiilor internaționale au tendința de a folosi modele simplificate ale realității pe care o analizează, prefigurează, iar unii dintre ei, practicienii ce fac parte din clasa politică, încearcă să o determine.

Timp de aproape cinci decenii, paradigma Războiului Rece a funcționat fără greș și a dat răspunsuri adecvate la aproape orice problemă apărută în politica mondială. Această paradigmă, azi reprezentând doar istorie, dar care devenise aproape unanim acceptată timp de două generații, a lăsat, odată cu destructurarea sistemului comunist, locul mai multor noi paradigme.

A. O lume unită. Cel ce a lansat această paradigmă optimistă în legătură cu viitorul omenirii este Francis Fukuyama. În lucrarea *Sfârșitul istoriei*¹, Fukuyama arată că lumea se îndreaptă spre un punct de oprire a evoluției pe baze ideologice a umanității și spre răspândirea universală a democrației liberale de tip occidental, ca ultimă formă a sistemelor de guvernare.

Atenția omenirii, după opinia lui Fukuyama, se va focaliza asupra rezolvării problemelor economice și tehnice și mai puțin asupra celor politice, căci, odată cu dezideologizarea relațiilor internaționale, războiul ideilor s-a încheiat, iar democrația liberală este victorioasă. Modelul s-a dovedit construit pe o

¹ Francis FUKUYAMA, *The End of History*, The National Interest 16/1989, p. 16.

premisă falsă, căci confruntarea ideologică și militară dintre capitalism și comunism a fost înlocuită în timp scurt de alte tipuri, mult mai diversificate, de confruntare.

B. Modelul liberal. Este, de asemenea, un model optimist, care se bazează pe soluții politice pentru a obține și prezerva pacea. Soluția liberală se bazează pe utilizarea a patru instrumente: dreptul internațional; organizațiile internaționale; integrarea politică și democratizarea.

Dreptul internațional este un mecanism instituționalizat, care comunică factorilor de decizie politică din diferite state o viziune unitară asupra naturii sistemului internațional. Cu alte cuvinte, el furnizează o înțelegere comună și unitară asupra „regulilor jocului” în relațiile internaționale. Regulile sporesc gradul de predictibilitate și reduc nesiguranța în relațiile dintre state.

Aceste beneficii explică de ce statele sprijină aplicarea normelor dreptului internațional și, în mod voluntar, își adaptează politica și acțiunile în conformitate cu prevederile sale.

Pe lângă avantajele evidente pe care dreptul internațional public le conferă tranzacțiilor în domeniul economic, al comerțului internațional, schimburilor valutare, circulației trimerilor poștale, regimului datoriilor, protecției mediului înconjurător etc., el pune ordine în sistemul negocierilor, în vederea constituirii, menținerii funcționalității și perfecționării unui sistem de securitate. Substituind rezolvarea diferendelor prin conflict armat cu rezolvarea pe calea instrumentelor juridice, dreptul internațional reduce sursele de agresiune, încercând să înlocuiască anarhia cu ordinea în relațiile internaționale.

Mulți juriști, dar și politicieni, critică, totuși, sistemul legal internațional, ca fiind deficitar, datorită dependenței sale de atitudinea și comportamentul guvernelor. Deoarece instituțiile sistemului juridic internațional sunt slabe, în comparație cu cele

aparținând fiecărui stat în parte, în prezent, există mai multe servituți în funcționarea dreptului internațional.

În primul rând, nu există un corp legislativ la nivel internațional, capabil să adopte legi obligatorii pentru toate statele.

Se pot stabili reguli și norme doar atunci când statele doresc să le includă la tratatele la care acestea subscriu în mod benevol și explicit. Nu există, încă, o metodă sistematică de amendare sau de anulare a acestor norme și reguli, fapt afirmat în articolul 38 al Statutului Curții Internaționale de Justiție.

În al doilea rând, nu există un organism juridic care să aibă puterea de a identifica regulile acceptate de state, a ține evidența și a lua măsuri în cazul violării acestora. De fapt, statele sunt responsabile de a îndeplini toate aceste atribuții, iar Curtea Internațională de Justiție nu are puterea de a-și îndeplini atribuțiile fără acordul statelor. În fine, nu există organisme abilitate cu aplicarea legii, aceasta, de obicei, făcându-se de către statele victime, cu sprijinul aliaților lor sau al altor părți interesate. Nu există un sistem centralizat de proceduri de aplicare a legii, iar aplicarea însăși este voluntară. Întregul sistem rămâne, astfel, la latitudinea statelor de a se supune sau nu regulilor la care au consimțit și depinde de capacitatea fiecărui stat de a avea forța necesară pentru a impune respectarea legii².

Cu toate aceste imperfecțiuni, dreptul internațional are o contribuție importantă la menținerea păcii. Procedurile legale stabilite de dreptul internațional au menirea de a rezolva diferendele și disputele înainte ca ele să degenereze în conflict sau război. Dreptul internațional nu este destinat să prevină orice tip de război, în mod nediscriminatoriu. Dreptul internațional nu interzice războiul ca atare, ci îl menține ca pe o sancțiune împotriva celor care încalcă norma. Războiul este ultima soluție pentru a pedepsi agresiunea, asigurând viabilitatea și credibilitatea

² Cf. Toni PFANNER, *Crearea unei curți penale internaționale permanente*, Revista Română de Drept Umanitar, nr.2 (20), 1998, p. 7.

structurii sistemului legal internațional. Războiul declanșat de coaliția internațională împotriva Irakului, în 1991, ca urmare a ocupării Kuwaitului de către acest stat în 1990, s-a încadrat în această categorie, după cum și războiul inițiat de SUA și aliații săi, la 7 octombrie 2001, împotriva organizației teroriste Al Qaeda, condusă de Ussama Ben Laden, responsabilă de cele peste 3 000 de victime, ca urmare a atentatelor de la New York și Washington din 11 septembrie 2001, se încadrează în același tip de ripostă, exercitarea dreptului la autoapărare.

Organizațiile internaționale, al doilea instrument agreat de susținătorii paradigmei liberale, au un rol important în stabilirea ordinii internaționale în secolul XXI. Comunitatea internațională poate să întărească capacitatea dreptului internațional de a preveni sau stopa agresiunea, inclusiv prin intermediul organizațiilor internaționale. Teoreticienii liberali recomandă, în consecință, crearea de organizații internaționale, ca instrument de menținere a păcii.

Ca și predecesoarea sa, Liga Națiunilor, Organizația Națiunilor Unite are ca misiune de bază menținerea păcii și securității internaționale. Stipulația din Carta ONU, că poate fi membru al acestei organizații orice țară iubitoare de pace, reafirmă acest obiectiv, iar aceeași Cartă ONU cere statelor membre să rezolve disputele internaționale prin mijloace pașnice. Principiul primordial al activității organizațiilor internaționale cu vocație de securitate este acela al *securității colective*, care, prin contrast cu echilibrul de putere, cere fiecărui stat să-și asume responsabilitatea pentru asigurarea securității tuturor celorlalte țări. Acest concept „presupune ca fiecare națiune să perceapă orice provocare la adresa securității internaționale în același fel cu celelalte state și să-și asume un risc similar pentru a o prezerva”³.

³ Henry A. KISSINGER, *Balance of Power Sustained*, în **Rethinking America's Security Beyond the Cold War to New World Order**, Norton, New York, 1992, p. 238.

Toate statele trebuie să-și asume responsabilitatea de a participa la acțiuni comune coordonate împotriva agresorilor, bazându-se pe supoziția că puterea superioară a întregii comunități internaționale va descuraja potențialii agresori ori, în situația imposibilității de a împiedica agresiunea, comunitatea internațională va înfrânge orice stat violator al păcii.

Cu toate acestea, problemele politice, organizatorice și financiare cu care se confruntă ONU produc îngrijorare și neîncredere cu privire la capacitatea sa de a putea rezolva următoarele conflicte etnice, precum și numeroasele războaie civile și interstatale în curs de desfășurare sau doar în stare latentă.

Reținerea principalilor contributory și a membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU de a întări rolul organizației mondiale și de a-i mări eficacitatea și eficiența reflectă lipsa de aderare la valori și idealuri comune, caracteristice unei societăți globale.

Se pare că organizațiile regionale, ai căror membri împărtășesc interese și tradiții comune, oferă astăzi șanse mult mai mari de reușită în gestionarea eficientă a situațiilor de criză.

În timpul Războiului Rece, NATO și Tratatul de la Varșovia au fost cele mai cunoscute organizații regionale de securitate. Altele de același tip au fost ANZUS (Australia, Noua Zeelandă și SUA) și SEATO – acum desființat.

Organizațiile regionale cu scopuri și obiective ce exced apărarea sunt Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, Organizația Statelor Americane, Liga Arabă, Uniunea Africană, Organizația de Cooperare de la Shanghai, Consiliul de Cooperare al Golfului, Consiliul Nordic, Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est. Deși articolul 15 din Carta ONU încurajează crearea de organizații regionale pentru apărarea colectivă, ar fi o greșeală să se creadă că NATO sau altă organizație regională poate să se substituie ONU ca

instrument de securitate colectivă. Răspunsul colectiv va putea fi mobilizat și legitimat prin intermediul ONU, ca singură organizație cu vocație universală, chiar dacă acțiunile militare vor fi proiectate, planificate, organizate și conduse de o organizație regională, deținând instrumentele de putere necesare, sub mandat ONU.

În 1995, de exemplu, ONU a mandatat NATO să intervină militar în Bosnia-Herțegovina, pentru a impune încetarea focului între beligeranți și a orchestra aplicarea unui plan de pace. Acest caz sugerează că organizațiile regionale au capacitatea să aducă sub control conflictele armate din zona lor de responsabilitate (care, în acest caz, depășește teritoriul țărilor membre), atunci când există puncte de vedere comune ale membrilor lor.

Al treilea instrument, *integrarea politică* este un proces, dar, în același timp, și produsul eforturilor de a constitui noi comunități politice și instituții supranaționale. Rolul său primordial este de a crește stabilitatea regională, de a reduce „apetitul” statelor în a-și rezolva problemele utilizând forța militară și de a pune în aplicare reforma care să transforme instituțiile internaționale din instituții *ale statelor* în instituții *deasupra statelor*.

Uniunea Europeană este cel mai elocvent exemplu al dezvoltării unei comunități integrate din punct de vedere economic, dar și politic.

De-a lungul unei singure generații, cooperarea între state suverane a progresat spre realizarea unei piețe comune unice și spre o Europă integrată politic. Tratatul de la Maastricht a stabilit coordonatele dezvoltării și expansiunii Uniunii Europene. Tratatul, intrat în aplicare la 1 noiembrie 1993, a creat algoritmul pentru constituirea unei piețe unice și a uniunii monetare, ce s-a concretizat la 1 ianuarie 2001, prin crearea monedei unice europene, euro, materializarea simbolului noului dinamism european, care circulă ca monedă efectivă începând cu 1 ianuarie 2002.

Statele membre ale Uniunii Europene sunt determinate să coopereze nu numai în probleme economice și financiare, ci și în probleme de politică externă și de securitate.

Pentru a putea ajunge la integrare politică la nivel regional, este necesar, socotesc unii autori, a fi îndeplinite anumite condiții: apropierea geografică; creșterea economică constantă; existența unui sistem politic similar; o opinie publică și lideri politici favorabili ideii de integrare; omogenitate culturală; stabilitate internă; experiență istorică și dezvoltare socială apropiată; formă de guvernare și sisteme economice compatibile; nivel de pregătire militară și logistica sistemului militar similare ori compatibile; o percepție comună, unitară asupra amenințărilor și riscurilor la adresa securității; compatibilitate în procedurile administrative și, în fine, o colaborare fructuoasă anterioară în anumite domenii⁴.

Chiar dacă nu toți europenii își dau seama de existența unei tendințe spre uniune politică, Europa de Vest deja și-a constituit un mecanism de autoreglare internă care a făcut ca posibilitatea izbucnirii unui război între state, practic, să dispară (trebuie să ținem cont de faptul că Europa a fost în mod istoric una dintre regiunile generatoare de conflicte ale globului). Declanșarea unui conflict armat între democrațiile europene este, astăzi, de neconceput. Deși procesul de lărgire a Uniunii Europene va continua, rămâne de văzut cât de rapid va fi acest proces și, în același timp, cât de adânci vor fi transformările, în sensul integrării. Pericolul care devine din ce în ce mai real este ca, în loc de o Europă unită în cadrul „casei comune europene”, să avem două Europe: una bogată și stabilă, și cealaltă periferică, mai săracă și instabilă, ceea ce constituie deja o amenințare la adresa securității regionale.

Democratizarea este a patra dimensiune a viziunii liberale asupra securității internaționale. Premisa de la care se pleacă

⁴ Cf. Roger COBB și Charles ELDER, *International Community*, Harcourt, Brace & World, New York, 1970, p. 32.

este aceea că tipurile de sisteme politice existente în diferite state sunt relevante pentru posibilitatea și probabilitatea unui conflict armat. Contează într-o mare măsură dacă statele sunt guvernate în mod democratic, deoarece, dacă este așa, lumea va deveni mai pașnică, afirmă adepții liberalismului. Această teză este opusă celei agreate de adepții realismului (și, în special, ai neorealismului), care afirmă că natura formei de guvernare și a sistemului politic nu influențează într-o măsură semnificativă politica externă a statelor și relațiile internaționale. Adepții acestei concepții cred că guvernele, fie ele democratice sau autoritare, răspund în mod similar la amenințările la adresa securității lor.

Efortul depus în momentul de față de către democrațiile occidentale pentru a lărgi și extinde propria comunitate (de exemplu, prin extinderea NATO și a Uniunii Europene) poate conduce la o transformare majoră în politica mondială, cu condiția de a se continua politica de rezolvare a conflictelor potențiale și existente, prin compromis, negociere, mediere, arbitraj, într-un cuvânt prin mijloace neviolente.

Adepții liberalismului și neoliberalismului văd conflictele armate ca pe un rezultat al deficiențelor instituțiilor internaționale, cu adânci rădăcini în istorie. Ei apreciază că actualul sistem internațional, relativ anarhic, constituie o problemă, și nu o soluție, așa cum consideră adepții realismului, deoarece instituțiile internaționale slabe, lipsite de putere efectivă, măresc costul real al securității naționale și, de asemenea, fac ca bunăstarea globală să fie dependentă, condiționată și subordonată bunăstării fiecărei națiuni în parte.

În acest context, contribuția instituțiilor internaționale nu a fost la nivelul scontat: în ciuda unor acțiuni promițătoare, conflictele armate încă sunt frecvente, ceea ce nu este surprinzător pentru un sistem în care statele alocă mai puțin de 2 dolari SUA pe an pentru educație fiecărui locuitor al planetei, se arată într-un document al Organizației Națiunilor Unite, în

timp ce cheltuielile militare globale se ridicau la peste 960 miliarde dolari SUA în urmă cu zece ani, adică aproximativ 160 de dolari pe cap de locuitor⁵, iar în 2005 s-au cifrat la peste 1100 miliarde de dolari.

Viitorul relațiilor internaționale și al securității internaționale este văzut, astăzi, de mulți oameni politici, dar și de teoreticieni, ca o competiție între, pe de o parte, capacitatea și abilitatea statelor de a-și concentra forțele în cadrul eforturilor de cooperare bi și multilaterale și, pe de altă parte, tendința lor istorică de a se afla în competiție și de a lupta unele cu altele. Sfârșitul Războiului Rece constituie un capital de securitate care ar trebui, totuși, valorificat, conducând omenirea spre o situație în care rezolvarea conflictelor prin forță să nu mai fie posibilă. Numai eforturile internaționale concertate pot preveni alunecarea înapoi în conflicte regionale chiar mai sălbatice decât cele ce au avut loc până în prezent, în care numai cel puternic are dreptate. În zilele noastre, voința politică a lumii de a trece la realizarea reformelor necesare în sistemul internațional, pentru a face față sfidărilor globale, este în curs de testare, până acum nu cu rezultate încurajatoare.

C. Modelul realist. Adepții teoriei *realiste* asupra relațiilor internaționale văd statele drept principalii și, desigur, singurii actori importanți în afacerile mondiale. Conform acestei teorii, relația dintre state este dominată de anarhie și, prin urmare, pentru a-și asigura supraviețuirea și securitatea, statele încearcă să-și maximizeze puterea⁶. Pentru a atinge acest obiectiv, statele utilizează trei instrumente: *alianțele, echilibrul puterii și controlul armamentului*.

Alianțele sunt înțelegeri formale între state în scopul coordonării atitudinii adoptate în situația unor urgențe militare.

⁵ Jeffrey LAURENTI, National Taxpayers, **International Organizations**, United Association of the United States, New York, 1995, pag. 11.

⁶ Vezi Kenneth N. WALTZ, *The Emerging Structure of International Politics*, în *International Security*, nr.18, 1993, pp. 44-79.

Alianțele sunt, deci, coaliții cu caracter durabil în timp care au drept principal scop creșterea puterii militare. Statele pot ajunge la acest rezultat pe două căi: prin achiziții de noi sisteme de armament sau prin constituirea de alianțe. Deși alianțele răspund mai bine principiului economiei de forțe, deoarece costul efortului militar este împărțit între membrii acesteia, istoria demonstrează că majoritatea statelor au urmat ambele căi.

Făcând față unor pericole comune, statele au motive îndreptățite pentru a se alia. “Beneficiul principal al alianțelor este, în primul rând și în mod evident, o securitate sporită. Avantajele securității în cazul unei apărări comune în cadrul unei alianțe include o mai redusă posibilitate de a fi atacat (efectul de descurajare), o mai mare capacitate de ripostă în cazul unei agresiuni (apărare), cât și prevenirea posibilității unora din aliați de a încheia alianțe cu adversarul (efectul de excludere)”⁷.

Deși apartenența la o alianță asigură protecția crescută față de riscuri și amenințări, reduce, în același timp, capacitatea fiecărui membru în parte de a-și adapta poziția, atunci când condițiile strategice se schimbă. Avantajele de a face parte dintr-o alianță se diminuează odată ce pericolul extern care determină constituirea alianței dispăre. Politicile și strategiile de securitate și militare adoptate sau formulate la nivelul alianțelor se bazează pe un simț al conștiinței riscurilor și împărțirii unui destin comun de către toți membrii alianței.

În timp ce adepții *căii realiste* percep alianțele ca un instrument pe care statele pot să le utilizeze spre propriul beneficiu, ei atenționează, totuși, că formarea alianțelor tinde să reducă capacitatea și flexibilitatea în exprimarea opțiunilor, diminuează capacitatea statelor de a se adapta schimbărilor

⁷ Glenn H. SNYDER, *Alliance Threat: A Neorealist First Cut, in The Evolution of Theory*, International Relations, University of South Carolina Press, Columbia, 1991, p. 83.

survenite în mediul internațional, slăbește capacitatea acestora de a influența deciziile unui partener, prin reducerea numărului de parteneri potențiali, elimină avantajele care derivă din creșterea în mod deliberat a ambiguității în legătură cu intențiile unui anumit stat, provoacă teamă adversarilor sau competitorilor, implică statele în dispute cu inamicii aliaților lor, menține rivalitățile existente, stimulează resentimentele unor state prietene care se află în afara alianței și nu se bucură de avantajele acesteia, încurajează inamicii și competitorii de a forma, la rândul lor, contraalianțe, ducând la reducerea securității pentru ambele coaliții.

Adepții curentului *realist* ajung, totuși, la concluzia că alianțele sunt benefice, dacă reprezentanții conducerii politice rămân flexibili și dacă normele dreptului internațional sprijină o interpretare elastică a angajamentelor asumate în cadrul alianței, precum și drepturile statelor neutre. Acuratețea acestor afirmații este evaluată cel mai bine prin exploatarea posibilei contribuții a alianțelor la formarea și menținerea *echilibrului de putere*.

La baza conceptului echilibrului de putere se află ideea că pacea va rezulta ca urmare a distribuției puterii militare astfel încât niciuna dintre părțile adverse să nu fie suficient de puternică pentru a-și domina inamicul sau statul cu care se află în competiție. Dacă un stat ori o coaliție acumulează suficientă putere pentru a amenința alte state, vor exista destule motive pentru cei supuși amenințării spre a-i determina să nu țină cont de aparența și momentana diferență de putere și să se unească într-o alianță defensivă. Noul pol de putere astfel creat, în conformitate cu teoria echilibrului de putere, va descuraja potențialul atacator de a-și urmări obiectivele expansioniste. Astfel, prin libera competiție, se va instala un echilibru ce va asigura menținerea statu quo-ului. Teoria echilibrului de putere este, astfel, fondată pe premisa că slăbiciunea unui stat favorizează agresiunea împotriva sa și că o putere care să o

contracareze trebuie folosită pentru a descuraja potențialii agresori. Aceste supoziții sunt, totuși, criticabile, deoarece justifică cursa înarmărilor, ce poate conduce spre un război global.

Teoria echilibrului de putere se ocupă, în special, cu analiza rivalităților și ciocnirilor dintre marile puteri, ca de exemplu cele două războaie mondiale. Declanșarea acestora este privită ca exemplul cel mai concludent al eșecului sistemului internațional bazat pe echilibrul de putere, în timp ce rezultatele lor, drept reechilibrarea balanței puterii⁸. Un exemplu edificator este Războiul Rece, pe durata căruia, după Kegley și Wittkopf, se disting mai multe perioade: o primă perioadă este cea a *unipolarității*, între 1945 și 1949, pe parcursul căreia SUA, singura posesoare a armei nucleare, a devenit superputerea dominantă; a doua perioadă, din 1949 până la începutul deceniului șapte, s-a caracterizat prin *bipolaritate*, ca urmare a reechilibrării puterii, inițial între Uniunea Sovietică și SUA, apoi între cele două alianțe militare antagoniste, NATO și Tratatul de la Varșovia; ultima perioadă a Războiului Rece, de la începutul anilor șaptezeci până la sfârșitul deceniului nouă, este caracterizată de *bipolarism*. Acesta constă în continuitatea superiorității marcante a celor două supraputeri, în paralel cu erodarea coeziunii interne a celor două alianțe și câștigarea capacității de manevră pentru unii din aliați. De exemplu, România, în deceniul șapte, a clădit foarte bune relații cu Europa de Vest și Statele Unite (pe care, din păcate, nu le-a fructificat oportun), în timp ce Franța a dezvoltat relațiile cu Uniunea Sovietică, iar Germania Federală cu Polonia⁹.

Unii analiști consideră că viitorul *echilibrului de putere* este cel al *multipolarității*, depășindu-se situația actuală, în care

⁸ Vezi Inis L.CLAUDE jr., *The Balance of Power Revisited*, Review of International Studies nr.15, January 1989, pp. 77 – 85.

⁹ Cf. Charles W.KEGLEY jr. și Eugene R. WITTKOPF, *op.cit.*, p. 443 – 455.

SUA sunt singura putere globală. Se apreciază că sistemul internațional multipolar va fi constituit, în viitor, din puteri relativ egale, care ar fi Statele Unite, China, Japonia, Rusia și Uniunea Europeană. Mulți adepți ai *teoriei realiste* văd *controlul armamentelor* ca pe o cale de a influența distribuția internațională a puterii militare într-un mod care să promoveze pacea și securitatea națională a tuturor statelor. De fapt, politicienii care au negociat tratatele privind controlul armamentelor au fost, de cele mai multe ori, adepți ai *teoriei realiste*, care au perceput aceste demersuri ca pe niște măsuri prudente, în măsură să promoveze securitatea propriilor țări. De multe ori însă se face confuzie între *controlul armamentului* și *dezarmare*.

Controlul armamentului se referă la înțelegerile și tratatele desemnate să stabilească nivelul acceptabil și admisibil al armamentului, fie prin limitarea proliferării, fie prin stabilirea de restricții referitoare la utilizarea acestuia. Spre deosebire de acest concept, *dezarmarea* caută să reducă sau să elimine armamentul, în general, ori anumite categorii specifice. La modul cel mai general, controlul armamentului constă în orice formă de constrângere privind utilizarea armamentului, orice formă de cooperare între adversari sau competitori. Controlul armamentului poate fi implicit sau explicit, formal sau informal, unilateral, bilateral ori multilateral. Este un proces de management comun al procesului de achiziționare a armamentului de către statele participante, cu speranța reducerii riscului declanșării unui război. Cu toate acestea, controlul armamentului admite existența acestuia și posibilitatea unui conflict armat. *Dezarmarea* este un concept complet diferit. Ea vizează reducerea drastică a tuturor sistemelor de armament, mergând până la eliminarea acestora, în scopul eradicării războiului. Dezarmarea este bazată pe raționamentul că, dacă nu există armament, nu va mai exista război. În timp ce controlul armamentului încearcă să mențină un anumit statu

quo, procesul de dezarmare urmărește să-l modifice. Din acest punct de vedere, controlul armamentului este un concept și un proces conservator, în timp ce dezarmarea este unul radical¹⁰.

Controlul armamentului nu rezolvă problema de bază a rivalității dintre state, deoarece atâta timp cât statele dețin arsenale militare pe care pot să le utilizeze, toate înțelegerile și tratatele privind controlul armamentului sunt doar ceva mai mult decât aranjamente de cooperare între adversari. Ele definesc și delimitează competiția, putând reduce distructivitatea războiului, dar nu acționează asupra sursei conflictului. În mod alternativ, managementul conflictelor politice, evitând ajungerea la un conflict și violență armată, poate fi cheia soluției controlului armamentului.

D. Două lumi antagoniste. De mult timp oamenii percep lumea ca fiind constituită din două grupuri diferite: „noi și ei”. Așa au gândit grecii și romanii în Antichitate, incluzându-se pe ei în lumea civilizată, ceilalți fiind barbarii. În zilele noastre, specialiștii divid lumea în Orient și Occident, Nordul dezvoltat și Sudul înapoiat, centru și periferie etc. După încheierea Războiului Rece, politologii americani au divizat lumea în zone de pace și zone de turbulență, zona de pace incluzând Occidentul și Japonia, cu 15% din populația lumii, iar zona de turbulență, restul de 85%¹¹.

În funcție de cum sunt definite părțile, o imagine a lumii împărțite în două, trebuie, într-o oarecare măsură, să corespundă realității.

Cea mai comună și actuală diviziune, ce apare sub nume diferite, este între țări bogate (moderne, dezvoltate, Nordul) și

¹⁰ Cf. Joseph KRUZEL, *American Security Policy in a New World Order, American Defense Annual*, 8 th edition, New York, Lexington Books, 1991, pp. 1-23.

¹¹ Cf. SINGER, Max și WILDAWSKI, Aaron, **The Real World Order: Zones of Peace, Zones of Turmoil**, Chatham House, Chatham, New York, 1993, p. 52.

țări sărace (tradiționale, nedezvoltate sau în curs de dezvoltare, adică Sudul).

Diviziunea culturală între Est și Vest a fost corelată, din punct de vedere istoric, cu diviziunea economică, iar accentul se pune mai puțin pe diferențele de bunăstare economică și mai mult pe *filosofia* pe care o susține, valori și mod de viață. Fiecare dintre aceste imagini reflectă unele elemente ale realității care, în ziua de astăzi, admit, de asemenea, limitări.

Țările moderne bogate împărtășesc caracteristici ce le diferențiază de țările tradiționale sărace, care, de asemenea, împărtășesc caracteristici comune. Diferențele de bogăție pot să ducă la conflicte între societăți, însă realitatea sugerează că aceasta se întâmplă, în primul rând, atunci când societățile bogate și mai puternice încearcă să cucerească și să colonizeze societăți sărace și mai tradiționale. Occidentul a făcut acest lucru timp de patru sute de ani, iar apoi unele colonii s-au revoltat și au pornit războaie de eliberare împotriva puterilor coloniale, care, între timp, își pierduseră voința de a fi imperii. În lumea de azi, decolonizarea este un fapt împlinit, iar războaiele coloniale de eliberare au fost înlocuite de conflicte între popoarele eliberate, majoritatea având caracter interetnic, intertribal sau religios.

La un nivel mult mai general, conflictele între bogați și săraci sunt improbabile, deoarece, cu mici excepții, țările sărace duc lipsă de unitate politică, putere economică și capacitate militară pentru a putea provoca țările bogate. Dezvoltarea economică din Asia și din America Latină a estompat simpla dihotomie între cei care au și cei care nu au. Statele bogate pot să lupte în războaie comerciale cu orice alt stat, cele sărace pot să lupte în războaie violente unele cu altele, însă un război internațional de amploare între Sudul sărac și Nordul bogat este aproape la fel de îndepărtat de realitate ca și o lume armonioasă și fericită.

Bifurcația culturală a divizării mondiale a rămas mai puțin folositoare. La unele niveluri, Occidentul este o entitate. Cu toate

acestea, ce anume au în comun societățile non-occidentale, în afara faptului că se situează în afara Occidentului?

Civilizațiile japoneze, chineze, hinduse, islamice și africane au puține în comun, în termeni de religie, structură socială, instituții și valori dominante. Uniunea societăților non-occidentale și dihotomia Est-Vest reprezintă mituri create de Occident. Aceste mituri suferă de defectele orientalismului pe care Edward Said le-a criticat în modul său propriu pentru promovarea diferenței între familiar (Europa, Occidentul, „noi”) și străin (Orientul, Estul, „ei”) și pentru admiterea inerentei superiorități a primului asupra celui din urmă. În timpul Războiului Rece, lumea a fost, într-o măsură considerabilă, polarizată de-a lungul unui spectru ideologic. Nu există, în lumea de azi, un singur spectru cultural. Polarizarea culturală a „Estului” și „Vestului” este, în parte, o altă consecință a practicii universale, însă neinspirate, de a numi *civilizația europeană* drept *civilizație occidentală*. În loc de „Est și Vest” este mult mai potrivit să vorbim despre „Occident și restul”, ceea ce implică cel puțin existența mai multor societăți non-occidentale. Lumea este mult prea complexă pentru a putea fi în mod avantajos luată în considerare pentru mai multe scopuri, cum ar fi divizarea din punct de vedere economic între Nord și Sud sau din punct de vedere cultural între Est și Vest¹².

E. Modelul civilizațional. Samuel P. Huntington este un reputat profesor de științe politice la Universitatea Harvard și autor al unor cărți importante, precum **Ordinea politică și societățile în mișcare, Politica americană: promisiunea unei dezarmări și Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**. Aceasta din urmă, apărută în 1997, este dezvoltarea unui articol de succes, apărut în anul 1993 în revista *Foreign Affairs*, având drept titlu interogația **Ciocnirea civilizațiilor?**.

¹² Cf. Samuel P. Huntington, **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, Editura Antet, București, 1998, p. 45.

Huntington abordează și susține în cartea sa modelul civilizațional al ordinii mondiale.

A vedea lumea în funcție de câteva modele civilizaționale, are avantajul de a evita contradicțiile existente între celelalte paradigme, arată Huntington¹³.

După opinia lui Huntington, a vedea lumea în funcție de șapte sau opt civilizații înseamnă a evita multe din aceste dificultăți. Nu trebuie sacrificată realitatea în numele zgârceniei, așa cum se întâmplă în cazul paradigmelor uni sau bipolare; nu trebuie nici sacrificată zgârcenia în numele realității, așa cum o fac paradigmele statistice sau ale haosului, arăta Huntington. Acest mod de a analiza prevede un cadru ușor accesibil și inteligibil pentru a înțelege lumea, a distinge ceea ce este important de ceea ce nu este important în conflictele multiplicat, a prezice dezvoltările viitoare și a prevedea puncte de reper pentru oamenii politici.

El construiește, de asemenea, și încorporează elemente ale altor paradigme, cu care este mai compatibil decât sunt acestea compatibile între ele. O abordare civilizațională, după Huntington, stabilește în principiu următoarele:

- Forțele de integrare în lume sunt reale și sunt exact cele care generează contraforțele revendicărilor culturale și cunoștințelor civilizaționale.

- Lumea este într-un sens bipolară, însă principala distincție este între Occident, ca civilizație dominantă până în prezent, și toți ceilalți care, totuși, au în comun mai mult decât nimic. Pe scurt, lumea este divizată între o lume occidentală și mai multe lumi non-occidentale.

- Statele-națiuni sunt și vor rămâne cei mai importanți actori în afacerile internaționale, însă interesele lor, asocierile și conflictele între ele sunt din ce în ce mai mult limitate de factori culturali și civilizaționali.

¹³ Ibidem, p. 49.

- Lumea este, într-adevăr, anarhică, presărată de conflicte tribale și de naționalitate, însă conflictele care pun cele mai mari pericole pentru stabilitate sunt cele între state sau grupuri provenind din diferite civilizații.

O astfel de paradigmă civilizațională prezintă o hartă relativă, dar nu foarte simplă pentru a înțelege ce se întâmplă într-o lume cum este aceea a sfârșitului de secol XX și începutului secolului XXI. Oricum, nicio paradigmă nu este bună la infinit. Modelul politicii mondiale dat de Războiul Rece a fost foarte folosit și relevant timp de cincizeci de ani, dar a devenit desuet la sfârșitul anilor '80 și, la un moment dat, paradigma civilizațională va avea, probabil, un destin similar. Cu toate acestea, pentru perioada contemporană, această paradigmă se dovedește a fi un ghid util, arată Huntington, pentru a distinge ceea ce este mai important de ceea ce este mai puțin important. De exemplu, mai puțin de jumătate din cele patruzeci și opt de conflicte etnice în desfășurare în lume la începutul anului 1993 au fost între grupuri aparținând de civilizații diferite. Perspectiva civilizațională ar fi îndrumat pe Secretarul General al ONU și pe Secretarul de Stat al SUA să-și concentreze eforturile de pacificare asupra acelor conflicte care au un mai mare potențial decât altele de a escalada în războaie extinse. Paradigmele generează de asemenea predicții, iar un test crucial al validității și al capacității de a fi utile a paradigmelor constă în a evalua care dintre predicțiile ce derivă din ele se deschid pentru a fi mai precise decât cele care provin din paradigme alternative.

De exemplu, o paradigmă statică l-a condus pe John Mearcheimer să prezică faptul că „situația între Ucraina și Rusia este de natură de a face posibilă izbucnirea competiției de securitate între ele. Marile puteri ce au o lungă și neprotejată frontieră comună, ca aceea dintre Rusia și Ucraina, se lasă deseori în voia unei competiții condusă de temeri de securitate. Rusia și Ucraina puteau să depășească această dinamică și să

învețe să trăiască împreună în armonie, însă ar fi fost neobișnuit dacă ar fi făcut-o”¹⁴.

Pe de altă parte, o perspectivă civilizațională accentuează apropiatele legături culturale, personale și istorice dintre Rusia și Ucraina, amestecul rușilor și ucrainenilor din ambele țări și se concentrează, în schimb, pe linia de falie civilizațională care divide ortodocșii din estul Ucrainei de greco-catolicii (sau catolicii de rit oriental) din vestul acestei țări, un fapt istoric de primă importanță și de mare vechime pe care Mearsheimer, acceptând conceptul „realist” al statelor primate ca entități unificate și auto-identificate, îl ignoră total, după părerea lui Huntington. În timp ce o perspectivă etatistă pune în evidență posibilitatea unui război ruso-ucrainean, o perspectivă civilizațională minimizează această posibilitate și evidențiază în schimb o alta, cea a Ucrainei scindată în două părți, o separație care – factorii culturali ar fi condus la o atare presupunere – putea fi mai violentă decât cea din Cehoslovacia, însă mult mai puțin sângeroasă decât cea din Iugoslavia, apreciază Huntington.

Aceste predicții diferite dau naștere la diverse priorități politice. Predicția etatistă a lui Mearsheimer asupra posibilității război și a cuceririi Ucrainei de către ruși l-a dus pe acesta la susținerea ideii ca Ucraina să aibă arme nucleare. O perspectivă civilizațională ar fi încurajat cooperarea dintre Rusia și Ucraina, ar fi îndemnat Ucraina să renunțe la armele sale nucleare, ar fi promovat o substanțială asistență economică și alte măsuri menite să ajute menținerea unității și independenței ucrainene și ar fi garantat evenimentele neprevăzute planificate pentru posibila scindare a Ucrainei, susține Huntington.

Pentru a-și apăra teoria, Huntington arată că multe evenimente importante petrecute după sfârșitul Războiului Rece erau compatibile cu paradigma civilizațională și puteau fi

¹⁴ John J. MEARSHEIMER, *The Case for a Nuclear Deterrent*, Foreign Affairs, 72 (vara 1993), p. 54.

prezise pornind de la aceasta. Printre ele se numără: scindarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei; războaiele ce au loc în fostele lor teritorii; accentuarea fundamentalismului religios pretutindeni în lume; conflictele din interiorul Federației Ruse, Turciei și Mexicului, care sunt, în general, de natură identitară; intensificarea conflictelor comerciale între Statele Unite și Japonia; rezistența statelor islamice la presiunea făcută de Occident asupra Irakului și Libiei; eforturile statelor islamice și confucianiste întreprinse pentru a-și procura arme nucleare și căile pentru a le utiliza; rolul continuu al Chinei de mare putere “outsider”; consolidarea noilor regimuri democratice numai în anumite țări, și nu în altele; competiția armelor din Asia de Est, în curs de desfășurare.

Ca toate paradigmele referitoare la ordinea mondială, și paradigma civilizațională este un model simplificat. În timp ce modelul realist și cel liberal consacră anumite instrumente pentru obținerea și menținerea stabilității regionale și globale, paradigma civilizațională dezvoltată de Samuel P. Huntington nu o face. Huntington este un fatalist. Liniile de falie ce fac legătura și, totodată, separă civilizațiile sunt, după el, imuabile și generatoare de conflict intercivilizațional. În opinia sa, următorul tip de război este cel *al liniilor de falie*. Aparent, evenimentele recente pot duce la concluzia că acest model ar fi corect. Cu toate acestea, măsurile luate de SUA, cu sprijinul larg al NATO și, în general, al întregii comunități internaționale pentru combaterea terorismului, nu au nimic de a face cu un război de falie, intercivilizațional.

Războiul împotriva terorismului nu este un război împotriva islamului, căci nu toți musulmanii sunt asociați sau sprijinitori ai terorismului. Extremismul religios se întâlnește și în lumea creștină, exemplul cel mai concludent fiind situația explozivă din Irlanda de Nord, unde atât comunitatea protestantă (loialistă), cât și cea catolică se înfruntă de zeci de ani, ambele având drept „vârf de lance”, în confruntarea reciprocă,

organizații extremiste, dintre care Armata Republicană Irlandeză – IRA este cea mai cunoscută. Aceasta are o aripă ultraradicală, care este, de fapt o organizație teroristă dintre cele mai active și mai de temut din Europa, cu extinse ramificații în SUA.

Totodată, paradigma promovată de Huntington poate fi criticată, ca urmare a simplificării exagerate la care recurge aceasta pentru delimitarea tipurilor de civilizații la care se referă. După Huntington, doar religia definește tipurile contemporane de civilizații. Marile religii ale lumii de azi definesc tipuri distincte de civilizații: catolică și protestantă (împreună); ortodoxă; islamică; hindusă; japoneză; confucianistă (sinică). Civilizațiile africană și latino-americană sunt neconvingător definite, lipsind din argumentația autorului apelul la diferența specifică.

Cartea lui Huntington emite multe „axiome” pe care nu le poate susține sau demonstra. Ea este bine cunoscută în România, mai ales datorită gafei de a trasa linia de falie, granița dintre civilizația occidentală (catolică și protestantă) și cea ortodoxă, al cărei lider ar fi Rusia, în opinia lui Huntington, exact pe limita estică și sudică a Transilvaniei. De aici, ar rezulta că România cuprinde regiuni aparținând la două civilizații diferite. Aceasta, fără a ține cont de faptul că în Transilvania ponderea adepților bisericilor protestante și catolice, cu greco-catolici cu tot, nu depășește 25% din totalul populației. Dacă și alte elemente de analiză sunt fundamentate în același fel, cu argumente tot atât de „științific” susținute, ne putem întreba dacă întreaga construcție intelectuală dezvoltată de Huntington nu este doar un simplu exercițiu eseistic.

Dintre toate modelele trecute succint în revistă, doar două promovează și instrumente prin intermediul cărora comunitatea internațională poate interveni în sensul asigurării stabilității și securității regionale și globale. Acestea sunt modelul *realist* și cel *liberal*. Practica relațiilor internaționale a dovedit că, de

fapt, în practică se poate vorbi de utilizarea concomitentă a tuturor instrumentelor specifice celor două modele menționate. În anumite perioade primează soluția realistă, în altele soluția liberală.

De exemplu, în anii '70, ca urmare a unui dezgheț relativ în relațiile Est-Vest, rolul organizațiilor internaționale și al dreptului internațional a sporit considerabil. În anii '80, însă, cursa înarmărilor nucleare a ajuns la apogeu, echilibrul puterii între cele două superputeri fiind menținut printr-o continuă escaladare succesivă.

Imediat după sfârșitul Războiului Rece, timp de câțiva ani, instrumentele promovate de adepții căii liberale păreau că vor rezolva definitiv problemele securității la nivel planetar. Democratizarea vieții politice intrastatale, ce a devenit un fenomen cu caracter de masă în covârșitoarea majoritate a statelor lumii, părea că va imprima un nou curs de acțiune relațiilor interstatale. Organizațiile internaționale păreau că vor fi în măsură să gestioneze cu eficiență securitatea regională și globală. Conflictele armate ce au izbucnit, curând, în Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Mijlociu și Africa, au demonstrat că așteptările optimiste ale omenirii au fost nerealiste.

Mecanismul luării deciziilor, specific organizațiilor internaționale de securitate, este greoi și nu e urmat de posibilitatea aplicării rapide a soluțiilor stabilite. Mecanismul de răspuns la crize este birocratic, de asemenea greoi și foarte costisitor. De aceea, punerea în aplicare a hotărârilor ONU este de cele mai multe ori încredințată unor organizații regionale, cum este NATO.

Modelul „lumii unite”, cel al „lumilor antagoniste”, cât și cel „civilizațional” sunt fie excesiv de optimiste (lumea unită), fie excesiv de fataliste (celelalte două). Niciunul din ele nu promovează, însă, instrumente prin intermediul cărora să se facă necesarele corective în administrarea securității internaționale. Ele radiografiază o anumită situație specifică, o

descriu și se limitează la a descrie un viitor fie excesiv de optimist, fie excesiv de pesimist.

Cu siguranță că niciunul dintre aceste modele nu poate, singur, să se dovedească soluția optimă, dar o proporție adecvată a instrumentelor preconizate, adaptate situației concrete, o îmbinare a diverselor metode poate fi luată în considerare, spre a asigura optimizarea eforturilor comunității internaționale în încercarea de a consolida pacea și securitatea globale.

În prezent, ambițiile pe care le au unii actori statali sunt mai mari decât capacitatea lor de a-și susține, prin capacități – fie ele politico-diplomatice, economice, financiare, fie militare –, dorințele. Resursele pe care unele state le alocă menținerii statutului de lider regional sunt insuficiente spre a operaționaliza acea capacitate de exercitare reală a puterii fără de care opțiunile politice nu rămân decât simple vorbe goale. Chiar unele organizații internaționale, ca, de exemplu, Organizația Națiunilor Unite și Uniunea Europeană, se află, acum, în fața pericolului de a-și pierde credibilitatea și de a-și deteriora semnificativ imaginea, dacă nu vor fi capabile să gestioneze în așa fel aplicarea Rezoluției 1701 din august 2006 a Consiliului de Securitate, încât situația de securitate din Liban să se îmbunătățească în mod real. Acest lucru este prea puțin credibil, având în vedere că nici Siria, nici organizația Hezbollah și cu atât mai puțin Iranul nu au nici un interes în succesul misiunii UNIFIL. Rezoluția 1701 presupune, în plus față de separarea forțelor combatante, impunerea suveranității guvernului libanez, fără însă a arăta cum se poate realiza aceasta, în condițiile în care puterea – politică și militară - a Hezbollah este superioară celei a guvernului Libanului. Libanul nu va putea dezarma Hezbollahul, chiar dacă ar dori să o facă, atâta timp cât Siria și Iranul nu vor permite acest lucru. De aceea, orice eșec al aplicării rezoluțiilor Consiliului de Securitate al ONU va trebui privit ca un eșec al politicii

europene față de crizele din Orientul Mijlociu. Orice inițiativă de soluționare a multiplelor și complexelor probleme cu care se confruntă această regiune nu poate fi decât una globală, cu participarea tuturor elementelor de putere actuale, inclusiv a SUA. Europa singură nu dispune astăzi nici de puterea și voința politică care să-i permită să se manifeste unitar și suficient de coerent și nici de capacitățile militare pentru a gestiona o criză majoră, fără ajutorul SUA sau al NATO.

Globalizarea securității este o realitate de necontestat: orice decizie sau acțiune politică și, eventual, militară generează reacții nu numai în spațiul respectiv, ceea ce se întâmplă în mod curent și în trecut, dar și pe alte continente, implicând o gamă diversificată de actori: state, organizații teroriste transnaționale, organizații internaționale interguvernamentale și neguvernamentale etc.

Această tendință de accentuare a globalizării se va adânci pentru orizontul de timp previzibil, încercările de regionalizare, ca o contrapondere a globalizării putând avea succes în domeniul economic și mai puțin în cel al securității, în care competiția, respectiv lupta pentru putere, este mult mai directă. Mediul internațional și ordinea mondială în ansamblul său sunt un rezultat al competiției, în care orice sfidare manifestată în plan regional poate primi un răspuns de amploare globală, așa cum se vede din cele întâmplate în Irak, Afganistan sau din criza dosarului nuclear iranian.

Aspectele pur militare ale globalizării securității, ce se manifestă prin adoptarea de către forțele armate ale tuturor statelor a modelului occidental de organizare a structurilor militare, de pregătire și ducere a luptei și războiului, sunt deja fapt împlinit.

În zilele noastre, aspectele securității trebuie analizate în termeni de interese globale, politici globale, capacități de acțiune globală (politice, informaționale, economice-logistice, militare), centre de putere globale, organizații globale. Statele și

ceilalți actori nu interacționează și nu aderă la diverse organizații internaționale atât din pricina unui deficit de securitate, real sau doar perceput ca atare, cât mai ales datorită dorinței de a acumula mai multă putere, mai multă prestanță și vizibilitate în relațiile internaționale, într-un cuvânt, o poziție favorabilă în raport cu ceilalți actori, din care o mare parte sunt competitori.

Viitorul ne va pune în fața unor scenarii puțin plăcute, căci dorința de rezolvare prin instrumente politice a diferendelor inter și intrastatale, care se manifestă la nivelul organizațiilor internaționale, în cercurile academice și al elitelor politice din țările democratice sunt contrazise de competiția sângeroasă, în cele mai multe cazuri, pe care naționalismul și varianta sa mai primitivă, tribalismul, le generează în cadrul societăților în tranziție, în țările în curs de dezvoltare și cele subdezvoltate.

Pacea generală și armonia internațională vor rămâne încă, pentru o lungă perioadă de timp, doar o utopie nerealizabilă, guvernarea globală, pe care unii o consideră panaceul universal, fiind încă doar un exercițiu intelectual. Este de altfel interesant ca, tocmai pe continentul cel mai marcat de conflicte sângeroase, Africa, să existe viziunea cea mai generoasă cu privire la o formulă de confederație, care să unească întregul continent sub auspiciile Uniunii Africane. Aceasta deja a înființat funcția supremă de șef de stat al Uniunii Africane, care, în viitor, se dorește a fi liderul continentului unit. Până atunci, însă, UA nu are nici măcar resursele necesare gestionării crizei din Darfur, în Sudan, trebuind să cheme Uniunea Europeană în ajutor.

Sistemul internațional va rămâne dominat de state și de competiția dintre acestea, dar și de provocările și sfidările pe care actorii nestatali le adresează acestora. Globalizarea va continua să se adâncească și să se extindă în noi domenii. Problema nu este de a lupta împotriva globalizării, ci de a găsi formule adecvate de adaptare instituțională și în plan mental la

aceasta, de a găsi căile de exploatare la maximum a beneficiilor tehnologice, economice, informaționale, educaționale și culturale pe care globalizarea le generează și de a transforma aceste oportunități nemaiîntâlnite în surse de progres și dezvoltare durabilă.

**EUROPENIZAREA DE DUPĂ EUROPENIZARE. DE LA
PACIFICAREA IMPERIALĂ LA MANAGEMENTUL
POSTMODERN AL CRIZELOR DE LA FRONTIERE**

Sebastian HULUBAN

From historical perspective, apart from big powers, small states don't participate to the drawing of the main international strategic and security trends that decisively influence the shape of the structure of the international system. The reason is very simple: the model of the international system (bipolar, unipolar, multipolar) does not ever depend on small states. However, the small states can do one thing – to understand correctly the major international players' strategic way of thinking, marking the system's structure, therefore, influencing it.

In concrete, political terms, the fact that the big powers combine non-coercive factors (diplomatic, economical, political, social, psychological) with the military force (or discouragement, by the use of force) is called the grand strategy. Obviously, the small states can not always have a grand strategy on long term, but they can develop schools of strategic thinking, looking for ways for adapting.

This paper considers this perspective of the strategic thinking. It does not present final assertions, but possibilities. According to one of the fundamental rules of the strategic thinking, the final option always belongs to the ultimate involved political decision factor, according to the model of the veto institutional actors.

*The article starts from a simple question: how can Romania develop a coherent **neighbourhood policy**, as it is a **border state** of the institutional political-military matrix (NATO) and Western economical-political-security (EU) one?*

The answer requires a split in two separate topics:

- *Exploiting the significances (advantages and traps) related with the Romania's border status.*
- *The possibilities to build-up a strategic action matrix for the neighbourhood policy (policies).*

România, stat de frontieră al NATO și UE

Orice abordare asupra ideii de frontieră presupune explorarea cât mai exhaustivă a ceea ce un astfel de termen denotă în sine, dar mai ales ca și concept strategic și politic. Fără îndoială că, cel puțin în accepțiune modernă, conceptul de frontieră, sau graniță, este „asociat” inevitabil cu demarcarea teritorială lineară a unui stat¹. Odată ce ridicăm însă întrebarea „Ce fel de stat?”, apar și unele probleme.

Modernitatea „constrânge” în a asocia ideea de construcție și consolidare statală cu aceea de stat-națiune (adică trasarea de frontiere securizate), însă, cel puțin până la Primul Război Mondial, frontierele au demarcat imperii în chiar inima continentului european. Ar fi poate inutil să mai amintim că însuși statul-națiune românesc s-a constituit la intersecția a cel puțin trei imperii majore ale Europei Centrale și de Est, Habsburgic (de la 1867, Austro-Ungar), Otoman și Rus.

Complexitatea asocierii dintre „ideea de România”² și „ideea de frontieră”³, precum și rolul ei fundamental în formarea

¹ Îi datorez mulțumiri speciale lui Frank N. Schubert pentru multe din ideile referitoare la semnificațiile conceptului de frontieră din perspectivă istorică, începând cu frontierele Imperiului Roman și încheind cu abordările postmoderne. Vezi, de exemplu, *From Great Wall to Fire Walls* (prelegere).

² Termenul și conotațiile sale sunt similare cu cele utilizate de Liviu MAIOR în **1848-1849. Români și unguri** (București: Ed. Enciclopedică), 1998, p. 5.

³ Termenul și conotațiile sale au multiple surse: Catherine DURANDIN, **Istoria românilor** (Iași: Institutul European), 1998, p. 11. Totodată, interesantă este și teoretizarea lui Sorin ALEXANDRESCU referitoare la

identității naționale este fascinantă, dar din nefericire este încă puțin explorată, în special în perspectivă comparativă. Necesitatea studiului acestei teme derivă din faptul că, cel puțin în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, românii erau practic „separați” și prin diferite matrici și frontiere imperiale. Acest fapt își va pune o amprentă semnificativă asupra construcției identității naționale, dar, mai ales, în componenta loialităților militare și, implicit, în cea a construcției sociale a conceptelor de securitate și apărare.

Semnificațiile conceptului de frontieră în accepțiunea sa politică și strategică, dintr-o perspectivă comparativă, sunt încă puțin studiate în România⁴. Probabil tocmai datorită faptului că o parte semnificativă a identității naționale românești este strâns legată de ideea de „limită”, „bastion” și/sau „frontieră” (a Imperiului Roman, a creștinătății, a latinității, a Europei civilizate sau, mai recent, a NATO, a UE, a Occidentului) a făcut ca explorarea comparativă a bogatelor implicații ale acestui termen din perspectivă comparată strategică să rămână puțin explorată.

Într-una din cele mai incitante abordări ale acestui concept, dintr-o perspectivă istorică largă, John Keegan arăta că ideea de frontieră în scop de apărare evoluează în paralel cu ideea prezenței sau absenței unei autorități politice centrale și centralizatoare. Este vorba, cu alte cuvinte, de percepții diferite

faptul că primul paradox “al domeniului român se referă la poziția sa în spațiul cultural european ... Spațiul român s-a format la frontiera a trei zone culturale diferite și, asemeni oricărui spațiu de frontieră, și le-a apropiat, diferențiindu-se în același timp de fiecare dintre ele”, **Paradoxul român** (București: Univers), 1998, p. 32. În același sens, vezi Lucian BOIA, **România: țară de frontieră a Europei** (București: Humanitas), 2002.

⁴ Există o încercare (dar cu puternice trăsături de factură extremistă) de tratare a subiectului frontierelor în lucrarea în două volume, **Geopolitica frontierei** din 1995, editată de prof. Ilie BĂDESCU. De menționat că abordarea dezvoltată în acest volum este aproape identică, prin comparație, cu abordările de același gen specifice faimoasei școli de geopolitică rusă.

asupra a ceea ce trebuie apărat sau apărat și promovat. O primă semnificație a fortificației este aceea de refugiu, iar a doua ar fi de fortăreață. Logic și cronologic vorbind, există o diferență semnificativă între cele două:

Un refugiu este un spațiu destinat siguranței imediate, având valoare doar împotriva unui inamic a cărui strategie e jafu... O fortăreață, prin contrast, nu este doar un loc de siguranță și apărare în fața unui atac, ci și un loc al unei apărări active, un centru unde te aperi, dar și o bază de unde controlezi o anumită arie înconjurătoare⁵.

A treia semnificație a conceptului de frontieră este aceea de *apărare strategică*, ea venind în contrast cu ideea de fortăreață, deoarece reprezintă în sine construcția destinată apărării unei autorități politice centrale bine definite. Pe de o parte, așa cum arată Keegan, cu cât mai multe fortărețe, forturi sau cetăți, cu atât mai mici șanse pentru existența unei autorități centrale și centralizatoare.

Mai mult, există două tipuri de frontieră strategică: continuă, așa cum este cazul Marelui Zid Chinezesc sau a faimosului Zid al lui Hadrian, sau discontinuă. Elementul central rămâne, însă, relația directă dintre tipul frontierei și gradul de centralizare politică al autorității „constructoare”, al centrului.

Din punct de vedere istoric și al unei metodologii de analize mai mult calitative, nicio referire la conceptul de frontieră din perspectivă strategică nu poate evita amprenta deosebită lăsată de conceperea frontierelor Imperiului Roman. Dincolo de funcția militară, este recunoscut în toate studiile de specialitate impactul politic și cultural al regimului frontierelor imperiale romane. Într-o faimoasă lucrare asupra strategiei imperiale romane în secolele I-III d.C., Edward Luttwak tipologizează acțiunile militare ale Romei și ca funcție a modului de

⁵ John KEEGAN, **A History of Warfare** (London: Pimlico), 1994, p. 139.

concepere a sistemului de frontiere⁶. El arată legătura directă dintre modul în care strategia imperială romană avea un impact imediat nu doar asupra elementelor clasice ale modului de purtare a războaielor, ci, mai ales asupra modului în care Imperiul se „deschidea” și/sau se „închidea” față de exterior prin intermediul *limes*-ului său. În plus, sistemul complex de frontiere al Imperiului Roman va fi exploatat cu succes în special de imperiile ce se vor revendica drept succesoare, într-o formă sau alta, a Imperiului Roman, respectiv Bizantin și Habsburgic, ca să nu mai menționăm impactul pe care aceste imperii l-au lăsat asupra formării României moderne.

Tot în acest context larg al impactului politic și cultural al frontierelor pot fi încadrate celebrele cazuri de *națiuni și/sau state divizate* în decursul Războiului Rece, pornind de la Zidul Berlinului și continuând cu nu mai puțin faimoasa Paralelă 38 (care divizează cele două Corei), sau frontiera ce divizează insula Cipru. La aceste cazuri se adaugă frontierele, mai mult sau mai puțin naturale, ce divizează state și după Războiul Rece, cum ar fi Prutul (care divizează România și Moldova), Nistrul (Moldova și Transnistria), precum și *noile frontiere interne, de fractură*, care separă Azerbaidjan de Nagorno-

⁶ Edward LUTTWAK, *The Grand Strategy of the Roman Empire* (Baltimore: Johns Hopkins University Press), 1976. Luttwak vede configurarea strategică a frontierelor Imperiului Roman ca variabilă a strategiei generale romane, în special în secolele I-III: expansiune hegemonică (secolul I), securitate teritorială (secolul II) și supraviețuire internă (secolul III). Așa cum arată autorul, „Fiecare sistem strategic a fost bazat pe o combinație diferită de diplomație, forță militară și infrastructură strategică și politică. Fiecare din ele presupunea metode operaționale diferite; însă, ceea ce este fundamental rămâne faptul că fiecare sistem a reflectat viziuni diferite ale Romei față de lume și față de imaginea sa”, pp. 4-5. Pentru o abordare critică, în spiritul noii istorii militare, ca alternativă la cea a lui Luttwak, vezi Susan MATTERN, *Rome and the Enemy: Imperial Strategy in the Principate* (Berkeley: University of California Press), 1999.

Karabah, Georgia de Abhazia și Osetia de Sud, sau Kosovo de restul Serbiei.

Fenomenul noii frontiere s-a manifestat acut și în cazul recentelor alegeri din Ucraina (2004), atunci când zona de vest a acestei țări s-a manifestat deschis pentru a deveni o „frontieră clasică” a unui Occident în extindere și angajare, iar cei din est s-au exprimat inclusiv pentru ideea secesiunii și transformării într-o matrice de frontieră deviantă, de *închidere înăuntru*. De altfel, în cazul Ucrainei, lucrurile sunt și mai mult complicate de faptul că însăși numele țării înseamnă „graniță”, „frontieră”⁷, în condițiile în care națiunea ucraineană se află în plin proces de afirmare a identității, iar asocierea cu mitul frontierei este unul extrem de facil de adoptat și, mai mult decât atât, comun în întreaga istorie a Europei de Est⁸.

Trăsătura comună a tuturor zonelor de frontieră (atât cele ale Războiului Rece, cât și cele post-Război Rece) din estul Europei este următoarea: ele sunt, în premieră istorică, creații al căror scop consistă în a închide un spațiu în interior, și nu de a proteja un anumit spațiu de exterior. De la Zidul Berlinului până la noile frontiere (numite „conflicte înghețate” datorită dorinței de a le face mai vandabile), aceste demarcații doresc în fapt „ținerea înăuntru”, și nu „ținerea în afară”⁹. Aceasta este o

⁷ Despre tradiția istorică a Ucrainei ca stat de frontieră, vezi în special William H. McNEILL, *Europe Steppe Frontier, 1500-1800* (Chicago: Chicago University Press), 1964. Pentru o evaluare mai recentă, vezi Alfred J. RIEBER, *The Comparative Ecology of Complex Frontiers* în volumul *Imperial Rule* (Budapesta: CEU Press, 2005). Documentul poate fi accesat și la <http://empires.ru/docs/COMPECO.doc>

⁸ Vezi Lonnie JOHNSON, *Central Europe: Enemies, Neighbors, Friends* (New York: Oxford University Press), 1996, în special capitolul IV, *The Bulwarks of Christendom*. Astfel, Serbia, România, Ungaria, Croația, Slovenia, Lituania, Polonia sunt doar câteva din exemplele de state est-europene care, la un moment dat în istoria lor, și-au revendicat statutul de „frontiere” sau „bastioane” ale Occidentului, creștinătății sau civilizației.

⁹ Delimitarea dintre frontierele uzuale și frontierele „inverse”, „pervertite” îi aparține lui Frank N. SCHUBERT, în studiul *A Different Kind of*

realitate strategică demnă de luat în seamă în contextul de față, respectiv al României ca stat de frontieră al organizațiilor europene și euro-atlantice, orientat nu către interior, ci către exterior, respectiv către implicațiile create de frontierele „denaturate”.

Ca o primă concluzie, trebuie subliniat faptul că, în vecinătatea imediată a României, se intersectează cel puțin două tipuri de frontiere, creații ale cel puțin două tipuri de „centre”. Pe de o parte, este vorba de „centrul” occidental, căruia România îi este frontieră, un centru consolidat și capabil de a-și gestiona afacerile de la “periferie” prin diverse instrumente instituționalizate. Acest tip de frontieră are o *destinație precisă* (integrare), forma unei *diafragme* (flexibilă, datorită valurilor de extindere către est ale NATO și UE, dar și proteoate, cum este cazul Acordului Schengen al UE) și *constituență regională* (are un caracter de securitate regională, nu o dispoziție fixă, rigidă).

Pe de altă parte, există o *frontieră „denaturată”*, fără un centru precis, o emanație mai mult a unei gândiri post-sovietice de readaptare rapidă, *fără o destinație precisă* (nu poți integra o periferie fără a avea un centru coerent), forma unei *structuri rigide și violente* (de unde și numele de „conflicte înghețate”), și o *constituență discontinuă* (o instabilitate controlată cu greu).

Matricea politicii de vecinătate a României

Gândirea strategică presupune, în primul rând, clarificarea conceptuală consensuală minimală la nivel politic, precum și agrearea unei liste de priorități fundamentale, în baza unui

Frontier: Romania, Hungary, and the Warsaw Pact Borderlands in Comparative Perspective, lucrare prezentată la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba-Iulia în decembrie 2003 și publicată în revista *Studia Politica*, 2004.

proces de consultare mai mult sau mai puțin largă, în funcție de sensibilitatea subiectului abordat¹⁰.

a) Astfel, în ceea ce privește strategia privind politica de vecinătate a României, mai întâi ar trebui decis în ce măsură (cu ce intensitate) și în ce condiții aceste seturi de politici pot fi dezvoltate:

- **Separat de,**
- **complementar,** și/sau
- **tangențial**

cu dezvoltările principale ce survin în interiorul celor două organizații internaționale occidentale din care România face parte (NATO și UE). Ar trebui reținut că cele două organizații sunt și regimuri de securitate¹¹ cu un înalt grad de complexitate¹², fiind, de altfel, în curs de a-și dezvolta mecanisme instituționale inteligente și pentru zonele de contiguitate/vecinătate, respectiv parteneriate (NATO), vecinătăți (UE) și posibilitatea extinderii pe mai departe (ambele).

b) În al doilea rând, ar trebui fixați clar termenii de definire a politicii de vecinătate, la intersecția și dozajul necesar dintre:

- **inițiative bilaterale** (ierarhizarea priorităților, de ex., este mai importantă Ucraina decât Moldova sau invers, și de ce ?)
- **inițiative regionale** (ierarhizarea priorităților: Balcanii sau Marea Neagră). În acest sens, ar trebui inițiată și

¹⁰ GRAHAM, Allison și Philip ZELIKOW, **op.cit.**

¹¹ Un regim de securitate implică un set de valori, principii, reguli, proceduri (inclusiv de luare a deciziei) în domeniul securității și apărării care determină statele participante să-și restrângă comportamentul ofensiv de dragul reciprocității din partea celorlalți. Vezi Robert Jervis, *Security Regimes*, International Organization, 36(2), 1982, p. 357.

¹² Complexitatea unui regim internațional, inclusiv a unui regim de securitate, este direct proporțională cu gradul de instituționalizare, de rutină instituționalizată, în rezolvarea principalelor probleme legate de principiile, regulile și procedurile implicate.

discuția privitoare la tipul de profil de securitate regional dorit de România pentru fiecare subregiune: complex de securitate, regim de securitate sau sistem de securitate?

- **inițiative transregionale**, respectiv, oferta potențială a României de „legare” a principalelor subregiuni din vecinătatea sa (Balcanii, Marea Neagră), fie între ele, fie la sistemele de securitate occidentale (NATO și UE).

Din combinarea celor două grile, rezultă următoarea posibilă **matrice de analiză** a posibilităților (oportunităților) strategice pe care România le poate lua în calcul atunci când încearcă să-și dezvolte politica de vecinătate:

	Separat	Complementar	Tangențial
Bilateral	Imposibil	Potențial ridicat	Potențial ridicat
Subregional	Imposibil	Potențial ridicat	Potențial ridicat
Transregional	Posibil	Posibil	Posibil

Astfel, apar următoarele scenarii probabile:

1) La nivel *bilateral, separat* de NATO sau UE, practic, România nu poate susține o politică de vecinătate complet diferențiată de interesele celor două organizații occidentale.

2) La nivel *bilateral-complementar* cu cele două organizații, România deține cea mai semnificativă plajă de oportunități, cu condiția că poate să coaguleze „coaliții câștigătoare” între alte state membre UE și/sau NATO, care să-i susțină inițiativele. Coalițiile se câștigă la Bruxelles și în capitalele fiecărui stat membru, ele presupun reguli instituționale extrem de precise, una din ele fiind posibilitatea ralierei la o inițiativă a unui stat mic a cel puțin unuia din principalii actori de veto ai celor două instituții.

3) La nivel *bilateral-tangențial* cu una din cele două organizații, sau ambele, apar practic aceleași întrebări. În plus, la acest nivel, ar trebui acordată o atenție specială statutului de „stat de frontieră” al celor două organizații, asumat direct de România. Astfel, are România credibilitatea de a susține inițiative bilaterale în vecinătatea sa, atâta timp cât își dezvoltă și promovează statutul de țară-frontieră, având în vedere că:

4)

- a) și alții aspiră la acest statut (Ucraina, Moldova, Georgia)?
- b) Statele de frontieră nu reprezintă întotdeauna „centrul”;
- c) Statele de frontieră sunt de obicei „clienți” și „purtători de exemplu” ai centrului, nu inițiatori de politici și strategii. *Strategiile se gândesc întotdeauna la centru, inclusiv strategiile de frontieră!*

d)

5) *Subregional - separat*, România nu mai are cum iniția și dezvolta inițiative proprii, pentru simplul motiv că spațiul de manevră este deja ocupat de UE (misiuni civile și militare, Acorduri de Asociere și Stabilizare, negocieri de aderare pentru Balcani; Politica Europeană de Vecinătăți cu Moldova, Ucraina și țările din Caucazul de Sud) și NATO (misiuni militare, PfP-EAPC, parteneriate individualizate, parteneriate speciale pentru combaterea terorismului). Stadiul în care se află formatele de cooperare regională la nivelul statelor rămase în vecinătatea celor două organizații este revelator.

6) *Subregional – complementar*, România are probabil cele mai mari șanse de a promova inițiative proprii, cu condiția cunoașterii amănunțite a inițiativelor NATO și UE, a semnificațiilor lor strategice, precum și prin luarea în calcul a posibilităților suprapunerii și competiției dintre cele două. Nu ar trebui uitat că procesul de extindere spre est al celor două organizații după 1989 s-a datorat și unui spirit de competiție

dintre cele două, un fel de concurență între două matrici „imperiale post-moderne”¹³.

7) *Subregional – tangențial*, România poate contribui la susținerea unui discurs care să implice și mai mult statele vecine vizate de proiectele unei bune vecinătăți UE și NATO. Se știe că, în lipsa perspectivei apartenenței la NATO sau UE, factorul de condiționalitate pe care cele două organizații îl pot utiliza este redus simțitor.

8) *Transregional – separat*, România se poate într-adevăr implica semnificativ în a iniția mecanisme instituționale de legare a celor două complexe de securitate regională, respectiv Balcanii și Marea Neagră¹⁴. Pentru acest lucru, România trebuie să prezinte, într-un mod coerent, profesionist, în limbaj epistemic¹⁵, specializat, „vandabil” la nivelul celor două organizații, modalitățile concrete prin care vede transformarea și legarea a două complexe de securitate regională, în scopul transformării lor într-un regim eficient sau un sistem de securitate transregional. Ar trebui reținut însă că actualele

¹³ Vezi, în acest sens, Robert COOPER, *The Breaking of Nations*, London: Atlantic Books, 2003. Aproape complet necunoscut în dezbateră publică din România (cartea sa va fi tradusă abia anul acesta în limba română la Editura Univers Enciclopedic), Robert Cooper a fost Director General în cadrul Directoratului de Afaceri Externe al Comisiei Europene, în subordinea lui Chris Patten. Actualmente este consilier pe probleme strategice al Înaltului Reprezentant pentru PESC, Secretarul General al Consiliului European, Javier Solana. Tot în privința matricelor imperiale post-moderne, vezi Christopher COKER, *Empires in Conflict*, RUSI Research Paper, July 2003.

¹⁴ Charles KING, *Black Sea: A History* (Oxford University Press), 2004.

¹⁵ În literatura de specialitate a relațiilor internaționale, gradul ridicat de complexitate la care au ajuns structuri precum cele ale UE și NATO în gestionarea unor probleme la fel de complexe a dus ca acestea să fie denumite comunități epistemice. Vezi mai ales Peter HAAS, *Epistemic Communities and International Policy Coordination*, International Organization, 46(1) 1992, pp. 1-35. Una din condițiile de bază de a fi „integrat” în comunitățile epistemice este aceea de a înțelege și „vorbi” limbajul complexității instituționale.

formate de cooperare regională sunt slab dezvoltate. De exemplu, în cazul Mării Negre, preferințele se îndreaptă, în general, spre acțiunile bilaterale (cel mult trilaterale), în detrimentul formatelor instituționalizate largite, care creează mai rapid nevoia pentru un regim sau sistem de securitate regională. Stadiul relativ scăzut de instituționalizare la nivelul OCEMN-BSEC, BLACKSEAFOR sau BLACKSEA HARMONY reprezintă exemple revelatoare.

9) *Transregional – complementar*, România beneficiază de posibilități de acțiune foarte bune, însă superficiala cunoaștere a modului în care acționează cele două organizații la frontierele lor (suntem membri NATO de doar doi ani) împiedică acest lucru.

10) *Transregional – tangențial* reprezintă un grad înalt de potențial strategic. Aici, România ar putea propune formate mai active de implicare în diverse formate de organizații și mecanisme occidentale, pe care să le gestioneze ca *lead nation* în cele două regiuni; de ex., OCSE + UE în Moldova sau UE + NATO (Consiliul NATO-Rusia) + OSCE în Georgia. Tot aici ar putea fi vizate acțiuni care să preia exemple de succes în reconciliere istorică din centrul și estul Europei, pentru a fi exportate ca “lessons learned” în alte zone.

Alte limite (limitări) ale politicii de vecinătate

Evident că, dincolo de cadrul avantajelor și limitărilor derivate din apartenența României la NATO și UE, există posibilități și limitări ce derivă din dinamica contextului politic intern și regional. În cele ce urmează, din motive de spațiu, vom prezenta doar o scurtă listă de limitări. Astfel:

1. *Dificultatea gestionării, pe termen lung, a unei crize*, într-un context global fluid, imprevizibil în plan conceptual și normativ¹⁶. În privința Europei de Sud-Est și a zonei Mării

¹⁶ Bruce RUSSETT, *Grasping the Democratic Peace. Principles for a Post-Cold War World* (Princeton: Princeton University Press), 1993. De

Negre, care constituie vecinătățile imediate ale României, strategic vorbind, este important de subliniat că, așa cum, în secolul al XIX-lea, slăbirea Imperiului Otoman crea „chestiunea orientală”¹⁷, în principal sub aspectul căutării unui nou echilibru de forțe la frontierele sale, și după 1991 s-a deschis o „nouă chestiune orientală”, cu privire la fosta sferă de influență sovietică, aflată sub semnul unei duble incertitudini: regim intern și statut extern.¹⁸ Recentele evoluții în ceea ce privește securitatea energetică dovedesc pregnant acest lucru.

2. „Noile frontiere” sau conflictele înghețate. România a fost multă vreme spațiul care a separat două zone de conflict, fosta Iugoslavie la frontiera de vest și fostul spațiu sovietic la est. Mai exact spus, România este situată exact la mijloc, între moștenirile lăsate de interferența și războaiele de uzură de frontieră dintre Imperiul Otoman și Habsburgic, pe de o parte (cazul fostei Iugoslavii), și Imperiul Otoman și cel Rus, pe de altă parte (cazul propriu, românesc, și cel pontic)¹⁹. Aceste conflicte, reluate cu intensitate după sfârșitul Războiului Rece și pe care instituțiile euro-atlantice, deși neobișnuite cu ele, le-au gestionat relativ credibil, dar cu consecințe imprevizibile pe termen lung, au afectat posibilitatea unei politici externe active și imaginative.

asemenea, Martha FINNEMORE, **National Interests and International Society**. (Ithaca and London: Cornell University Press), 1996.

¹⁷ M.S. ANDERSON, **The Eastern Question, 1774-1923. A Study in International Relations** (London: MacMillan), 1966.

¹⁸ Andrew COTTEY, *The New Eastern Question: Western Security Policy Towards Post-Communist Europe*, lucrare prezentată la British International Studies Association Annual Conference, University of Southampton, 18-20 decembrie 1995.

¹⁹ Vezi excelenta colecție *War and Society in East Central Europe* (New York: Columbia U.P.), dar în special vol. IV, **East Central European Society and War in the Era of Revolutions, 1775-1856**, editată de Bela KIRALY, 1984.

Aceste limitări sunt extrem de diverse, pornind de la precedente juridice negative, până la efecte economice și militare directe. De pildă, pe plan economic, întreruperea relațiilor cu Iugoslavia, ca urmare a sancțiunilor succesive impuse de Consiliul de Securitate al ONU sau de Uniunea Europeană, a provocat pierderi semnificative. Pentru 1995, cifra pierderilor era evaluată la 7 miliarde de dolari, echivalentul bugetului României pentru același an. Aceste pierderi au afectat România într-o perioadă extrem de dificilă din punct de vedere economic, în care nu a beneficiat de finanțare externă prin investiții directe la un nivel comparabil cu acela al țărilor grupului de la Vișegrad, de exemplu.

3. *Efectele complexe ale tranziției și consolidării democratice*. Așa cum s-a subliniat încă din introducere, România, la fel ca și celelalte state est-europene, nu s-a confruntat doar cu dificultatea unui proces de tranziție unic în istorie²⁰, respectiv trecerea de la un sistem totalitar și economic centralizat la unul democratic și economic competitiv, de piață. Mai mult decât atât, tranziția a trebuit abordată într-un ritm extrem de alert, datorită perspectivelor și oportunităților de racordare rapidă la NATO și UE²¹. Acest ritm de aplicare alertă a unei tranziții și așa dificile nu a mai lăsat timp pentru creionarea unor strategii coerente, a unei interacțiuni de succes între evoluțiile interne și dezvoltările internaționale instituționalizate.

²⁰ Samuel P. HUNTINGTON. **The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century**. (Norman and London: University of Oklahoma Press), 1991. De asemenea, KOPSTEIN S. Jeffrey, David A., *Geographic Diffusion and the Transformation of the Post-Communist World*, *World Politics* 53: 1-37, 2000, Andrew MICHTA, **The Government and Politics of Post-Communist Europe**. (Westport: Praeger), 1994.

²¹ Philip SCHMITTER și TERRY Karl, *The Types of Democracy Emerging in Southern and Eastern Europe, and South and Central America, Bound to Change: Consolidating Democracy in East Central Europe* (New York: Institute for East-West Studies) 1992.

Concentrarea, aproape exclusivă, pe atingerea unor parametri clari de performanță ai tranziției economice a îngreunat explorarea tuturor posibilităților de creare și dezvoltare a dimensiunii politice instituționalizate potrivite pentru politicile externe. Or, în cele din urmă, aderarea la NATO și UE, odată realizată, presupune tocmai exploatarea imaginativă a dimensiunii politicii instituționalizate, de la setarea agendei la căutarea și coagularea „coalițiilor câștigătoare” dintre ceilalți membri, precum și exploatarea la maximum a rigorilor (de multe ori matematice, la propriu) jocului luării deciziilor prin consens, așa cum este cazul atât la NATO, cât și, parțial, la UE (în Consiliul European, în pilonii II și III).

4. *Reafirmarea naționalismului extremist*²². Reprezintă o cauză a conflictelor din vecinătatea României, prin combinația cu tendințe similare interne. Naționalismul extremist, cu rădăcini în vecinătate, poate degenera în tensiuni etnice, sub alte forme, de intensitate redusă, dar încă prezente²³. Partidele naționaliste, lipsite de o pondere semnificativă în preferințele electorale la începutul deceniului, urcă în sondaje, pe fondul crizei economice²⁴ și uneori și pe fondul integrării europene, așa cum arată cazurile politice celebre din țările Europei de Vest (Austria, Franța, Danemarca). Procesul integrării europene nu creează doar câștigători și perdanți la nivelul statelor, ci câștigători și perdanți în interiorul statelor, perdanții căzând deseori victime ale partidelor extremiste. Mai mult, integrarea în UE aduce un nou tip de identificare și mitologizare, precum și de reconstrucție a „celuilalt”, dată fiind posibilitatea creșterii

²² Folosesc termenul în contrast cu patriotismul civic.

²³ PRIZEL, Ilya, **National Identity and Foreign Policy. Nationalism and Leadership in Poland, Russia and Ukraine**. (Cambridge: Cambridge University Press), 1997.

²⁴ Situația de la sfârșitul deceniului, când PRM a ocupat locul II în opțiunile pentru legislativ (alegerile generale din 2000).

numărului de emigranți străini către România. Primul val de extindere al UE a fost primit cu mare răceală de presa și opinia publică din mai multe state occidentale. S-a crezut că se va asista la o creștere exponențială a numărului celor ce vor dori să se stabilească în Vest, lucru care nu s-a adevărit. Acest lucru, însă, va crea foarte multe probleme pentru țările est-europene ce au intrat și vor intra în UE, deoarece ele nu au șanse să fie ferite de fluxurile de migrație din spațiile extracomunitare ex-sovietic și din Orientul Mijlociu sau Asia. Aglomerarea unor frustrări (oboseala internă, datorită ritmului accelerat de impunere a acquis-ului comunitar), cuplată cu accentuarea presiunii factorilor de migrație, poate crea premise pentru devianța politică extremistă.

Concluzii

Una din trăsăturile mai puțin pozitive ale politicii „înalte”²⁵ românești de după 1989 este reprezentată de neracordarea dinamicilor instituționale interne²⁶ la dezvoltările de la nivel

²⁵ *High politics*, în sensul modului de construcție a politicii externe de la nivel intern.

²⁶ România are un regim politic semiprezidențial, dăunător uneori pentru construcția unei politici externe și strategice de succes. Astfel, în ceea ce privește politica de securitate și apărare, de pildă, executivul bicefal (președinte – prim-ministru) creează confuzie: președintele este responsabil de construcția conceptuală a politicii de securitate, iar premierul de finanțarea ei. Cu alte cuvinte, în termeni de resurse conceptuale și umane, președintele deține atribuțiile-cheie, pe când în termeni de resurse materiale acestea cad în sarcina premierului și cabinetului. Unul din principiile fundamentale ale managementului spune că resursele materiale și umane trebuie să se afle sub același leadership, în scopul evitării bălbâielilor. Dincolo de trăsăturile sistemului, atitudinea conflictuală putere-opoziție permanentă după 1989 se repercutează și asupra politicii externe. În alte țări, cum ar fi Ungaria, încă din 1989 s-a implementat o abordare consensuală, respectiv șefii comisiilor parlamentare de politică externă și apărare aparțin întotdeauna opoziției. Pentru mai multe detalii asupra dimensiunii instituționale interne în construcția politicilor externe și de securitate, vezi

internațional. Așa cum a fost arătat în introducere, fereastra de oportunitate pentru construcția unei politici de vecinătate pentru România este dependentă de câteva constrângeri fundamentale: statutul de stat de frontieră al matricelor integraționiste al celor două instituții occidentale, NATO și UE, precum și existența unor constrângeri regionale și mai ales interne.

În ceea ce privește statutul de stat de frontieră al României, trebuie accentuat un fapt fundamental: acest statut produce atât avantaje, cât și dezavantaje. În ceea ce privește avantajele, așa cum arată și matricea analitică în privința opțiunilor posibile de urmat în ceea ce privește politica de vecinătate, România deține o „plajă” de acțiune relativ ridicată. Or, marja de manevră strategică pentru un stat mic nu ține doar de un accent de vizibilitate, ci și de posibilitatea de a influența decizii politice majore la nivel structural. De pildă, în eventualitatea în care România va învăța regulile comportamentului câștigător la „masa deciziilor consensuale” din NATO și UE, are șansa de a promova nu doar o mai bună cunoaștere a zonelor din vecinătatea sa imediată, ci și de a propune soluții de legare a acestor complexe de securitate, de a propune metode „integraționiste” de transfer al fiecărei subregiuni de contiguitate în regimuri sau sisteme de securitate.

În ceea ce privește dezavantajele, ele derivă, în primul rând, din raportarea conotației conceptului de „frontieră” la conceptul de centru. Astfel, trebuie conștientizat că România se află oricum (geografic, strategic) la frontiera unui centru-nucleu extrem de bine configurat în termeni integraționiști, respectiv matricea NATO-UE. Astfel, statutul de frontieră trebuie acceptat cel puțin din punct de vedere geografic, dar nu este

Ronald LINDEN, *Putting on Their Sunday Best: Romania, Hungary, and the Puzzle of Peace*, *International Studies Quarterly*, 44: 121-45. Vezi, totodată, pentru o perspectivă generală, Daniel BALDWIN, *Success and Failure in Foreign Policy*, *the Annual Review of Political Science*, 2: 167-182, 2000.

obligatoriu de acceptat din punct de vedere al proiectelor politice și strategice.

Cu toate acestea, există nuanța modului în care România își asumă singură acest statut. Așa cum a fost afirmat anterior, centrul dezvoltă oricum o perspectivă maculată asupra frontierelor și periferiilor sale²⁷. Acceptarea explicită a acestei perspective poate să nu fie întotdeauna benefică, deoarece persistența în statutul de frontieră te asociază permanent într-o zonă a tendințelor dezintegraționiste, de alteritate. Mai mult decât atât, slăbiciunile politice la nivel intern trebuie compensate întotdeauna prin inițiative externe „câștigătoare” și invers. Este vorba de aplicarea logicii jocului la două niveluri, respectiv construcția conștientă a strategiilor de politică externă prin calcularea potențialului intern societal²⁸ și invers.

²⁷ Este celebru cazul dihotomiei (clivajului) nord-sud atât în cadrul NATO, cât și al UE. Astfel, Portugalia, Spania, Italia și Grecia au fost permanent privite ca un fel de frontieră-periferie a celor două instituții, cu toate consecințele de rigoare. S-au scris chiar o mulțime de studii de științe politice, în special din perspectivă comparată, asupra așa-numitelor democrații sudice europene (vezi, de pildă, studiile lui Robert Putnam asupra Italiei sau ale lui Geoffrey Pridham asupra tuturor). De asemenea, Juan LINZ și Alfred STEPAN, **Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Eastern Europe**. (Princeton: Princeton University Press), 1996.

Deși în perspectivă geografică acest lucru este real (toate cele patru state aparțin frontierei sudice a celor două instituții), ele nu și-au asumat explicit niciodată acest rol, ci au preferat să caute modalitățile de racordare „la centru”. Succesele Spaniei sau Italiei, în acest sens, sunt revelatoare. Dintre statele est-europene, Polonia este și ea un exemplu de „frontieră naturală”, care nu se împacă defel cu acest statut, dorind apropierea de „centrul decizional” cât mai rapid posibil.

²⁸ Robert D. PUTNAM, *The Logic of Two-Level Games*, în Peter B. EVANS, Harold K. JACOBSON și Robert D. PUTNAM, **Double-Edged Diplomacy. International Bargaining and Domestic Politics** (Berkeley: University of California Press), 1993. De asemenea, Mathew EVAGELISTA, *Domestic Structure and International Change, New Thinking in International Relations Theory*, editată de Michael W.

ROMÂNIA ÎNTRE INTEGRARE ȘI COMPLEMENTARITATE

Dr. Nicolae DOLGHIN

The Mackinder's „World Island” is going to become a theatre for a new competition between the old European process of integration and the new Eurasiatic trend of complementarity.

Integration proved itself for more than 50 years as an attractive, valuable model. But it seems to come to its limits. The new relations between NATO – EU and Ukraine and Moldova, the EU's attitude towards Turkey induces new accents in the integration process.

Complementarity is based on the old Chinese concept of harmony which regards human being as an element of universe opposite to the European philosophy according to which the human being is an independent entity. The complementarity is a more flexible process and unsubordinated to the treaties and commitments the integration supposes.

Perhaps, during the next decade Romania will be the Eastern border of integration and will face the effects of complementarity induced by the actions of such actors as China, Russia, Turkey, Middle East. These could generate challenges or opportunities.

Războiul de vară dintre armata Israelului și gruparea Hezbollah, precum și ultimele tensiuni ruso-georgiene par a nu avea nimic comun între ele. Totuși, ambele reprezintă episoade, deja acutizate, cu mesaje conflictuale nedisimulate de această dată, între două spații geostrategice și geopolitice distincte, **euro-atlantic (occidental)** și **euro-asiatic**, ambele în curs de reorganizare.

DOYLE și G. John IKENBERRY. (Westview Press), 1997, Joe D. HAGAN, *Domestic Political Regime Change and Foreign Policy Restructuring: A Framework for Comparative Analysis*, **Foreign Policy Restructuring: How Governments Respond to Global Change**, ed. Jerel A. ROSATI, Joe D. HAGAN, Martin W. SAMPSON III. (University of South Carolina Press), 1994.

Războiul informațional ce însoțește cursa dintre cele două spații domină, practic, întregul glob, este sonor, dar sonoritățile unuia nu se aud ori sunt ignorate, dincolo.

Competiția începe să se transfere din domeniul politic și economic, cu consecințele lor militare, către cel civilizațional, domeniu în care faliiile pot fi mult mai adânci și de durată. În mare parte din spațiul euro-asiatic se petrec fenomene de autoindentificare finalizate în lumea occidentală în secolul XIX și prima jumătate a secolului XX, perioade de vârf pentru naționalismul european. De data aceasta, nu mai este vorba despre conflictul dintre comunism și ideologiile noncomuniste. Falia dintre acestea s-a dovedit a fi mult mai ușor de trecut, pentru că era una europeană, între valori europene. Când Cioran îi scria, de la Paris, unui prieten de departe că „*ne găsim în fața a două tipuri de societate inacceptabile..., că abuzurile societății voastre permit acestelalte să le continue pe ale sale și să răspundă destul de eficient, cu grozăviile ei, la cele ce se practică la voi*”¹, prietenul, Constantin Noica, îi răspundea fără a se adânci în profunzimi filosofice: “... *ce nu e Europă în lumea de azi?*”² și adăuga că vorbele lui Mao Tze Tung și faptele Chinei stranii sună din plin a Europă, gândurile și idealurile lumii hinduse au culoare europeană, iar comunismul este mesajul Europei.

Competiția dintre spațiul euro-atlantic și cel euro-asiatic pare a fi mai curând ceea ce Imanuel Geiss indica a fi „... *alternanța dintre persistență și schimbare (rapidă sau lentă), dintre legături și continuități prăbușite în ele însele, ca o continuare inovatoare a unui existent plin de învățăminte, dar și raportul tensionat dintre schimbare și forță ...*”³. Am folosit sintagma „spațiu euro-atlantic”, tradițional identificat cu spațiul

¹ CIORAN, Emil, **Istorie și utopie**, Humanitas, București, 1992, p.16.

² Ibidem, p.147.

³ GEISS, Imanuel, **Istoria lumii. Din preistorie până în anul 2000**, ALL EDUCATIONAL, 2002, p.16.

NATO, din mai multe motive: spațiul nord-atlantic trece prin ample transformări, statele neincluse în alianță aparțin civilizației europene, mi-a folosit demonstrației.

Prin tradiție, teritoriile URSS și ale fostului imperiu rus erau identificate cu „heartlandul” spațiului euro-asiatic, adică „insula-lume”. De altfel, majoritatea doctrinelor geopolitice au dezvoltat această idee. Existența imperiului rus, apoi a URSS n-a făcut decât să separe spațiul occidental de cel euro-asiatic. Dispariția URSS a provocat un cutremur geopolitic și geostrategic rareori cunoscut în istorie. De asemenea, nu numai că a relansat geopolitica, scoțând-o din situația de șah etern în care s-a aflat pe timpul Războiului Rece, dar a declanșat și ample procese de remodelare a spațiilor geostrategice. Ultimii 15 ani au demonstrat că procesele nu sunt nici pe departe finalizate, iar, în condițiile globalizării, interdependențele dintre spațiile geopolitice devin tot mai complexe.

Spațiul euro-atlantic pare marele învingător. Beneficiind de statutul de superputere militară globală necontestată al SUA și de atractivitatea socială și politică a valorilor sale, a suferit procese succesive și rapide de extindere, care nu s-au încheiat, dar nici nu se mai desfășoară cu intensitatea de acum 15 ani. Atractivitatea a rămas aceeași, însă dorința de extindere s-a temperat, și se referă doar la spații europene tradiționale. Acoperit instituțional de două organizații puternice, NATO și UE, care-i gestionează extinderea, dar sunt proiecte occidentale vechi de peste 50 ani, spațiul euro-atlantic începe să-și arate slăbiciunile:

1. Se confruntă cu riscuri și amenințări noi, comune întregii lumi și care generează vulnerabilități nu întotdeauna lesne de depășit: migrația, criminalitatea, terorismul, sărăcia, traficul de tot felul, alienarea socială etc. În percepția publică, acestea depășesc astăzi pericolozitatea riscurilor de natură militară. Măsurile de protecție împotriva lor sunt tot mai intens considerate discriminatorii și riscă ridicarea altui gen de bariere.

2. Nu și-a stabilit oficial limitele extinderii, deși, prin declarații ocazionale, se sugerează că acestea există, și chiar se avansează diferite alte formule temporizatoare: buna vecinătate, dialoguri intensificate, parteneriate strategice, Parteneriatul pentru Pace etc. Deocamdată, candidații nu le interpretează drept aranjamente compensatorii, dar, dacă va deveni evident că ele exprimă diferențe între așteptări și ofertă, ar putea provoca șocuri geopolitice dureroase, mai ales la periferia estică a sa, pentru că ar implica actori europeni atât de importanți, precum Ucraina și Turcia.

3. Extinzându-se, spațiul euro-atlantic a determinat diminuarea semnificației unor entități geopolitice europene distincte, cum ar fi Europa Occidentală, Europa Centrală, Balcani etc. Acestea s-au constituit în timp și au reflectat anumite particularități comune de durată care le-au oferit o anumită identitate. Părea că particularitățile care au dus cândva la apariția lor se vor disipa într-un spațiu euro-atlantic omogen politic și militar și eterogen civilizațional. Dar, evenimentele legate de încercările UE de a-și asuma greutatea politică oferită de potențialul său economic prin adoptarea Tratatului constituțional, ezitățile, mai mult sau mai puțin vizibile în acceptarea din interior a comportamentului NATO de organizație globală de securitate, demonstrează că eterogenitatea spațiului euro-atlantic se menține și că particularitățile entităților geopolitice europene tradiționale se disting cu ușurință. Fostul secretar de stat al apărării al SUA a identificat această realitate prin cunoscutele sintagme „*Europa veche*” și „*Europa nouă*”, care au prins în literatura politică a lumii mai mult decât și-ar fi dorit autorul.

4. Dacă dimensiunea transatlantică a spațiului euro-atlantic este stabilă și este cea care îi susține unitatea, cea europeană este într-o dinamică continuă, extinderea realizându-se prin statele europene. Dar perspectivele nu sunt infinite și probabil că nu vor trece prea mulți ani până când va trebui să se răspundă la întrebarea până

unde se întinde Europa? Iar dacă se va dori un răspuns corect, va trebui, mai întâi, să se stabilească despre ce Europă vorbim: geografică, politică, economică, culturală etc. Globalizarea face, practic, imposibilă această identificare.

Dispariția controlului rigid exercitat de URSS asupra **inimii spațiului eurasiatic** tradițional a dus atât la fragmentarea sa în mai multe entități geopolitice (Asia Centrală, Caucaz, Orientul Îndepărtat, Asia de Sud-Est, Asia de Nord-Est), cât și la extindere, prin dinamizarea rapidă a acțiunilor unor actori majori din spațiul asiatic și pacific: China, India, SUA, Rusia, Kazahstan. Dar, ceea ce este mai important, crește rolul unor actori de margine, cum ar fi Pakistan, Iran, Orientul Mijlociu. Este inutil să amintim rolul pe care-l joacă astăzi pentru stabilitatea lumii actori aparent minori, cum sunt Coreea de Nord, Irakul, Afganistanul.

SUA constituie singurul actor implicat cu proiecte substanțiale în geopolitica ambelor spații. Această realitate a devenit mult mai vizibilă după 11 septembrie 2001, când au declanșat războiul antiterorist și au preluat conducerea unei coaliții unice în felul ei, ceea ce a impus desfășurarea de forțe și obținerea de facilități militare în zonă. Prezența militară a generat reacții diferite din partea tuturor subiecților din spațiul euro-asiatic, în funcție de opțiunile geopolitice, dar perspectiva avantajelor economice oferite de cooperarea cu SUA, precum și rolul de moderator pe care l-ar putea juca acestea pentru temperarea unor excese periculoase pentru actorii individuali au dus la acceptarea sa declarată.

Dacă ne raportăm la celebra formulă geopolitică⁴ a lui Mackinder de la începutul secolului trecut, probabil pentru prima dată în istorie, SUA s-au implicat în Heartland pe timp

⁴ „Cine controlează Europa de Est controlează Heartland-ul,
Cine controlează Heartland-ul controlează Insula-Lume,
Cine controlează Insula-Lume, controlează Lumea” (Paul CLAVAL,
Geopolitică și geostrategie, p.47).

de pace, adică au devenit actor continental, fără a renunța nici la practicile geopolitice inspirate de amiralul Mahan, adică la controlul mării, ori Spykman care susținea controlul marginilor Insulei-Lume, adică a *rimlandului*.

Pentru protecția împotriva riscurilor și amenințărilor cu care s-a confruntat în timp, spațiul euro-atlantic a ales ca modalitate de acțiune **integrarea** – militară în tot spațiul și economică în dimensiunea sa europeană. Se pare că spațiul euro-asiatic propune o modalitate relativ inedită – **complementaritatea**. Este posibil, deci, să asistăm la o competiție între proiecte vechi care și-au demonstrat eficiența și altul nou, sugerat de globalizare.

Comparativ, cele două procese ar putea fi caracterizate folosind următorii indicatori:

Tabelul 1

Indicator	Integrare	Complementaritate
Raportul față de stat	Delegarea suveranității	Întărirea suveranității, centralizare
Dinamica intereselor	Favorizarea intereselor comune	Promovarea intereselor naționale
Cadrul de desfășurare	Norme unice (interoperabilitate, acquis comunitar etc.)	Coexistența unor norme diferite, dar acceptate
Forme de asociere	Alianțe, federații, confederații	Coaliții, asocieri ad-hoc
Atitudinea subiecților	Adoptarea valorilor	Tolerarea valorilor
Concentrarea eforturilor	Autofocalizare	Focalizare difuză
Sensul relațiilor	Dependențe unisens	Interdependențe
Scop final	Remodelare	Ajustare

Integrarea se finalizează în structuri unde decizia se realizează prin consens, oferindu-i o anumită rigiditate, instituțiile decizionale sunt suprastatale, normele ce se implementează sunt unice și obligatorii, de aceea eforturile se concentrează către interiorul mediului integrator, entitatea se supune comunității, iar realitățile diferite se remodelează către una singură.

Complementaritatea se inspiră din vechea gândire filosofică chineză despre armonie. Societatea ideală, afirma Confucius, este cea în care s-a realizat *armonia dintre natură și om*. În gândirea filosofică occidentală, individul constituie o entitate independentă, în cea chineză este un element al universului. Aplicată la domeniul social-politic, armonia presupune o toleranță sporită față de diferențe, adaptarea la mediu, nu modelarea lui.

Complementaritatea ar fi, de asemenea, un răspuns flexibil la viziunea europocentristă a integrării, dar și o modalitate de a atenua asperitățile care, întotdeauna, au însoțit emergența unor noi puteri globale. Ar fi și o confirmare a faptului că o putere globală înseamnă ceva mai mult decât arma nucleară și vectorii pentru transportul acesteia, resurse economice militare și diplomatice, pentru a ocupa și menține un loc dominant în ordinea internațională. Înseamnă și capacitatea de a convinge nu doar state, instituții și mecanisme, ci și opinia publică mondială, atitudinea actorilor non-statali, societatea civilă, media etc.

Spațiul euro-asiatic, în noua sa configurație, beneficiază de câteva caracteristici care favorizează dezvoltarea complementarității:

- este zona globului pământesc cu cele mai ridicate și constante **rate de creștere** a PIB: în 2005 – China 9%; India 7,1%; Rusia 5,5%; comparativ cu SUA – 3,5%, UE – 1,6%, Japonia – 2,0%.⁵

⁵ UNAp „Carol I”, CSSAS, **Anul 2005: evenimente, procese, semnificații**, Editura UNAp „Carol I”, 2006, p.15.

- este zona cea mai populată și oferă încă cea mai ieftină forță de muncă;

- este zona în care se află doi (China și Rusia) din cei cinci membri permanenți ai Consiliului de Securitate al ONU;

- este zona în care sumele destinate cheltuielilor militare, cu rolul lor nefavorabil asupra dezvoltării, sunt încă mici, deși în creștere: dacă în 2005, SUA au alocat cca. 416 mld. USD cheltuielilor militare, China a alocat 7% din această sumă, Rusia 5%⁶; cu toate acestea, în zonă se implementează ample programe de modernizare a forțelor armate, ceea ce generează suspiciuni asupra transparenței bugetelor militare;

- este zona în care se fac cele mai mari investiții (mai ales în China și India) în înalta tehnologie, cercetare, educație etc., adică în domeniile viitorului;

- este zona în care se află cele mai mari rezerve de resurse energetice ale lumii (petrol și gaze), dar și mari consumatori (China – a doua consumatoare a lumii, Rusia – a cincea, India – a șasea)⁷; prognozele pe termen îndelungat arată că ponderea lor în consumul de resurse energetice va crește, ceea ce înseamnă intensificarea competiției într-un domeniu vital, dar epuizabil.

Aceste caracteristici au permis ca reacțiile spațiului euro-asiatic la extinderea NATO și la prezența militară a SUA să nu fie cele clasice, exprimate prin măsuri-oglină de natură militară, ci altele, mai sofisticate, multidimensionale, destinate, în primul rând, contrabalansării influenței SUA. Un exemplu îl constituie Organizația de Cooperare de la Shanghai, care cuprinde șase membri aparținând Heartland-ului (China, Rusia, Kazahstan, Kyrghistan, Tadjikistan și Uzbekistan), este destinată cooperării economice, dar nu include SUA nici măcar ca observator, deși fiecare stat în parte este interesat de

⁶ Ibidem, p.12

⁷ Cristian BĂHNĂREANU, **Resursele energetice și mediul de securitate la începutul secolului XXI**, Editura UNAP „Carol I”, 2006, p.29.

dezvoltarea relațiilor economice cu SUA. Chiar dacă în cadrul organizației s-au desfășurat și exerciții militare, mai ales ruso-chineze, conform declarațiilor oficiale, nu se va transforma într-o alianță militară.

Experiența extinderii spațiului euro-atlantic a dovedit că integrarea este un proces dificil și îndelungat inclusiv în domeniul militar unde, teoretic, lucrurile ar trebui să se rezolve mai rapid. De asemenea, exercițiul democratic în cadrul grupului integrator reușește cu dificultate să realizeze consonanța între interesele individuale și cele care ar trebui să fie ale grupului. S-a demonstrat, în Irak și în Afganistan, pentru NATO, în momente precum bugetul, libertatea de mișcare a forței de muncă, tratatul constituțional ori în cazul unor decizii economice, pentru UE.

Spațiul euro-asiatic oferă libertate sporită de mișcare în urmărirea intereselor actorilor săi. Fără a fi legați de obligațiile asumate prin tratate și netimorați de rigiditatea prevederilor acestora, principalii actori ai spațiului euro-asiatic beneficiază de oportunitățile oferite de complementaritate.

SUA, avantajate de accesul la pilonii de sprijin puternici în zonele întregului Rimland al continentelor asiatic și european, au devenit un actor dinamic al complementarității euro-asiatice. Ca putere ce-și gestionează cu succes toate domeniile securității, găsește lucruri comune de rezolvat, atractive pentru toate statele asiatic, fără a-și ascunde vreodată interesul pentru petrolul din zonă și căile de acces către acesta. Indirect, influențează comportamentul Coreii de Nord și Iranului, chiar dacă nu are relații oficiale cu aceste state. Relațiile cu actori asiatici importanți, precum China, India, Pakistan, dar și cu Rusia sunt mult mai profunde decât dau de înțeles diferitele declarații circumstanțiale.

Prezența militară de după 11 septembrie 2001 a fost considerată element al complementarității, dar, din momentul în

care și-au declarat intenția de a democratiza spațiul, ceea ce însemna înlocuirea unor conduceri politice, – practică de impunere a unor valori, specifică integrării – sprijinind revoluțiile colorate din spațiul post-sovietic, competiția s-a acutizat brusc și reacția celorlalți a devenit evidentă. A contribuit și faptul că interesul pentru democratizare nu a fost direct proporțional cu cel pentru petrol, ceea ce le-a influențat acțiunile. Acolo unde accesul la petrol nu le-a fost periclitat, exigența față de respectarea normelor democratice a fost mai redusă (cazul Azerbaidjanului, Kazahstanului, Turkmenistanului).

Practic, după revoluția portocalie din Ucraina, pentru SUA au intervenit problemele dificile din Irak și Afganistan, intransigența actorilor euro-asiatici Rusia și China față de soluțiile pentru Iran și Coreea de Nord a crescut, au avut loc retragerea forțelor din Uzbekistan și exercițiile militare ale Grupului de la Shanghai etc. Toate acestea au început să-și ceară prețul pe care SUA îl simt, în primul rând politic, dar nici cel financiar nu este de ignorat.

China este angajată în drumul ei de realizare a unei lumi armonioase, declară liderii ei, de atingere a statutului de superputere globală, spun majoritatea analizelor. Își găsește soluțiile în precedentele oferite de propria-i civilizație, veche de peste 5000 ani: prudență politică, folosirea imensului potențial uman pentru modernizarea rapidă, forță de muncă ieftină, poziție geografică etc. Probabil că este statul care a reușit să fructifice cel mai înțelept caracteristicile socio-psihice ale populației sale.

Acordă, totodată, atenție și resurse dezvoltării forțelor armate, introducerii înaltei tehnologii, iar prioritate programelor nucleare și cosmice. Invocând cu perseverență problema Taiwanului, și-a promovat interesele mai ales în Africa, dar și în Asia, spațiul post-sovietic, Pacific etc., astfel încât, mai ales în domeniul relațiilor economice, este prezentă în toată lumea. Chiar și UE, cu uriașul ei potențial economic, simte presiunea

Chinei, iar dolarul nu stă prea confortabil alături de yuan. S-a dovedit că împotriva ei nu este ușoară adoptarea de sancțiuni economico-financiare, pentru că toate marile companii și bănci ale lumii occidentale au cele mai eficiente filiale în China și orice măsură s-ar întoarce împotriva lor. Astfel, singurul instrument folosit împotriva ei rămâne negocierea.

În cadrul Consiliului de Securitate al ONU este tot mai evident că votul Chinei e determinat, în primul rând, de interesele sale economice. S-a văzut acest lucru când s-a discutat despre Coreea de Nord, Iran, Irak, Orientul Mijlociu, Darfur, Iugoslavia. China are deja comportamentul ei specific, de putere globală cu o prezență militară discretă.

În probleme atât de actuale pentru comunitatea occidentală, cum sunt experiențele nucleare ale Coreii de Nord, tehnologia nucleară a Iranului, războiul din Afganistan, situația din Irak, își coordonează acțiunile cu Rusia și alți actori euro-asiatici, tocmai pentru a demonstra că soluții liniștitoare de lungă durată nu pot fi găsite fără participarea lor.

Alături de Rusia, culege dividendele unor erori strategice ale SUA la nivel global: ignorarea părerii aliaților și partenerilor, provocările adresate lumii musulmane, războiul din Irak, afectarea suveranității altor state.

Rusia, exploatăndu-și avantajele poziției geopolitice, a practicat, simultan, și integrarea, și complementaritatea încercând, în acest fel, să-și promoveze interesele în spațiul euro-atlantic, dar să păstreze și o distanță de siguranță față de un partener strategic atât de incomod, cum este China, în spațiul euro-asiatic.

Timp de peste un deceniu după destrămarea URSS, Rusia a avut un parcurs interesant: de la politica cedărilor unilaterale din perioada lui Elțin la democrația controlată de astăzi și o perseverență amintind de alte vremuri în politica de securitate. Ar putea fi un studiu de caz despre cum se depășește o criză profundă fără pierderi teritoriale ori cum se poate convinge

populația să-și dorească un lider autoritar. A fost dificil să se stabilească cu adevărat și care sunt obiectivele ei pe termen îndelungat. Acuzele de ambiții neoimperiale ignoră rolul Rusiei în destrămarea imperiului sovietic și pasivitatea față de CSI. S-ar putea ca această „ceață” asupra intențiilor sale reale să fi fost deliberat întreținută, pentru a evita obligații pe care nu le putea susține economic și financiar.

Rusia știe cel mai bine că URSS a fost superputere fără a dispune de suport economic și nu dorește să-i repete erorile. Nu s-a angajat în curse ale înarmărilor, cu excepția armamentului nuclear strategic, pe care nu l-a neglijat, și s-a concentrat asupra ieșirii din criza profundă în care s-a aflat. Parcurge și ea criza identitară specifică spațiului post-sovietic. Putem spune că, din motive ce țin de geopolitică și geostrategie, a beneficiat de suportul lumii occidentale în eforturile sale de a-și reveni. Totuși, OMC, care i-ar asigura libertatea dorită în comerțul mondial și ar îndepărta-o de dependența excesivă de comerț cu hidrocarburi, îi este încă inaccesibilă.

În marile probleme de securitate ale lumii a avut la început poziții comune, mai ales în CS al ONU, cu celelalte puteri, a fost acceptată incomplet în G8, dar, pe măsura ieșirii din criza economică, discursul i-a devenit mai independent și propriu.

Revoluțiile colorate au accelerat așezarea unor accente ale politicii sale atât față de spațiul post-sovietic, cât și față de Europa și Asia, au determinat-o la un comportament ofensiv, uneori inflexibil față de spațiul occidental, dar cooperant în cel asiatic. „Conflictele înghețate” din spațiul fost sovietic nu constituie decât un semnal de avertisment asupra uriașului potențial destabilizator ce-l prezintă problema frontierelor pentru statele succesoare care n-au existat niciodată în configurația actuală.

Anul trecut, ministrul de externe rus afirma, într-o discuție cu parlamentari de la Moscova, că Rusia va folosi împotriva statelor considerate neloiale întregul arsenal al armelor

economice⁸. Au simțit acest lucru Ucraina, Georgia și Moldova. Își declară atașamentul față de valorile europene, dar practică o apropiere de China, extrem de periculoasă pentru ea însăși și pentru stabilitatea lumii în viitor.

În Europa, Gazprom a devenit cel mai cunoscut brand rusesc, acțiunile sale au rezonanțe politice, dar piața economică a Rusiei este accesibilă selectiv pentru partenerii străini care practică piața liberă. Dependența bătrânului continent de resursele energetice rusești se accentuează, iar pe termen mediu nu are alternativă. Carta energetică a UE, ca expresie a poziției unice a comunității europene, propusă spre semnare Rusiei, a rămas tot nesemnată. În același timp, actori importanți ai UE, precum Germania, Italia, Franța, negociază individual cu Gazprom formule avantajoase. Conducta baltică, dacă se va finaliza, va transforma Germania într-un fel de dispecer al gazelor rusești. Ea riscă să strice armonia dintre cele două Europe, cea nouă devenind vulnerabilă. Mai mult, modelul rusesc al naționalizării resurselor energetice a început să „contamineze” America de Sud.

Din punct de vedere energetic, Rusia este un colos, își joacă acest atu cu precizie, profitând de erorile altor actori – începând cu reactoarele nucleare în Iran, livrările de tehnică militară în India, China, Orientul Mijlociu și, mai nou, în Venezuela și alte state latino-americane, până la stabilirea unor parteneriate strategice în domeniul gazelor naturale cu Algeria și firme din Italia, Franța, Germania etc.

În sfârșit, nu este exclus ca, în următorii ani, să fim martorii primei reacții de natură militară a Rusiei la evoluțiile militare din spațiul euro-atlantic. Este invocată tot mai des posibilitatea modificării doctrinei militare, care va trebui să reflecte noua realitate strategică a Europei. Probabil, nu întâmplător, în aceste zile au apărut declarații referitoare la posibilitatea prelungirii termenului de staționare a flotei ruse de la Marea Neagră pe

⁸ http://www.ng.ru/printed_politics/2005-10-13/1notloyal.html

teritoriul Ucrainei dincolo de 2017. În cazul instalării unor elemente din sistemul antirachetă al SUA în apropierea granițelor sale este posibil să iasă din Tratatul de interzicere a eurorachetelor după modelul SUA, când s-au retras din Tratatul antirachetă cu câțiva ani în urmă. Ne amintim că, în anii '80, lichidarea eurorachetelor a scos Europa din situația de ostatec al celor două superputeri. În zilele noastre, doar noua Europă, pe care Rusia o bănuiește de antirusism excesiv, ar fi în această situație: SUA ar folosi motivul pentru a strânge rândurile europene, vechea Europă este prea departe și ar putea negocia o formulă liniștitoare.

Atitudinea politică a unor actori de neignorant pentru Europa, cum ar fi Ucraina, Belarus, Moldova, statele caucaziene, este influențată, într-un fel ori altul, de Rusia, iar în state care îngrijorează Occidentul, precum Iran și Siria, influența ei este importantă.

Am insistat asupra acestor detalii, deoarece sunt realități aflate la distanțe nu prea mari de România, localizată la granița estică a integrării și aproape de cea vestică a complementarității. Sunt procese în gestionarea cărora România va trebui să fie actor principal, beneficiind de avantajele integrării, dar și conștientă că spațiul euro-atlantic așteaptă de la ea generarea unor soluții avantajoase, inspirate de noua situație geopolitică.

Ultimele evoluții ale relațiilor dintre NATO – UE și vecinii noștri estici Moldova și Ucraina sugerează că poziția de graniță a țării noastre se va menține încă ani buni. La fel de neclar este și viitorul Turciei în UE. Nu se știe care vor fi opțiunile acestora în viitor, dacă integrarea va deveni nesigură, iar presiunile euro-asiatice se vor intensifica. Oricum, trebuie avută în vedere și posibilitatea ca România integrată să se învecineze nemijlocit cu spațiul complementarității. Ar fi o situație de care Germania a căutat să se elibereze inițiind cunoscuta „Ostpolitik”, ale cărei dividende le culege și astăzi.

CONSIDERAȚII PRIVIND AMENINȚĂRILE TRANSFRONTALIERE LA FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A NATO ȘI UE

**Lt.col. lector univ.dr. Ștefan TEODORU
Col. lector univ.dr. Constantin STOICA**

The geographical position of our country, its social and economic evolution have facilitated a series of changes that made Romania simultaneously a transit and a sale country.

The analytical evaluation of the criminal phenomenon points out the fact that the registered evolutions on a regional level, both on a social and military level, strongly influenced its development in our country.

Mutațiile survenite în plan socio-economic și politic la nivel global au determinat o serie de evoluții importante în ceea ce privește criminalitatea organizată de mare anvergură, posibilitatea asocierii cu terorismul internațional fiind de departe cea mai importantă.

Dintre principalele direcții de acțiune ale grupărilor criminale ce operează la nivel mondial, traficul de droguri capătă o dimensiune din ce în ce mai îngrijorătoare, nu numai datorită nivelului de proliferare, ci și, mai ales, dimensiunii financiare a „afacerii”, existând elemente concrete care vin în sprijinul ipotezei că o parte din fondurile rezultate este dirijată pentru susținerea financiară a unor importante grupări teroriste.

În acest context, liderii grupărilor criminale transnaționale exploatează la maximum avantajele globalizării ce se manifestă în domeniile tehnologiei, finanțelor, comunicațiilor și transporturilor, dimensiunea „afacerilor” pe care aceștia le administrează, precum și mijloacele de care uzează în dezvoltarea lor, transformându-i în adevărați antreprenori ai crimei organizate.

Europa este una dintre cele mai mari piețe de desfacere a drogurilor din întreaga lume, complexitatea fiind principalul său atribut, care este determinat de o serie de factori, dintre care menționăm:

- diversitatea și volumul activităților comerciale derulate de țările europene cu majoritatea statelor lumii, ceea ce constituie o bună acoperire pentru traficul de droguri;
- prezența în țările europene a unor importante comunități de imigranți din zone cunoscute ca având un potențial ridicat de producție și furnizare a drogurilor, ceea ce constituie puncte de sprijin pentru grupările criminale conaționale implicate în transportul și distribuția drogurilor;
- existența unui ridicat potențial chimic la nivel european, care oferă o serie de precursori chimici utilizați mai ales în producția drogurilor sintetice, a permis dezvoltarea la scară mare a unor activități pe această linie, producția de Ecstasy și amfetamine fiind reprezentativă;
- cadrul legislativ ce vizează consumul de droguri este neomogen la nivel european și prezintă abordări mult diferite de la un stat la altul, în anumite țări manifestându-se o permisivitate avansată, pe fondul unor curente de opinie care susțin liberalizarea consumului anumitor tipuri de droguri.

În aceste condiții, confruntarea autorităților din țările europene cu fenomenul traficului și consumului de droguri este deosebit de dificilă, constituind o prioritate la nivel comunitar.

La nivel european acționează o serie de grupări criminale implicate în traficul și distribuția de droguri, care sunt organizate, în general, pe criterii etnice, sferile de influență a acestora fiind bine delimitate, deși în anumite situații au fost identificate anumite legături între diverse grupări criminale.

Principala poartă de intrare a heroinei în Europa rămâne Turcia, drogurile urmând apoi cunoscuta „Rută Balcanică”, în activitățile de transport fiind implicate mai ales grupările criminale turcești și cele albaneze.

Heroina afgană ajunge, în marea ei majoritate, în Turcia, prin Iran, pe cale rutieră, cele mai uzitate acoperiri pentru aceste activități ilegale constituindu-le transporturile de mărfuri sau cele de călători. Din Turcia, urmând așa-zisa „Rută Balcanică”, heroina este tranzitată prin țările din Peninsula Balcanică și ajunge, în proporție de peste 80%, în vestul și nordul Europei, pe piețele consumatorilor de droguri.

Datele statistice ce vizează capturile de heroină efectuate de autoritățile statelor din regiune evidențiază existența a trei diviziuni ale „Rutei Balcanice”, care, în funcție de evoluțiile socio-politice și militare din regiune, sunt utilizate alternativ sau simultan de traficantii de droguri. Una dintre acestea pornește din Turcia și străbate Bulgaria, România, Ungaria și Austria, de unde, apoi, drogurile ajung pe piețele vest-europene. Cea de-a doua pornește din Turcia și străbate regiunea țărilor balcanice situate la sud de Dunăre, ajungând în Austria, de unde drogurile sunt distribuite pe piețele vest-europene. A treia diviziune a „Rutei Balcanice” pornește din Turcia, traversează Grecia, iar de aici, pe mare, ajunge în Italia și, apoi, în vestul Europei.

Mutațiile survenite în ultimii 15 ani în regiunea țărilor din Peninsula Balcanică, legate atât de conflictele militare din fosta republică a Iugoslaviei, dar și de măsurile adoptate de autoritățile statelor din regiune pe linia luptei împotriva traficului de droguri, au determinat o serie de contramăsuri din partea grupărilor criminale implicate în traficul cu heroină, care să le asigure o mai mare siguranță în activitățile desfășurate.

Astfel, de dată relativ recentă, a fost „deschisă” o nouă direcție de traficare a heroinei afgane, pe așa-numita „Rută a nordului Mării Negre”, care, la rândul ei, are două ramuri ce

„ating” și țara noastră. Cea de nord, din Afganistan, prin fostele republici sovietice ale Asiei Centrale, Rusia, Ucraina, Belarus, Polonia, Cehia, sau din Ucraina, prin România și Ungaria, iar de aici în țările vest-europene, și cea sudică, din Afganistan, prin Iran, Azerbaidjan, Armenia, Georgia, Rusia, Ucraina și apoi se divide, trecând și prin România, din Republica Moldova, spre vestul Europei. Anticipăm că o parte importantă din volumul actual de droguri transportate pe „Ruta Balcanică” ar putea fi preluată de „Ruta nordului Mării Negre”, mai ales în condițiile în care măsurile adoptate de statele central și est-europene pe linia luptei antidrog se vor intensifica.

O altă rută, pe cale maritimă, vizează traficarea heroinei din Turcia, pe Marea Mediterană, având o primă destinație Italia sau ajungând până în porturile olandeze și britanice, fluxul transporturilor maritime de mărfuri între aceste țări asigurând o bună acoperire pentru traficanții de droguri. Fără a fi obținute date concludente, ca rezultate ale unor capturi semnificative, există indicii cu privire la apariția unei noi alternative de transport a heroinei afgane spre Europa, care presupune traversarea Mării Negre.

O măsură recent adoptată de transportatorii de heroină pe linia asigurării securității proprii și a drogurilor traficate vizează constituirea unor puncte intermediare de depozitare a heroinei traficate, în locații sigure amplasate în regiuni ce oferă cel puțin două alternative de transport, de unde, ulterior, în funcție de comenzile primite de la distribuitorii vest-europeni și situația din regiune, este transportată la destinație pe un anumit traseu – metoda transportului fragmentat.

Europa rămâne, alături de SUA, principala piață de desfacere a cocainei, estimându-se că, anual, intră în țările europene (mai ales în țările vest-europene) peste 260 t de cocaină, mai ales prin porturile olandeze, belgiene, spaniole și italiene, precum și prin aeroporturile din diverse țări vest-europene, situație în care se apelează la curieri.

De dată relativ recentă, traficanții de cocaină folosesc ca puncte de intrare în Europa și porturile de la Marea Neagră, de unde, ulterior, cocaina este transportată spre țările vest-europene pe cale rutieră. Traficul cu cocaină rămâne în continuare sub controlul grupărilor criminale columbiene, care sunt bine reprezentate în majoritatea zonelor de intrare a acestui drog în Europa, de unde grupările criminale autohtone preiau cocaina și o distribuie la nivel local sau regional, cele mai active fiind grupările criminale albaneze, spaniole, olandeze și britanice, cărora li se alătură cele nigeriene.

Nu întâmplător toate aceste regiuni în care operează sau își au baze de sprijin grupările criminale și cele teroriste se caracterizează printr-o accentuată instabilitate socio-politică și un climat economic precar, fiind frământate de ani și chiar zeci de ani de conflicte armate ce au la bază mobiluri de factură teritorială, ideologică sau religioasă. Caracteristicile menționate, care, la rândul lor, determină o disoluție a autorității statelor din regiunile respective, stau la baza creșterii infraționalității în general, fiind abil exploatate de grupările de crimă organizată și cele de factură teroristă. În acest context, la scară globală se pot individualiza o serie de potențiale regiuni care, datorită climatului socio-economic și politic, oferă condiții favorabile proliferării, într-o primă etapă, a crimei organizate și, ulterior, chiar a terorismului, unele dintre acestea fiind situate în vecinătatea estică și sud-estică a Uniunii Europene.

Având în vedere aspectele prezentate, cooperarea internațională trebuie să constituie o prioritate în activitățile autorităților naționale derulate pe linia combaterii criminalității organizate, ținând cont că atât grupările criminale implicate în traficul de droguri, cât și cele teroriste operează nu numai în țările de proveniență, flexibilitatea lor fiind o caracteristică de invidiat. Pe lângă aceasta, o altă caracteristică ce definește grupările de crimă organizată și cele teroriste – structuri

închise, greu de penetrat – impune dezvoltarea unor operațiuni complexe, de anvergură, din partea autorităților, în care culegerea de informații are un rol deosebit de important.

BIBLIOGRAFIE

1. ECOBESCU, Nicolae ș.a., **Fighting organized crime**, Editura I.R.S.I. „Nicolae Titulescu”, București, 2005.
2. GROSSE, R.E., **Drugs and Money – Laundering Latin America's Cocaine Dollars**. Praeger. Westport, CT, 2001.
3. ȘTEFAN, T., LITEANU, T. și STOICA, C., **Traficul de droguri. Repere, dimensiuni, perspective**, Editura ANI, București, 2005.
4. LeMAY, C., **Counter terrorism. Military and Economic Options**, Naval War College Pres, 2001.
5. BARNA, C., **Terorismul. Ultima soluție?**, Editura Top Form, București, 2005.
6. <http://www.geopium.org>
7. <http://www.dea.gov>
8. <http://www.europol.eu>
9. <http://www.drugstory.gov>

IMPORTANȚA NEGOCIERILOR ÎN SOLUȚIONAREA CONFRUNTĂRILOR SOCIALE

Prof. univ. dr. Ion DRAGOMAN

Stressing out the importance of negotiations in solving out social confrontations, as a process, attitude, science and art, we prove that at smaller human communities' level, but also at states' international level, the peaceful solving is the only way to take into consideration.

Definind omul ca ființă biopsihosocială, înțelegem că una din cele trei caracteristici umane esențiale ne obligă să trăim în societate, existența indivizilor în afara acesteia fiind fie un fapt izolat și accidental, care-i îndepărtează de umanitate (cazul copiilor-lup), fie imposibilă; în acest sens, cazul pustnicilor nu e deloc relevant, deoarece aceștia se separă de comunitate doar temporar și mențin legături cvasipermanente cu societatea, în scopul descoperirii naturii umane sau divine. Ține de natura umană ca indivizii să se asocieze în familii, ginți/triburi, popoare și națiuni, ca forme tipice de comunitate, alături de care există și comunități zonale, regionale, continentale, iar la nivelul mapamondului, comunitatea internațională ca ansamblu al umanității¹. Să adăugăm la acestea formele de împărțire administrativă a teritoriilor naționale (sat, comună, oraș, municipiu, județ), structurile interstatale (euroregiunile) sau formele de civilizație (urban-rurală sau marcate de o anumită religie sau ideologie), între care întotdeauna există legături, chiar în condițiile delimitării precise prin frontiere. În acest sens, admitem că, pe lângă structurile sociale instituționalizate

¹ Vezi în acest sens *Teoria generală a vieții sociale omenești*, în T. Herseni, **Sociologie**, Ed. Științifică și enciclopedică, 1982, p. 512 .

ale statului, investite cu autoritate, există și o societate civilă, ca formă de asociere nepolitică a indivizilor, ceea ce ne face încă o dată să înțelegem de ce, mai ales în era globalizării, nu mai avem de-a face cu structuri societale pure, ci complexe, fără delimitări precise, aflate în continuă mișcare și cu relații permanente între ele². Concluzia este că, cel puțin în condițiile actuale și probabil și în viitor, comunitățile umane tradiționale se schimbă în mod radical, fără putința de a mai avea vreodată o existență izolată, autarhică, fără raporturi strânse cu alte societăți.

Societatea ar putea fi definită ca un complex de relații prin care mai multe ființe individuale trăiesc și lucrează împreună, astfel încât formează o unitate nouă și superioară, ceea ce este, în ultimă instanță, un fapt natural, determinat de nevoile profunde ale fiecărui om. Încă din antichitate s-a evidențiat natura colectivistă a individului uman, atunci când Aristotel a definit omul drept „zoon politicon”, iar Hugo Grotius îl caracteriza (în Evul Mediu) ca dispunând de „apetitus societas”. Raporturile interumane din interiorul fiecărei societăți nu sunt întotdeauna cooperative, ci pot fi, la fel de bine, și de luptă și supraviețuire, efect al unității și luptei contrariilor la nivel comunitar. Pe de altă parte, comunitatea nu e un fapt propriu și exclusiv al omului, dar, spre deosebire de regnul animal, societatea umană e rațională, se bazează pe interese și motive conștientizate, este condusă și organizată potrivit unor reguli morale și juridice.

Conform concepției mecaniciste, societatea este o sumă de indivizi, o agregare de elemente distincte între ele, dar care, împreună, funcționează ca un mecanism; putem imputa acestei concepții faptul că minimalizează comunitatea de voință și responsabilitate proprie, demonstrat, spre exemplu, de existența societăților statale care, deși dispun de un aparat propriu

² A. BONDREA, **Sociologia culturii**, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1981, pp. 16-17.

îndeplinind rolurile unui mecanism complex, funcționează adesea nu numai în interesul indivizilor ce-l compun, ci într-un interes superior, public, separat de cel al particularilor, de care se folosește pentru propria conservare. Ba, mai mult, interesul public al comunităților prevalează de multe ori asupra intereselor particulare, așa cum este cazul legii ori al războiului, în timp de conflict armat statul putându-se transforma într-un adevărat Saturn care-și devorează copiii, dacă se pierde din vedere relația echilibrată dintre interesele publice și cele private.

Valențe explicative superioare pare să aibă concepția organică asupra societății, în conformitate cu care comunitatea este o ființă nouă, mult mai mult decât suma indivizilor cu viață proprie; pe această concepție se bazează ideea juridică de „persoană morală” în conformitate cu care societatea dispune de propria personalitate juridică, diferită de aceea a persoanelor fizice. Dacă organismul reprezintă unirea mai multor organe care îndeplinesc funcții diferite și prin acțiunea lor combinată conlucrează la menținerea vieții totului, putem spune despre stat că este o „ființă organică”, iar despre alte comunități dotate cu personalitate juridică putem spune că sunt „persoane morale”. Dar aceasta e doar o analogie, căci ar fi o greșeală să identifici societatea cu organismul, spunând că într-o organizare statală puterea legislativă este „capul”, iar executivul este „brațul”³. Totuși, Platon definește statul ca fiind „un om mare”, iar pentru Aristotel statul este prin natură deasupra indivizilor, dar și deasupra componentelor sale organice.

Dincolo de analogiile mai mult sau mai puțin adecvate dintre mecanism, organism și comunități, realitatea ne demonstrează că, de fapt, există „societăți”, și nu o singură societate, comunitățile mai mici fiind „cuibărite” în comunități mai mari.

³ Anibal Teodorescu, **Buna guvernare**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 73.

Pe orizontală există societăți diferite pe criterii economice, religioase, culturale etc., iar pe verticală, începând cu familia, se constituie comunități locale, regionale, statale, continentale și universale. Evidențiem, de asemenea, că istoria începe doar odată cu realizarea comunităților statale, înainte de acestea având de-a face doar cu preistorie și protoistorie, în care, în mod evident, relațiile sociale și posibilitățile de rezolvare a litigiilor erau de altă natură decât cele condiționate de legi. În timp ce societățile primitive se alcătuiau pe criteriul sângelui, societățile istorice au ca liant teritoriul comun, limba și obiceiurile comune, iar statul este societatea constituită prin legătura juridică sau publică⁴.

Comunitățile se bazează pe relațiile dintre indivizi sau grupuri sociale mai mici. Societatea cuprinde în sine mai multe feluri de „legături”, fiind complexul tuturor relațiilor dintre indivizi, fapt ce are semnificația că societatea e genul, iar statul e numai specia, reprezentând doar legătura publică și juridică⁵. Adevărul este că această legătură e cea mai importantă și mai solidă, influențându-le pe celelalte, chiar dacă sunt anterioare, astfel încât în stat se produce sinteza indivizilor, cu semnificația nașterii unei noi entități. Forțând lucrurile, am putea spune că o comunitate națională nu există în relațiile internaționale decât dacă s-a constituit în stat, și acest lucru e deosebit de important pentru a înțelege mecanismele operațiunilor de menținere a păcii, deoarece reprezintă motivul pentru care comunitatea constituită în stat e subiectul de drept prin excelență; comunitățile inferioare lui (comuna, județul, regiunea) ori cele superioare geografic (zona, continentul, mapamondul) nu dispun de personalitate juridică, deoarece organizațiile internaționale ori cele substatale pot participa la raporturi

⁴ I. Dragoman, **Relații internaționale actuale**, Editura Intergraf, 2004, Reșița, p. 14.

⁵ Giorgio del Vecchio, **Lecții de filozofie juridică**, Editura Europa Nova, pp. 267-272.

juridice doar în măsura în care statele care le-au constituit le-au acordat acest drept.

În orice comunitate există organizare și relații. Organizarea presupune o anumită structurare a indivizilor și existența unei autorități formale sau informale care decide în numele întregii societăți. Putere și autoritate există la nivelul tuturor grupărilor sociale, dar autoritatea prin excelență rămâne statul, care este investit cu putere legislativă, executivă și judecătorească; el se constituie ca urmare a unui contract social general al întregii societăți și își exercită funcțiile asupra întregului ansamblu al comunității respective, inclusiv asupra altor asociații componente. În ceea ce privește relațiile, contractul social are menirea să atenueze rivalitățile dintre membrii societății și să instaureze armonia dintre aceștia. În realitate, în orice specie de comunitate nu există numai ordine și pace socială, armonie și conlucrare pentru atingerea unor idealuri comune, a binelui public. Natura umană se transferă și la nivel social, astfel încât adeseori avem în cadrul societății competiție și confruntări, litigii și neînțelegeri, conflicte și diferende, rivalități și antagonisme, contradicții și dispute. Nici relațiile conflictuale nu trebuie absolutizate ca fiind specifice societăților umane, deoarece acestea sunt doar cealaltă față a monedei, alături de raporturile armonioase; n-am putea să ne pronunțăm care categorie de relații sociale este benefică pentru comunitate, deoarece natura socială a omului nu face decât să aplice legea unității și luptei contrariilor și, pe de altă parte, istoria a demonstrat că evoluția există și prin soluționarea contradicțiilor care se nasc în societate.

Soluționarea litigiilor sociale reprezintă încercarea la care comunitățile umane trebuie să facă față pentru menținerea ordinii, spre a nu cădea în barbarie și dezordine. Principalele mijloace utilizate în acest scop sunt fie folosirea forței publice pentru aplanarea disputelor, fie utilizarea mijloacelor pașnice, în cadrul cărora rolul principal revine negocierilor. Adevărul

este că, în societățile organizate statal, constituția, legile, dreptul, elaborate pentru favorizarea ordinii publice dezirabile, permit atât forța, cât și negocierile pentru aplanarea litigiilor dintre indivizi sau grupuri sociale. Totuși, esența dreptului public constă în faptul că, în comunitățile statale, indivizilor le este interzis apelul la forță; dacă în societatea primitivă prevala forța și violența, iar în organizările prestatale se introduce o oarecare moderație și proporționalitate prin intermediul principiului talionului, odată cu crearea statului, se instaurează un monopol al acestuia asupra utilizării violenței fizice, indivizii având obligația să se adreseze autorităților statale pentru remedierea drepturilor lor încălcate de alți indivizi. Așa se face că, în societățile civilizate, tratativele prevalează asupra forței în raporturile sociale, oamenii fiind constrânși să apeleze la ele pentru menținerea ordinii și a drepturilor lor.

Negocierile există și trebuie să existe la nivelul tuturor comunităților umane, uneori chiar legea obligând cetățenii să recurgă la această specie de reglementare pașnică a conflictelor sociale.

Astfel, la nivel familial, sunt recomandate tratative pentru menținerea statutului marital, încredințarea și creșterea copiilor, eliminarea violenței domestice; la nivel comercial, negocierile reprezintă forma de bază a realizării intereselor partenerilor; la nivelul raporturilor de muncă, salariații și patronii sunt obligați la armonizarea intereselor lor prin negocierea individuală și colectivă a contractelor și soluționarea litigiilor care ar putea apare; la nivelul partidelor politice sunt cunoscute negocierile pentru formarea majorității în Parlament, pentru formarea Guvernului ori pentru rezolvarea marilor dispute sociale legate de elaborarea și aplicarea legilor; chiar și la nivelul puterii judiciare sunt posibile negocierile, în unele state, între acuzare și apărare, pentru a asigura cercetarea, judecarea și condamnarea infractorilor și apărarea societății de cele mai grave crime și delictе.

De altfel, nu numai indivizii, ci și autoritățile publice au uneori obligația de a negocia sau de a lua act de rezultatul negocierilor dintre particulari în elaborarea actelor juridice de autoritate. Sunt cunoscute în acest sens tratativele pe care poliția sau alte structuri de ordine publică le desfășoară cu cei care dețin ostatici sau amenință cu comiterea de acte teroriste; așa au apărut în cadrul autorităților polițienești și funcții de negociator, specializate în rezolvarea unor astfel de situații conflictuale violente care ar putea produce victime inocente, dacă s-ar utiliza doar forța armată ca monopol al statului în menținerea ordinii publice. Trebuie însă evidențiat că organele de poliție sunt autorități statale de aplicare a legii, de „enforcement law”, adică de implementare a legii prin folosirea forței, ceea ce înseamnă că inclusiv în statul de drept legea se aplică și nu se discută, conform principiului roman „dura lex, sed lex”. N-ar fi nici posibil și nici de dorit ca, în prevenirea și descoperirea infracțiunilor și altor încălcări ale legilor sau în combaterea actelor de terorism, autoritățile statale să poarte tratative cu infractorii în aplicarea legilor. De aceea, art. 19 din Legea nr. 550/2004 privind organizarea și funcționarea Jandarmeriei Române⁶, care stabilește atribuțiile acestei instituții specializate a statului în apărarea ordinii și liniștii publice, nu conține prevederi speciale referitoare la utilizarea negocierilor în îndeplinirea misiunilor, ci doar proceduri operaționale de recurgere la forță, menționate expres în art. 27; pe de altă parte intervenția în forță e supusă unor condiții și autorizări speciale (art. 29 și 31 spre exemplu), bazate pe principiul necesității și proporționalității utilizării mijloacelor violenței armate și pe acela al respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Ceea ce nu înseamnă că negocierile, ca formă de îndeplinire a misiunilor încredințate de societate, lipsesc cu desăvârșire.

⁶ Monitorul Oficial nr. 1175/2004. Vezi și C. Florea, **De la criză la normalitate**, Editura Sitech, Craiova, 2005, p. 157.

Ele ar fi posibile între Jandarmerie și alte structuri ale M.A.I. ori ale sistemului apărării și securității naționale pentru realizarea cu succes a cooperării în procesul de apărare a ordinii, drepturilor, proprietății și instituțiilor fundamentale ale statului; în acest sens, art. 3 al legii mai sus menționate dispune și colaborarea cu organele, instituțiile și autoritățile administrației publice centrale și locale, cu organizațiile neguvernamentale, cu alte persoane juridice, precum și cu persoane fizice, finalizarea cu succes a acestei colaborări nefiind posibilă fără un minim efort de negociere, doar în acest fel realizându-se solidaritatea necesară apărării intereselor publice și private la nivelul comunității. Atribuții de negociere ale organelor de ordine publică pot rezulta și din anumite legi speciale. Astfel, potrivit art. 16 din Legea nr. 60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice⁷, comandantii organelor locale de poliție și jandarmerie sau persoanele desemnate de aceștia au obligația de a asigura protecția participanților la manifestații publice și de a stabili împreună cu organizatorii măsurile ce trebuie luate pentru desfășurarea acestora în condiții de deplină ordine, fiind mai mult decât evident că această operație nu poate fi încununată de succes pentru ambele părți decât în condițiile negocierii măsurilor respective și a existenței unui acord între forțele polițienești și conducerea adunării publice declarate, pe baza și în executarea legii. Doar în acest fel se pot armoniza interesele publice și private pentru a respecta litera și spiritul Constituției, care prevede că România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate⁸, tratativele fiind esența realizării în comunitate a domniei legii (rule of law).

⁷ Republicată în *Monitorul Oficial* nr. 888/2004.

⁸ Art. 1 din *Constituția României* din 1991, modificată în 2003.

Conform dicționarului, negocierea reprezintă acțiunea de a negocia și rezultatul ei⁹, a negocia (din francezul *négociier*) însemnând a trata cu cineva încheierea unei convenții economice, politice, culturale etc., a intermedia sau a mijloci o afacere ori o căsătorie, a efectua diverse operații comerciale. Sinonim al negocierilor, tratativele reprezintă un schimb de păreri, discuții purtate între două sau mai multe părți interesate cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, un acord¹⁰, tratatul, ca rezultat al negocierilor, fiind înțelegerea scrisă între două sau mai multe state în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor și obligațiilor părților contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice; se menționează că a trata (din latinescul *tractare* și italianul *trattare*) înseamnă a avea față de cineva sau ceva o anumită comportare, a discuta o chestiune în scopul de a ajunge la o înțelegere sau a o supune unui tratament. Coroborând definițiile și explicațiile date de dicționare, înțelegem că negocierile reprezintă atât un proces între două părți interesate, cât și o atitudine a părților între ele, fiind o problemă complexă politică, economică, socială, psihologică, juridică.

Dincolo de definițiile generale prezentate mai sus, negocierile (tratativele) fac obiectul unor dicționare specializate¹¹, care accentuează particularitățile și rolul acestora în diferite sfere ale activității umane. Spre exemplu, în domeniul politic¹², negocierile reprezintă procesul de rezolvare a problemelor dificile, generatoare de situații conflictuale, prin discuții între părțile implicate, rezultatele lor fiind condiționate

⁹ **Dicționarul Explicativ al Limbii Române**, Editura Academiei, București, 1984, p. 592.

¹⁰ *Ibidem*, p. 968. Din aceeași familie de cuvinte, vezi și *tratament* și *tratabil*.

¹¹ Dicționar juridic; de organizare; diplomatic; de management; de drept internațional public etc.

¹² Sergiu Tămaș, **Dicționar politic, instituțiile democratice și cultura civică**, Ed. Academiei Române, București, 1993, p. 181.

nu numai de informațiile schimbate (procesul cognitiv ce permite înțelegerea mai bună a situațiilor), ci și de interacțiunile de natură socială dintre părțile în cauză. Se precizează că, în acest proces, un rol major revine modului în care fiecare din părți va înțelege rezolvarea problemelor abordate; depășirea eventualelor impasuri și obstacole devine posibilă doar prin concesiile reciproce, prin realizarea de compromisuri care pot apropia punctele de vedere diferite ori divergente. Dacă se dorește să se ajungă la o soluție, este recomandat ca, în procesul negocierilor, să se adopte strategia de cooperare, care permite găsirea de soluții avantajoase pentru toate părțile implicate, menținerea dialogului și abilitatea de a face concesiile, permițând strategiilor de cooperare să conducă la rezultate pozitive.

Proces (prin cvasipermanență și întindere) și atitudine (prin tratamentul reciproc), știință (prin volum de cunoștințe sistematizate) și artă (prin capacitatea de a fructifica acele cunoștințe într-o situație dată), tratativele au fost adesea comparate cu o partidă de șah, în care fiecare jucător își mută piesele astfel încât să o câștige, conștient însă de faptul că în acest joc nu primești neapărat ceea ce crezi că meriți, ci doar ceea ce știi și poți să negociezi, rezultatul depinzând de împrejurări, de adversar, de capacitatea de a prezenta și răspunde la oferte, de strategia și de tacticile utilizate în impunerea soluției și realizarea concesiilor și compromisurilor. Pentru toate aceste motive, literatura dedicată managementului negocierilor s-a dezvoltat remarcabil în ultimii ani, în legătură cu și pe lângă cea de comunicare și relații publice, plecând de la necesitatea formării de negociatori ca specialiști de înaltă calificare, cu o flexibilitate bine controlată și o conștiință puternică a intereselor pe care le reprezintă, cu o demnitate civilizată și o moralitate profesională desăvârșită.

Generate de apariția unui litigiu în sânul unei colectivități umane mai mari sau mai mici și având ca obiectiv restabilirea ordinii necesare desfășurării normale a raporturilor sociale,

negocierile pot avea cele mai diverse forme. După nivelul comunității umane la care se desfășoară, există negocieri familiale, locale, zonale, regionale sau naționale; după numărul participanților la procesul de negociere propriu-zis, putem avea negocieri bilaterale, trilaterale sau multilaterale (forma clasică cea mai întâlnită fiind aceea a întâlnirii a două părți cu interese divergente); după scopul urmărit de negociatori există tratative exploratorii (pentru a descoperi interesele comune), creative (pentru identificarea posibilităților profitabile pentru ambele părți), negocieri pentru realizarea unei înțelegeri de principiu sau în ce privește unele detalii specifice, pentru ratificarea unui acord realizat anterior sau pentru revederea evoluției situației; după modul de abordare, ele pot concentra atenția asupra unei singure probleme (discutarea completă a acesteia și trecerea la o altă problemă conflictuală după rezolvarea ei) sau pot ataca toate aspectele posibile ale situației respective, urmărind realizarea unor progrese în ceea ce privește toate problemele discutate; după stilul de negociere, există tratative caracterizate prin agresivitate (puternic orientate către subiect), colaborative (prin care participanții vor căuta să dea totul în deschidere pentru a urmări apoi negocieri creative) ori înclinate spre compromis (a căror trăsătură e căutarea și găsirea compromisului prin oferte repetate); în funcție de cultura participanților, există negocieri în stil american, occidental, mediteranean, comunist, oriental, chinez etc.

Știința negocierilor analizează cele mai importante aspecte ale acestora, precum: căile de urmat pentru găsirea acordului; crearea climatului și deschiderea tratativelor; fazele negocierii și forma confruntărilor; conducerea și controlul procesului; resursele umane, tehnice și materiale în comunicare și în pregătirea întâlnirilor; procedee de prezentare și negociere a ofertelor pentru câștigarea confruntării; managementul negociatorilor¹³. Cunoașterea și însușirea artei negocierilor este

¹³ B. Scott, **Arta negocierilor**, Editura tehnică, București, 1996.

importantă atât la nivel personal, cât și la nivelul instituțiilor și autorităților publice implicate în procesul de soluționare a confruntărilor sociale. Iar învățarea tehnicilor de negociere ne ajută să ne integrăm civilizației timpului în care trăim, depășind prejudecățile care mai persistă, spre exemplu, aceea că, în raport cu utilizarea forței, recurgerea la tratative ar însemna o dovadă de slăbiciune sau cea referitoare la faptul că oricum una din părți iese în pierdere prin negociere; în realitate, istoria ne demonstrează că, de multe ori, nici războiul nu poate rezolva anumite situații conflictuale, că pentru luarea deciziei de a negocia este necesară adevărata forță, putere și autoritate și că esența compromisului constă în faptul că logica ne spune că, dacă nu putem trăi fără ceilalți, atunci n-ar trebui să folosim forța împotriva lor, să-i rănim ori să-iucidem, ci să negociem realizarea intereselor noastre, pentru a nu ne despărți de umanitatea care ne-a creat. Această concluzie este valabilă nu numai la nivelul comunităților umane mai mici, ci și la acela al societății internaționale a statelor.

Importanța negocierilor în soluționarea confruntărilor sociale este reliefată la nivel legislativ prin recenta adoptare a Legii nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator (Mon.Of.nr.441/2006), în care se oficializează juridic posibilitatea părților aflate în litigiu de a recurge la tratative pentru rezolvarea disputei; potrivit art.1 al legii, medierea reprezintă o modalitate facultativă de soluționare a conflictelor pe cale amiabilă cu ajutorul unei terțe persoane specializate în calitate de mediator, în condiții de neutralitate, imparțialitate și confidențialitate, întreaga operație bazându-se pe încrederea pe care părțile o acordă mediatorului, ca persoană aptă să faciliteze negocierile dintre ele și să le sprijine în soluționarea conflictului prin obținerea unei soluții reciproce convenabile, eficiente și durabile. De asemenea, conform art.2 al actului normativ menționat, dacă legea nu prevede altfel, părțile persoane fizice și persoane juridice pot recurge la mediere în

mod voluntar, inclusiv după declanșarea unui proces în fața instituțiilor competente, convenind să soluționeze pe această cale orice conflicte în materie civilă, comercială, de familie, în materie penală, precum și în alte materii, în condițiile prevăzute de Legea nr.192/2006, ale cărei prevederi sunt aplicabile și conflictelor din domeniul protecției consumatorilor; persoanele fizice și juridice au dreptul de a-și soluționa disputele prin medierea atât în afara, cât și în cadrul procedurilor obligatorii de soluționare amiabilă a conflictelor prevăzute de lege, neputând face obiectul medierii drepturilor strict personale (cele referitoare la statutul persoanei), precum și orice alte drepturi de care părțile nu pot dispune legal prin convenție.

CRIZA SISTEMULUI POLITIC UE ÎN ETAPA POST-NISA A PROCESULUI DE INTEGRARE EUROPEANĂ

Mădălina-Virginia ANTONESCU

Taking into consideration that the EU political system is passing through a period of crisis, not only due to the negative results of the French and Dutch referendums in 2005, that caused the failure of the constitutional treaty of Rome, but also, due to the so-called problem of „democratic deficit”, one can assert that EU is now confronting with a serious structural type of crisis. This type of EU crisis can progressively augment if counterweight measures are not founded in a reasonable time. The expansion of the EU to over 25 states will not be the guarantee that EU is regaining its democratic legitimacy in the eyes of its citizens. Nor the augmentation of the EU institutional efficiency will provide the vital democratic type of mechanisms able to stop this structural crisis.

It is not only an isolate deadlock that is signalled by the failure of the constitutional treaty, in 2005. It is a general lack of interest from the EU competent authorities to find those political mechanisms able to give to the EU citizens and to their representatives institutions, like the European Parliament and the national parliaments, the instruments to exert the democratic power over the EU institutions, especially over those institutions that do not represent directly the EU citizens' interests but the ones of national executives (the Council of Ministries, the European Council).

The major challenge of the present EU is how to create a viable European democracy, where the national interests come together with the European ones, without neglecting, at the same time, the particular interests of the regional actors. This article tries to explore some aspects of these times of crisis, that

can bring the Union to a new concept of democracy, by creating a privileged relation between the European citizens, the European Parliament and the national parliaments, that we prefer to call „the new co-decision”.

Putem vorbi despre **o criză** a sistemului politic al UE și, totodată, a întregului proces de integrare europeană, dacă avem în vedere condiția specificată în art IV-447/ Constituție (**ratificarea** Tratatului Constituțional semnat de statele membre UE la Roma, în 28 octombrie 2004, de către toate părțile contractante); **intrarea în vigoare** a tratatului este, astfel, prevăzută pentru data de 1 noiembrie 2006, dacă sunt depuse toate instrumentele de ratificare sau în prima zi a lunii ce urmează depunerii instrumentului de ratificare de către statul semnatar ce îndeplinește ultimul această formalitate. **Această condiție imperativă nu a putut fi îndeplinită**, deoarece, în urma a două referendumuri, două dintre statele fondatoare ale Comunităților Europene și ale Uniunii Europene au respins acest tratat: astfel, prin referendumul din 29 mai 2005, Franța a votat „nu”, cu majoritatea de 54,68%, iar în Olanda, prin referendumul din 1 iunie 2005, s-a respins Constituția Europeană cu o majoritate de 61,7%.

Într-o opinie, **criza sistemului unional european** s-ar datora **refuzului unor state de a ratifica prin referendum tratatul instituind o Constituție Europeană**¹; în această perspectivă, premisa de la care se pornește este aceea a unui sistem politic care a funcționat doar pe baza unor reforme progresive; a-i refuza nevoia de reformă (inclusiv sub aspect instituțional)

¹ Unii autori vorbesc de „**o criză a națiunilor europene**”, considerând că „problema Europei **nu este o problemă politică precum altele**; chiar este insuficient să se spună că este vorba de cea mai importantă dintre problemele politice; s-ar putea spune că este **singura problemă politică pe care timpul nostru o pune**”, că este „la question de toutes les questions”. Cf. François BAYROU, *Oui. Plaidoyer pour la Constitution européenne*, Plon, France, 2005, pp. 9-10.

înseamnă a condamna Uniunea la dispariție², a opri procesul de integrare europeană, înainte de atingerea unei etape de maturizare instituțională, valorică și normativă.

Dintr-o altă optică, votul negativ dat în cadrul referendumurilor organizate în Franța și Olanda, în 2005, la adresa tratatului instituind o Constituție Europeană nu reflectă decât o **criză deja existentă, aproape patologică a sistemului unional european**, sistem marcat de un **deficit democratic acut**³, manifestat prin: lipsa de transparență instituțională; rolul modest (în comparație cu cel deținut de Consiliul UE) al Parlamentului European; „ignorarea” parlamentelor naționale ca reprezentând popoarele statelor membre, ce **nu sunt consultate**, în marea majoritate a cazurilor, în cadrul procesului decizional de la nivel european⁴; atribuțiile decizionale pe care le deține o structură birocratică precum Comisia (ca instituție ce nu poate fi trasă la răspundere politică de către parlamentele naționale); întărirea bicefalismului executiv european (Consiliu + Comisie), ca reacție la extinderea puterilor codecizionale ale Parlamentului European.

² Patrick HERTER, op.cit., pp. 16-17.

³ Pentru o analiză critică a „Cartei Albe” a Comisiei (vizând propuneri ale Comisiei, considerate ca exprimând atât „o **analiză deficitară** a naturii politicilor europene și un **sens tehnocratic** al „legitimității politice”, cât și un sens al „bunei guvernări”, care neglijează principiile de bază ale legitimității democratice), a se vedea Beate KOHLER-KOCH, *The Commission White Paper and the Improvement of European Governance*, Jean Monnet Working Paper 6/01, The Jean Monnet Program.

⁴ Prin Constituția Europeană se încearcă **asocierea parlamentelor naționale la procesul decizional european, în diferite domenii** (spațiul de libertate, securitate și justiție, unde sunt **asociate**. În ceea ce privește **controlul politic** asupra Europol, cât și la **evaluarea** activității Eurojust). Prin art. I-II/Constituție, **parlamentele naționale** au competența de a veghea la respectarea principiului subsidiarității, conform procedurii din Protocolul anexat Constituției, privind aplicarea acestui principiu. „Rolul parlamentelor naționale în arhitectura europeană” apare **în lista priorităților formulate de Consiliul European**, în Declarația de la Laeken/Bruxelles, decembrie 2001, dar și în Declarația privind viitorul Uniunii Europene, anexată tratatului de la Nisa.

În a treia opinie, votul negativ la adresa Constituției Europene reflectă, dimpotrivă, o oportunitate de a crea un alt tip de Europă și un alt tip de tratat fundamental, capabil să evite deficitul democratic actual, neajunsurile tratatelor comunitare și modificatoare în vigoare și să sporească mecanismele de control democratic asupra instituțiilor UE, precum și participarea reală a cetățenilor UE la viața politică a Uniunii⁵. Este o perspectivă care se bazează pe premisa unui caracter „creator”, „novator” al votului negativ din 2005 din cele două state fondatoare ale Uniunii, Franța și Olanda.

Criza sistemului unional, în toate aceste ipoteze, apare atunci când recunoaștem că atât actuala formă a Uniunii, cât și proiectul de Constituție Europeană, prezentat spre ratificare, suferă de anumite **neajunsuri**, putând duce, **prin ele însele** (și nu datorită refuzului de ratificare a Constituției), la **blocarea** procesului de integrare europeană.

Cu sau fără o Constituție Europeană, Uniunea se convertește progresiv într-o **formă de guvernare complexă**, în cadrul căreia rolurile cetățenilor europeni și al reprezentanților acestora (parlamentele naționale) sunt **limitate**, dacă nu chiar consacrate **formal** în tratate, fără o posibilitate practică de intervenție a acestora în fiecare domeniu decizional din acest sistem politic. De menționat, în context, faptul că Uniunea este proiectată prin **Tratatul de la Maastricht** pentru a asigura o „luare a deciziilor în condiții de transparență și cât mai aproape de cetățeni” (ceea ce **nu implică însă și o obligație a instituțiilor UE de a coopera cu parlamentele naționale**⁶ sau

⁵ Walter OSWALT, *Constitution Européenne - non. Pour une alternative radicale*, Paragon/Vs, trad.: Eva ZUM WINKEL, Annabelle TURKIS, Lyon, 2005, pp.116-117.

⁶ Este vorba de „UE din perioada Nisa”, deoarece **în tratatul constituțional** din 2004 sunt introduse **unele prevederi** referitoare la participarea parlamentelor naționale la procesul **decizional** european (de exemplu, introducerea unui **nou tip de recurs în fața CJUE**, prin care parlamentele naționale vor putea cere **anularea unui act legislativ** pe care îl

de a consulta cetățenii prin diferite mecanisme, cu privire la fiecare decizie majoră pe care aceste instituții o adoptă). Art.I-1/Constituția Europeană nu mai reia formularea tratatului de la Maastricht, concentrându-se, în schimb, pe stabilirea **unei relații prioritare dintre Uniune și statele membre.**

La momentul actual, dată fiind imposibilitatea de intrare în vigoare a tratatului instituind Constituția Europeană, semnat la 28 octombrie 2004, **nu se poate vorbi** de o blocare a procesului de integrare europeană (contrar părerii pesimiștilor, care credeau că un refuz al Constituției duce **inevitabil** la o „cădere în haos”, la o „destrămare” a construcției europene)⁷. Uniunea Europeană **continuă să funcționeze** ca și până acum, **pe baza prevederilor tratatelor comunitare și modificatoare.** De aceea, vorbim de o **Uniune care, în etapa post-Nisa** (în perioada ulterioară intrării în vigoare a tratatului de la Nisa), **din punct de vedere instituțional** (și nu numai), **nu a putut intra într-o etapă constituțională, rămânând, deci, în „perioada de evoluție Nisa”** (cuprinzând toate tratatele în vigoare, de la cele comunitare la ultimul tratat modificator, cel de la Nisa, care continuă să i se aplice Uniunii și să reglementeze cadrul instituțional unic).

Prin urmare, **ipoteza existenței unei „crize UE” nu se verifică din această perspectivă, deoarece Uniunea nu se**

consideră contrar principiului subsidiarității). A se vedea François PRIOLLAUD, David SIRITZKY, op.cit., p. 380.

⁷ După unele opinii, dacă o țară votează „nu”, aceasta nu va însemna în mod necesar o abandonare a Tratatului constituțional, existând **trei variante de bază**: fie ca guvernul acelei țări să decidă **un al doilea referendum**, convingând votanții să-și schimbe părerea, fie să consimtă ca **restul statelor membre UE să continue procesul de ratificare** și să adopte tratatul (însă aceasta ar însemna ca statul membru respectiv să își renegocieze apartenența la Uniune), fie ca statele membre **să decidă abandonarea tratatului sau elaborarea unui nou tratat.** Esențial este însă ca politicienii și tehnocrații „să apropie procesul decizional european de cetățeni”, implicându-i în evoluția UE. A se vedea Daniel KEOHANE, *Referendum Season in Europe. A Guide to Referenda on the EU Constitutional Treaty*, Centre for European Reform, London, UK, 4 februarie 2005, www.cer.org.uk

află în stare de colaps, ci, dimpotrivă, se pregătește să primească noi membri (România și Bulgaria, în 2007) și să deschidă negocierile cu alte state din Europa (Croatia, Turcia)⁸. Sub aspect instituțional, Uniunea trebuie să se adapteze cerințelor impuse de tratatul de la Nisa, tratat care a pregătit Uniunea pentru a suporta o extindere până la 27 de membri, fără a se produce un blocaj instituțional.

1. Tipuri de reforme instituționale posibil a fi aplicate în perioada post-Nisa

Practic, *dincolo de „teoria crizei UE”*, care ilustrează o **anumită incapacitate de a propune o alternativă viabilă** la actualele tratate și la Tratatul constituțional refuzat, pentru a permite intrarea UE într-o nouă fază de evoluție, se află o altă teorie, favorabilă unei **„etape postconstituționale” în care intră UE.** Se recunoaște, astfel, faptul că Uniunea **este perfect capabilă să suporte o evoluție ulterioară refuzului Constituției Europene, care nu înseamnă nicidecum un sfârșit de drum**⁹ pentru sistemul politic, ca atare.

⁸ Croatia este acceptată ca „stat candidat” în 18 iunie 2004, iar pe 17 decembrie 2004 este discutată, în Consiliul European, posibilitatea de a deschide negocierile de aderare cu Turcia, începând cu octombrie 2005. A se vedea <http://europa.eu.int/abc/12lessons/index3-en.htm>

⁹ Votul negativ al francezilor, dat Tratatului constituțional în 2005, **nu este considerat „un vot împotriva UE”**, ci rezultatul unei confruntări între integraționiștii socialiști și expansioniștii liberali. Azi, dezbaterea privind „Europa, da sau nu” **este încheiată**, considerându-se că a fost înlocuită cu o „luptă între Europa de stânga sau Europa de dreapta”. Cf. Mark LEONARD, Centre for European Reform, *Europe will survive a French Non*, Foreign Policy, 20 aprilie 2005, www.cer.org.uk. Conform altor opinii, „francezii nu doar au distrus tratatul, ci au pus capăt unui proces de integrare care durează de douăzeci de ani” (Charles GRANT, Centre for European Reform). În opinia altor specialiști pe probleme europene, „cel mai prost răspuns este de a căuta o **soluție tehnică**: nu există „un plan B”, tratatul în sine fiind „unul decedat din punct de vedere politic”; nu se poate vota încă o dată pe baza

Astfel, există voci europene care încep să ia în considerare, după „eșecul” referendumurilor din 2005, posibilitatea rediscutării viitorului UE și a elaborării unui alt tratat, peste doi sau trei ani¹⁰. Practic, se admite faptul că, la momentul actual, Uniunea se află într-o „fază de așteptare”, înaintea unei reforme instituționale (și nu numai) decisive¹¹.

Există însă trei tendințe de trecere la etapa postconstituțională (ca fiind etapa ulterioară respingerii Constituției Europene): **prima** dorește **o resuscitare, într-o altă formă**¹², **a tratatului refuzat** (posibil, prin acte juridice ale **instituțiilor europene**, în domenii precise, **care trebuie implementate de către autoritățile naționale cu competențe executive, prin măsuri naționale**, variantă care nu ține însă cont nici de cetățenii europeni, nici de parlamentele naționale, ilustrând mai degrabă o **dimensiune decizională supranațională decât una democratică**).

A doua tendință susține implementarea unor elemente din Constituția Europeană refuzată, chiar și fără a fi încorporate

aceluiși text, după votul negativ al Franței (cf. Sylvie GOULARD, în dezbaterile privind viitorul Europei, organizată de Centrul pentru Reformă Europeană, Societatea Fabiană și Centrul pentru Analize Juridice Europene, Londra, 29 mai 2005). A se vedea, pe larg, Raportul acestei conferințe, *Europe's referendum challenge: What happens next?*, 31 mai 2005.

¹⁰ Nick ASSINDER, *Blair's Constitution balancing act*, BBC News, publicată în 06.06.2005, <http://newsvote.bbc.co.uk>. De altfel, Președintele Comisiei Europene, José Manuel Barroso, a făcut cunoscut opiniei publice, după voturile negative din Franța și din Olanda, că, deși „Europa nu va avea o Constituție pentru doi sau trei ani, acest lucru nu va însemna paralizia Uniunii Europene”. UE, în această opinie, „nu ar trebui să fie nostalgică în legătură cu Constituția”, ci ar trebui să continue să funcționeze în cadrul tratatelor existente. Cf. BBC News, *EU admits Constitution is on ice*, <http://newsvote.bbc.co.uk>, 21.09.2005.

¹¹ Katinka BARYSCH, *The Austrian EU Presidency and the future of the Constitutional Treaty*, Centre for European Reform, London, 24 January 2006, www.cer.org.uk

¹² Paul REYNOLDS, *The treaty is dead, long live the treaty*, BBC News, <http://newsvote.bbc.co.uk>, 06.06.2005.

într-un nou tratat¹³ (variantă care, dacă **nu presupune asocierea parlamentelor naționale la acest proces decizional, limitându-se doar la o implementare prin acte normative obligatorii, cu efect direct și prioritar față de dreptul național al statelor membre**, ar reduce din nou cetățenii europeni la o postură **pasivă**, de simpli executanți sau nici măcar atât). De asemenea, implementarea acestor elemente **nu se poate face unilateral, de către instituțiile UE, fără a supune dezbaterii publice europene acest subiect** (în caz contrar existând riscul accentuării deficitului democratic al UE).

A **treia tendință** are în vedere **elaborarea unui al doilea Tratat constituțional**¹⁴, **care să fie diferit de cel refuzat în 2005** (acest al doilea tratat trebuie să confere **legitimitate democratică instituțiilor UE**, prin „redarea capacității decizionale poporului, singurul deținător al suveranității”). Acest lucru presupune ca Uniunea să nu se dezvolte în afara cadrului democratic, să nu se convertească într-o formă **autoritară** de guvernare prin care cetățenilor europeni să li se impună decizii la a căror elaborare și adoptare aceștia nu au participat nici direct, nici prin intermediul parlamentelor naționale. Acest al doilea Tratat constituțional ar trebui, în opinia noastră, **să reconstruiască întregul sistem politic al UE, pe baza relației politice prioritare „Uniune – cetățeni – parlamente naționale”, și nu pe relația „Uniune – state”** (în sensul de „guverne”, care nu sunt alese direct de cetățeni). De exemplu, se poate propune ca viitoarea Convenție Europeană să fie una **aleasă direct**¹⁵ (spre deosebire de Convenția

¹³ Mark MARDELL, *Dead - but good for a transplant?*, BBC News, <http://newsvote.bbc.co.uk>, 02.06.2005 (referindu-se la opinia fostului prim-ministru italian, Giuliano Amato).

¹⁴ Paul REYNOLDS, *op. cit.*; BBC News, *Full text: Blair's European speech to the European Parliament on 23 June 2005*, <http://newsvote.bbc.co.uk>, 23.06.2005.

¹⁵ Jacques GÉNÈREUX, *Manuel critique du parfait européen. Les bonnes raisons de dire „non” à la Constitution*, Seuil, Paris, pp. 36-38.

Europeană, care a dus la elaborarea proiectului D'Estaing de Constituție Europeană).

Toate aceste variante au în vedere **o continuare a funcționării Uniunii** după eșecul Tratatului constituțional, astfel încât să se evite o paralizie a procesului de integrare europeană. Conform unor lideri europeni, „Uniunea Europeană se confruntă cu o criză în **conducerea politică** și trebuie să se transforme, în sensul de a **recâștiga susținerea publică**”¹⁶. Această opinie recunoaște, deci, implicit, că una din sursele pierderii credibilității Uniunii în fața cetățenilor săi **este un proces decizional care implică guvernele statelor membre, nu și parlamentele naționale ori cetățenii europeni, în mod direct**¹⁷.

În acest context, votul negativ exprimat din Franța și Olanda exprimă o largă nemulțumire față de Uniunea Europeană, ale cărei instituții politice sunt privite de cetățeni ca fiind depărtate de aceștia, având un mare grad de complexitate în funcționarea lor și acționând conform unor proceduri greu de înțeles (ceea ce întărește teoria „unei profunde îmbolnăviri” a sistemului politic unional, recunoscute și în cadrul Manifestului „UE 2010 – Un Program pentru Reformă”¹⁸). Aceeași opinie, exprimând necesitatea „democratizării Uniunii Europene”, privește eșecul **ratificării de către toate statele a Tratatului constituțional** ca pe un avertisment pentru ca „Uniunea să nu se dezvolte **dincolo de limitele politicii sale democratice**”. Dimpotrivă, Uniunea trebuie să redea poporului „puterea” de a decide¹⁹,

¹⁶BBC News, *Full text of Tony Blair's speech to the European Parliament on 23 June 2005*, <http://newsvote.bbc.co.uk>, 23.06.2005.

¹⁷ A se vedea, pe larg, analiza Tratatului constituțional din 2004, prin raport cu principiile democrației liberale, în lucrarea lui Walter OSWALD, *op. cit.*.

¹⁸ Katinka BARYSCH, Hugo BRADY, Charles GRANT, Daniel KEOHANE, Mark LEONARD, Simon TILFORD, Aurore WANLIN, *EU 2010: a Programme for Reform*, Centre for European Reform, London, Febr. 2006, www.cer.org.uk.

¹⁹ Unii autori consideră că Europa nu a știut să-și fructifice șansa de a transforma demersul elaborării unei Constituții Europene într-un proiect

care a fost monopolizată de guverne **prin instituția Consiliului de Miniștri, ca instituție politică fără un contact direct și fără o responsabilitate politică directă față de parlamentele naționale**²⁰ sau față de cetățenii europeni.

În concluzie, putem spune că dezvoltarea a **două tendințe politice majore** cu privire la viitorul Uniunii Europene în „**perioada post-constituțională**”, ambele bazate pe ideea promovării **prin tratate internaționale**²¹ a mecanismelor, a

civic. Astfel, chiar dacă va fi ratificat de cetățenii statelor membre, acest text nu reprezintă pentru ei **un liant civic**, capabil „să traducă europenitatea lor asumată”, **ci un proiect al elitelor**. A se vedea dilema la care încearcă să se răspundă în **doctrină** („poate exista o constituție, atâta vreme cât nu există un stat european și un popor european?”), în Alina DINU, *Constituția Europeană, provocări și controverse*, Revista Română de Drept Comunitar 3/2004, pp. 65-70.

²⁰ Oricum ar fi denumită („deficit democratic”, „eșec în comunicare”, „prăpastie între instituții și votanți”, „colaps”), „**criza de legitimitate**” prin care trece UE dovedește că **parlamentele** (atât cele naționale, cât și PE) sunt necesare pentru „renașterea încrederii populare în integrarea europeană”, parlamentele rămânând, în opinia unor autori, „**singura cale instituțională încercată și testată**, prin care opinia politică populară este **organizată și exprimată** într-o democrație modernă”. A se vedea Nick CLEGG, *Restoring legitimacy. Parliaments and the EU*, în Ulrike RÜB, **European Governance. Views from the UK on democracy, participation and policy-making in the EU**, The Federal Trust, Governance in Europe series, London, 2002, p. 31.

²¹ Deoarece, **prin această abordare interguvernamentalistă clasică**, nu se poate naște „**un spațiu public european**” sau un „**popor european**”, nici nu se poate atinge satisfăcător obiectivul UE de a fi „cât mai aproape posibil de cetățeanul european”. Cu toate controversele stârnite de crearea unui concept al „**identității politice europene**” (care este considerat a fi „prea dificil de formulat” prin relație cu conceptele de „naționalitate”, „suveranitate”, „stat democratic”, autori ca J.H.H. WEILER, în **The Constitution of Europe: Do the New Clothes have an Emperor, Other Essays on European Integration**, Cambridge University Press, 1999, considerând „că ar fi ironic ca un **etos** care a respins naționalismul statelor membre să dea naștere unei noi națiuni europene și unui naționalism european”, există alți autori (J. Habermas) care susțin ideea „unui popor european comun”. Habermas încearcă să acrediteze un proiect de „**popor**

formelor politico-juridice de guvernare europeană și a instituțiilor UE, prezintă mari dezavantaje cu privire la posibilitatea de a depăși „deficitul democratic” cu care se confruntă Uniunea.

1.1. „Nisa II”, un nou tratat interguvernamental cu valoare constituțională

În această ipoteză de reformă politică a Uniunii Europene după eșecul ratificării Constituției Europene se propune ca, **după o perioadă de așteptare și de reflecție, guvernele statelor membre să elaboreze și să adopte, potrivit regulilor dreptului internațional, un nou tratat**²². Chiar dacă tratatul în

eterogen”, bazat pe un sens al solidarității, care ar înlocui „vechiul concept omogen de popor” pentru a furniza o bază legitimă unei Europe federale. Ca și alți euro-entuziaști, Habermas pledează pentru o „identitate politică” stabilă prin legi și politici europene, prin sfera publică și prin instituțiile societății civile; în această opinie, cetățenia europeană este incompatibilă cu „natura exclusivistă a sentimentului naționalist”. A se vedea Jiri PRIBAN, *European Union Constitution-Making, Political Identity and Central European Reflections*, European Law Journal, vol. 11, no. 2, March 2005, Blackwell Publishing Ltd., 2005, Oxford, UK, pp. 150-151.

²² Unii autori abordează în studiile lor două ipoteze ale consecințelor votului negativ din Franța și Olanda asupra Tratatului constituțional: fie aceste voturi „indică sau grăbesc” **criza politică în UE**, producând **efecte negative pe termen lung** pentru procesul de integrare europeană, îndrumând, astfel, la o serioasă reflecție asupra scopurilor și a guvernării sale, fie, pe de altă parte, voturile negative asupra Constituției Europene **nu ar produce nici o criză în UE**, deoarece „mașinăria UE” **continuă să funcționeze**, legile și noile politici **continuă să fie adoptate**, structurile instituționale **continuă să funcționeze**. Acest lucru ar însemna, în opinia unor autori (care ignoră, însă, **rădăcinile** crizei structurale a UE, **existente încă de la apariția sa** și concretizate în **actuala repartitie a atribuțiilor** între instituțiile UE), că „voturile negative nu reprezintă un verdict defavorabil pentru ideea de Europă unită sau pentru „dorința ca UE să se consolideze mult mai ferm într-un cadru constituțional”, ci doar că „au fost făcute unele greșeli tactice ori condițiile politice nu au fost propice”. A se

cauză va fi intitulat „Constituție Europeană” sau nu, valoarea sa juridică **nu va putea fi** (având în vedere nivelul actual de evoluție politică al UE) una **inferioară** actualelor tratate comunitare și modificatoare, considerate de CJCE „adevărate carte constituționale”²³.

Prin natura lor juridică de **tip integraționist** (obiectivul lor fiind acela de a elabora mecanismele și formele politico-juridice de implementare, de dezvoltare și de extindere a **procesului de integrare europeană**), **toate tratatele internaționale care stau la baza sistemului politic al UE sunt consacrate de CJCE ca având valoare constituțională**²⁴ (pentru nivelul european de guvernare), trebuind a fi

vedea Gráinne de BURCA, *After the Referenda*, European Law Journal, vol.12, no. 1, January 2006, Blackwell Publishing 2006, Oxford, UK, pp. 6-8.

²³ Unii autori consideră că funcția principală a tratatelor ce au constituit UE, aceea de a stabili cadrul juridic pentru organizarea și funcționarea Uniunii (în baza căreia CJCE le-a calificat „Constituții ale Europei”), nu este suficientă pentru a dovedi un caracter autentic constituțional al acestora. Spre deosebire de constituțiile statelor membre UE (care sunt legi fundamentale, cu un caracter pe deplin autonom), care stabilesc „competența competențelor” și al căror regim juridic depinde de voința cetățenilor acelor state (ca deținători ai întregii puteri decizionale în colectivitatea lor), nici tratatele comunitare, nici cele modificatoare și nici Tratatul constituțional nu recunosc vreo putere cetățenilor europeni sau Uniunii Europene de a decide modificarea acestor tratate. Conform Simina TĂNĂSESCU, *Despre autoritatea constituțională a unui tratat european*, în Sfera Politicii, nr. 120-121-122/2006, pp. 18-19. Ne aliniem și noi la această opinie care consideră că tratatul constituțional din 2004 are doar o aparență de „constituție”, atât volumul său mare, cât și unele părți (cele referitoare la politicile Uniunii) contrastând însă cu o constituție statală, mai cu seamă că, nici în această etapă, UE nu se dovedește capabilă, precum un stat, să-și determine, la nivel constituțional european, „competențele proprii”, ci tot statele membre sunt cele care își stabilesc regimul său juridic.

²⁴ Așa cum reiese din jurisprudența CJCE și în relație cu ordinea juridică **comunitară**, neputând însă fi considerate „acte juridice cu valoare constituțională” **similare celor statale** și care să „**rivalizeze**” cu acestea în ordinea juridică **internă** a statelor membre.

recunoscute ca atare de către statele membre, dar, mai ales, de către cetățenii europeni, **ce nu au participat în niciun fel la elaborarea lor** (nu au participat, pentru că posibilitățile de revizuire a acestor tratate sunt dificile, pentru că procedurile în cauză nu pot fi nici declanșate, nici controlate prin mecanisme ale democrației participative sau reprezentative – prin parlamentele naționale - de către cetățeni)²⁵.

Astfel, **opțiunea de a elabora un tratat „Nisa II”** nu reflectă decât **o accentuare a deficitului democratic al UE**, în opinia noastră **nefiind vorba, încă de la început, de o reformă de conținut** care să democratizeze substanța procesului de integrare, în sensul de **a spori gradul de asociere al cetățenilor și al parlamentelor naționale în elaborarea noului Tratat constituțional**²⁶.

Acest lucru ar fi realizabil doar prin organizarea unui referendum european pentru votarea Constituției Europene în noua variantă sau prin organizarea unei **Adunări Constituante Europene, ori a unei Convenții Europene alese direct**, în care să se **discute public**, pe parcursul mai multor luni, în mod detaliat, toate articolele din noua Constituție (în cadrul acestei

²⁵ Conform unor opinii din doctrina dreptului european, UE reprezintă „un **experiment constituțional**”, ocupând **un loc singular** în „constelația regimurilor de guvernare internațională”. Astfel, se consideră că UE „**a fost deja constituționalizată, însă într-un mod nefamiliar** celor obișnuiți cu constituțiile statale și cu definiția clasică a „constituției”. Însă, prin Tratatul constituțional din 2004, UE nu a reușit să creeze o veritabilă „simplitate și coerență” a textului, ratând o excelentă oportunitate „de a separa ceea ce este permanent și durabil – dimensiunea constituțională -, de ceea ce este temporar și schimbător – dimensiunea politică -”. Cf. George A. BERMANN, *Editorial: The European Union as a Constitutional Experiment*, European Law Journal, vol. 10, no. 4, July 2004, Blackwell Publishing, Oxford, UK, pp. 363-369.

²⁶ Despre rolul parlamentelor naționale, ca intervenienți în diferitele stadii ale procesului legislativ european, în așa- numita reformă a subsidiarității, a se vedea pe larg, Anna Verges Bausili – op. cit., Jean Monnet Working Paper, 9/02.

Convenții să fie numai cetățeni europeni, nu funcționari naționali sau din UE)²⁷.

Chiar dacă nu se va reține varianta unei „a doua Constituții Europene” și nu se va prefera **elaborarea unui act juridic mixt**²⁸ (ca act cu formă de tratat internațional și conținut constituțional) - precum varianta respinsă la referendumurile din 2005 - și se va **adopta, dimpotrivă, un tratat internațional clasic** (precum cel de la Maastricht, de la Amsterdam ori de la Nisa), totuși, valoarea juridică de „**cartă constituțională**” a **Uniunii** nu îi va putea fi refuzată, aceasta reieșind, implicit (fiind valabilă și pentru orice tratat viitor), **din jurisprudența CJCE**. Conform acestei jurisprudențe²⁹, **orice tratat care este elaborat în cadrul procesului de integrare europeană** contribuie la crearea și la consolidarea unei comunități de drept, caracterizate prin anumite atribute juridice, precum efectul direct, aplicabilitatea imediată și prioritatea față de dreptul național, care o diferențiază atât față de ordinea de drept național, cât și față de **ordinea de drept internațional**. Astfel, **având o valoare juridică asemănătoare unei legi fundamentale în dreptul național, tratatele comunitare se află în vârful ierarhiei juridice a ordinii comunitare de drept**, deci, nu sunt tratate internaționale care să fie supuse în întregime normelor de drept internațional. Aceste tratate au o natură juridică **integraționistă**, iar prin faptul că reglementează nivelul european de guvernare din cadrul sistemului politic UE, nu pot fi reduse la „simple expresii ale multilateralismului statal”. Astfel, chiar **un tratat ulterior** Constituției Europene, refuzate prin cele două referendumuri din Franța și Olanda, **nu poate fi considerat precum orice tratat internațional** (deoarece primul creează o ordine de drept integraționistă și supranațională). În al doilea rând, **chiar dacă nu va fi o**

²⁷ Walter OSWALT, *op.cit.*, pp. 30-31.

²⁸ François PRIOLLAUD, David SIRITZKY, *p. cit.*, p. 35.

²⁹ Augustin FUEREA, *Drept comunitar*, op. cit., p. 44, 54.

„Constituție Europeană”, noul tratat va avea o valoare juridică similară Tratatului de la Nisa (valoare de „cartă constituțională”, ceea ce exprimă aceeași idee, a existenței practicii, în cadrul UE, de a decide la nivel **gubernamental**, și nu parlamentar, regulile de bază ale fiecărei etape a construcției europene).

Astfel, „Nisa II” va exprima o variantă politică ilustrând **preeminența „executivelor”**³⁰, dotate în cadrul UE cu importante funcții de tip legislativ, față de legislativele naționale, care sunt excluse din procesul de elaborare a acestui „tratată”³¹ fundamental pentru UE. Cel mult, rolul parlamentelor naționale se concretizează în etapa de **ratificare a tratatului**, însă acest lucru nu este suficient, căci nu ilustrează o **reală și completă** participare a parlamentelor naționale la întregul proces de elaborare a acestui tratat³².

³⁰ Se remarcă, totodată, o deficiență în **a combate deficitul democratic din Uniune**, printr-o creștere a **eficienței**, și **nu prin parlamentarizare** - sporirea competențelor PE față de alte instituții UE- , considerându-se că este dificil a face Consiliul, ca întreg, răspunzător în fața PE, mai cu seamă datorită extinderii votului cu majoritate calificată (care acționează ca un liant pentru Consiliu, făcându-l să acționeze ca un tot). A se vedea Volker ROSEN, *Constitutionalism of Inverse Hierarchy: The Case of European Union*, The Jean Monnet Program , Jean Monnet Working Paper 8 /03.

³¹ În **sens contrar** (rolul important acordat prin Tratatul de la Amsterdam **parlamentelor naționale**, în a controla **poziția guvernelor lor naționale în Consiliul de Miniștri**), a se vedea Youri DEVUYST, *The European Union at the Crossroads. The EU's Institutional Evolution from the Schuman Plan to the European Convention*, second edition, updated 2003, European Policy, no. 27, P.I.E. – Peter Lang s.a., Presses Interuniversitaires Européennes, Brussels, 2003, pp. 80-81.

³² În **partea a III-a** a Tratatului constituțional (politicile UE) se afirmă „**un mod de legitimitate care nu are nevoie** de structurile de comunicare, informare și dezbateră publică – parlamentele naționale”. Acestea sunt **excluse** din ce în ce mai mult din procesul decizional din cadrul UE, ajungându-se în prezent **la o adevărată „criză a reprezentării”**, manifestată public cu ocazia lărgirii UE din 2004 (prezența unei **decepții** provocate de **absența unei identificări între Europa și UE**, dar și de

Pe de altă parte, **conținutul tratatului** este stabilit în urma **întrunirilor europene la nivel de șefi de stat și de guvern**, la care este permisă **participarea Comisiei**, procedura reflectând **un proces decizional supranațional**, „impus spre aprobare” parlamentelor naționale (care sunt, astfel, reduse la **rolul de a aproba formal** un act juridic de drept internațional cu efecte integraționiste). Faptul că parlamentele naționale **s-au „complăcut”** în acest rol (care **le neglijează legitimitatea democratică directă**, ce le conferă dreptul de a reprezenta cetățenii europeni în adoptarea marilor decizii care privesc soarta Uniunii)³³, cetățenii europeni refuzând ratificarea Tratatului constituțional din 2004, tratat care încerca să impună și elemente așa-numite constituționale ce nu au fost supuse dezbaterii publice și aprobării cetățenilor³⁴, ilustrează o anumită

absența unei traduceri **politice** a acestei relații). A se vedea Paul ALLIÈS, *op.cit.*, pp. 92-93.

³³ De altfel, societatea civilă s-a pronunțat public pentru nevoia de a se discuta inițiativele politice importante ale UE, în cadrul parlamentelor naționale (teme precum: extinderea UE; imigrația; serviciile; măsurile antiteroriste), ceea ce ar asocia parlamentele naționale la procesele politice europene, dincolo de tehnicul „mecanism de supraveghere cu privire la subsidiaritate” propus de Tratatul constituțional. A se vedea documentul *A Citizens Compact: Reaching Out to the Citizens of Europe*, An Initiative Proposed by Members of the EPIN (European Policy Institutes Network); Working no. 14/september 2005, Brussels, www.epin.org.

³⁴ De aici și problema-cheie, asociată cu „legitimarea legii europene”, care este una **de tip normativ, și nu funcțional** (simplificată prin întrebarea: „Au cetățenii UE obligația de a se supune legii?”), ceea ce ar impune necesitatea unor **proceduri democratice** de adoptare a legilor europene, în care **cetățenii să se identifice pe sine ca autori, și nu ca obiecte ale legii**. Actele legislative ale UE trebuie impuse prin proceduri care **să respecte drepturile fundamentale ale tuturor celor care participă la deliberarea și la adoptarea acestor norme juridice**, iar în ceea ce privește o constituție, aceasta ar trebui să conțină ideea **democrației deliberative**, după cum consideră Jürgen HABERMAS, în *Constitutional Democracy, A Paradoxical Union of Contradictory Principles?*, 29 (2001), Political Theory, citat în John Erik FOSSUM, Augustin José MENÉNDEZ, *The*

preferință a statelor membre UE de a alege calea aprobării mai degrabă **prin vot parlamentar** a Tratatului constituțional din 2004, decât organizarea unui **referendum**³⁵.

„Nisa II”, **prin însuși faptul că este un tratat internațional**, ilustrează **persistența** (și chiar eroarea constructorilor europeni) **în a exclude participarea directă și/ sau indirectă** (prin intermediul parlamentelor naționale, dar și printr-un rol major acordat Parlamentului European, ca voce a popoarelor statelor membre UE) a **cetățenilor europeni** în evoluția procesului de integrare europeană.

„Nisa II” **accentuează deficitul Uniunii**, deoarece **păstrează monopolul** asupra procesului decizional european (inclusiv prin adoptarea noului tratat internațional „post-constituțional”)³⁶ al **guvernelor** (prin Consiliul UE, prin Consiliul European) și al unor instituții politice supranaționale

Constitution's Gift? A Deliberative Democratic Analysis of Constitution Making in the European Union, European Law Journal, vol. 11, no. 4, July 2005, p. 383.

³⁵ Deoarece, printre altele, referendumurile au rezultate neprevăzute, votanții putându-și **folosi votul ca o sancțiune împotriva propriului guvern**, și nu pentru a decide viitorul Tratatului constituțional. A se vedea Daniel KEOHANE, *A French Lesson for Europe? A Guide to the Referenda on the EU Constitutional Treaty*, Centre for European Reform, London, 18 April 2005, www.cer.org.uk.

³⁶ Conform **tezei „de-parlamentarizării”** (care descrie „destinul nefast” al parlamentelor naționale în UE), se consideră că **nu revine legislatorilor naționali nicio participare semnificativă la afacerile UE**, deoarece orientările politice generale ale UE sunt **luate de Consiliul European**, ca „organ compus din șefi de state”, în timp ce **legea europeană** rămâne produsul „**a trei instituții comunitare**” (Comisia, PE, Consiliul). În acest context, **parlamentele naționale se convertesc în „extensii administrative ale UE”**, de vreme ce sunt deposedate de dreptul lor de a **delibera** asupra actelor legislative europene, având ca principală funcție doar **să transpună directivele UE în dreptul intern** [Duina, 2003]. A se vedea Francesco DUINA, Michael J. OLIVER, *National Parliaments in the European Union: Are They Any Benefits to Integration?*, European Law Journal, vol. 11, no. 2, March 2005, Blackwell Publishing, 2005, Oxford, UK, pp. 173-174.

ai căror membri sunt numiți tot de guverne (Comisia), **fără validare din partea parlamentelor naționale**.

Chiar dacă s-ar replica faptul că asemenea procedură (de tip interguvernamental) ar fi una **eficace**, trebuie însă emis avertismentul conform căruia alegerea unei astfel de variante **depărtează tot mai mult Uniunea de cetățenii săi**³⁷ și încalcă principiul stipulat în art A/ tratatul de la Maastricht (**transparentă** instituțională - inclusiv **renunțarea la deciziile luate cu ușile închise** în cadrul Consiliului și ale Comisiei, mai cu seamă când este vorba de un **nou proiect constituțional**; principiul transparenței impune și **adoptarea deciziilor la un nivel cât mai aproape de cetățeni** - deci, implicare activă, creatoare, a parlamentelor naționale, a Parlamentului European și, direct, a cetățenilor UE).

Noul tratat poate suporta **două efecte** ale faptului că **nu s-a luat în seamă evitarea deficitului democratic după „etapa Constituției eșuate”**: fie **va eșua, la rândul său** (fiind respins de parlamentele naționale care trebuie să îl ratifice și care

³⁷ Unii autori consideră că este nevoie, pentru legitimarea deciziilor Uniunii în fața cetățenilor săi, de crearea unei identități colective, a Europei politice, bazate pe un model comun de societate europeană. Este vorba de propunerea unui model bazat pe respectarea drepturilor omului, pe o dezvoltare durabilă și pe multiculturalism, care tinde să formeze acel „*demos* european”, termen folosit de J.H.H. Weiler în înțelesul de „alăturare pe baza unor valori împărtășite”, a unei înțelegeri comune a drepturilor și a obligațiilor sociale, pe o cultură intelectuală care depășește diferențele etno-naționale”. A se vedea Edward BEST, *In Search of the Lost Constitution: the EU between Direct Democracy and the Permissive Consensus*, EIPAScope, no. 2, 2005. Și pentru alți autori, **participarea** cetățenilor europeni la guvernare este considerată cheia noțiunii de “bună guvernare” folosită de Comisia Europeană în Carta Albă a Guvernării Europene. Participarea este presupusă a întări eficiența, dar și legitimitatea guvernării europene. A se vedea Paul MAGNETTE, *European Governance and Civic Participation: Can the European Union be politicised?*, Jean Monnet Working Paper, no. 6/ 01, Symposium: Mountain or Molehill? A Critical Appraisal of the Commission White Paper on Governance.

refuză să se complacă într-un rol pasiv, formal), fie **va suferi importante amendamente** (prin rolul legislativ al **parlamentelor naționale**, forțând executivele naționale și europene – Comisia - să propună o variantă democratică autentică). O altă ipoteză a viitorului pe care îl poate avea „Nisa II” se referă la impunerea acestui tratat pe **cale exclusiv guvernamentală** (cu excluderea posibilității de ratificare prin intermediul parlamentelor naționale), ceea ce îndepărtează cetățenii și parlamentele naționale de Uniune, în toate fazele referitoare la acest tratat, producând condițiile pentru o nouă criză sistemică.

„Nisa II” va fi **un test** pentru capacitatea guvernelor și a instituțiilor UE de a înțelege că, pe viitor, a nu asocia în mod real, în procesul decizional european, „**triumghiul democratic**” (parlamente naționale, Parlamentul European, cetățenii europeni) ar semnifica o condamnare pe termen lung a Uniunii la dispariție (datorită nevoii de legitimitate³⁸ a acestei entități politice inedite).

1.2. Preluarea unor elemente din „Constituția Europeană” neratificată

A doua variantă, care se deschide după refuzul ratificării prin referendum a Constituției Europene, se referă la

³⁸ Pentru a întări **legitimitatea UE**, noul tratat constituțional propune **două soluții: extinderea competențelor co-decizionale ale PE, implicarea parlamentelor naționale** în procesul legislativ european, prin dreptul de a obiecta la orice măsură UE despre care consideră că încalcă principiul subsidiarității. A se vedea *The CER guide to the EU's Constitutional Treaty*, Centre for European Reform, www.cer.org.uk, July 2004. Totuși, în opinia noastră, acestea **nu sunt suficiente** pentru a consolida încrederea cetățenilor în Uniune și nici pentru a le demonstra că Uniunea îi implică în mod concret în procesul de guvernare europeană, în sensul de a depăși **postura de „subiecți”** ai actelor legislative europene (nu de „participanți la elaborarea lor”) pe care cetățenii UE ar avea-o.

posibilitatea **de transfer a unor elemente** din acest tratat constituțional și **de încorporare tale quale într-un nou tratat interguvernamental**.

Spre deosebire de prima ipoteză (care se referă la **adoptarea unui nou text constituțional, diferit** de actuala variantă constituțională refuzată în 2005 de Franța și Olanda prin referendumurile naționale), cea de-a doua variantă se bazează pe o **integrare parțială a Constituției refuzate, într-un nou instrument** juridic multilateral (tratatul internațional).

Ca și în prima ipoteză, considerăm că **și această variantă va accentua deficitul democratic existent al Uniunii**, încălcând obiectivul art.A/ Tratatul de la Maastricht. Practic, prin această opțiune se încearcă o forțare a europenilor de a accepta ceea ce unii dintre ei au refuzat (în Franța, în Olanda), în timp ce altora le-a fost refuzată posibilitatea de a se exprima (prin recurgerea guvernelor la **votul formal de aprobare al parlamentelor naționale, în locul referendumului național**; vot formal, deoarece **parlamentele naționale nu au, în opinia noastră, vreun rol autentic de a influența deciziile europene sau de a aduce amendamente unui tratat internațional comunitar sau modificator**)³⁹.

Este vorba, în această ipoteză, de o **dublă eroare** (impunerea unei „Constituții”⁴⁰ care **nu a putut intra în vigoare**, în loc de rediscutarea punctelor sale slabe și a dezavantajelor la adresa democrației europene pe care le-a avut

³⁹ Unii autori argumentează chiar [Schmidt, 1999] că parlamentele naționale suferă „**de o lipsă a puterii de comandă asupra procesului transnațional de elaborare a politicilor**”, UE demonstrând „un proces de creștere în importanță a laturii **executive**, în defavoarea **legislativelor** naționale”. Cf. Francesco DUINA, Michael J. OLIVER, *op.cit.*, p. 174.

⁴⁰ În sensul că Tratatul constituțional nu este **decât aparent o „constituție”** deoarece nu a fost adoptat de o „putere constituantă, cât și datorită faptului că nu a existat, în 2003, un „demos european”, care să confere mandatul său unei puteri constituante europene”. A se vedea Simina TĂNĂSESCU, *Despre autoritatea constituțională a unui tratat european*, *op.cit.*, p. 17-19.

proiectul constituțional respins, integrarea acestor elemente într-un **nou tratat internațional**, deci evitarea căii **democratice** de discutare și de adoptare a tratatului, care presupune **controlul cetățenilor** asupra evoluției UE și a proiectului politic de bază necesar funcționării sale).

Orice element preluat din „Constituția Europeană refuzată” ar trebui mai întâi discutat public, la nivel european⁴¹ (fie că obiectul dezbaterii se referă la „**caracterul televizat**” – care nu se confundă cu un real caracter de „dezbateri publică” – **al ședințelor Consiliului UE** cu ocazia adoptării legilor europene, fie că are în vedere un alt subiect precum **organizarea unui serviciu diplomatic european**). În opinia noastră, acest serviciu diplomatic european- în fapt, un autentic minister european de externe - trebuie să răspundă, prin șeful său, Ministrul Unional al Afacerilor Externe, în fața Parlamentului European, ori în fața parlamentelor naționale, tocmai pentru a reechilibra „latura democratică” a UE în raport cu „latura birocratică”. De asemenea, ar trebui discutat public subiectul existenței obligației de **trimitere de către Comisie a propunerilor sale legislative** către **guvernele naționale** din cadrul Consiliului de Miniștri (în opinia noastră, acest lucru fiind însă puțin relevant pentru a limita deficitul democratic al UE).

Nu considerăm că metoda **interguvernamentală** sau natura juridică **interguvernamentală** a unei instituții UE sau a unui tratat internațional este dezavantajoasă **prin ea însăși** pentru democrația europeană, însă **o promovare exclusivă** a acestei metode sau a rolului decizional **exclusiv** al unei astfel de instituții politice din UE - precum Consiliul UE –, cât și insistarea pe adoptarea unui nou **tratat interguvernamental** (când devine clar că acest lucru continuă să **ignore** parlamentele naționale, Parlamentul European și cetățenii europeni) reflectă o eroare care va produce efecte negative pe

⁴¹ Jacques GÉNÉREUX, *op.cit.*, p. 95.

termen lung asupra sistemului politic al UE și în evoluția procesului de integrare europeană.

2. Principalele direcții ale unei reforme instituționale destinate combaterii „crizei constituționale”

Conform unor opinii, se consideră că, după eșecul ratificării Tratatului constituțional din 2005, **posibilitatea ca un nou tratat să fie adoptat de toți cei 25 de membri UE este minimă**; mai degrabă, apare necesitatea ca, pentru restul acestui deceniu, **UE să nu mai aibă ca prioritate adoptarea unui nou tratat major**, ci „să-și îmbunătățească acea capacitate de a distribui beneficii practice și de a explica avantajele deja distribuite”⁴², cetățenilor săi. Astfel, Uniunea s-ar orienta spre o reformă multi-sectorială, pe baza unui „**program**”, **fără să schimbe tratatele existente** pe care se fundamentează actualmente Uniunea Europeană. **Problema reușitei** acestui „program de acțiune”, în opinia noastră, privește mai multe aspecte: ce grad de implicare în elaborarea politicilor și a deciziilor Uniunii, conform acestui „program”, **va fi acordat cetățenilor europeni, parlamentelor naționale și Parlamentului European**; dacă acest „program” va fi elaborat **exclusiv de „tandemul executiv Consiliu-Comisie”** și impus cetățenilor UE (variantă ce **va accentua deficitul democratic al UE**, în opinia noastră, întocmai ca și modalitatea de continuare a reformei prin adoptarea, de către guverne, **a unui tratat internațional**). În al doilea rând, apar alte probleme: dacă prioritatea reformei UE pentru 2010 vizează mecanisme și politici destinate să materializeze principiile unei democrații europene **autentice** sau dacă vor fi doar „priorități” funcționale, limitate, ținând de scăderea gradului de centralizare și birocratie a Uniunii; dacă obiectivul principal al acestui

⁴² Opinii exprimate în *EU-2010. A Programme for Reform*, Centre for European Reform, London, February 2006.

program european este destinat să pună bazele unei democrații europene **garantând participarea cetățenilor la construirea Europei unite**⁴³ și la procesul european de guvernare politică sau, dimpotrivă, dacă acest „program” își propune obiective ce **evită** dezvoltarea unei asemenea dimensiuni politice de guvernare.

Sub aspect instituțional, se dorește ca „**liderii naționali**” să se concentreze (pentru a reconstrui credibilitatea UE în fața cetățenilor lor) pe **furnizarea de soluții vizibile la unele probleme considerate a fi de mare importanță pentru cetățeni** (imigrația, șomajul, creșterea lentă a nivelului economiei, crimă organizată, terorism, poluare, încălzire globală, incertitudine asupra resurselor energetice viitoare)⁴⁴. Din această formulare se pot trage, în opinia noastră, mai multe concluzii: prin „lideri naționali”, la nivelul **european instituțional** de guvernare, se pot înțelege **două instituții politice** interguvernamentale (Consiliul UE, Consiliul European), al căror rol decizional în formularea politicilor, a orientărilor generale ale UE este **unul preminent** (în raport cu alte instituții UE, precum Parlamentul European). Or, „liderii naționali” la care face referire „Manifestul UE - 2010” **sunt șefii de stat sau de guvern ai statelor membre UE, nu și membrii parlamentelor naționale**, care reprezintă cetățenii UE la nivel național. Astfel, constatăm că „puterea executivă” națională **se întărește în această ipoteză**, la nivelul **european de guvernare**⁴⁵ (în cadrul instituțional UE), prin formarea

⁴³ Problema-cheie asociată, în unele opinii, cu legitimitatea dreptului european, rezumată în întrebarea: „Au cetățenii UE vreo obligație de a se supune legii europene?”, este o problemă normativă, dar și funcțională, deoarece legea trebuie să fie decisă în urma unor procese legislative europene în care cetățenii să fie implicați, să se simtă autorii acelor legi, și nu doar subiecte vizate de acea lege. A se vedea John Erik FOSSUM, Augustin José MENENDEZ, *op. cit.*, pp. 382-383.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Francesco DUINA, Michael J. OLIVER, *op. cit.*, p. 174.

binomului executiv european: Consiliu + Comisie, cu îndepărtarea instituțiilor politice europene (Parlamentul European) sau naționale (parlamentele naționale) care au mandat direct de la cetățenii UE de a îi reprezenta. În al doilea rând, **problemele identificate de „liderii naționali” sunt, în majoritate, probleme de interes global** (care privesc UE ca un actor politic în etapa globalizării, ce trebuie să adopte politici de tip global): încălzirea globală, terorismul, poluarea, crima organizată, epuizarea resurselor energetice) și care privesc **statele membre ca actori politici în relațiile internaționale, nu în relație cu cetățenii lor**. Nu se regăsesc, în viziunea analizată mai sus, pe agenda reformistă post-constituțională a „liderilor naționali”: problema deficitului democratic⁴⁶, problema adoptării unor noi mecanisme politice *de control al instituțiilor politice europene și a dezbaterii, de către cetățenii UE, a deciziilor liderilor naționali luate în cadrul instituțional european de guvernare*. Fără aceste priorități, menite să dea viață unei reforme instituționale **veritabile**, orice tip de reformă propusă, orice variantă de evoluție a UE în „etapa post-constituțională” este menită să consolideze **această criză a Uniunii**.

Faptul că Tratatul constituțional semnat în 2004 a fost respins în Franța și Olanda poate avea **două semnificații**: prima, că varianta propusă de acest tratat **nu a fost considerată democratică**⁴⁷ la confruntarea, prin referendum, cu cetățenii

⁴⁶ În sensul că guvernele doresc să **evite o veritabilă dezbaterie publică prealabilă și un vot prealabil** asupra viitorului UE, considerând că Uniunii îi trebuie **doar câteva „ajustări instituționale”**, pentru a îmbunătăți un proces decizional devenit mai complex prin extinderea din 2004. Se ignoră faptul că esența deficitului democratic se referă la **evoluția unei construcții europene care se realizează sistematic fără implicarea cetățenilor UE, prin politica „faptului împlinit”**. Cf. Jacques GÉNÈREUX, *op. cit.*, p. 95.

⁴⁷ Cu toate acestea, unii autori continuă să vadă drept ieșire din acest impas ideea ca, **după o pauză de câțiva ani**, UE să revină la problema **modificării tratatelor sale**, însă prin continuarea unei căi pe care o considerăm ca

UE. În al doilea rând, acest lucru a însemnat un **avertisment la adresa constructorilor europeni** („liderii naționali”, instituții UE) de a înceta excluderea cetățenilor europeni și a parlamentelor (de la nivel național și european) din procesul decizional al UE (deoarece această excludere ar însemna, practic, continuarea adâncirii crizei UE până la o pierdere totală a credibilității Uniunii și până la eșecul acestei forme politice de organizare, atât din cauza **lipsei de comunicare** dintre guvernați și guvernanți, cât și a monopolizării puterii decizionale la nivel de **executiv**⁴⁸). Dimpotrivă, ceea ce s-a afirmat anterior supunerii tratatului la vot, prin referendum, a fost „nevoia urgentă de adoptare a unui tratat fără de care Uniunea nu ar putea funcționa cu 27 de membri, fiind, astfel, condamnată la criză”⁴⁹. Într-o opinie contrară, se consideră a fi falsă această aserțiune, **deoarece Uniunea funcționează coerent, cu 25 de membri, pe baza tratatelor existente, fără a cădea în haos, cu sau fără varianta de tratat constituțional contestată**⁵⁰.

adâncind deficitul democratic, prin **evitarea deschiderii unei autentice dezbateri publice**. Astfel, se dorește organizarea unei **mini-conferințe interguvernamentale** care să adopte un „**mini tratat**”. Conținutul juridico-politic al acestuia (vizând înlocuirea Președintelui rotativ al Consiliului European cu un Președinte cu mandat stabil, crearea unui minister de externe, introducerea „majorității duble” în locul „majorității calificate”) ar reflecta, însă, **principalele inovații ale Tratatului constituțional din 2004**, respins în 2005 prin referendum, dovedind astfel **o strategie deficitară**, de a continua evoluția UE **fără implicarea cetățenilor săi**, fără combaterea deficitului democratic. A se vedea și Charles GRANT, *Europe beyond the Referendums*, June/ July 2005 - CER Bulletin, issue 42, www.cer.org.uk.

⁴⁸ Pentru unii autori, Uniunea este mai degrabă un consumator decât un producător de legitimitate, depinzând de autoritatea împrumutată de la statele membre, nefiind clar dacă UE a reușit să convingă cetățenii de legitimitatea exercițiului autorității sale. A se vedea Philippe C. SCHMITTER, *What is there to legitimize in the European Union...and how might this be accomplished?*, Jean Monnet Working Paper, no. 6/ 01.

⁴⁹ Patrick HERTER, *op.cit.*, pp. 16-17.

⁵⁰ Francis SNYDER, *Editorial: Is the European Constitution Dead?*, *European Law Journal*, vol.10, no. 3, May 2004, Blackwell Publishing 2004,

Riscul paraliziei Uniunii nu s-ar produce, dacă s-ar consacra mai multe luni **dezbaterii publice a tratatului în cauză**. Mai mult, trebuie remarcat că adepții respingerii Constituției Europene consideră că **o reformă instituțională autentică nu trebuie axată pe creșterea eficacității funcționării instituțiilor UE** (aceasta fiind *un mijloc*, nu un scop al integrării europene), **ci pe combaterea deficitului democratic al Uniunii**.⁵¹

O veritabilă reformă politică a Uniunii trebuie să pornească, deci, de la premisa unei **consultări serioase, reale, a cetățenilor UE pentru stabilirea priorităților și a obiectivelor UE în perioada 2010**. Astfel, refuzul ratificării Constituției Europene este merit a forța liderii naționali (și, implicit, guvernele, împreună cu Comisia) **de a deschide o dezbateră democratică** asupra naturii juridice și a finalității Uniunii; este vorba de **un sens constructiv, creator**, atribuit „Nu”-ului la adresa Constituției Europene, sens merit „să lase drumul deschis pentru un alt proiect european”⁵².

„Perspectiva izbucnirii unei **crize** a Uniunii, datorită refuzului acestui tratat constituțional”, este interpretată **ca fiind**

Oxford, UK, p. 255. În concepția acestui autor, UE are deja o „**Constituție**”, într-un sens material, dar și subiectiv, deoarece **această „Constituție” este un proces, nefiind reductibilă la un singur text**. Integrarea europeană nu este construită, în această opinie, doar pe un acord interstatal, ci, în mod inevitabil, **pe negociere și pe compromis**, ceea ce ar însemna că o veritabilă „Constituție UE” nu poate fi **doar textul Convenției Europene** (sau un tratat constituțional). Această **poziție funcționalistă** privește conceptul de „constituție” într-un sens **politic, diplomatic**, ca „**negociere interstatală continuă**”, spre deosebire de sensul din dreptul constituțional al termenului.

⁵¹ Deoarece trebuie remarcat faptul că, **în prezent**, în cadrul UE, se practică o „**democrație golită de sens**” (**problemele politice esențiale**, care trebuie să facă obiectul unor **dezbateri** și care trebuie rezolvate prin **votul cetățenilor**, precum: resursele și cheltuielile UE, politica externă, politica de securitate și de apărare, chestiunile fiscale, politicile sociale, practica socială țin actualmente de un vot prealabil, cu unanimitate, în Consiliul de Miniștri). A se vedea pe larg, Jacques GÉNÈREUX, *op.cit.*, pp. 103-104.

⁵² Walter OSWALT, *op.cit.*, pp.114 - 117.

un simplu șantaj⁵³ menit să evite implicarea veritabilă a cetățenilor europeni în dezbaterile cu privire la viitorul Europei. Din contra, în această opinie, a spune „Nu” Constituției Europene, în forma semnată de guverne la 28 octombrie 2004, semnifică deja marcarea unei victorii, dovada că o altfel de Europă este posibilă, una menită să fie construită de *cetățenii* europeni, ca singurii deținători ai suveranității populare, care au dreptul de a controla autoritățile publice **naționale** și pe cele *europene* prin mijloace democratice de exercitare a **puterii lor suverane**⁵⁴.

„Nu”-ul adresat Constituției Europene ar permite forțarea instituțiilor europene (care, până acum, nu au părut interesate de a iniția o veritabilă reformă democratică, în sensul de a fi controlate de cetățeni, direct sau indirect) de a se supune unor inovații instituționale, în sensul reducerii și chiar al eliminării crizei **structurale** a Uniunii. Astfel, **criza prin care ar trece Uniunea, datorită refuzului ratificării tratatului constituțional, nu este decât ilustrarea unei crize mult mai profunde, cu care UE se confruntă încă de la înființarea sa.** A refuza Tratatul constituțional în varianta din 28 octombrie 2004 semnifică, în această perspectivă, a descoperi atât existența acestei **crizei structurale a Uniunii**, cât și a declanșa premisele pentru o reformă instituțională dominată de principiile transparenței și democrației (abia în mod secundar, de principiul eficienței instituționale).

Unele din cauzele considerate că au dus la refuzul ratificării Constituției Europene în 2005 și, implicit, la „criza constituțională” sunt: caracterul **nelegitim**⁵⁵ al tratatului constituțional, prin însăși originea sa (Convenția Europeană s-a autointitulat „competentă a redacta o Constituție Europeană”,

⁵³ Laurent FABIUS, *Une certaine idée de l'Europe*, Plon, Paris, 2004, pp. 68-82.

⁵⁴ Jacques GÉNÉREUX, *op.cit.*, p. 37, 39.

⁵⁵ Ibidem, p. 36.

depășind litera declarației de la Laeken, nefiind aleasă de cetățenii europeni, luând decizii prin consens, și nu prin vot, fiind, deci, o Convenție nelegitimă, atât în compunerea, cât și în funcționarea sa)⁵⁶; necombaterea prin acest tratat, a insuficienței democratice a instituțiilor UE (de exemplu, nu s-a consacrat în tratat un „drept de a declara pace sau război”, ca principal atribut al unei adunări parlamentare democratice, precum Parlamentul European, concentrarea „prerogativelor decizionale europene” de către instituții UE **nealese direct de cetățeni** (Comisia, Consiliile), ale căror domenii de competență sunt **extinse** prin tratatul în cauză, slăbirea democrațiilor naționale, prin **imposibilitatea parlamentelor naționale**⁵⁷ de a participa direct la procesul decizional european, pe picior de **egalitate** cu Parlamentul European și cu Consiliul UE.

O altă cauză a „crizei constituționale” vizează dificila, în realitate, imposibila revizuire a Tratatului constituțional

⁵⁶ François PRIOLLAUD, David SIRITZKY, *op.cit.*, pp.12 – 13, Jacques GÉNÉREUX, *op.cit.*, pp.43 - 49.

⁵⁷ Tendința integraționistilor europeni este de a susține un loc **central** pentru **parlamentele naționale** care exercită tradițional (la nivel statal) un rol preponderent în societățile democratice europene. Față de „**nivelul superior european de guvernare politică**”, parlamentele naționale ar „conserva o putere de a **sprijini orice modificare de substanță a Constituției Europene**, în special în ceea ce privește **rolul și competențele instituțiilor UE**”, dar ar avea și un drept permanent de **control** asupra tuturor deciziilor luate de **guvernele statelor lor** în cadrul **Consiliului UE**. Cf. Mouvement Européen International, *La Préparation du débat sur l'avenir de l'Union Européenne*, Rapport à l'attention du Comité Directeur, Rapporteur Jo Leinen, 21 mars 2001. Să nu uităm că aceste modalități de control exercitate de parlamentele naționale asupra guvernelor se pot materializa doar în cadrul nivelului **statal, nu și al celui european**, unde parlamentele naționale nu sunt reprezentate ca atare printr-o instituție UE, nici nu participă direct în procesul legislativ european. Pentru instaurarea unei „democrații parlamentare” autentice la nivelul sistemului politic UE, ar trebui ca parlamentele naționale să exercite **un rol preponderent în cadrul instituțional unic al UE, nu doar la nivel statal.**

(revizuire prin unanimitatea voturilor **tuturor membrilor**⁵⁸, fiind suficientă o **singură opoziție**, pentru ca o autentică reformă instituțională, în sensul democratizării Uniunii, **să poată fi blocată**).

Tratatului constituțional i se mai aduc **și alte critici**, ținând de opacitatea textului, de ilizibilitatea sa, de caracterul complex al procedurilor care nu pot fi înțelese de cetățeni, de **lipsa unei reale transparențe a procesului decizional** (în Comisie, în Consilii), de caracterul incomprehensibil și supranațional al instituțiilor europene⁵⁹.

Pe de altă parte, tratatul mai este criticat și pentru că **nu conferă veritabile prerogative Parlamentului European** (care nu poate avea întotdeauna în domeniul codecizional, inițiativa legislativă, care nu poate vota singur bugetul sau legile europene)⁶⁰.

De asemenea, o **altă mare deficiență a Tratatului constituțional** este aceea a *neimplicării parlamentelor naționale*, prin posibilitatea de acordare de „prerogative”⁶¹ reale în ceea ce privește **procesul decizional european** (de exemplu, Comisia are posibilitatea de a-și menține *interpretarea*, deși principiul de subsidiaritate cade sub

⁵⁸ În cazul Constituției Europene (ca și al tratatelor constitutive anterioare), **unanimitatea** în intrarea în vigoare și în revizuirea acestor acte juridice arată că UE nu este un stat federal și că statele rămân „stăpânele tratatelor”, în sensul de a fi în continuare „deținători ai competenței competențelor”, conform François PRIOLLAUD, David SIRITZKY, *op.cit.*, p. 438.

⁵⁹ Inclusiv în ceea ce privește **ilegitimitatea** textului constituțional, în originea sa: un mandat autoasumat de Convenția Europeană de a redacta acest tratat; o Convenție nealeasă direct de cetățeni, ale cărei decizii nu sunt luate prin vot, ci prin consens); un tratat care nu conferă puteri reale nici PE, nici parlamentelor naționale (PE nu are inițiativă legislativă; nu poate vota singur legile europene, nici bugetul; nu-și poate prezenta propriul candidat pentru Președinția Comisiei). Cf. Patrick HERTER, *op.cit.*, pp. 48 - 49.

⁶⁰ În sens contrar, François PRIOLLAUD, David SIRITZKY, *op.cit.*, p. 70; 368.

⁶¹ Patrick HERTER, *op.cit.*, p. 49, Paul ALLIES, *op.cit.*, pp. 182 - 183.

controlul parlamentelor naționale, decizia finală aparținând altei instituții supranaționale nealese de cetățeni, CJUE).

Pe de altă parte, este evidențiat **caracterul iluzoriu al „democrației participative”**⁶², conform formulării din Constituția Europeană, ca și folosirea **improprie** a termenului de „Constituție Europeană”⁶³, deși UE nu are un „popor european”, nu este un stat federal și are la bază un tratat internațional, încheiat între guverne, care nu este votat de „poporul european” prin „referendum european unic”. O astfel de exemplificare a caracterului iluzoriu al democrației participative se referă la exercitarea dreptului de inițiativă legislativă de către cetățenii europeni, care este supusă **analizei Comisiei** (aceasta fiind liberă să refuze propunerea sau să își elaboreze propria variantă).

Prin urmare, refuzul unui astfel de tratat constituțional nu ar însemna nicio pierdere pentru Uniune și pentru democrația europeană, dimpotrivă, ar însemna o oportunitate majoră a popoarelor statelor membre de a se pronunța în favoarea unei **reforme structurale autentic democratice**⁶⁴ (opinie la care ne aliniem și noi, din motivele de mai sus).

⁶² Jacques Généreux, care vorbește chiar de „**gradul zero al democrației**”, putem ilustra realitatea juridico-politică pe care dorește să o impună Tratatul constituțional (imposibilitatea de îndeplinire a „primului grad de democrație”, cea **representativă**, în care alegătorii, prin deputații europeni, sunt cei care determină orientarea politicilor europene (și nu Consiliul European), în timp ce legile europene sunt rezultatul unor **negocieri opace între guverne**”, iar „Parlamentelor naționale le este rezervat ca mare parte a sarcinilor acestora privind nivelul european de guvernare politică, **să pună în aplicare dreptul european**”. Cf. Jacques GÉNÉREUX, *op.cit.*, pp. 96 - 97.

⁶³ „Tratatul constituțional” ține de o „manipulare juridică”, prin asocierea noțiunii juridice de „tratată” și a celei de „constituție” realizându-se o „invenție juridică”, **însă ilegală** (evocând „o constituție”, se sugerează că ar exista un „popor european”, ceea ce este fals), în opinia unor autori (cf. Patrick HERTER, *op.cit.*, pp. 30- 31).

⁶⁴ Laurent FABIUS, *op.cit.*, pp. 83 - 85.

Pornind de la acest context politic și juridic, putem contura *liniile generale ale unei reforme instituționale europene menite a combate „criza constituțională”*. Astfel, o primă cerință ar impune **alegerea directă, de către cetățenii europeni, a unei Adunări Constituante sau a unei Convenții Europene**⁶⁵, compusă din cetățeni europeni (și nu din membri autodesemnați ori din funcționari europeni sau naționali). Această Convenție ar trebui să dezbată, pe o perioadă de cel puțin un an, în mod public, cu consultarea permanentă (prin Internet, prin organizarea periodică de reuniuni publice, prin emisiuni televizate interactive) a cetățenilor europeni, fiecare articol din textul propus (**evitând, astfel, o votare formală a unui corp de prevederi normative insuficient dezbătute, unele dintre ele chiar nefăcând obiectul vreunei dezbateri**). Convenția ar trebui să aibă un Președinte și Vicepreședinți **numiți direct de cetățenii europeni** (sau de către parlamentele naționale), rolul Convenției ar trebui să **nu depășească mandatul încredințat de cetățeni**⁶⁶ (fie elaborarea unei veritabile **Constituții** a UE, fie doar „**codificarea**” tratatelor existente, într-un singur text major, simplificat). Textul ar trebui să fie supus votului de aprobare al Convenției și apoi supus unui **singur referendum european**, organizat pe întreg teritoriul Uniunii Europene.

A doua direcție principală de depășire a „crizei constituționale” actuale din Uniune se referă la **conținutul** textului propus: acordarea de largi puteri democratice, la nivel european, **Parlamentului European**⁶⁷ (în paralel cu **întărirea** democrațiilor naționale, prin **oferirea către parlamentele naționale a posibilităților de control asupra „executivului european”- Consiliul UE și Comisia**).

Executivul european ar trebui să fie răspunzător politic, atât în fața fiecărui parlament național din statele membre,

⁶⁵ Walter OSWALT, *op. cit.*, p. 30: 22 - 23.

⁶⁶ Jacques GÉNÉREUX, *op. cit.*, pp. 47- 49.

⁶⁷ Youri DEVUYST, *op. cit.*, pp. 78-79.

cât și în fața Parlamentului European. În al doilea rând, ar trebui să se revină la o **separație** a „puterilor europene”, în locul actualului regim de „confuzie a puterilor”, care este în favoarea Consiliului și a Comisiei. Domeniile de competență ale Parlamentului European ar trebui extinse, în paralel cu acordarea unor veritabile **competențe decizionale**⁶⁸ (și nu de consultare formală sau de informare), în raport cu celelalte instituții europene, care nu sunt alese de cetățeni (CJUE, TPI, Comisia, Consiliile).

Ar trebui, totodată, formulate **instrumente de dialog politic direct și mecanisme codecizionale în procesul legislativ european, între Parlamentul European și parlamentele naționale (noua codecizie, care să contrabalanseze, în opinia noastră, statutul juridic omnipotent al Consiliului UE)**. Comisia ar trebui să aibă sarcina de a monitoriza implementarea unei **legi europene votate exclusiv de Parlamentul European sau de PE, împreună cu parlamentele naționale** (care pot forma o instituție politică distinctă în sistemul politic al UE, alături de Parlamentul European; această **nouă instituție politică de tip „colectiv”, un „Congres” european** eventual, formată din parlamentari *naționali*, să fie menită a întări mecanismele decizionale democratice din cadrul UE⁶⁹; procesul legislativ european s-ar „emancipa”, astfel, de sub tutela Consiliului, **fiind elaborat de Parlamentul European și parlamentele naționale**).

A treia direcție de combatere a „crizei constituționale” ar trebui să privească o posibilitate mai ușoară de revizuire a Constituției Europene viitoare sau a noului tratat constituțional (în raport cu regula unanimității): majoritatea calificată⁷⁰ ar fi atât o garanție a **evoluției** procesului de integrare europeană, cât și a autenticului caracter **democratic** al

⁶⁸ Paul ALLIÈS, *op. cit.*, pp. 180-181.

⁶⁹ Youri DEVUYST, *op. cit.*, p.80.

⁷⁰ Jacques GÉNÉREUX, *op. cit.*, pp. 51-55.

textului (expresie a voinței cetățenilor europeni, textul putând fi modificat **fără a depinde de votul afirmativ al tuturor statelor membre**).

Acest nou text constituțional ar trebui să aibă un conținut juridic simplu și clar, accesibil tuturor cetățenilor, prevăzând drepturile fundamentale și libertățile acestora, separația puterilor la nivelul european de guvernare, modalitățile de participare a organelor de stat (guverne, parlamente naționale) **la procesul decizional european**, competențele Uniunii (ca entitate politică și juridică) față de cele ale statelor membre, principiile de organizare și de funcționare a instituțiilor UE, dar și principiile **democrației europene**.

Pe de altă parte, noua Constituție ar trebui să fie nu una „europeană” (ca o reflectare a voinței „poporului european” dintr-un **stat federal**, ceea ce nu există în realitate), ci o „Constituție a **Uniunii Europene**” (ilustrare a unei **federații de state naționale și suverane**⁷¹, **ale căror popoare aprobă** acest act juridic fundamental).

„Criza constituțională” din etapa post-Nisa, prin care trece în prezent Uniunea Europeană, are însă o **cauză profundă, structurală**, care privește relația politică dintre cetățeni, state și Uniune în cadrul acestui sistem politic multietajat. Este, de fapt, o criză care **precede** refuzul Tratatului constituțional și care ține de „nevoia de legitimitate democratică” a Uniunii, pentru a putea continua procesul de integrare europeană.

⁷¹ Jacques GENEREUX, *op. cit.*, pp. 57-61. După Jacques Delors, conceptul „fedeției de state-națiune” permite **concilierea** dintre necesitatea de a **prezerva națiunile** și cea de a aplica **metoda federală** în sistemul decizional (ceea ce ar permite ca domeniul precum sănătatea, educația, securitatea socială, cultura să rămână în **competența statelor**, deoarece „reprezintă nucleul coeziunii economice și sociale a statelor”). A se vedea *Audition de M. Jacques Delors*, Assemblée Nationale, Délégation pour l'Union Européenne, 19.06.2001, *L'avenir de l'Union Européenne - Débat*, <http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents>.

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE
„CAROL I”

Redactori: Corina VLADU, Vasile POPA
Tehnoredactor: George RĂDUICĂ

Bun de tipar: 21.11.2006

Hârtie: A3
Coli de tipar: 26

Format: A5
Coli editură: 13

Lucrarea conține 416 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I”

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49
Fax: (021) 319.55.93

B. 141/1817 /2006

C. 366/2006